

BIBLIOTECA CENTRALA
A
UNIVERSITAȚII
DIN
BUCUREȘTI

No. 5637 1

Inv. _____ No. _____

S. _____ D. _____ R. _____

AR. DENSUȘIANU.

110551

In A.46.710

I. 5637

CERCETĂRI

LITERARE

89698

Donăsiunea Prof.
Gh. Râmnișeanu, Bârlad

IAȘI

— EDITURA LIBRĂRIEI SCOALELOR, FRĂȚII ȘARAGA. —

1887.

1227

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITĂȚII
BUCUREȘTI
COTA 5637
CONTROL 1953

1956

Tóte esemplarele, cari nu vorú purtá N-rulú curentú și semnătura autorulú, se vorú considerá ca contrafácute și se vorú urmári conformú legel.

No. 135 *Ardușina*

B.C.U. Bucuresti

C85768

P R E F A Ț A .

Acestă volumă cuprinde o parte din cugetările și cercetările mele asupra literaturii române.

Am crezut că trebuinciosă publicarea lor mai ales după ce am dat la lumină Istoria limbii și literaturii române, unde înguștimea spațiului față cu avuția materialului, precum în altele, nu mi-a permis nici în apreiările estetice să mă întindă mai pe larg.

Adese-ori am fost silit să mă restringă numai la închiări, fără să-mi pot desfășura și motivele.

Afară de acesta, Istoria literaturii, ori-câtă să fiă de cuprindătoare, nu poate desvolda cercetări amănunțite asupra fiă-cărei scrieri, ea poate cel mult să judece pe scriitorii avându în vedere întregă activitatea lui în o specialitate său alta, desvélind înaintea cetitorului o imagine deplină și bine-rotundă fără a se perde în amănunțimi.

Cercetări anume și mai adâncite trebuie să se facă în studii speciale; și cu deosebire acestea sunt chemate a pune mai bine în lumină valoarea unui scriitoriu său a cutărei scrieri.

Aceste cercetări pot să fie folosite și din alt punct-de-vedere. Ori-cine ce va dice, și la noi se pot dice multe fără să fie silit a-ți da seama, un om serios, drept și luminat judecatoriu, va trebui să recunoască, că critica noastră literară este încă în fașă, și chiar când ea voese să și-o arunce și să se arate în deplină putere, se înfățișază în o stare lipsită de creștere morală și științifică. Ea nu se aplică pentru a cerceta adevărul, ci mai vârtos pentru a cultivă un interes, vre-o tendință ore-care particulară, care nu are de-a face nimic cu valoarea reală: în știință cu adevărul, cu frumosul în arte, singura țintă a criticei luminate și bine-făcătoare.

Acest mare neajuns apăsă cu atât mai greu, corupe și răteșce cu atât mai sigur gustul, mortifică și face să înțelinescă cu atât mai tare desvoltarea noastră literară, cu cât el de un timp încóce nu se mărginesce la criticii așa numiți singuratici, ci a luat o multă mare întindere.

La noi se întrebuintează critica de impresiune. Criticulă se arată impresionatū de scrierea ce se face că o judecă, seū fiindū-că nu înțelege seū înțelege reū ce vrè se judece, seū elū se lasă a se impresioná de numele autorului, de inclinare seū neplăcere, de legăturile ce póte avé cu elū seū voesce se și-le facă, pentru serviciu primite seū care așteptă se le primescă la ocașiune. Dreptū-aceea, ce ese din condeiulū seū nu curge din adevărulū sciētificū seū artisticū, ci din împregiurări și motive cu totulū străine de artă și sciință. Criticulū, odată impresionatū, din nesciință seū din interesū, face totū ce póte ca, la rēndulū seū, se impresioneze și publiculū. Dar, fiindū-că o aprețiare născută din asemeni motive, criticulū seū din nesciința lui nu póte s'o desfășure, s'o întemeeze, s'o lumineze, seū făcând'o preocupatū, din lipsa de adevărată valóre orī din neputința de-a scóte din o operă bună motive puternice de reprobare, se feresce ca de focū a întrá în fondulū cestiuneī, a discutá opera din tóte punctele-de-vedere, a-și espune judecata sa limpede și luminatū, motivū de motivū, fiă în bine, fiă în rēu. De-aici a urmatū, că criticī noștri se mărginescū numai la aprețiări a-

runcate ca din întâmplare, cari mirósă lucrurile numai pe de-asupra, uşurate, înflate de laude prin cuvinte góle, pline de linguşiri greţóse, chiar stupide, séu de săgeţi muiate în venin. Vai de literatura cu asemenea critică !

Datoria unui critică este a lăudá cu judecată şi fără înjosire, a desaprobá cu motive şi fără vêtёмare, şi améndouě acestea a le face cu avuţiá de cunoştinţe, cu espuneră luminóse, din cari nu numai publiculă sě-se convingă încetulă cu încetulă de adevěră, dar şi scriitoriulă sě-şi póta în-avuţi esperienţele sale, luminându-se şi îndreptându-se, séu celă puţină sě-se convingă, că-lă laudă fără sě-lă linguşescă, şi reprobezi fără sě-lă nedreptăţescă. Când o critică va fi astă-felă scri-să, scriitoriulă seriosă nu póte sě nu recunóscă adevěrulă, celă care nu-lă recunóscă, fiă sigură, că nu este scriitoriă, de câtă cu numele. Când criticulă, fiă elă îmbracată în toga Olimpieniloră, şi mai alesă atunci, s'a compromisă séu prin ne-sciinţă séu prin rea-voinţă, atunci nici laudele, nici reprobările lui nu mai aă nici o putere ; ele deşteptă risulă şi desgustulă atâtă ală scriitoriuluiă bună, câtă şi ală celui reă. Celă reă are dreptulă sě nu crédă, celă bună se simte com-

promisă tocmai când este lăudată de asemeni critici, căci Cornelia ar muri de rușine să-se vedă lăudată de Lais.

Suntă înse casuri unde și criticul serios trebuie să pășescă cu energiă, datoriu fiindu nu numai să atace, dar chiar să sdrobescă ambițiunile false, neputincioase; *insectele literare*, cari ori-cât le alungă cu buna, mereu voru să-ți între în ochi — acestea trebuie turtite. Chiar Christos, când n'a mai putut convinge cu cuvântul, a trebuit să iee biciul în mână.

Deci, când scim, că critica este cel mai puternic mijloc de educațiune literară, să ne mai mirăm ore, că scriitorii noștri au în general o ambițiune needucată? Prin ce să și-o facă, când critica, publicul cu ei dimpreună 'și împrumută mereu cornele unii la alții, fără să cugete la figura tristă ce voru face-o înaintea viitorului, care, ca mâne, o să ridă de toți-trei.

Una din tristele rătăciră în care se află scriitorii și criticii noștri este, căci ei țin nu numai bune, ci chiar minunate și neperitoare scrierile îngiurului căroră mulțimea necunoscătoare, se dă din propriul îndemn său prin agitațiune, începe a face larmă unu timp ore-care.

unŭ adeveratŭ blăstemŭ ! Ar' trebui să desperezi.
Și, pe unŭ d-zeŭ, din câte vezi, din câte simți și
pășesci, celui ce luptă pentru adevărŭ, tare inimă
i trebuie, ca să nu se turtescă.

Etă ideile, sentimentele, cari l'aŭ codusŭ pe
autorulŭ acestorŭ cercetări. Nimicŭ nu doresce
mai multŭ, de câtŭ ca totŭ cu acestea să fiă în-
timpinatŭ de amicŭ și inamicŭ.

Autorulă.

EPOPEIA ROMÂNĂ *)

I.

A vorbi de epepeia română, care nici n'o avem încă, ni se pare lucru cam cutezat. Dar chiar pe temeiul, că n'o avem, că literatura noastră suferă greș de lăngă, că unde vedem ceva mișcare, ea nu este firăscă și multă mai puțină națională, credem, este bine să cercetăm, dacă noi posedăm începuturile, elementele unei epepei naționale, și dacă vom avea fericirea a ne mări și noi vre-odată cu un asemenea monument. Dacă vom avea simburile, voră dice unii, din elă va resări, va creșce și arborul, dacă nu-lă vom avea, venindă celă alesă, 'lă va creă, căci ce nu pôte elă?

Intimpinarea se pare dréptă, nu este înse adevărată. Istoria epepei la tóte popórele, unde ea a ajunsă la o culme óre-care, ne probéza contrarulă. Unde epepeia nu și-a avută rădăcinele în timpurile pre-istorice sêu în timpurile neguróse ale plămădirii și desvóltării poporului, acolo ea sêu n'a esistată de locă sêu numai sub o formă palidă.

*) Publicată pentru prima óră în 1876.

mădirea poporului Romanu din atâtea elemente deosebite, peste cari se înalță populațiunea său mai bine aristocrația Romei, ca conducătoare, va să dică o populațiune de orașu nestătoare și prin urmare fără legătură intimă cu adevăratul popor, fără tradițiuni naționale; pentru aceea ea și-a creată și o limbă deosebită, despretuindă și urîndă chiar limba și tradițiunile populare, ca ceva de jos. Cu toate acestea, Virgiliu trebui și elu să scôta epopeia romană din ruinele tradițiunilor populare italice, scriind'o înse în limba aristocrației și în esametrul grecesc.

II.

Inceputurile adevăratei epopei se perdă totu-de-una în acele timpuri întunecóse, unde acțiunile ființelor supranaturale, ale deilor, ale dinelor, ale geniilor, le aflăm amestecându-se cu lucrările omenesci; unde deii se coboră până la om și pasiunile lui. ér' omul se înalță până la deii. Cele cinci epopei amintite mai sus ne înfățișează fiă-care în plină activitate întregu Olimpulu Indiei, alu vechiulu Iranu și alu Greciei. Totu așa și epopeia romană.—Fapte bune său rele, întreprinderi și succese mari, ca și perderi și căderi sguuitoare, toate sunt, mai multu său mai puțin, fapta deilor. Ei lucră de-adreptul său prin aleșii lor, prin feți, eroi, prin cari totu-odată trece lucrarea pe terenul istoric, și mitul, luându înfățișare mai reală, devine tradițiune istorică. Unde faptele unu popor se amestecă și se învelesc în ceta aurósă a mitulu său flutură, așa dicându,

în amurgulă dintre întunereculă unui trecută cu totulă fabulosă și între lumina dălei, ce începe a se revărsă peste elă ; unde faptele și persănele, în acăstă amurgire, în care se vedă și nu se vedă, apară în proporțiună uriașe, ca umbrele de-cu-sără : aici cresce și înfioresce e-popeia în tătă puterea și strălucirea ei.

Intămplări mari, ce aă sgduită odată totă corpulă unui poporă, fapte sėu persăne mărețe, cari aă decisă în vre-ună timpă de sărtea lui, cari prin măreția loră i-aă storsă admirățiunea, poporulă începe a-le îmbracă în cuvinte, în narațiuni, acestea trecă apoi din unulă în altulă, din generațiune în generațiune, fiă-care adăoge ceva dela sine, fiă-care rotundesce, luciesce, înfrumusețază, voindă prin acăsta să atragă, să încante mai multă pe cela, căruia le împărtășesce. Acestă firescă îndemnă ală popóreloră, căci mai multă îndemnă trebuie să-lă numimă, de a înfrumuseță și a-și lăsă tradițiunile într'ună modă câtă se pőte mai viă și mai ușoră de ținută în minte, și, afară de acăsta, fiindă-că dispozițiunea adorătore de faptele mari, de eroi, ca și adorațiunea deiloră se făcea prin o expresiune înferbăntată a sentimentulă, prin cântecă : tőte acestea apoi, ca o firăscă urmare a sentimentulă și a necesității musicale sėu armoniei, le-aă condusă mai totă-de-una, cu deosebire în copilăria loră, la îmbrăcarea tradițiuniloră în versuri. Când înse acăstă timpă trece, când cėța de aură, în care orbecă, începe a se risipi dinaintea luminei ce o pătrunde, ș persănele, ca și faptele loră, se mișcă în lumina dălei, sub ochii tuturoră, în mărima loră firăscă, atunci tra-

dițiunea, silindu-se a se continuá, se desbracă totu mai multu de velulú misteriosu, ce o înveliá, pâna când se arată în forma ei realá și prin acésta întrá în domnia istoriei, perde farmeculú misterielui, 'și iá fața seriósá și recéla adevérului. Aici móre epopeia și din morméntulú ei resare istoria. Zarea se înlumina, cu dorile civilizatiunei începú a se stinge stelele, ce vèrsañ lumina lorú fàrmecátore peste popórele, cari dormiañ suridèndú ca fragedulú copilú în leagánú. Mahabarata, Ramajana, Iliada, Odiseia, cu sguiditórele lorú acțiuni, cu dei-ómeni și ómenii-dei, ca fondú s'aú născutú numai odatá, și numai în copilăria acelorú popóre. Suflarea istoriei, recéla civilizatiunei, stinserá lumina epopeii în acéstá formá, când adecá și fondulú și forma se perdú în întunereculú secolilorú, în căldarea misteriósá a plămădirei poporului.

Nóue, celorú noi, nu ne-a mai ramasú nimicú? Ce, popórele de-acum, nu mai aú epopeile lorú, nu potú se le mai aibá? Nu mai aú materialú epicú? Nici unui poporú, care nu s'a născutú cum-va din pétrá sécá, pe care creatoriulú nu l'a lovitú cu eterná tēmpire, nu-i lipsesce materialulú epicú. Popórelorú de ađi le lipsesce ínse ceva: materialulú epicú ađi nu se mai póte aședá și torná într'o epopeiá, în modú ascunsú, misteriosú, cum s'a pututú face odatá, d. e. cu Iliada și Odiseia; astáđi tornătoriulú, poetulú, artistulú, nu se mai póte ascunde, chiar decá ar' voi. Macpherson, cu tótá silința lui, nu s'a mai pututú tupilá cu totulú după spatele fabulosulú Osianú; Lönnrot, fără se afe

de trebuință a se mai ascunde, a tornatū, a închiăgatū în vederea tuturorū tradițiunile poporului finicū în celebra epopeiă Kalewala. Țta dar, cā în fondū s'au schimbatū numai condițiunile în care se pōte tornā adī o epopeiă. Lucrulū se întēplă diua mare, māestrulū sēu se aratā singurū, sēu, dēcā voesce sē-se ascundā, lumea curiosā i trage cu forța velulū depe față. Apoi lumea este reā, nu crede în îngerii pe cari i vede cu ochii și-i prinde cu mâna.

Poeții epici ai timpurilorū nouē mai au și unū altū neajunsū ; nu numai numele li-se lipescē neștersū de opera lorū, dar' încă acēstā operā se ficsēzā pentru totūde-una și în forma ei, ea nu se perde în poporū, nu o apucā cântăreții, nu adaogū, nu schimbā, nu înfrumusețēzā, nu poleescū, cu unū cuvēntū fantasīa poporului, a generațiunilorū, nu se mai pōte atinge de ea, cum acēstā s'a întēplatū în timpurile vechi. Pentru-aceea epopeia nouā nu se mai pōte învélī în acēstū lustru misteriosū, alū nimerui și alū tuturorū ; prin urmare ea, atātū ca formā cātū și ca fondū, apare mai uniformā, mai închiăgatā și prin acēstā mai subiectivā.

III.

Facāndū aceste considerațiuni, ne întrebāmū : avemū, și unde suntū tradițiunile mitice-istorice ale Romānilorū, din care sē-se tōrne epopeia nōstrā ? Sēu pōte nu avemū de-locū ? Din contrā avemū unū materialū fōrte avutū. Miturile, povestile poporului nostru suntū nu numai nenumērate, dar' totū-odatā pline de fantasīa, de fapte mārēțe,

miracolose. Noi posedemü o mitologiã foarte dezvoltatã, și, ceea-ce este și mai multü, poporulü crede și ađi în aceste ființe supra-naturale. Afarã de acestea, o sumã de cãntece bẽtrãnesci—cu elemente parte mitice, parte tradiționale-istorice, apoi colinde, cãntece hãiducesci, pline de spiritü și acțiuni epice; mai adaoge la acestea diversele legende locale despre munți, peșteri, vãi, riuri, lacuri, movile, sate, orașe, și ẽtã o lume întregã de totü ce pôte creã fantasía mai mãrețü și mai farmecãtorü.

Ne-a lipsitü numai fericirea de a-le topi și versã într' unü totü, în unü timpü óre-care neveghiatü de istoriã și de ochii profanilorü. Acum acestü lucru nu se mai pôte face într'unü modü necunoscutü sãu óre-cum misteriosü; celü chĩamatü, care s'ar' apucã sã-le tórne în o formã sãu alta, l'ar' vedé, l'ar' recunósce lumea, l'ar' iubi, l'ar' invidiã, l'arü laudã unii, alții și-arü bate pôte jocü de elü. Ideia, opera, ar' suferi, și pôte îndelungü, nu đin cauza'jei, ci pentru-cã ómenii cunoscü pe tatã-sãu, care încă este omü. Le-ar' mai plãcã sã nu sciã a cui este, sã fiã, așa đicãndü, din flori, a nimãruı și a tuturorü. Epopia prea este o mãsurã uriașã fațã cu slãbiciunea omenescã, de cãtũ ca ea sã-se recunósca ușorü fapta unui singurü omü.

Timpulü de ađi mai cere încă ceva; dar' pare-mi-se a cerutü totü-de-una. Mitulü purü, eterisatü óre-cum, acțiunea, care se petrece numai între nisce ființe cu totulü imagine, așa đise divinitãți, nu prinde în inima nãstrã, nu ne aprinde, nu ne farmecã. Fiindü acele ființe mai presus de noi, nici bucuriile, nici durerile, nici tóte faptele lorü nu ne potü atinge deosebitü,

Pentru-aceea și în epopeia vechiă vedem miturile pure amestecându-se cu fapte omenesci, cu tradițiuni istorice. Olimpul grecesc se amestecă cu resboiul troian, Olimpul roman cu rătăcirile și luptele lui Eneia. Prin urmare și miturile noastre nu pot forma ele de sine o epopeia națională, ci pot servi numai ca ajutoare și ca înfrumusețări ale unei tradițiuni istorice. Va să dică, Fetu-frumosu sub nenumăratele lui nume și forme, Cósinzeana, Afinu, Dafinu, Ielele, Impératul-roșu, -negru, -verde, Peneșu-impératu, Paunașu, și alte nenumărate ființe mitologice, pot numai să se alipescă pe lângă unu erou-omú, să se amestece în acțiuni, cari în fond sunt omenesci. Vedem, că însuși versificatoriul lui Arghiru a simțit într'unu modu cu totul inconscientu, instinctivú, acésta trebuință, explicându mitul ca o alegoriá a cuprinderii Daciei de către Traianu. Acésta ideia este cu atât mai însemnată, căci ea se află constatată încă mai înainte de către scriitori maghiari. Marea greșelă înse, care a făcut'o poetul român este, că în locu de-a se amestecá mitul cu fapta istorică, omenescă, s'a mulțamitú a spune acésta numai în prefață, înafară de poemă.

Déca avem mituri, divinități naționale, și déca ele sunt vii și trăescú în imaginațiunea, în credințele poporului, déca, pe lângă acestea și pe lângă datinele și credințele ce le încungiórá, mai avem încă și cântece vechi, precum în faptă tóte le avem, ne întrebămú atunci: avem și alú doilea elementu, fără care o epopeia națională este cu neputință, adică tradițiuni

istorice, fapte mărețe învelite în mit? Póte-se numărá într'acestea cucerirea Daciei prin Traianu, séu luptele lui Ștefanu ori Mihaiu? Nici una. Ori-cátu de măreță se pare cucerirea și descălecarea Daciei, ori-cátu de atrăgătoare prin farmecul întemeerei nóstre pe acestu picioru de raiu; ori-cátu de uriașe parú luptele și învingerile lui Ștefanu și Mihaiu cu câte unu pumnú de ómeni asupra lá deci și sute de mii de barbari, ce erau spaima Europei, ori-cátu de însufletitoare este ideia lui Mihaiu de a întemeia de nou împărăția Daciei: tóte acestea nu suntú decâtu fapte curatú istorice, și prin urmare reci, carú le cetimú de-améruntulú până și în manualele scóloru primare, le întimpinámú în archive, în nenumérate documente, în musee pe medalii, prin inscripțiuni, pe monumente publice; vedemú pe istorici cercetându, despiciându, descurecându și desmédulându faptele și persónele până în cele mai aménunte; vedemú încondeiate locurile de lupte, arátate mișcările ș. a. Coboriți pe Vinerea din Olimpú, uitați-vé la ea cu microscopulú, dați-o pe mâna anatomistului sé vi-o esplice încheiaturá de încheiaturá, osú de osú, fibrá de fibrá, și vé întrebú, decá în membrele ei despărțite, analisate, veți mai aflá vre-o urmă de frumuseța, de farmeculú, ce a făcutu pe însuși Joe sé-i puná la picioré sceptrulú și fulgerele? Întocmai se întéplá și cu subiectele epice; unú faptú ori-cátu de stralucitú, aflându-se ínse în lumina istoriei, este, ca subiectu epicu, Vinerea sub microscopu séu în sala de disecțiune.

Siliú Italiculú făcú epopeia resboiului alú doilea punicu,

Lucanul a celui civilu dintre Cesare și Pompeiu, operele lor înse sunt epopei numai după formă și mărime, spiritulu și farmeculu lipsesce. Caniniu, după cum ne spune Pliniu în o epistolă, începuse a lucra la o poemă a resboiului Dacicu, și cu totă îmbărbătarea ce i-o face Pliniu, arătând măreția faptelor ce și propusese Caniniu a cânta, se vede că lucrulu său a ramasu la o simplă încercare, la unu micu începutu, seu poetulu n'a terminatu poema, ori n'a publicat'o, căci nime altulu nu mai amintesce de ea. Ca s'o fiă publicatu și se fiă dispărutu fără urmă, abia se pôte presupune.

Dacă, precum se vede, pe lângă totă măreția sa, cucerirea Daciei n'a pututu pe atunci forma subiectulu unei epopei, fire-ar' fi fostu chiar' numai din cauza proșetimei faptelor, pentru-ce se nu póta forma astadi la noi, la Români, în unu timpu atâtu de depărtatu? Cucerirea Daciei, amu disu, este unu faptu curatu istoricu, și deși nu este cunoscutu în toate amănunt-le sale, totuși este atâtu de lămuritu, în câtu nu poți adaoge ceva însemnatu ca se nu se lovescă de istoria. Numele lui Traianu, ca tradițiune, 'lă aflăm în poporu în nimirile: Calea lui Traianu, Pratul lui Traianu, Valulu lui Traianu, drumulu lui Traianu, și în o poesiă populară amintitu în trecatu și sub o altă formă și înțelesu. Este acesta deajunsu pentru a forma simburele de cristalisare alu unei epopei? Nici odată. Acestea ar' puté servi numai ca mici înfrumusețări, nimic mai multu.

Prin urmare lovindu-se de-o parte de istoria, de-altă parte neputendu întemeia epopeia pe-o tradițiune, ce se

cuprindă óre-cari fapte mari, i va fi cu neputință poetului a creá o epepeia națională scósă din amintirile poporului, din inima lui. Nu ne putem reținé de-a nu aruncá aici câteva ipotese, dar fără altă cugetú decâtú a deșteptá meditațiunea și cercetările scriitoriloró noștri și maí alesú ale acelora, cari se ocupá cu adunarea tradițiunilorú și literaturii populare. Déca Traianú sub numele de Troianú (*Troianus* în unele înscripțiuni latine) vine înainte chiar în poesiiile Slavilorú, Bulgari și Serbi, și chiar în *Igor*, vechia poemá epicá rusésca, ne întrebámú: s'ar' fi pututú în adevérú, ca Românií se nu-lú fiá cântatú pe Traianú ? Nu. Nu încape nici o îndoiélá, cá Slavii, cari aú venitú numai prin sec. alú V., aú primitú dela Români, séu o parte din Românií dintre Slavii de sud slavisându-se aú luatú cu sine ca moștenire și pe Traianú. Chiar faptulú, cá Traianú se aflá în cântecele și credințele slavice, probézá, credemú noi, cá elú a fostú cantatú și de Români.

Ce s'aú fãcutú ínse acele cântece ? Nu s'aú descoperitú încá, orí s'aú stinsú ? Noi ne tememú, cá s'aú stinsú. Inse cum ? S'aú stinsú trecându pe alte deosebite nume, și prin acésta s'a ruptú, s'a distrustú și legátura, ciclulú lorú. Nu cumva óre Domnulú-de-róná, tradițiune de peste Oltú, ciclulú epicú alú Novácescilorú, mitulú lui Arghirú, și Corbulú, suntú nisce ruine din ciclulú epicú, ce va fi cântatú pe Traianú ? Lucru firescú, tóte acestea rumpându-se unele de altele și ficsându-se pe alte personagie, aú pututú suferi mari schimbări. Cum s'a schimbatú *Valulú lui Traianú* în *brazda lui Novacú*, cum se dice în Oltenia, nu se va fi pututú schimbá totú așa și epepeia

lui Traianu ? Mitulu lui Arghiru, care in Transilvania se numesce si Arginu si Argineanu, nu numai dela Baracu incoco, dar si mai nainte de elu se considera ca reprezentandu cucerirea Daciei de catre Traianu, dupa cum se constata in literatura maghiara. Acesta se intemeieza fara indoielea pe o vechia traditie, care scriitoriulu ungu ru a imprumutat'o dela Romani de unde a imprumutatu intregu mitulu, er' nu din Italia, cum dice elu.

Inca o cestiune. Se lasamu de-oparte acesta ipotesa precum si Traianida lui Bolintineanu, alu carei nesucesu este mai pe sus de indoielea, si se presupunemu, ca cineva se apuca de nou de epepeia cuceririi Daciei. Fara intrevenirea si amesteculu in actiune alu fiintelor supra-naturale, fara miraculosu, epepeia scimu ca este cu neputinta. Ce fiinte supra-naturale va pute introduce poetulu in actiune : Olimpulu Greco-romanu ? Nu se pote, pentrucu acesta, desi era pe atunci in fapta credinta viia a intregu poporulu romanu, la Romani inse adi si in totu viitoriulu, ar' remane lucru neintele su, si prin urmare fara farmecu. Introducerea deiloru elinoromanu, ar' fi o papusaria si zimicu mai multu. Se introducea fiintele supra-naturale ale crestiniismulu ? Se trecemu cu vederea, ca ar' fi unu anachronismu de care poetii nu se prea sfiescu, dar' cum s'ar' pute impaca acesta cu faptele istorice, cu persecutiunea crestiniismulu chiar sub Traianu, cu deii pagani ce-i intelnim prin inscriptiuni, cu voturile indreptate, inaldate catre Ioe, Marte, Hercule s. a. ? Se introducea mitologia de adi a poporulu romanu ? Intimpinu aceleasi pedeci, caei

pentru acelū timpū acéstă mitologiă nu este susținută prin tradițiune, din contra este combătută prin istoriă. In resboiulū Daciei s'au luptatū legiunile romane, Romanii, și nu Români de ađi, cari atunci nu esistaū încă. Ei s'au plămăditū după-aceea și au crescutū din semința ce-a semenat'o Traianū in Dacia. Dar' tóte cele-l alte însușiri, datine, împregiurări, in cari trebuie sē-se înfățișeze persónele și faptele, cari sē fiă ele? Ale Romanilorū, ale Dacilorū? Ce ne-arū mișcă pe noi acestea? Le-ar' înțelege mulțimea? Éta, după noi, neputința de-a creá din acestū subiectū o epopeiă națională, care sē nu stee numai in pulberea bibliotecelorū, și s'o citēscă numai literații de curiositate.

IV.

Décă, din aceste cause, cucerirea Daciei este rebelă unei epopei naționale române, dar' faptele lui Stefanū-celū-mare și ale lui Mihaiū? Poetulū in adevērū nu întimpinā aici tóte pedecile care i se opunū la cucerirea Daciei. Credința și mitologiă națională nu dau aici peste nici o greutate, cu tóte acestea suntū alte neajunsuri totū așa de mari. Faptele acestorū adevērați eroi, pe lângă că suntū și mai cu de-ameruntulū cunoscute, cum s'a disū mai sus, suntū totū-odată și multu mai próspete.

Unū subiectū, ori-cātu de rarū și mareșū, fiindū prea próspetū, Musa epopeii 'lū respinge. Ni se va đice inșe, că dela Stefanū până ađi suntū mai patru sute de ani, ér' dela Mihaiū mai trei sute de ani. Intre Iliadā și

Odiseia și între risipirea Troei, încă suntu numai vre-o 3-400 de ani, celū puținū așa se presupune. Este adevăratū. Despre risipirea Troei înse se scia și atunci totū atâtū de multū câtū se scie și adī după mai 3000 de ani, pe când despre Stefanū și Mihaiū suntu pline archivele și bibliotecele de documente, raporte, memorii, cronice, în câtū despre ei se scie de dece ori mai multū, decâtū scimū despre fapte intēplate în zilele nōstre.

Din tōte cele de până aici urmēza, cā Romāniū nu posedū unū ciclu de tradițiuni istorice închiāgate în o epopeia națională în înțelesū anticū. La prima vedere s'ar' păre necredutū, cā poporulū romānū, care și-a castigatū acēstā patriā prin luptele cele mai sangerose, și prin cea mai strălucitā învingere; elū, peste care, unū lungū șirū de secolī, au trecutū nenumerate valuri de popore selbatice; elū, care a trebuitū se dee cu tōte peptū pentru viētā și moșia; elū, care și în istoria nouā a sustinutū luptele cele mai crunte la pōrta Europei contra celui mai spāimētatorū barbarū; elū, care a avutū atāți inimi și a trebuitū se-se razime totū-de-una numai pe puterile sale; în fine, Poporulū-Romānū, care a purtatū adevērate lupte de uriași, și astādī, după atātea revērsări de popore ce-au trecutū peste elū cu focū și ferū, stā, dicū, nemișcatū în vechiulū seū pāmētū: acēstū poporū se nu-și creeze elū o mārēta tradițiune, pe care s'o tōrne în o epopeia națională?

Cari se fiā causele? Este greū a le aflā. Cu tōte acestea credemū, cā nu ne vomū departā multū dela

adeveru, decă aceste cause le vomu stringe în cele următore :

Poporul romanu, care a descălecatu Dacia, nu mai eră poporul naturei, care înțelege șoptele frunzeloru, murmurul riuriloru, care, după-ce a alungatu pe răpitori, se întorce érași la coliba, la umbra sa, la turma sa, 'și iă érași fluerulü a mânä și-și cântă bucuria și durerile din ultimele încercări, pe cari le adaoge și le légă cu cele vechi, — nu, descălecătorii erău poporul civilisațiunei, care cere dela omü lucruri cu multü mai cumplite, decâtü sânta natură dela fii sei în starea selbaticiei séu a întâielorü trebuințe. Elü numai vede aici lucrurile învelite în céta de aurü a visătorilorü cu ochii deschiși, nici prin perspectiva măritóre a fantasiei, ci în forma, în mësura și în colórea lorü reală, ba adese-ori mai jos chiar și decâtü cruda realitate.

În aceste condițiuni s'aü aflatü strămoșii noștri când au descălecatü în pämëntulü Daciei. Înalta cultură, care ne vorbesce din vechile ruine romane respândite pe totü întinsulü Daciei, este proba cea mai viiä despre acésta. Aceste ruine ne vorbescü cu atâtü mai viü, suntü cu atâtü mai împunătóre, cu câtü domnia romană în Dacia tinü abia unü secolü și jumătate. Ce elemente pline de cultură, ce înaltă civilisațiune aü trebuitü se aducă descălecătorii, pentru-ca, într'unü timpü atâtü de scurtü, selbaticia Daciä s'o prefacă în o adoua strălucitóre Italiä. Ruinele mărete ale civilisațiunei romane din Dacia, daü ele singure de minciunä pärerile acelora, cari

sustinu, că descălecătorii ară fi fostă o adunătură din tôte vânturile. De eră așa, de sigură ađi nu ne faliămă cu strălucirea vechiloră ruine, dar' pôte ne măriămă cu o epopeiă națională.

Cugetați acum, va fi fostă ore cu putință, ca ună asemenea poporū, luminațū și deșteptū, se începă a fantasă despre luptele cu Dacii și se pună fundamentele unei epopei în înțelesū anticū? Dorința, fantasía lui nu putea se fiă alta, de câtū din Dacia barbară se facă o a două Italia, se întemeieze cetăți, se înalțe palate, băi, se tragă apeducte, se așternă căi cu pétră, se desghióce aurulū și argintulū din vinele munților, și se-lū alégă din nisipulū riurilor. Éta epopeia lui realistă.

In lipsa unei adevérate epopei, fiă-că nu s'a născutū, fiă-că s'a distrusū, partea cea mai luminată a Romanilorū de-atunci a creatū unū altū-feliū de epopeiă, din care ne-a remasū și nóue ceva. Traianū 'și serie memoriele despre resboiulū Dacicū, Pliniū face panegiriculū eroului de-atunci, poetulū Caniniū, cum vedurămū mai sus, începuse a serie epopeia Daciei. Memoriele aū peritū, epopeia pôte nici nu s'a născutū. Geniulū artisticū ne-a lăsatū înse *Columna-Traiană*.

Éta Iliada Daciei săpată în bronzū. Incă unū monumentū. Armata romană sfăramă pe Daci. Marea glótă a descălecătorilorū vine așa dicândū la mésa întinsă. PuteaŃ ei se fantaseze, se cante nisce lupte, la care cei mai mulți nici n'aū luatū parte? Dreptū-aceea chiar la începutū tófe elementele aū fostū, pare-ni-se, contrare născerei epopeii în pământulū Daciei, celă puținū în spiritū anticū.

Dacă înse epopeia nu se va fi putut născă în acel timp, nu se va fi putut ore mai târziu ! Civilizațiunea romană în Dacia pe la finele secolului alu treilea a început a se stinge, timpul se întunecă, descălecătorii luminați de odinioară încep a se întorce la starea naturală, la unu feliu de copilăria. Popóarele barbare se revérsă. Românii trebuie să susțină lupte crunte pentru viața și moșia. Nu putea ore să se născă acum epopeia ? Amintirile dulci și mărețe ale trecutului nu puteau să aprindă acum fantasía poporului ? Dar' împregiurările ce vinu împedecă póte și acésta. Se întâmplă trecerea totală a descălecătoriloru dela vechia credința păgână la creștinismu. Acésta nu s'a putut face, decă nu fără mari sbucimări interne, despre cari nu scimú nimicú, celu puținú nu fără adâncă confusiune în spirite, și tocmăi acésta este marele ce în asemenea cestiune. Creștinismul a spulberatú magiculú Olimpú alu popóreloru păgâne. În loculú deiloru, cu cari creșcuse popóarele din timpuri necunoscute, vine o credința străină, neînțelésă, ideală : în loculú furnicăriiului de dei, dîne, genii, nimfe, ce se amestecă cu ómenii, vine unu singurú deú mai pe sus de tóte cerurile, bunú, blândú, urítoriú și resbunátoriú de nedreptăți, de certe și vérsări de sânge. Vechile divinități persecutate cu focú și ferú încep a se ascunde. În acestú timpú cântecelile nóstre mitice se perdú mai tóte, séu se schimbă cu alte împregiurări, pe alte nume. Chiar biserică 'și pune tóte silințele să stingă din popóru ori-ce amintiri păgâne, și, cari nu le putea nimicú, le amestecă cu creștine și le schimbă. Cu deosebire colindele și des-

cântecele, cari ne-au păstrat, în poezia populară, mai multe elemente, nume și legende mitice, ne potu servi ca măsură de ceea-ce amu perdatu, din nefericire, în ceea-călaltă poezia narativă. Fără îndoielă amu perdatu din tradițiunile și cântecelele cele vechi, dar' dorul după mărirea și fericirea perdată, noii eroi, cari s'au distinsu în nóuele lupte, nu voru fi pututu să aprindă óre fantasía poporului? Poporul 'și va fi cântatú durerile și eroii sêi, dar' aceste cântări, în unú timpú de amară cădere și risipire, n'au pututu se-și iee sború în cătu, lățindu-se și afundându-se în timpuri, se mérgă ca unú riú mărindu-se. Cu încetarea domniei romane în Dacia și cu revérsarea popórelorú barbare, poporul românú dintre Tisa și Dunăre a fostú silitú a se despărți și restringe în o sumă de cete, după cum aședarea locurilorú putea se-i apere mai ușorú contra selbaticilorú.

Intre Carpați și Dunăre se rotundesce Oltenia, Muscelulú cu munții sêi; ér' între Tisa și Carpați: Făgărașulú sêu Tera Oltului, Tera Hațegului, Munții apuseni, Crișurile, Timișiana, Maramureșulú. Tóte acestea deveniră totú atâtea centre de apărare, despărțite mai multú sêu mai puținú unele de altele, dar' în fine de ajunsú pentru a nu mai avé aspirațiuni comune, căci aveau fiă-care câte unú capú deosebitú.

Fiă-care cetă ajunsese în fine a se luptá pentru simpla esistență, fără vre-o ideiă de nóua unitate, de aspirațiuni la o domnie mare și tare, care se stinsese de multú. Dreptú-aceea nu mai putea fi o unitate în desvoltarea tradițiunilorú în înțeleșulú epicú, și chiar ceea-ce voru

fi avută împreună, cu timpul, după cum se întâmplă în tradițiunile populare, a trecutū asupra unorū fapte mai nouē, cari atingeau pe fīa-care cētā în parte, și astū-felū materialulu epicū s'a ruptū, s'a bucățitū, s'a sfărāmatū. În acestū timpū s'a pututū distruge ciclulū epicū alū lui Traianū, despre care amū pusū mai sus o ipotesā. Și într'adeverū chiar ciclulū Novācesilorū l' aflamū împărțitū după ținuturi pe diverse nume ca Marcu, Radu, Iorgovanū, Stanislavū vitēzulū și alții.

Dupā-ce valurile popōrelorū barbare se aședārā, dupā-ce cetele începūrā a luā o expansiune numericā și materialā, prin suta a trei-spre-decea și a patru-spre-decea vedemū dorindū ideia unei concentrāri. Remānā simple tradițiuni sēu adevērēscā-se ca fapte istorice, cum le credemū noi, descālecarea lui Radu-Negru în Muntenia și a lui Dragoșū în Moldova, ele constatā ideia refondării statulu românū. Ideia odatā nāscutā, devenise o trebuință. Puterea ideii se învederēzā prin faptulū istoricū, cā în timpulū celū mai scurtū se ridicārā dōue state romāne în stare de-a ținē peptū cu o mulțime de inimiēi.

Ce erā mai firescū, vorū dice unii, decātū ca epopeia naționalā, ce pōte nu încoltise pān' aci, sēu care se sfārāmase, se începā acūm a resārī sēu a se închiāgā de nou, și din ȓi în ȓi, din anū în anū, din generațiune în generațiune, se-se lārgēscā, se-se rāmūrēscā, în cātū celū puținū aȓi se nu aștepte decātū pe celū din urmā māestru, care materialulū gata se-lū așede, se-lū închiāge, se-i dee luciēla artei, și de-o parte se-lū redee poporulu

care l'a creată, ér' de-alta să-lă întroducă în literatură.

Pe lângă tóte întêmplările cutremurătore, scenele mărețe și înfiorătore, pe lângă tóte luptele de uriași și învingerile, ce au pusă în uimire întregă Europa, pe lângă tóți eroii ce poporul română i-a vedută în cursu de secolă eșindă din sinulă seă : pe lângă tóte aceste fapte, cari în realitate suntă mai mari, mai grele, mai strălucite, decâtă luptele Greciloră de dece aai sub murii unei cetățue, ca Troia, pe lângă tóte acestea, dică, poporul română n'a creată nici în acestă timpă o epopeiă, prin care să-se eterniseze eroii și faptele. Să fiă esistată óre și să-se fiă perdută? Amă voi să nu putemă dice, dar' cu durere trebuie să dicemă, că n'a esistată și prin urmare nici n'a avută ce se perde ! Să presupnemă, că a esistată. Ea a trebuită să-se nască celă puțină dela întâii domni ; să dicemă dela Negru ori Dragoșă. Odată născută trebuia să mērgă alipindă-și întêmplările cele mai mari, eroii cei mai distinși și nu putea să-și ajungă culmea decâtă la Stefană seă la Mihaiă.

Acum decă ar' fi esistată, se ne întrebamă : când ar' fi putută să-se pérđă, în câtă adă se nu mai avemă nici urmă? Stefană domnesce și pe la începutulă secolulă ală șese-spre-decelea. Totă în acestă secolă cătră fine și la începutulă celui următoră traesce cronicariulă Nestoră Urechă. Mihaiă se stinge la începutulă secolulă ală 17-lea. În acestă secolă scriu mitropolitulă-poetă, Dositeiă, și cronicariulă Mironă Costină. Putea să existe pe aceste timpuri o epopeiă populară de care să nu scie și să nu ne amintescă

acești scriitori, și chiar ei cari s'au interesatū atātu de mărirea trecutului nostru? Putea se scape dinaintea unui spiritū ca alū lui Dosjteiū, care însuși a scrisū unū felū de poemă-pomelnicu alū domnilorū Moldovei? Sē nu fiā aflatū elū, care, în cercetările sale după cele vechi, descoperi pānā chiar' unū micū cāntecū de resboiū, făcutū, după cum ne spune, de însuși Stefanū-celū-mare? Putea sē nu scie unū Mironū Costinū, care a încercatū, durere, în limba polonā, o epopeiā naționalā a Romānilorū? Cum, sē nu fiā aflatū Dimitrie Cantemirū, care ne-a datū atâtea însemnări din viēta, credințele, datinele Romānilorū din Moldova? Elū, care ne spune cu durere că, ori-cātū a cāutatū, n'a pututū da de vechia cronicā moldovenēscā? Putea în fine sē nu aște nimicū ... care a adunatū din gurā poporului o sumā de tradițiuni despre domnii și ōmenii mari ai Romānilorū?

Tōte acestea întārescū, că nu esistā o epopeiā, unū ciclu mare de fapte închiāgate în giurulū unui centru, sēu celū puținū unū faptū mare cu înfinse desvoltări, sēu unū șirū ōre-care de întēmplări legate mai bine, mai reū ōnele de altele. Atâtea evenimente mari, începēndū chiar numai dela 1300, atāti adevērați eroi, și cu tōte acestea în giurulū nici unui evenimentū, a nici unuia din eroi, nu s'a concentratū fantasia poporului. Pentru ce? Lipsa de putere creatōre a poporului? Nu, literatura popularā, ce o cunōscemū astādi, este proba cea mai strālucitā despre imaginațiunea viiā, puternicā, avutā a poporului nostru. Care sē fiā dar' causele? Deși

este pôte cu neputința a le află, cu toate acestea să încercăm.

Mai înainte de toate trebuie să statorim terenule și regiunea unde s'ar' fi putut naște o epopeia națională română începând de prin secolul al X-lea și cel mult al XIV-lea. Această regiune, mai ales din secolul al XIV-lea încôce, putea să fie numai între Carpați și Dunăre, pentru-că numai aici Românii dispuneau ei singuri de soarta lor, aveau un stat și un domn național, trăiau, luptau, muriau pentru sine, și nu pentru a îngrășa pe străin. La Românii dintre Tisa și Carpați era cu neputința să se nască o epopeia în aceste timpuri. Ei devin supuși de un popor străin, cu încetul sunt despoiați de drepturi, și ajung în urmă nu numai străinilor, dar și slavilor în propriul lor pământ. Ei nu mai puteau să aibă nici un interes la cele ce se petreceau în țară. Pe cine aveau ei să mai cânte? Cel mult pe câte un fetu de codru-verde, care și mai resbună ici-colea asupra câte unui croncant, ce rupea din carnea viii a bietului Român. Românii de peste Carpați, pe lângă starea de sclăvie în care au gemut secole, și mai gem și azi schimbându-se numai numele în sclăvia politică, au trăit, din nefericire, totu-de una foarte separați de olaltă; vre-o legătură și vre-unu avântu spiritualu comunu le-a lipsit totu-de-una, chiar și în marile evenimente dela 1848. Ce este mai durerosu, Românii din Ungaria în acele zile mari nu numai că n'au făcutu nici o mișcare națională, dar totu-odată foarte mulți luptară chiar și

atunci sub steagurile ungurești, contra Românilor din Transilvania, cari singuri au făcută, au purtată acea mare revoluțiune. Revoluțiunea lui Horea. 1784, se mărgini la vre-o trei distriote, și nici aici nu se întinse peste totu. Chiar și la 1848 adevăratele lupte le purtă totu Moții lui Horea. In asemeni fatale împregiurări, la Românii dintre Tisa și Carpați eră cu nepuțință o epopeia.

Dar' decă nu se putea aici, împregiurările erău cele mai favorabile să-se nască între Carpați și Dunăre. Pentru-ce nu s'a născut?

Întâiu, a fostă o nefericire chiar și din acestu punctu-de-vedere, că Românii nici între Dunăre și Carpați nu erău grupați în giurulă unui centru, unei idei, ba din contra se urău, se sfășiau ei între ei. Acăsta nu putea să ajute concentrarea puteriloră creatore ale poporului în aceeași direcțiune ideală, pentru-că nu esistau nici aspirațiuni comune. Căta însemnătate are acăstă concentrare pentru crearea unei epopei ne probéză epopeia grăcă, care s'a născută din concentrarea întregului poporă greă în contra dușmanului comună, contra Troieniloră. *Gerusalemme liberata*, deși creațiune literară, are de motivă concentrarea creștiniloră contra păgăniloră. Afară de-acăsta mai suntă și alte cause. Conștiința poporului de a întemeia și susține ună stată, pentru acele timpuri destulă de bine aședată și desvoltată, probéză de-ajunsă deșteptăciunea, care nu-i mai permitea să-se transpörte în o lume învelită în nourii de aură ai fantasiei, ai visuriloră. Poporulă vedea viața

și sbuciumările ei cu mintea rece a omului pătit și nu cu ochii visători ai copilăriei. Intemeierea statelor române se întâmplă de-odată cu începerea luptelor Europei creștine contra islamismului, sau păgânismului reprezentat prin spaimentătorii Osmani.

Dreptu-aceea pe lângă viața, pe lângă moșia, era ceva în ideea poporului și mai înaltă, ce trebuia să apere, era crucea, credința lui. Lăsându de-o parte, ca creștinismul a smulsu cele mai tari și mai lungi pene din aripile musei epice, nu trebuie să uităm de alta parte, că motivele adevăratei epopei nu le aflăm luate mai nici odată din regiunile înalte sau ale moralei, din contră ele sunt scose din mijlocul pasiunilor și adese-ori din abisurile vieții. Paride răpesc pe Elena și de-aici se născă Iliada, care erași mai de-aproape și ia motivul din mania lui Achile asupra lui Agamemnon, pentru-că i-a luat pe frumoasa Briseida. Acestea sunt motivele reale; de origine cu totul ideală este ideea unității poporului greceseu, care a rămas pentru totu-de-una o dorință deșertă, pe care înse au mai dezvoltat o neteditorii posteriori ai Iliadei. Mahabarata ia nascere din certa a două familii, Pandava și și Curava. Ramajana, deși poartă în fondu o idee înaltă, care a fost furisată numai mai târziu în operă, începe prin o intrigă de succesiune la tron și luptele pentru domnia continuă între membrii unei și aceleiași familie. Mai totu așa și în Șaname. Lupta Românilor pentru creștinismu contra păgânismului, sentimentul lor atâtu de religiosu, și mai alesu în acele timpuri, nu permitea ca templul epopeii se-se ridice

pe asemenea temeiori necurate, pentru-aceea vedem pe domnii și boerii români eternisându luptele lor nu prin cântece epice, ci prin ridicarea de biserici și mănăstiri, întocmai cum strămoșii Românilor, în locul unei e-popei dacice, eternisara cucerirea Daciei prin împlân-tarea unei colonne viie de elementu romanu în inima Daciei, și prin ridicarea unei colonne uriașe în mij-loculu Romei. Strănepoții facu totu asemenea în înțe-lesulu timpulu lor. Dar' limba slavóna în biserică, în statū, în casa boerescă, nu-și va avé și ea partea sa între aceste motive? Nu va fi fostu ea în stare să pro-ducă o recelă între poporulū creătorū și între societatea, care, dela domnu până la celu din urmă boerinașu, ține-a în mână sörtea țerei? Acéstă recelă n'a pututu ea să-se mărească, când domnu, boeriu, biserică chiar' prin lăcomia nesăturată a călugărilorū sei, nu mai erau de cătu despoetori, ér' nu apërători, conducători, părinți ai poporului? Putea pe poporū să-lu mai însufletescă fap-tele acestora, când bietulu Românū, alu cărui nume de-venise de batjocură, cu tötă domnia națională, după-ce elu luptă, elu învingea, după învingere înse, în locū de a-i-se ușură sörtea, domnulū lu daruiá prin câteva rënduri pe pele de cîine, cum se dice, sclavu legatū cu casă și moșia unui boeru. Și decă poporulū suferiá, eră acéstă o probă că elu nu simțiá? Fantasiá, de care are lipsă poesía, este celū mai simțitoriu lucru din lume. Cea mai mică nemulțămire, indispozițiune sufletescă, o omóre, și cu atătū mai vërtosū la poporū, care lucră instinctivu. Vomū vedé îndată, că poporulū 'și pune puterea să crea-

tóre, fantasia, la dispozițiunea acelora, cari, nefericiți ca și elú, se distingeaú prin fapte spre binele seú.

La acestea ni s'ar' poté întimpiná, cá deja pán' acum cunóscemú numerose cântece vechi seú bêtrânesci pas-trate în poporú despre domni, eroi și împregiurări din viața de demultú. Este adevêratú, dar' nu-î mai puținú adevêratú, cá aceste cântece suntú tóte bucați deosebite, fără legăturá între sine, fără vre-o însemnatá desvoltare. Ceea-ce trebuie sê ne mire este, cá chiar domnii cei mai mari, mai eroi, ca Mircea, Stefanú, Mihaiú, chiar faptele cele mai mǎrețe, ca lupta dela Podulú-înaltú, dela Calugăreni, dela Selimberú, mórtea lui Mihaiú, seú faptele eroice ori crudiile ne mai aúдите ale lui Tepeșú a supra boerilorú și a dușmanilorú, nimicú din tóte acestea nu aflámú cântatú de poporú, când ínse domnulú representá ideia creștinátăii, într'unú modú óre-cum drasticú, atúnci vedemú cá fantasia poporului se mișcá, și astú-felú elú cântá mórtea lui

Brancoveanu Constantinú

Boeriú vechiú și domnú creștinú

tace ínse ca mormêntulú despre mórtea tragicá a marelui Mihaiú. Dar cânteculú Mănăstirei de Argeșú ?

Cu întroducêrea domniei fanariote, în poesia narativá a poporului românú începe a se pronunță totú mai multú o direcțiune, care în faptá nu este nóuá, dar' acum începe a se cultivá cu deosebire. Înțelegemú cântecele hăiducesci. Acéstá specieá nu s'a născutú sub domnia fanariotá, cum se crede în generalú ; cântece de-acestea aparú și mai nainte, dupá cum ne aratá cuprinsulú lorú și

precum se p^ote constată chiar pe temelii istorice ; cele mai vechi înse apar^u în spirit^u vechi^u cavaleresc^u, ca Paunașul^u Codrilor^u, ca Mi^hu, Marc^u ș. a. și cu câtu^l țeranul^u devine mai apăsatu^l și despoiat^u de cătră domni și b^eri, cu atât^u asemeni cântece^l ia^u tonul^u tot^u mai viu și mai violent^u, după cum erau și eroii lor^u, pe cari i mână în codru-verde resbunarea contra apăsătorului cu care nu se mai putea luptă fâșiș^u, căci acesta avea t^ote drepturile, er' țeranul^u nici macar pe cel^u de om^u. Drept^u-aceea poporul^u avea cea mai mare simpatia p^entru acești resbunători ai sei, și abia a fost^u vre-un^u haiduc^u ceva mai însemnat^u pe care se n^u-lă cânte și încă cu un^u av^ent^u care întrece t^ote alte cântece narrative, pe când, cum am^u ved^ut^u, eroii noștri istoriei, cei mai mari, ca Mircea, Ștefan^u, Mihai^u, a^u ramas^u cu totul necântați. Ac^esta este o împregiurare atât^u de însemnată încât^u istoricul^u petrunderiu n^u p^ote s'^o tr^ecă cu ved^erea ; din contră ea trebuie s^e-i dee de cugetat^u.

Din cele de pân' aici rezultă, că poporul^u român^u n^u a adus^u cu sine din întunecimea timpurilor o epopeia închiagată, un^u cicl^u mare de narațiuni poetice aședate în jurul un^u centru și turnate în o anumită formă. Ca resplata înse, cu t^otă vitregimea sorții sale și cu t^otă secăciunea timpurilor, poporul^u român^u a scăpat^u de naufragi^u un^u f^orte avut^u material^u p^entru o epopeia națională. De-o parte mituri, divinități și credințe, ce el^u le păstrează cu pietate până azi, o sumă de eroi mai mult^u s^eu mai puțin^u mitici, o mare avuția de cântece narrative, nenum^erate tradițiuni parte generale parte lo-

cale, sentimentul vii ce se păstrează pentru toate acestea până azi; de altă parte o istorie plină de fapte sgu-
ditoare, timpuri învelite în cea misterului, er' în lipsa
unei mari, ce poate arunca atât farmecul asupra acțiunii
unei epopei, munții înalți cu creștele în nuori, cu văile
adânci, costișele primăverose, codrii seculari și pescerile
pline de legende, râurile mari ce despică munții și
încingă ca brâuuri uriașe de argint câmpiile verzi: etă
o nemărginită avuție pentru o epopeie națională. Nu ne
lipsește decât alesul, care se așteaptă punctul, simburile,
îngiurul căruia se cristalizeze aceste elemente, se-și
scie alege un erou, care să aibă trebuința de toate și
se-și reverse peste toate strălucirea faptelor sale.

Poesiile lui Grigorie Mihailu Alecsandrescu.

(Edițiunea din 1863).

I.

În judecarea poeziilor lui Alecsandrescu, trebuie să
începem cu ce ar fi se închiâm. Avuția, înalțimea,
noutatea ideilor, fiă ele împreunate cu o limbă și es-
presiune ori-cât de fericită, nu sunt de-ajuns pentru a face o adevărată poezie. La acesta se mai cere
încă o tehnică și ritm corect, care să corespundă cu
subiectul. Aflăm înse poeți în toate literaturile, cari
său din ușurătate său din capriciu, ca să tăcem de ne-
sciință, au nesocotit, mai mult său mai puțin, una
său alta din aceste cerințe.

Poesiile lui Alecsandrescu de când le-amă cetitū pentru prima oră, cu mulți ani încă mai înainte de edițiunea din 1863, ne-aū atrasū prin puterea lorū internă, ne-aū respinsū înse prin neîngrijirea ritmului, și adeseori și a limbei. Totū-de-una ne-amū luptatū contra acestei respingeri, și ne-amū încercatū s'o justificămū. In fine inse ne-am convinsū, că acéstă respingere este deplinū întemeiată, nu se pôte justifică, și nici ar' merită se-se justifice, chiar nici atunci, când înaintea adevăratei eretice ar' mai puté fi vorba de considerațiuni, de bună-voință, pentru unū cuvântū sēn altulū.

Dreptū-aceea ne pronunțămū fără rezervă, că Alecsandrescu este unulū din cei mai necoreți și vicioși, în privința tehnicei, între poeții români mai de valóre. Și acestū defectū cu atātū mai puținū i-se pôte iertă, cu câtū elū în avuția și puterea ideilorū întrece pe mulți, cari în generalū se distingū prin formă. Acestū viciu nu zace nici în șcōla de care se ține poetulū, nici în inclinațiunea firéscă, despre care a disū elasiculū latinū: *natura și furca expellas tamen usque redibit*; nu zace nici chiar în vre-unū capriciū alū poetului, ci numai în negligența lui, de care mai pătinescū încă pān'acum mai toți ceia-l-alti în o direcțiune sēn alta.

Acestū viciu alū poeziilorū lui Alecsandrescu, nu avemū trebuința sē-lū ilustrămū cu anume exemple, de-orece le aflămū fără nici o greutate pe fiă-care din cele 412 pagine, din câte constă edițiunea, ba mai în fiă-care strofă. Multū mai greū este a află strofe contra cărora, din punctū-de-vedere alū tehnicei, se nu poți obiectă

nimicu. Dăcă este sè nu trecemū nimicu cu vederea, ce ar' fi în favorulū poetului chiar și din punctu-de-vedere alū tehniceii, apoi, ca tehnică, cea mai corectă, din tôte poesiele sale, este *Suferința*.

Technica nu este unū ce de a două mână în poesiă, după cum sustinū unii, din contră a fostū, este și va rămâne, sub forme diverse, o cestiune de viață și mörte a poesiei. Romantele, acești bastarđi ai Muselorū, — suntū o probă mai multū pentru întărirea acestui adevărū.

II.

Alesandrescu 'și împarte poesiele sale în meditațiuni, elegii, epistole, sătire și fabule.

Nu avemū nimicu cu aceste numiri ; ele înse, și mai alesū cele două dintâiu, ne descoperū influința sub care s'au născutū, și ne arată școla ce a urmatū poetulū. Cea mai mare parte din meditațiuni și elegii suntū fi ai școler romantice din Franța.

În acestū capitolū vomū analiza câteva piese mai bune din *Meditațiuni* și *Elegii*, precum *Anulū 1840*, *Umbra lui Mircea la Cozia*, *O impresiă*, *Ucișagulū fără voiă*, *Nu a ta mörte...*

Se fiu înțelesū. Vorbescū de piesele cele mai bune în idei, fără a mē mai ocupa de formă, de care vorbirămū mai sus.

În „*Anulū 1840*” aflamū o sumă de idei din cele mai puternice exprimate totū-odată în unū stilu lapidart, și cari au fostū, suntū și vorū rămâne pentru totūde-una unū adevărū neînfrânsū, dar' unū adevărū amarū.

A lumii temelii se mișcă, se clătesce,
Vechile-î instituții se ștergū, s'aū ruginitū;
Unū duhū ferbe în lume, și omulū ce gāndesce,
Alērgā cātrā tine căci vrēmea a sositū.

Icī umbre de noróde le veđi ocārmuite
De umbra unorū pravili calcate, siluite,
De a te mai micī umbre, neînsemnați pitici,
Orī-care sentimente înalte, generóse,
Ne parū ca nisce basme de povestiū frumóse,
Și totū entusiasmulū isvorū de idei micī.

Pe aceeași pétră, pe același marmorū, ca se mă es-
primū astū-filiū, e săpată devisa progresulū:

„Unū duhū ferbe în lume!“ și epitafulū sērmanelorū
popóre: „*Icī umbre de noróde!*“

Istoria omenirei nu face decātu repeta eternulū re-
frenū—*umbre de noróde!*

Temeliile lumii neîncetatū se clătescū, ideile mari,
entusiasmulū, neîncetatū o facū se fērbă, dar ce ajungū
acestea? popórele suntū maltratate de pitici, și ceea ce
se întăresce, este despotismulū sub diverse forme. Apoi

Ce pasă bieteī turme, în veci nenorocită
Sē scie de ce mână va fi măcelărită;
Și déca aro unulū sēu mulți apēsători?

Resemnațiunea poetului, iubirea lui, ce cuprinde pe
toti, ér' pe sine se eschide sēu se lasă mai pe urmă, o
aflamū exprimată în următórea clasică strofă:

- Eū nu îți ceitū în parte nimica pentru mine;
- Sórtea-mī eu a mulțimeī ași vrē sē o unescū:

Décă nu mai asupra-mi nu poți s'aduei vr'unu bine
Eu ridu d'a mea durere și o desprețuescu.

Pecatū că versulū e atâtū de șchiopū ! In acéstā re-
semnațiune, în acéstā iubire nu l'a întrecutū nici Schil-
ler prin celebrulū seū : „Einen Kuss der ganzen Welt!“

Nu mai puținū clasică și adevērată este și următo-
rea strofa

După suferiri multe inima se'impetresce ;
Lanțulū ce 'n veci ne-apasă uitamū că este greū ;
Rēulū se face fire, simțirea amorțesce,
Și trāescū în durere ca 'n elementulū meū.

In acéstā strofa și în cea mai dinainte aflamū pe
unū Prometeū, care înse suferē fără murmurū, ridēndū
de sfāșiările vulturului !

„*Umbra lui Mircea la Cozia*,“ este una din cele mai
bune, înse numai decă strofele 9, 10, 11, 12 și 13, le
vomū considerā ca și cum n'arū fi.

Unū poetū cu câtū are mai multe personificări și
imagini, cu câtū unū pictorū ar' putē se-și facū mai
multe tablouri din poesiele lui, cu atâtū probēzā mai
tare, că elū are adevēratū talentū seū geniū poeticū.

„*Umbra lui Mircea*“ redusā numai la cele 8 strofe din-
tāiū și la cele douăe din urmă, desfășurā înaintea ochi-
lorū noștri o mārēta imagine. Umbrele turnurilor se
întindū peste riū, ale cărui valuri spumegōse lovescū
în cadență zidulū vechiū alū mănăstirei. Nōptea ese
încetū din o peștere adāncă și impresōrā totulū. Depe
stānci se coborū nisce chipuri negre, muschiulū și érba
depe zidū începe a se mișcă, o suflare începe se strā-

bata prin ea, se deschide unu mormentu și se ridică Mircea încoronatu, ese, pasesce cătră țermuri și de-odata împregiurulu lui învieză oști-fara numeru, gata de lupta.

Et'o admirabilă iconă. In adeveru nimicu mai plasticu, mai vigurosă și totu-odata sublimu-înfiuratoriu, de cătă următoarele două strofe :

Dintr'o peșteră, din ripă, noptea ese, mă 'mpresoră :
Depe muche, depe stâncă, chipuri negre se coborū ;
Mușchiulu zidulu se mișcă... pîntrē erba se strecoară
O suflare, care trece ca prin vine unu fiorū.

Este ora nălcirēi : unu mormentu se desvōlesee,
O fantomă 'ncoronată din clu ese... o zărescu...
Ese... vine cătră țermuri... stă... în prejuna ei privesee...
Riulu înapoi se trage... muntii vîrfulu își clătescu.

Omulu i-se pare, că vede în fapta desfășurându-se înaintea ochiloru sei această măreță iconă.

Strofele 9-13 suntu nisece reflexiuni ale poetulu, cari nu se ținū de lucru și turburā nu numai armonia și rotundimea acțiunei, dar' totu-odata recescū impresiunea. După o viață atātu de viiă și misterioasă totu-odata, nisece reflexiuni, nisece predicări atātu de reci ! Frumosa și nōnă este ăspresiunea :

Si-ale valurilorū mândre generații spumegate.

In piesa „O impresiă“ aflămū în cele dintăiu trei strofe o descriere fōrte plastică a unei oști în cea mai înaltă turbare a resboiulu. Imaginea ce ne-o înfățișeă poetulu în-urmatoriulu versū :

Și duhul^u resbuⁿărei în manta-i sângerat^ă
Dă seunul^u biruin^tei și calea ne arat^ă!

este înfiorătoare, și demnă de Shakespeare, care, precum^u se știe, este cel^u mai avu^t în asemeni imagini.

Nime nu putea descrie mai bine câmpul^u și rezultatul^u luptei dela Calugăreni, și gloria învingerei căștigate de Mihai^u, decât^u poetul^u în următoarele trei versuri :

Er' praful^u ce acolo de v^enturi vișcolose
În aer^u se ridică, e pulbere de oșe
Ce tabere dușmane întrec^uău au lăsat^u.

Er' terorea panică ce-a aruncat^u Mihai^u în Turci éta-
o depinsă în următoarea strofă :

Spun^t că în urma luptei, în Asia bogată,
Decă mahometanii vedeau câte odată
Un^u armăsar^u ce 'mprejmă-i căta el^u sforăind^u;
Cuprinși de-adâncă spaimă diceau cu 'nfiorare,
Că el^u a v^ecut^u umbra acea îngrozitoare
A lui Mihai^u vit^ezul^u asupra-le viind^u.

Strofele 8—10 cuprind^u érași reflecșiuni ale poetului,
al^u căror^u resumat^u este:

A patriei iubire, obiect^u de ironiă,
În veci este pe busa aceluⁱ care știe
Cu numele-i se tragă norodul^u amăgit^u!

Omenii s^eu mai bine monstri de cei cu patria pe buse
și cu veninul^u în dinți ca vipera, au fost^u și vor^u fi
tot^u-de-una, cu t^ote acestea popórele nu pier^u, pentru-

că deii, dice poetul, pentru unŭ dreptŭ iertă Gomora cea vinovată.

Subiectulă „*Ucigaşului fără voiă*,” este o întâmplare adevărată după cum ne spune poetul în o notă, cu toate acestea, este unŭ ce cu totul singularŭ. Asemenea și poetulă a sciutŭ să tórne unŭ spiritŭ totŭ atâtŭ de singularŭ în piesa sa, în câtŭ, afară de puține erori tehnice, este unŭ capŭ-d'operă în genulă său. Tótă piesa consistă din imagini *teribile-sublime*. Ucigaşulă descrie închisórea în cele șese versuri dintâiŭ. După-aceea descrie visulă în care elŭ și-a ucisŭ fără voiă soția. Elŭ rátecesce prin nisce păduri betrâne. Cucuveaua cântă de pe ramuri uscate. I se pare că din tótă trupina din giurulă lui aude eșindŭ câte unŭ gemetŭ năbușitŭ. O ceta de lupi turbați se iă după elŭ. Elŭ fuge, dar' puterile lă părăsesenŭ. Luna, ce mai aruncă câte o rađa palidă de lumină, se ascunde. Mórtea se înfațișeză înainte-i pe unŭ calŭ palidŭ

Scheletŭ de-altă lume cu forme cumplite,

Rîngîndŭ, cătră mine priviă neclintitŭ:

În măna-i uscată, în unghî ascuțite

Ținea o femeia... din capu-i sdrobitŭ

Mușcă câte-odată, mușcă cu turbare,

Și creeri și óse din gură-î cădea.

Cui nu i-se înspică pěrulă în capŭ, cui nu i-se recesece mēdua în óse la cetirea acestorŭ versuri? Cui nu i-se pare a vedé cu ochii acestŭ monstru înfiorătoriu, de care înse nu scăpămŭ nici unulŭ?

Dar céta de fiere o vëdũ... mē soseseē...
Ferbintea-ı suflare acum o simțiiũ,
Mē plecũ, catũ, și mâna-mı grea pétrã 'ntêlesce,
Curagiũ desnădejdea imı dă, și... isbiũ...

Unũ țipetũ s'aude... eũ saiũ în picióre,
Din somnu-mı de grózã atuncı deșteptatũ.
Soția-mı lipsitã de-a vieții suflare,
Zăcea... capu-ı tineru erã sfărãmatũ !

Ueigașulũ, cu tóte că elũ a đisũ la tribunalũ, că a
omorítũ pe soția sa numai în visũ, a fostũ, se vede,
judecatũ pe vieța, căci elũ dice : așteptũ

Sē vëdũ decã dreptulũ cerescũ împératũ
Privesce la taptã-mı ce este cumplitã,
Sēũ numai la cugetũ ce este curatũ.

Étã o sguduitóre tragediã în miculũ volumũ alũ unei
balade-monologũ !

„Nu, a ta mórte...” nu este decãtũ durerile, cari le suferē,
sēũ adese-ori 'și închipuesce că le suferē unũ înamoratũ,
dar le póte înfãțișã ca adevérate și numai în închipuire.
Din acestũ punctũ-de-vedere piesa ar' pãrē fórte banalã.
Ea cuprinde nișce simțeminte, cari le affãmũ maltratate
de fórte. mulți din cei cari âmbłã și ei a se prinde
de pólele muselorũ sēũ celũ puținũ de códa lui Pegasũ.
Dar tocmai pentru-cã acéstã suferința a amorului o a-
ffãmũ mai numai batjocuritã, simțimũ o adevératã mul-
țãmire când o affãmũ respicatã în poesia mai vechiã cu
totũ foculũ ce ea cuprinde, cu totũ sborulũ, ce este
în stare a da fantasiei, cu tótã cuviința, cu tótã ver-

guria, semnele adevăratului amor. Alecsandrescu în piesa „Nu, a ta mörte...” a atinsü sublimulü în această materiä. Versulü scurtü, frântü öre-cum, începutulü dintr'odată „Nu, a ta mörte nu-mi folosesce,” dicțiunea strinsä, apăsată, amarä, nu este rezultatulü reflecșiunei, ci sbucnirii durerei; aceea-ce n'a mai încäputü în inima poetului, a trebuitü se sbucnéca. În cele douăe strofe dintâiü vedemü rostogolindu-se valurile înfuriate ale durerei, în cele-l-alte douăe următöre vedemü amanta, care privesce multămitä la ele; în a cincea strofä vedemü, că poetulü 'și revine puținü, și în acestü restimpü luminosü 'și recunósce greșéla, cunoscînța înse acum nu-lü mai póte îndreptä. Étä tocmai aici adevăratulü sentimentü, pe care nu-lü mai póte năbuși nici cea mai rece reflecșiune! În strofa a șesea și a șeptea aflămü cea mai plasticä aseménare :

Astü-feliü în crângurï o päsäricä
Aude-aprópe unä ciripitü,
Sbörä îndată și fără frică
Lângä colibä ea s'a opritü.

Privesce,-ascultä, dar' fără veste
Tainica cursä ce i s'a 'ntinsü,
Se 'nhide... róbä ea se găsesce;
Unü glasü s'aude dicändü „te-am prinsü.”

Asemenea este și următörea aseménare :

Ferulü celü roșiu care-lü apasä
Mâna cruđimei p'unü osfnditü,
Mai adâncï urme nici elü nu lasä,
Decätü amorulü astü-feliü simțitü.

Poetul n'ar' fi pututu terminá mai bine acéstá piesá decâtu cu :

A mea durere trecutú nu are ;
Ea nici va cresce, nici va scádé.

Dar' legarea anevoiósá a acestei strofe cu alte trei încá, ce nu se ținú de locú de subiectú, face cá omulú, nevrêndú, trebuie sê aplice đisa orađianá :

Veđi sus o dalbá fatá, jos pesce monstruosú.

Alecsandrescu are pecatulú a terminá reú cele mai bune poesii : pecatulú tuturorú, cari cugetá, cá ce e multú trebuie sê fiá și bunú.

În „*Când dar o sê guști pacea*“ descrie poetulú, cu o putere de miratú, rătécirele în cari încureá amorulú victima sa.. Nimicú mai adevêratú și mai frumosú decâtu :

Din cupa desfêtarei amaráciunea nasce ;
Din ochi frumoși durerea își iá alú ei isvorú.

Poetulú revine momentanú la consciința datoriei sale, care nu este a dormi ca Rinaldo în póla Armidei, ci a-și da tributulú

La patriá, la lume la totú ce pătimesce.

Dar' în deșertú elú este învinsú ! Éta cum descrie lupta sa contra amorului :

Eú lanțurile mele le sguduiú cu mánia,
Ca robulú ce se luptá c'unú jugú neomenosú,
Ca leulú ce isbesce a temniței tării
Și geme furiosú.

Dar' poetulú se simte ránitú de mórte, este unú ferú înfiptú adâncú în peptulú seú :

Voiu sê-lu tragû : ferulû ese, dar' inse cu viêta,
Și cu sufletulû meû !

„Cânele Soldatului“, piesa cea mai simplă în concep-
țiune și totu așa de simplă și în execuțiune. Unû ostașu
cade în țera străină pe câmpulû de onóre, și nu are pe
nime cine sê-lu plângă, decâtu pe cânele Azorû. Cânele
petrece pe domnulû seû la mormêntû, și nu se desli-
pesece de mormêntulû lui, căci elû crede că dôrme și

Așteptă sê-lu strige, crede c'o sê-lu vađa
Când s'o deșteptă !

Câte-o dată cêrcă pétra s'o ridice,
Câte-o dată latră dup' unû calătorû ;
Cuprinsû de durere : Vino, par'c'ar dice,
Se-mî dai ajutorû.

Apoi când străinulû de milă voesce
A-lû trage de-o parte și hrană a-î da ;
Elû își plêcă capulû în pâmêntu privesce
Și nimicu nu va !

Și totu așa până când în o diminêta

Zăcea lângă grópă mortû de întristare
Cânele Azorû !

Nu credû, sê fiă cineva, alû căruî sufletû nu este de
pêtră seû de lutu, care, cetindû acêstă piesă, sê nu în-
cerce adânci emoțiuni, pentru-aceea și-a și câștigatû o
justă popularitate.

Unû ostașu și unû câne ! Deși creaturi deosebite ale
lui D-deû, dar de câte ori și în câte state sôrtea loru
nu este aceeași : a murî ca unû câne fără a sci macar

pentru ce? séu din contră sciindū și simțindū numai că lupta, pentru ceea ce nu ar' meritá se mórá nici chiar' unū câne!

Afară de acestea mai suntū și alte piese de o valóre mai mare séu mai mică. In tóte ínse aflămū mai multū numai frumuseți particulare, d. e. *Frumuseța* în a cărei ultimă strofă aflămă defínirea grației :

Unū darū, ce nume n'are
In limba muritóre,
Mișcările-ī însuflă, în umbletu-ī ílú veđi;

Și tóte, în unire,
Căștig' acea numire,
Ce rarū e meritată, ce tú o meritezi.

Mai încolo „*Prieteșugulū și Amorulū*“ ne dá două rare imagini, de cari vomū vorbí mai târđiū. *Suferința* mai atinge gradulū la care s'a înáltatū poetulū în *Nu, a ta mórte...!* cu deosebirea, că simțeméntulū nu este respicatū peste totū cu aceeași putere. In *Unū ceasū de când anulū trecū, Reveria, Meditația, Miedulū noptiū, Adio la Tergoviste*, afli asemenea frumuseți numai ici-colea presărate. *Așteptarea* este imitare după „*Die Erwartung*“ de Schiller. *Profesiunea de credință, Cometei, și Respunsulū Cometei*, ar' fi trebuitū s'e le pună poetulū între satire.

Cu acestea închiámū aprețiarea lui Alecsandrescu ca poetū în înțelesū strinsū. Trecemū acum, în capitolele urmátóre, la cele-l-alte specii de poesía ale lui.

III.

Suntă restimpuri în viața popórelorú, când ele, în totulú séu partea cea mai bună, suntú cuprinse de bóle morale, cari de cele mai multe ori au terminatú prin desmédularea, decaderea și chiar nimicirea poporului. Se întêmplă înse une-ori, că asemeni împregiurări suntú numai unú parocsismú moralú, care face ca unú poporú se zacă amorțitú, adormitú, deci chiar sute de ani, și numai într'unú târdiú se destéptă, se reculege, și apucă de multe ori cu puteri uriașe calea vieții. Intrebându istoria luméi aflăm, că asemeni bóle s'au arátatú la diverse popóre sub diverse forme, pintru cari cele mai generale suntú : lucsulú în viața publică și privată, desfrêulú, discordia, sclăvia, servilismulú și venalitatea. Pentru asemena bóle rare-ori se află lecuire ; suflete înalte înse și luminate au luatú mai totú-de-una asupra lorú amara, dar' înalta misiune de a vindecá séu celú puținú de a mai stimpêrá și îmblândí furia acestorú bóle. Și nici la unú poporú nu vedemú a se fi aplicată altú leacú, mai bunú decâtú *alú cuvêntului* ! Dela vechii Indi până în ziua de azi nu aflămú vindecare decâtú numai prin cuvêntú, și cuvêntulú s'a aplicatú sub diverse forme : prin legi severe, prin poesiá însuflețitóre de eroismú și de fapte mari, séu mușcátóre, batú-jocuritóre și deridetóre de faptele cele rele, de datinele stricate și de prejudețe, séu prin prosă instructivă.

Noi Românií încă amú pátimitú, între altele, de o bólá înflorátóre, și acésta a fostú négra sclăvia. Peste a-

césta înse am trecutú, și decă ne-a mai lăsatú o amară moștenire, este fiulú ei monstruosú : servilismulú, de care nu ne-amú pututú încá scuturá pân' acum. Românii încá aú trebuitú se aibá mulți medici ai cuvântului pâná aú ajunsú unde suntú. Acei barbați înse nu aú avutú a se luptá numai pentru a sfărámá jugulú sclăviei, ci aú mai trebuitú se-se lupte încá și în contra altorú bóle și prejudețe ale poporului, cari, față cu sclăvia, erau multú mai neînsemnate, promiteau înse a deveni odatá periculoșe, și de acéstá fatalá promisiune nu putemú díce încá că suntemú scăpați. Insănătoșarea unui poporú prin legi a fostú și este de cele mai multe ori cu neputință séu fórte grea. Tacitú în celebra dísa : „Corruptissima civitate plurimae leges,“ nu a făcutú decátú a întrupátú unú adevérú decând lumea. Legile cele mai bune, decă cei cele aplicá nu suntú ei însiși buni, devinú totú atâtú de rele ca și aplicătorii lorú bolnavi, corupți, demoralisați. Dreptú-aceea modulú celú mai desú aplicatú și mai bunú, pentru a vindecá séu celú puținú de a mai întârđiá și nábuși încátú-va turbarea réului, a fostú cu deosebire poesía naltá, însuflețitóre, moralisátóre, precum și cea mușcátóre, înfierátóre, arđetóre, care se numesce în generalú satirică. Alecsandrescu este unulú din acești medici ai cuvântului prin satirá.

Satira este séu ironicá, ridétóre, séu asprá seriósá ; sub acéstá din urmă trebuie se înțelegemú și versulú archiloichicú, numitú și versulú politicú înjurătoriu. Intre satirele ironice ridétóre aflámú la Alecsandrescu piesa întitulată *Cometeș*, de care cometá se dícea că la 12 Iu-

niū 1858 are sē lovéscă pāmēntulū și sē-lū sfarme.

Poetulū în apostrofa sa cătră cometū dīce :

...noi avemū de lucru în Țera-Românescă ;
Legi vechi și ruginite, avemū sē le 'nnoimū,
Regulamentulū multe are sē pātīmescă,
De ne-orū lāsá în pace așa precum dorimū.

De ești tu esecutorū înaltelorū decrete
Măi dă-ne unū micū termenū de Țece mii de anī,
Sē ne 'ndreptāmū purtarea, sē ne spalāmū de pete
Sē nu cademū în iadurī pe ghiare de Satanī!

La acestea respunde *Cometulū*, între altele, următoarele :

Vedēndū că jos la voi mulți ómenī marī și bunī ;
Lumēi folosotorī, aū trecutū de nebunī ;

Aū fostū persecutați
În vreme ce-aū trăitū,
Și fórte lāudați
După ce aū muritū.
Eū prea reū am urmatū
Când am lāsātū odată.
Pe Noe de-a scăpatū
Cu luntrea-ī deșelată,
Căci scii ce a făcutū
Cātū liberū s'a vedutū ?
Elū a săditū o via
Și-a cădutū pe betiā!

Dar' fiindū-că imī scrii că sunteți ocupați
Próstelorū vóstre legi spoielă sē le dați ;
Fiindū-că ai cerutū soroculū mǎrginitū
De Țece mii de anī ; fiindū-c'a mijlocitū
Și-o grațiosă stea dintr'ale curții mele,

Pentru căți-va poeți ce cască gura la stele,
Mă 'nduplec în sfârșit, astempărul al meu foc; ,
Imi pun căi la grajd și codele la toc.

Profesiunea de credință, Epistola A. B., Epistola D. I. A., Satira spiritului meu, sunt asemenea satire ridetore. Poetul flagelază ridându pécatele și nebuniile timpului său, cari înse, durere, sunt și ale celui de aci. Satira aspră-seriosă ar' fi putut să fiă numai „*Confesiunea unui renegat*.” Inse o eróre, la părere fôrte mică, face cu neputință numărarea acesteia între satire. Satira trebuie să flageleze, să mușce, se-și bată-joc de viciuri său de nebunii în general și de viciurile și pécatele cuiva în particular, fiă chiar și o persoană anumită. Cine este persoană care 'și mărturisește pécatele în „*Confesiunea unui renegat*?” un renegat, va fi respunsul. Dar' cine este acel renegat? el și este poetul însuși și nu este nime anumit. Dacă este poetul, atunci el nu face satiră, ci înșiră simplu pécatele ce le are și se face a le avé. Ér' dacă nu este poetul, atunci nu este nime, și cu atât mai reu, căci piesa nu are apoi chiar nici un înțeles. Și în adevér acéstă piesă, după cum stă ea tipărită, începându dela titlu până la cea din urmă literă, nu are alt înțeles, decât că un ore-cine cu totul necunoscut și înșiră simplu fără-de-legile înaintea preotului. Apoi o mărturisire pôte să fiă ore satiră? Nici odată! Noi înse pe cale privată, va să dică nu din piesă, ci înafară de ea, scim, ceea ce, nu ne îndoim, voru și încă mulți alții, că acéstă piesă ar' fi țintită de-a-drep-

tulă asupra unei persoane anumite, asupra unui scriitor din Bucuresci. Dacă alăturăm această știință a noastră lângă piesă cetind'o, apoi în adevăr ea devine o satiră amară. De-acî rezultă *a contrario* proba, că fără această cunoștință câștigată pe din afară, piesa, cum este ea tipărită, nu e satiră.

În ce consistă dară erorea în apariția neînsemnată, în fondul înse foarte mare, ce a comis'o poetul în această piesă? Consiste ea oare în aceea că poetul nu a numit pe acela pe care l'a satirisază? Nici de cum! Ea consistă numai în trei litere, poetul adevă în loc de a dice: „Confesiunea unui renegat“, trebuia să dică „*Confesiunea mea.*“ Piesa prin această nu numai că s'ar' fi înălțat la satiră — dar' totu-odată la o satiră care nu flagelază numai viciurile și fără-de-legile unui *individ* cu totul necunoscut și pentru aceea fără interes și fără o aplicare generală, ci ale tuturor, elu-flagelază totă lumea renegată din care nici pe sine nu se eschide, ceea-ce tocmai este o condițiune neapărată a adevăratei satire, a adevăratului umor.

Archilochică este singur „*Adio*“, care în felul seu este unică la noi. Archilochu se-se scole ar' subscrie cu fală o piesă în care cetim următoarele:

Pocitū faimosū proconsulū, modelū de tiraniā,
Cumplită fiā calea pe care ai plecatū,
Cu apă consacrată prin somnulū de veciā,
Vomū curăți pământulū ce tu ai întinatū.

A! dacă vomū ajunge la ținta multū visată,
De voiū trăi atuncea (și-mi place să o credū),

Tu vei avé, fi sigurü, o statuă bogată
Alü cării bustü cu lanțuri eu am se-lü decorezü.

În joculü lorü copiii o vorü scupá în față;
Și când vre-unü gâde vomü dá numele tēü
Acelü omü se va crede nevrednicü de viețá,
Perdutü din omenire, bätutü de anume deü.

Așa când tómná rodulü s'a coptü în vii, grădiná,
Teranulü ce se teme de hoții sburătorü,
Pe ramurá înaltá espune la luminá
Scheletulá coțofanei, cadavrulü unei ciorü.

Adio! lungü adio! și fără revedere,
Departe multü departe te du din țera mea,
Pustiulü Siberiei te-aștéptá cu plăcere
Pământulü se-te 'nghiță și draculü se-te iá.

În strofa din urmă avemü totü-odată unü bunü esem-
plu, cum și espresiunea cea mai tocită, prin o aședare
și legare mäestrá în construcțiune devine nouá și uimi-
tóre. Acéstá espresiune este: „*draculü se te iá!*“ Nu
auđimü acéstá espresiune în tótá ziua de nenumerate
orü și încă mai vêtosü dela indiviđi de condițiune de
jos? Dar' cine va dice, că ea aici nu este nouá, chiar
uimitóre?

Între satirele ridétóre mai însemnate suntü: Satira
spiritului meü, Epistola A. N. B., și D. I. A.

Poetulü în satira dintâiu flagelézá, educațiunea și
cultura scälciată, care se credea a consiste în ori-ce
alte lucruri: în jocuri noué de cărți, în haine de Pa-
risü, în a scü gälági ceva franțuzesce, în câte-va ma-
niere și întorsături noué,—numai în aceea ce trebuie nu.

Flageléză bigoteria, venalitatea tribunalelor, și ambi-
țiunile tigvelorū góle de cari foiesce societatea noastră
și cari cu spume la gură alérgă după carulū gloriei
literare, politice . . . îmbrâncindū tótă lumea. Poetulū
decátu sē pótă luá sama la joculū de cărți

Mai lesne potū a spune hoșiele urmate
La dece tribunale sub nume de dreptate,
Mai lesne potū sē numărū pe degetele mele
Câți sânti avemū pe lună și câte versuri rele.

Vedī domnișorulū cela, care tóte le scie,
Căruia vorbă, spiritū i stă în pălăria,
In chipulū de-a o scóte cu grații prefăcute,
Hainele după dēnsulū suntū la Parisū cusute :

Singurū ne'neredintéză, lorneta atârnată,
Este și mai străină, de-o formă minunată ;
Vroea s'o cumpere prințulū, dar' ea unū omū cu minte
Dumnealū o tocmise ceva mai înainte.

Epistola la A B. II. este satira cea mai urzicósă.
Inceputulū ei ne arată doctrina lui burtă-verde, a idio-
tului, a egoistului. Poetulū spune, că nu se póte des-
băerá de natura sa, de-a îmbrățișá acéstă doctrină, nu póte
scápá de tirania muselorū, cu tóte că ele i-aū causatū
multe neplăceri și-o lungă întristare.

In ce *musele nóstre* potū sē ne foloséscă ?

Niei chiar de unū datornicū nu sciū sē ne plătescă ?

Adevératū, și acéstă biciuire totū atâtū de bine o
merită Români și astăzi ! Er' portretulū lui burtă-verde
éta-lū în colorile cele mai vii :

In zadară mai de-ună-ți, am vrută, prin poeză,
Să scapă de-o bagatelă, de-o mică datoriă:
Și-am arătatú aceluí care cerea parale,
Că vieța e scurtă și vrednică de jale;
Că aurulú, argintulú, metalurí pécătóse,
La omulú ce-o sé móră nu suntú trebuincióse,
Că averea n'o ducemú în lumea viitóre!
I-am fágăduitú fucă o elegiă mare,
Care pe largú sé-í spue, curatú sé-í dovedescă,
Cum trebue averea sé-o desprețuescă,
Și versurí din gramadă i-am datú ca sé-și alégă
 Dar' tót' a mea silință,
 A fostú peste putință,
Puterea armoniei să-lú facú s'o înțelégă.

De când lumea e lume, ce carte omenescă,
Putú de fapte rele pe ómení sé-í opréscă.
Povețele suntú vorbe, dar' fapta e departe;
Și prea puținí urméză morala dintr'o carte.

Frumósa mângăere pentru scriitori, de-ar' fi totú-de-
una așa!

Multi poeți și poetași de-ai noștri și-ar' puté pune
în fruntea volumelorú următorilú motto:

„Ele ne strică gustulú, trista lorú mánia
Parnasulú ilú preface în próstă bécăniá!“

De cei ce facú „ode sugrumate“, „versurí schilogite“
séu „ca din toporú lucrate“ nu mai vorbimú!

„Resbunarea șórecelorú“ sé fiá óre încă satiră? O!
încă ce satiră, cea mai clasică! Celú puținú așa am
cetitú părerea unora. Dar' acéstă piesă nu este decátu
o simplă narațiune' comică-burléseă. Fondulú piesei lú

face expedițiunea șóreciloră sub comanda faimosului șorecoiū Rozonū, și róderea lui Sionū. Poetulă a descrisū acéstă scenă în modū și stilū adeveratū comicū, și altū nimicū mai multă.

IV.

Am veđutū chiar la începutulū acestei analise, că Alecsandrescu este fórtē necorectū în formă. Elū nu se uită cum curge metrulū, cum sună, mai dulce sēu mai aspru, ei 'și esprimă ideia și trece mai încolo cu nepăsare. Din acestū punctū-de vedere nu aflămū nimicū de laudatū în poesía lui. Cu atātū mai multū înse avemū de laudatū ideile și simțemintele lui. Curiosū, în ziua de azi mai toți poetii noștri se potū laudá cu versurile cele mai curgátore. chiar' atātū de curgátore, atātū de lunecóse, în câtū le perđi, cetindu-le, óre-cum pintre degete, și te alegi cu nimicū. Nu așa înse la Alecsandrescu. La elū te împedeai totū la dóue trei cuvinte, căci metrulū șchiópeta, dar' la tótă pedeca dai de idei nóue, de simțeminte adeverate, nu prefacute și silite. Poesíele lui suntū o vênă avută de idei și simțeminte, și precum aurulū trebue sē-lū scoți din stâncea cea mai aspră, asemenea și poesía lui Alecsandrescu se afla învelită în formă aspră. Dar' frumuseța și puterea ideilorū ne facū fórtē adeseori sē uitămū acestū neajunsū, la cetirea poesíelorū lui. Ele aū consacratū óre-cum forma, orī câtū este ea de imperfectă. Unū avisū mai multū acelora, cari ținū că strofele netede facū poesía și decă suntū góle. — Stilulū este vigorosū, bărbătescū, simplu, neafectatū, dar' nu totū-

de-una strinsă, variată precum în idei așa și în expresiuni. Cu toate acestea piesele elegice suferă de bóla scólei romantice, care consistă în a repetá, de multe ori până la grétá, aceleași idei, și chiar aceleași expresiuni și cuvinte. Trebuie să constatăm înse, că acestú neajunsú la Alecsandrescu se află în mai mică măsură. Limba, afară de unú numărú óre-care de cuvinte parte nealese parte esilate cu totul, este românescă ; dar cu gramatica și cu sintacsa se cértă adese ori poetulú, unú fatalú defectú alú scriitorilorú noștri până ađi, căci unii nici macar nu știú cum se învețe, alții n'aú gustú se învețe limba în care vorú să-și cerșescú gloria.

Amú arátatú mai sus, că Alecsandrescu este avutú în personificári și imagini : probele cele mai tari de adevératá chiámare a unui poetú. Se completámú prin nóue citate aceste probe.

Și duhulú resbunárei cu manta-í sângeratá
Da semnulú biruinței și calea ne aratá.

Representarea unui astú-feliú de personagiú în teatru ar' esercitá asupra aúditorilorú aceeași înfluiță, care aú esercitat'o Eumenidele lui Eschile, la a cărorú reprezentare, đice scholiastulú, murirá de fricá multí copí și a-bortará multe femeí.

Veđi, plăcerile ușóre,
Impregiurulú têu unite,
Dánțuescú fără 'ncetare
De amorú povățuite.

Te împresorú cu mulțámire,
Fiá-care ți se 'nchiná

Și amorul cu măhnire
Te privesce și suspină.

Ună imagine din cele mai ideale, analógă cu următoarea imagine grațiosă din doinele populare :

Dragele iubirele
Cântă ca păsările
În toate colțurile
Și prin lunci și prin câmpii
Și prin munții cei pustii
Iubirile care-su mari
Staă la drumuri ca talhari,
Iubirile care-su mici
Se așină pela poteci.
Trecu prin tină nu se 'ntină,
De voinici tineri s'arină,
Daă prin apă nu se 'nnecă,
De copile se totu légă,
Trecu prin focu nu se topescu
Ci mai tare încă hoțescu.

La umbră, 'ntunerecu gândirea-mi se arată
Ca tigru în pustia, o jertfă așteptându...
Și prada ie gata... de fulgeru luminată
Ca valea chinurei se vede sângerându.

Gândirea personificată și asemenată cu unu tigru ce-și așteptă în întunerecu prada! Mai póte fi altă imagina, în care se-se esprime mai viu foculu și puterea unei gândiri preocupate de unu lucru ?

O! câte lupte, câte suspine,
Tăcut'a nópte n'a ascultatū;
Câte pustiuri de gróză pline
A mea durere n'a visitatū!

Bucuria ce 'n prĕjmă-mi trecea cu repejune,
Tristŭ, rece, mĕ găsiă.

Afară de acestea, a-și mai putĕ cită și alte exemple, dar' și acestea suntŭ mai multŭ, decâtŭ face trebuință pentru a ilustra rătĕcirea aceloră, pentru ca sĕ nu mĕ servescŭ de-o espresiune mai meritată, cari de mari critici ce vorŭ sĕ apară, mai preferŭ a decopiă exemplele aduse de alții și din clasici străini, decâtŭ a studia autorii naționali și a scôte exemple din ei. Ce nume merită acelŭ economŭ, care scie mai bine ce are vecinulŭ seŭ decâtŭ ce are elŭ? Fără a înflă lucrulŭ, exemplele de personificări și imagini scōse mai sus din poeziile lui Alecsandrescu, prin noutatea, concisiunea, puterea și coloritulŭ lorŭ, fiindŭ totŭ-odată scōse din sfera nōstră de cugetare și tornate romănesce, suntŭ cele mai multe superiōre exemplorŭ aduse de d-lŭ Maiorescu în broșura sa despre poesia română la pag. 18 și 19, din Omerŭ, Orațiu, Sofocle și Shakespeare, și pe care d-lŭ Maiorescu *le-a copiatŭ* de-agata din esteticulŭ germanŭ Vischer, pe care a voitŭ a-lŭ contrabandă la noi. Este o regulă ce curge din firea lucrului, și care e recunoscută de toți, că în critica operelorŭ deosebitelorŭ popōre, abstra-gândŭ dela principiile estetice generale, cari nu potŭ remănĕ neconsiderate, totŭ-odată trebuie sĕ-se țină sĕmă și de modulŭ de cugetare, de particularitățile, datinele, caracterele, sentimentele și aspirațiunile, cari 'și-aŭ fundamentulŭ lorŭ în diversitatea naturei popōrelorŭ. Unŭ criticŭ ce nu va țină sĕmă de acĕsta, și care va voi sĕ aplice la tōte popōrele totŭ aceeași măsură, acela

a ajunsă a repetă sub altă formă operațiunea celebrului Procustă. În fine, se nu se uite, că o imagine, o expresiune, nici-odată nu atârnă numai dela ideia pusă în ea, ci foarte multă dela modulă de expresiune; în o limbă pôte să fiă bine exprimată, aceeași imagine înse în altă limbă nu se pôte traduce, une ori nici înțelege.

Trebue căutate imaginile, cari resartă din viața, din credințele, din modulă de cugetare ală poporului pentru care se scrie, și totă asemenea trebue să se iee și cuvântulă, expresiunea ce întrupăză imaginea.

V.

Alecsandrescu, mai pe sus de toate, se consideră ca fabulistă. Nu prea i-se dă valoare în cele-lalte, dar' în fabulă lu tină toți de învingători. Cu câtă dreptă, vom vedé. Déca pentru alte specii de poesie timpulă nu i-a prea fostă favorabilă poetului: puțină instrucțiune, prin urmare multă greutate de-a puté înțelege adevăratele cerințe ale artei, limba în formare și, pe lângă acesta, ideia greșită a timpului se, că limba mamă o poți sci și scrie și fără a o învăța,—déca au putută să-lă impedece acestea în genurile mai înalte ale poesiei, pentru fabulă înse a avută timpulă celă mai favorabilă, căci năbușirea mai mare se mai mică a cuvântului, a părerei celor mai bun, trebuia să aducă cu sine resuflarea durerii, a adevărului prin fabulă, singurulă mijlocă ală popóreloră apăsate de a-și mai versă foculă, de a spune adevărulă atâtă de omoritoră pentru toți apăsătorii. Din nefericire între anii 1830—1859, timpulă în care scrie Alecsan-

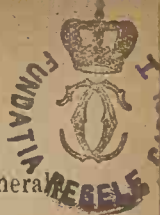
drescu, România și mai ales Muntenia se află în o asemenea stare. De-când aceste stări s'au schimbat, nime nu-și mai aduce aminte să scrie fabule, ér' cine se rătăcesce pîntre animalele cu graiuri omenesci, se întornă aprópe mutú, ca și celú ce a vedutú lupulú, cum dice Românulú! Lucru firescú, adí-când toți nătângii potú vorbí și scrie, precum și scriú, a punere de capú, fara se-i întrebe nime de ce le suntú negri ochii, fabulistulú, celú puținú în ochii mulțimeí, apare aprópe de risú.

Alecsandrescu ínse avea nu numai motivú, dar' erá și îndreptú se scrie în timpulú seú fabule. Intrebarea este: cum le-a scrisú? A cultivatú elú fabula, pe lângá trebuínțele timpului ce se ímpuneau atunci, totú-odată și cu ínaltá intențiune de artá? Aici este punctulú în care noi ne despărțimú de opiniunea de pân'acum asupra lui Alecsandrescu ca fabulistú, opiniune, care o audi, o vedi aruncată în trecátú ici-colea prin scrieri, dar' n'amú vedut'ó nicáirea desvoltată, întemeiatá, cum trebuie se fiá în ó literaturá, care se pretinde ca atare.

Alecsandrescu a íntrebuínțatú fabula nu ca artá, ci ca simplu mijlocú de luptá politicá. Mai tóte fabulele lui, de almintrea destulú de puținé, cu tótele 38, suntú satire politice. De-aici a rezultatú ca defectú de fondú, lipsa lorú de varietate. Ele se ínvêrtescú cu deosebire íngiurnlú a dóúé idei, sumeția seú vanitatea și fațaría, calitáțile rele și nedespărțite de ómenii politici. Vre-ó 15 fabule se ocupá numai cu ideia cea dintáin. La noi fiindú publiculú preocupatú mai numai de politicá, ce-

tindă cu lăcomia, óre-cum copilărească, loviturile, mușcarile, pișcăturile, ce se îndreptă mereu contra ómenilor politici, aspirațiunile pe această carieră fiindu foarte mari și aprópe generale, privindu-se cu unú feliu de desprețu la alte aspirațiuni, adese-ori cu totul neînțelese tocmai din cauza direcțiunei unilaterale și din lipsă de adevărată lumină: ne putem esplică ușorú pentru ce fabulele lui Alecsandrescu au fostú atátu de gustate într'unú timpú, ér' adi deși nu le mai cetescú decâtú curiosii, mulțimea ínse trăesce în tradițiunea opiniunei de mai înainte și continuă și ea a repetá aceleași frase, aceleași laude, fără sē-și pótá da sémá pentru-ce, ci fiindú-cá așa au apucatú dela cei mai bētrani.

Décá ínse lui Alecsandrescu i lipsesce ideia de artă și varietatea temei morale, cea mai importantă în fabulă, căci această este adevăratulú ei spiritú, are ínse unele bune însușiri mai de a dóua mână, și cari, pe lângá ideia politică, au contrebuitú la popularitatea fabulelorú sale. Subiectele, pe câtú cunóscemú noi, suntú mai tóte invențiune propriá, ceea-ce nu este partea cea mai ușorá a fabulei, unde cei mai mari fabuliști adese-ori nu facú decâtú decalcá modele esopice. Poetulú, secú și uniformú în tema morală, a sciutú sē depuná o destulú de avutá varietate de idei în desvoltarea fabulelorú, și sē dee vioiciune narrațiunei, sub care punctú-de-vedere cele mai puținú succese suntú în care s'a aplicatú unú versú uniformú, unú defectú care în fabulá totú-de-una 'și resbună. Căci decá fabula, afará de uniformitatea, secăciunea și mersulú ei pedestru, mai este

lovită și de monotonia versului, apoi este în generală pierdută.

Piese sunt peste tot cam de aceeași valoare. Aceasta provine din uniformitatea ideii de fond. Poetul, ca și în celelalte poezii, nici în fabulă, nu se vede a-și fi dat mai multă silință, ci s'a mulțămît cu întâia întrupare a ideii. Fabule, cari resar ceva mai multă dintre celelalte sunt: Toșorul și pădurea, Dreptatea leului, Lupul moralist, Vulpea liberală, Cucul, Șarlatanul și bolnavul, Porcul liberat și Cătarul.

* * *

În fine ăta și două din cele cinci epigrame dela căiul cărții :

CELUI CE SCRIĂ
că poezia e bôla nebiruită

Dar bôla poeziei este nebiruită ;
Ai scris și tu 'n vieță-ți un singur adevăr ;
Dovadă la acé-ta e musa-ți cea pocită,
Și versurile tale care se trag de pěrũ.
D'atâta vreme lumea își bate joc de tine,
Și 'n loc s'eu pui silință a scri ceva mai bine,
Din ăi în ăi mai tare te vedũ că șchiopătezi.
Ce doctor ășa mare pôte s'eu găsescă,
De a ta nebunie s'eu tãmãduescă
S'eu celũ puțin s'eu facă în prosă s'eu visezi ?

D. ***

M'am silit totu-de-una s'eu-mi dobândesc nume,
Și prin purtări cinstite s'eu m'eu cinstesc în lume
Fără s'eu am mândria s'eu dicu c'am isbitu.

Dar' decând luaï seire că tu, și alți ca tine,
Mă defăimați în obsce și vorbiți reu de mine,
Incepū sē mē cređu singurū de ceea ce-am doritū.

* * *

Acestea suntū tōte speciile de poesiă în cari a scrisū Alecsandrescu. Resultatulū este, că n'a pututu reesi în nici o speciă deplinū sēu celū puținū sē atingă unū gradū mai înaltū de perfecțiune. I lipsesce în generalū cānd limba, cānd forma, cānd fondulū. Causa principală, dupā părerea nōstră, nu zace în lipsă de tălentū, ci de seriōsă aplicațiune. Arta poesiiei, cea mai grea, poetulū și-a făcut'o fōrte ușōră. În locū de-a considerā poesiă ca unū diamantū, la care până ce sē arunce schintei, trebuie multā sē asuđi pilindū, a considerat'o ca unū bulgăre de lutū, care l'arunci pe rōtă, învertesci de câte-va ori și-a eșitu — olana. Afară de lipsa de pregătire, n'a insistatū seriōsū asupra nici unei specii, ci a trecutū dela unā la alta. Defecte tōte acestea nu numai ale lui Alecsandrescu, ci ale tuturorū poețilorū din epoca sa.

Décă Alecsandrescu și-ar' fi făcutū din poesiă o ocupațiune seriōsă, în cātū putemū pētrunde noi, avea sē atingă mari rezultate în baladă și satiră ; în baladă prin închipuirea sa viiă, plină de imagini, și prin espreșiunea vigorōsă, ér' în satiră prin ironia-i ardetōre, și stilulū atātu de mușcătōriū. Dar' tocmai cu balada și satira s'a ocupatū mai puținū, semnū că nu-și încercase puterile seriōsū și cu răbdare pentru a se putē studiā singurū, căci fără de acestū studiū se înmormētéză de viu celū mai bunū tălentū, precum s'au și înmormētātū unele la noi.

CRITICA UNEI CRITICE.

I.

Décă este o datoriă pentru publică și o binefacere pentru scriitorii, ca elu să veda cum lumea se interesează de scrierile lui gustându-le, criticându-le, nu mai puțin trebuie ca publicul să privegheze seriosu atâtu criticele laudătoare, câtu și cele micșorătoare seu chiar distrugătoare, căci în asemeni cestiuni se amestecă nu numai nescința, buruienă atâtu de lăpită, seu vederile stângace, gusturile tēmpite seu bolnaviciose, ci fōrte adese-ori pārtinirea, spiritulu de coteriă, și antipatiă. De-aici se nasce datoriă de a veghiă nu numai asupra gustulu și opiniiloru mulțimei, dar și asupra pāreriloru și aprețiariloru, ce se pronunță în scrisu și cu pretențiuni de sciință și artă asupra opereloru. Trebuie și criticele supuse la cercetare și criticate. Acēsta cu atâtu mai vērtosū trebuie să se facă atunci, când este vorba de judecarea în mare a unei lungi activități, pe unū terenū ōre-care. Er' când e vorba de o nouă direcțiune, ce arū voi unii seu alții să dea cutărei activități, atunci datoriă iă fața impunătoare a unei necesități de ordine socială. Aici nu mai este vorba de a apără de nedreptățire pe unulū seu pe altulū, pe

publica s^{eu} pe scriitoriu, ci de a priveghia ca directiunea, pe un^u teren^u s^{eu} altul^u, s^e nu se r^{at}ecesc^a, s^e nu se periclitizeze s^{eu} s^e-se introduce^a alta sc^{al}ciat^a, rea, in locul^u celei, care esista^{si} care are p^ote trebuinta^a numai de o nou^a ingrigire, de imbun^{at}atiri ici-colea. In fata unor^u asemenea incerc^{ar}i este dator^{ia} f^{ia}-c^{ar}ui om^u cu cunoscⁱinta^a de lucru a face s^e i se aud^a v^ocea la timp^u.

In ac^{es}t^a impregiurare ne aflam^u fa^{ta} cu o scriere a-p^{ar}ut^a de cur^{en}d^u sub titlu *Poesia Rom^{an}ă* de d. Titu Maiorescu. *) Scriitoriu^lu brosurei in general^u condamn^a poesia rom^{an}ă c^{at}a s'a scris^u p^{an}'acum. Lucrul^u, dup^a noi, p^{an}'aci nu are vre-o insemn^{at}ate, c^{aci} p^{ar}erile si gusturile sunt^u libere, si mai v^{er}tos^u c^{and} p^{ar}erile se pronun^{ta} f^{ar}a a se intemei^a, cum se mult^{am}esce a face d. Titu Maiorescu. Se p^ote, c^a nu numai scriitoriu^lu brosurei este de vin^a de gustul^u ce-l^u are, si c^a nu si-a putut^u intemei^a p^{ar}erile. P^{ar}erile sale, inc^{at}u se atinge de fondul^u cestiunei, sunt^u mai numai negative, prin urmare f^{ar}a insemn^{at}ate p^{an}a c^{and} nu sci^e s^e p^{un}a ceva pozitiv^u in loc^u. Broșura are inse si trei p^{ar}ti positive, si anume :
— *ant^{ai}u*, scriitoriu^lu a avut^u nesocotⁱnt^a, a cutezat^u chiar s^e copieze aș^a numitele sale teorⁱi estetice din un^u scriitoriu german^u, despre care de altm^{int}rele^a tace ca morm^{en}tul^u, voind^u s^e p^{au}neze la noi cu penele altuia,
— fabula coșofanei;

a doua, d-l^u plagiatoriu, deși profesor^u de filosof^{ia} si prin urmare de estetic^a la Universitatea din Iași, n'a

*) *Poesia rom^{an}ă* cercetare critic^a de Titu Maiorescu, urmat^u de o alegere de poesii. Iași 1867.

înțelesu pe scriitoriulă germană, și neputându să-lă trăducă și să-lă publice totu sub numele seū, l'a jumulitū și i-a scalciatū cumplitū ideile ;

a treia, d. Titū Maiorescū aruncă anatemă asupra subiectelorū istorice, a sentimentelorū și tendințelorū naționale, căci sub naționalitate, dīce dēnsulū în altū locū, „se ascunde egoismulū și barbariā.“

Dēcā d. Maiorescu ar fi comisū în broșura sa numai comanismū literarū, despoindū la întunerecū pe cei mai avuți cu spiritulū, mărturisimū, nu luamū condeiulū, căci acestū păcătū 'lă comitū la noi și alte fețe literare, dar' când d-sa nici macar nu înțelege pe celū ce-lū despōiā, necum se scrie dela sine, și cu tōte acestea se înalță ca reformatoriū vorbindū cu unū tonū grosū pe nasū biețilorū Romāni, și pe lângă aceea condamnāndū sentimentele și aspirațiunile lorū naționale ca „egoismū și barbariā“: atunci nu mai încape vorbā, ca să stāmū toți cu condeiulū în tēcā și să lāsāmū pe unū ambițiosū împotentū, dar' resfățatū, să ne arunce nesipū în ochi.

Autorulū împarte studiulū seū curatū criticū în două părți, din care cea dintāiū vorbesce despre „condițiunea materială a poeziei“ seū cum trebuie să-și esprime poetulū ideile sale, ér' a două despre „condițiunea ideală a poeziei“ seū despre subiectele ce are să cānte poetulū. Din acestea se vede, că dlū autorū nu voesce numai a criticā poezia romānā, ci tōtū-odatā a dā adevērațilorū poeți romāni, care se vorū nasce, căci pān' acum, după d-sa de-aceștia nu avemū, și óre-cari principie, învėtături, între cari apoi întrefese teorii și raționamente filōsofice-

estetice ș. a. după care singure, decât le voru înțelege și urmă poezii români, vomu puté se avemu și noi o literatură poetică. Să vedem!

II.

În acestu capitolu vomu vorbi așadar despre partea întâia a criticeî sêu despre condițiunea materială a poeziei.

Cu câtu arta se desbracă mai multă de materia sêu se exprimă într'unu materialu totu mai finu, cu atâtu ea devine mai perfectă. Sculptura e mai perfectă decâtu arhitectura, pictură decâtu sculptura, muzica decâtu pictură, pentru-că fiă-care se exprimă într'unu materialu mai finu decâtu tôte cele-l-alte; și în fine poezia este mai perfectă decâtu tôte, pentrucă ea se desbracă de ori-ce materialu ficsu. Decă poezia se desbracă de ori-ce materie sensibilă, care este totuși materialulu în care se exprimă, după ce este nediscutată, că ori ce artă, pentru a se puté exprimă ori realiză, are neapărată trebuință de unu materialu óre-care? Poezia în adevêru nu are nici unu materialu; ea, cea mai perfectă artă, ea suma arteloră, este cu totul nematerială. Mediulu prin care ea se exprimă sêu se comunică, este însăși fântâna sêu principiulu ei. Principiulu ei înse este fantasia poetulu, ér' mediulu prin care ea se percepe de cetitoriu ori auditoriu este érași fantasia acestora. Astu-feliu decâtu amu puté dice, într'unu înțelesu cu totul împrôriu, că poezia are și ea materialu, acesta ar' fi însăși *fantasia*, care înse nimicu nu este mai puțină decâtu materială.

D-lu Maiorescu după-ce dice cu totu dreptulū, că limba nu este materialū, ei numai unū *vehiculū* prin care ideia concepută de poetu se exprimă și se comunică cu altulū, care raționamētū înse dēnsulū dimpreună cu celelalte l'a decopiatū din sus amintitulū esteticū germanū *). dar fără sē ne spună, vine apoi și dice că materialulū poetului sēu mai bine alu poesiei se cuprinde numai în consciința nōstră și se compune din imaginile reproduse. ce ni-le deștēptă audirea cuvintelorū *poetice* (?). Mărturisimū că nu înțelegemū, ce voiesce criticulū cu acestū raționamētū, pentru-că elū pe terenulū specificū alū poesiei nu are nici unū înțelesū; ei numai pe terenulū celorū-l-alte arte, dar și aici numai fōrte marginitū și cu o putere fōrte relativă de percepțiune. Dēnsulū dice în scurtu, că materialulū poesiei este „*consciința nōstră*.“ Departe înse de așa ceva. Consciința este numai celū dintāiu stadiū sēu procesū prin care omulū combină simplu unū obiectū din afară cu imaginea ce și-o face elū despre acelu obiectū în lăuntrulū sēu. Acēsta înse o aū toți ōmenii în stare normală. Celū ce vede unū edificiu, o statuă, o icōnă ș. a. chiar prin aceea că le vede, pricepe în generalū că suntū, sēu că există, ér' în specialū le pōte înțelege numai încātū 'lū ajutā cunoscințele, esperința. Dar simplu numai „în consciința“ sēu prin ea este cu totulū imposibilū a putē produce nici prosă, necum poesiă, și totū așa de imposibilū de a se putē percepe și gustā. La acestea și cu deosebire la poesiă se cere fantasīă, căci nu

*) Aesthetik oder Wissenschaft des Schönen v. Dr. Fr. Th. Vischer, Stuttgart, 1846—1857, v. III. pag. 1164.

mai prin această se potu percepe și reproduce imaginile poetului. Va se dică, materialul în care lucră poetul cu fantasia lui este însăși fantasia cetitorului ori auditoriului.

Acestu raționamentu, care celebrul esteticu germanu citatu mai sus 'lă desvöltă pe largu, este atât de justu, atât de fundatu, încātu nu mai în ape nici cea mai mică îndoielă. D-lu criticu înse, deși se ține ca orbulu de gardu de filosoful germanu și-lu decopiează, l'a neînțelesu și aci ca și în alte locuri, după cum ne vomu convinge mai înjos.

Nu putemu trece dela această materiă fără a pune în vedere una din cele mai grave contradiceri în critica d-lui Maiorescu. Dênsulu adecă dică la pagina 2, copiându pe Vischer, că limba nu este materialul poeziei ci numai vehiculul sêu mediul prin care ideia concepută de poetu se exprimă și se comunică cu altul, ér' la pagina 36, după-ce a vorbitu mai nainte despre condițiunile stilistice ale poeziei, dică :

„Particularitățile stilului poeticu (espresiuni determinate (!), epitete, personificări, comparațiuni) purcedu tôte din trebuința de a sensibilisă gândiraa obiectelor ; această provine din necesitatea de a creă poeziei *elementul materialu*, ce nu-lă află gata afară din sine, de care înse, nu se pôte lipsi nici unu opu de artă, frumosul fiindu tocmai exprimarea unei idei sub o formă sensibilă corespundetóre.“

Va se dică, aicea dênsulu afirmă din contră de-cum afirmase mai sus, că limba este *elementul materialu alu*

poesiei. În fine la pag. 70, după lungi rătăcirii vine érași la susținerea dintăiu, adecă la a lui Vischer. Mai încolo d-lu criticu dela pag. 4—19 estrage dône capitole lungi din estetica lui Vischer (III § 850 și 851) și anume unde dice că, deóre-ce cuvintele în limbă cu timpul 'și perdū fondulu lorū materialū și devinū totū mai abstracte, stereotipe, séu tocite, poetulū totū-de-una sé-se siléscă a scrie cu cuvinte, cari suntū mai plastice, mări viue. Numi potū resiste, sé nu reproducū unele locuri relative la acéstă materiă din *Estetica* lui Vischer plagiate în tăcerea morméntului de dlū criticū.

Vischer dice : „Poesia în expresiunile sale nu trebuie să admită nimicū jumătățitū, mărginitū, rezervatū séu împărțitū. De óre-ce în poesia totulū trebuie să fiă numai viétă, așa totū-odată trebuie să fiă și totulū întregū ; expresiunea mai bine să fiă nemărginitū de îndraznéța, decâtū sficiósă, ciuntită. Expresiuni ca *vinisorū, încătū-va, în parte, încătū, așa dicândū* ș. a. recescū numai decâtū poesia și se așéda óre-cum ca o rugină pe totū înțelesulū poesiei. Pentru aceea metafora este mai poetică decâtū aseménarea.“ (v. III. p. 1420—1).

„Mai înainte de tóte să vedemū acele mijlóce simple prin cari poetulū 'și sensibilisézá ideile sale. Poesia nu trébue să lase, ca cuvântulū să fiă numai unū conceptū mortū pentru fantasía. Fiindū-că substantivulū, ca subiectū alū construcțiunei, în limba de tóte dílele este unū conceputū uscatū, secū, astū-feliū remediulū celū mai de-aprópe pentru a-lū învioșá în fantasía nós-tră, este a-i adaoge epítete. Epítetulū este aici adao-

gere, ér' nu predicatú ; pentru-că aici nu e vorba încă despre o enunțiațiune, care are se-se facă numai cu ajutorinlú întregel construcțiunii, ei vorba este despre desvoltarea subiectului în sine pentru a-lú înfațișá cātu mai viu și mai expresivú înaintea ochilorú interní, sêu ai fantasiei. Acésta va se dică „epitelú ornantú“ (epitheton ornans), care, din punctul-de-vedere alú prosei, este numai unú ornamentú acatátú așa dicându de ideia, ér' din punctú-de-vedere alú poesiei este o desghetare, o încăldire a imaginel, care s'a recitú și-a înghețatú în cuvântulú de tóte dilele. Acésta desvoltare este atátú de neîncungiurată în poesiá, încátú ea, mai cu sémá pe terenulú epicú, ficsézá epitetel sale ca ceva stătătorú, neschimbatú ; ea nu face înse acésta numai pentru ca se aiba cu ce se-și împle versulú. *Cuvintele aripate* ale lui Omerú pr. *Acheiú pletoși, mórtea lungitóre*, va se dică care lungesce pe omú la pámântú, ori-cátú se repetézá, totuși nici odatá nu ne displácú“. (v. III-p. 1221).

„Sensibilisarea se póte îndepliní și prin aceea, că poetulú esprimá situațiunea sêu faptulú și prin unú verbú. Aci totú-de-una suntú a se preferí verbele, cari au o însemnare mai nemijlocită, mai agerá, mai sensibilá sêu mai expresivá. Este mai poeticú a dice : *durerea mă scurmá, mă sapá, mă róde, mă săgétá*, decátú mă mișcă, mă cuprinde ș. a.“ (v. III. p. 1222).

Mai încolo, vorbindú Vischer despre așa numitelé figurí metonimiá și sinecdоче, dice : „Este unú ce caracteristicú la metonimiá, că ea nu urmézá numai legile individualisárei punéndú particularulú în locú de genú

pr. Cicerone în locū de oratorū, câne în locū de animalū, ci din contră ea pune generalulū, abstractulū, în locū de specialū, particularū, concretū, d. e. secolulū în locū de generațiunile în viață, omenirea în locū de ómeni, speranța în locū de celū ce speréză, resboiulū și pacea în locū de aceea ce se cuprinde în ele, cochetăria în locū de vestmēntele cu cari se întortonezá, omorulū în locū de omoritoriū. Almintrelea acēsta nu este decâtū o prescurtare logică, care obvine în tóte limbele, chiar și în prosa de tóte dillele. Dar' totuși din acēstă lungă depărtare numai unū pasū trebuie să facemū și ajungemū îndată în centrulū, în inima poeziei. Acēstă procedură nu se întēplă numai prin aceea, că poetulū pune abstractulū acolo, unde prosa nu l'ar' fi pusū, d. e. când dice Macbetū înainte de omorirea lui Duncanū, că „*acuma merge omorulū la lucrulū seū*“, pentru-că aici și în limba de tóte dillele se póte pune *omorulū* în locū de *omoritoriū*, ci poetulū totū-odată însuflețesce, personifică abstratulū. Cu o putere originală se face acēsta prin epitetū și verbū, împreună cu cele-l-alte desvoltări și adaogeri, precum d. e. strigă Macduff la Shakespearē: *scheletosulū omorū deșteptatū de lupū, sentinela sa, care urlândū i dă semnalulū, se scólă și se duce ca o stahiă la ținta lui; Chochetăria zace în dulapū îmbracată în haine de mătasă; Resboiulū se sburlesce și-și rînjescē dințiū în ochiū blândi ai păcii* etc. Din acestea se vede, că personificarea este totū acelū actū prin care s'aū născutū deii, cu singura deosebire, că personificarea remâne numai o aparință li-

beră, estetică, pe când creațiunile cele mai însemnate ale mitologiei s'aun fiesatū în credința ca persoane reale. Cu tōtă fiesarea înse, acēstă personificare totuși a re-masū totu-odată și ca unū actū liberū alū fantasiei, care cu atātū se repetă mai desū și succede mai ușorū, cu cātū ómenii s'aun dedatū și s'aun învētatū cu personifica-rea de đei. Cei vechi posedū o fantasiā atātū de îndrăznēșă în însuflețirea de concepte generale, precum abia s'ar' fi pututū așteptā dela liniștea lorū plastică. La Sofocle *ajutorulū are ochi voioși, vorbele*, la Euripi-le și Aristofane, *aū ochi neprietinoși*, la Pindarū *ver-sulū*, ce este în nascere, *are față ce străluce de de-parte*; chiar și sufletului i-se atribue ochi, calumnia are ochi arđetori, la Shakespeare *gelosia este unū mon-stru cu ochi verđi*. Și Horatiu are personificări fōrte fantastice, pr. grijea, care se sue pe calu din dēreptulū cālărețulū.“ (v. III. 1223—4).

Aceste juste și adānci raționamente ale celebrulū Vischer le vedemū decopiate, împreună cu altele de prin alte locuri din aceeași operă, pe paginile 4—19 din critica d-lui Maiorescu. Mai în colo copiēzā din Vischer, capit. 836, 848, 856, 860 etc. Relativū la ob-servațiunile ce le face d-lū Maiorescu asupra asemēnā-rei poetice, nu ne putemū unī cu d-sa. Dēnsulū dice „că precum prin dēsa întrebuițare se tocescū monetele și se perde chipulū și pajura esprimate pe ele, așa din comparațiunile prea desū audite se șterge imaginea sen-sibilă, și cu acēstă tōtă rațiunea lorū de-a fi“.

D-lū criticū, chiar și acēstă asemēnare cu moneta a

luat'o din Vischer, înse a aplicat'o reu, pentru-că Vischer o aplică la singuraticile cuvinte, ér' nu la asemănări. Este mare deosebire într'ună cuvântu desu auditu și într'o asemănare desu întrebuintată. Cuvântulă rămâne totu același, nu mai poți lua nici adaoge la elu nimicū, prin urmare elu rămâne simplu, neschimbatu, ori unde lu vei pune și ori de câte ori lu vei respicá. Altu-feliu este înse cu asemănarea; una și aceeași asemănare póte lua mii de forme și umbriri, și tóte deosebite de-olaltă, încátu fiá-care pare nouă. Se luamú chiar asemănarea cu leulú, ce-o reprobézá anume d-lu criticú, și chiar din evangeliulú poetilorú, din Iliada lui Homerú, d. e.

Leulú, care, âmblandú se sará în staulu la oi, fu săgetatú de păstoriú și înfuriându-se prin acésta sare orbesce între oi și ucide din ele: se aseména Diomede, care, fiindu atinsú la umérú de săgéta unui Troianú, se răpede furiosú între Troieni și ucide la ei. (Il. V. 136—143).

Leilorú, ce crescú în păduri dese, răpescú boi și pradéză turme de oi, până când odatá cadú și ei morți sub mânilé păstorilorú: se aseména doi Troieni usici de Agamemnonú. (Il. V. 554—558).

Leulú, ce ruptú de fóme âmblá se răpescá vr'unú bou grasú, dar' nu póte pentru-că câniú și boarii veghézá, săgetéză și aruncá cu teciuni după elu, și astu-feliu, neputéndu rápi nimica, diminéța se depártá întristatú: se aseména Ajace, carele înspăiméntatú e silitú a se retrage dintre Troieni. (Il. XI. 547—555).

Leului flămând, ce se duce la staulu să răpescă vr'o oie, și deși află acolo păstorii și câinii, cari se iau după elu, elu totuși nu se retrage până când se răpesc ceva, se răpesc 'lu nimerescă păstorii cu săgetele : s'asemenă Sarpedon, ce se răpede furiosu asupra Grecilor. (Il. XII. 299—307).

Leului, ce s'aruncă în mijlocul boileru ce pascu pe-o luncă verde păziți de-unu păstoriu, ce nu se pricepe la luptă : se asemenă Hectoru, care se răpede între Greci și ucide la ei. (Il. XV 630—636).

Leului, ce în munte se luptă cu unu mistrețu pentru unu isvoru, voindu să bea amândoi din elu, dar în urmă leulu ucide pe mistrețu : se asemenă Hectoru ce ucide pe Patroclu. (Il. XVI 823—827).

Leului, ce răpesc o vacă din ciurdă, o sfășia și-i suge sângele, ér' câinii latră și păstorii strigă împregiuru, dar' nu cutéză a se apropiă : se asemenă Menelau de care nu cutéză se-se apropie Troieni când elu omóre și despóia pe fiulu lui Pantu. (Il. XVII 61—68).

Cine va dice acum, că aceste asemenări, tóte cu *leulu*, și de care ași mai fi pututu aduce înainte încă fórt multe totu numai din Homeru, sunt nisce monete tocite ? De-aici urmăză, că teoria criticului este absolutu falsă. Totu de-aici resultă, că efectulu asemenărilor nu depinde dela noutatea lor, ci dela modul cum se aplică și se desvóltă. Prea naturalu, căci altu-feliu, pentru a fi consecinți, amú ajunge la absurditatea, că ar' trebui să reprobămú chiar și *rima* în poesiă, pentru-că ea încă ar' fi o monetă tocită prin désa seú continua întrebuințare. De-

Șrece înse rima séu totulú din care ea face o parte, este atâtú de nou și variatú, pe câtú suntú de variate ideile poetilorú, astú-feliú nici odatá nu ne desgustá și nu se tocesce. Sê nu trecemú înse cu vederea nici acea împre-
giurare, cá nici noutatea cuvintelorú nu-și are totú-de-
una rațiunea ei de-a fi? Unú drasticú esemplu ne dá
Aristotele în Poetica, în capitolú XXII, unde ne spune
că Eschilú și Euripide aú făcutú totú același versú, adecá
Eschilú:

Raculú care-mí mánecú carnea dela piciorú.

Er' Euripide în locú de cuvântulú de tóte dílele „mân-
că“ a pusú cuvântulú mai rarú „se óspetá“ și a dísu :

Raculú care se óspetá cu carnea dela piciorú.

Și cu tóte acestéa versulú celú dintâiú e bunú, ér' celú
din urmă reú.

În fine díce d-lú criticú, cá tóte poesiele politice și
cele „rele istorice“ suntú lipsite de sensibilitate poeticá.
La asertiunea din urmă e de-ajunsú sê observú, cá poe-
siele rele, fiá istorice, fiá neistorice, remânú totú rele,
ér' ce se atinge de cele politice nu-i potú da dreptate.
Cele mai multe din liricele lui Pindarú și Orațiú ș. a.
tratézá subiecte politice, dar' cine va fi în lume, care sê
crédá criticulú nostru, cá poesiele lorú suntú lipsite
de sensibilitate, séu, cu unú cuvântú, rele. Acéstá ideá
crudá se pare a unui scolarú, care dá și elú abúșilea prin
arta scrierei. Poesiele lui Béranger, ca sê vorbimú și
de-unú poetú elasicú modernú, nu suntú asemenea mai
multú séu mai puținú politice, ocașionale, și óre pentru

acésta nu este elu între gloriele literare ale Franciei, nu este unul dintre cei mai mari lirici moderni? Nu posedem noi o sumă însemnată de poezii politice și istorice din cele mai bune? *Deșteptă-te Române*, pe care 'lu citéză chiar și d-sa ca modelu, *Hora unirei*, *Românilorū de sânge*, ș. a. din cele politice; *Mama lui Ștefanu celū mare*, *Mircea celū mare și solū*, *Mihaiū scăpândū stindardulū*, *Cea depe urmă nōapte a lui Mihaiū* ș. a. tōte istorice, nu suntū ōre totū atātea mǎrgǎritare în literatura nōstră?

D lu criticū are nefericirea a se împedecă totū de poezii de cele rele, cari nu mai aū lipsă a fi criticate, căci suntū criticate ele de sinesī, cum se va vedé mai înjos. Dar', se înțelege, nimicū mai sigură că nu greșesci, decātū a te acātă de poeziile, despre care și bǎeții din scōala cea dintāiu cetire, vedū că suntū rele.

III.

Trecândū la condițiunea ideala a poeziei vomū pune în vedere mai întâiū următōrea teoriā a d-lui criticū. Dēnsulū adecă dice:

„Ideia seū obiectulū esprimatū prin poezia este totūde-una unū simțimentū seū o pasiune, și nici odată o cogētare exclusivă înțelectuale seū care se ține de tere-nulū sciēntificū, fiā în teoriā, fiā în aplicare practicā. Prin urmare iubirea, ura, tristēta, bucuria, desperarea, mǎnia etc. suntū sujete poetice; învētatura, preceptele morale, politica etc, suntū obiecte ale sciēntii, și *nici odată ale artelorū*; singurulū rolū ce-lū potū jocă ele in

representarea frumosului, este de a servi de ocaziune sentimentului și pasiunii, tema eternă a frumoșelor arte.“

Să analizăm această teorie și rezultatul ne va proba, dacă este justă și întemeiată sau cu totul falsă. La începutul acestei analize anticritice am arătat, că poezia este arta cea mai perfectă, cea mai sublimă. De-aici rezultă nemijlocit, că ea este totu-odată și o artă universală, care adecă cuprinde toate celelalte arte. Ea este vârful piramidei artelor. Vischer dice: „poezia stă față cu sistema celorlalte arte, ca centrul cel mai însemnat al nervilor adecă creerii, față cu centrele subordonate ale nervilor și cu membrele; dar' această imagine nu este a se înțelege într'acolo, ca și cum prin ea s'ar' însemna eugetarea în opoziție cu simțământul și cu contemplațiunea, pentru-că din contră poezia este arta întregă, în care adecă sunt împreunate simțământul și contemplațiunea, muzica și artele plastice, precum în creeri se concentrează totă activitatea întregului organism.“

Prin urmare când d-lu criticu dice, că obiectul poeziei trebuie să fie totu-de-una numai un simțământ sau o pasiune, prin acesta de o parte a degradat poezia la una din artele cele mărginite, confundându totu-odată, din punctul-de-vedere al conceptului puru, poezia cu muzica, ér' de altă parte, din punctul-de-vedere al poeziei în înțelesu propriu, a redus-o la poezia specifică populară, împingând-o în stadiul primitiv al dezvoltării sale, adecă în acelu periodu al artei înainte de artă.

Musica este care are de-a face exclusivă cu simțământul, ér' poesía, ca arta cea mai perfectă, universală, cuprinde și musica în sine, dar' nu se cobóre séu restringe la musică.

Representantele adevărată și universală elo omului nu este simțământul séu pasiunea, căci atunci s'ar' confundă cu totul cu cele-l-alte animale, ci spiritul în totalitatea lui. Apoi spiritul nu este, așa dicându, închis, ferecat în simțământ, ci el se înalță și trece la ideia. De-aici resultă mai încolo, că, după teoria d-lui criticu, spiritul omenesc nici în o artă nu s'ar' mărgini mai mult, ca tocmai în poesía, unde din contră el trebuie să aibă sborul cel mai liber în ori-ce direcțiune, căci numai astufeliu póte representá omul în totalitatea lui. Prin această teoriá d. Maiorescu se desvelește ca un materialist séu sensualist de cea mai periculósă speciá. O asemenea poesía în loc de-a servi să înalțe pe om, se-lu cultive, se-lu innobileze, din contră l'ar' înselbatici. Atunci societatea în loc de-a adorá pe poeți, din contră ar' trebui să-i alunge cu petri din sinul séu. Indeosebi o asemenea teoriá, chiar în literatura nóstră începătoare, ar' fi un venin pentru noi ca popor, care avem cea mai mare trebuință de vigoșitate, de energiá, în împregiurările etnice în care ne aflăm, ar' fi pregătirea de mórte, căci o asemenea poesía ne-ar' moleși, efemeiá, ar' face din noi nisce sibiariți, care, scim, că și-au plătit gâdelirea simțământelor cu o mórte rușinósă. Acesta este chiamarea poesiei?

Pân' aicea vedurámú neadevărul teoriei pretinsului

criticū din punctu-de-vedere mai înaltū ; se vedemū și numai din punctu-de-vedere alū logicei. Dênsulū, precum amū vedutū, dice la finele pasagiulū citatū, că singurulū rolū ce-lū potū jucā în poesiā, învêțatura, preceptele morale, politica, și alte subiecte ale sciinței, este de a servi de ocasiune pentru esprimarea simțemêntulū și a pasiunei. Aici nevrêndū 'ți vine întrebarea : decā învêțatura, preceptele morale, politica ș. a. nu suntū simțemêntū și pasiune, și nu suntū capabile de așa ceva, cum s'ar' putea totuși tocmai în ele sê-se depunā și tocmāi ele sê exprime simțemêntulū sêū pasiunea ? Nu este acêsta o contradicere neauđitā în una și aceași construcțiune ? Decā criticulū în șirele cele dintâiu ale teoriei sale admite numai simțemêntulū sêū pasiunea ca subiecte ale poesiei, și eschide anume elementulū intelectualū sêū sciințificū, cu ce dreptū, cu ce logicā mai vine și înnodā după aceea și elementele, ce le-a eschisū odată ? Acêsta parte a teoriei criticulū remâne dar neîntelêsă sêū mai bine înfrânsă prin sine însași, negatā prin însuși criticulū, er' ceea-ce remâne lamurițū este, că criticulū, afarā de pasiune sêū simțemêntū, eschide din poesiā tôte cele-lalte elemente intelectuale, sciințifice și morale. După acêsta teoriā urmêzā, că operele lui Hesiodū, ale lui Lucretiū, Georgicele lui Virgiliū, Epistolele lui Oratiū, Comedia divina alui Dante, o mare parte din operele lui Shakespeare și Goethe, și cele mai multe poesii lirice ale lui Schiller, totū opere cari aū făcutū și vorū face gloria omenimei, ar' urmā, dicū, că tôte acestea, fiindū-cā conținū unele exclusivū, ér' altele în mare parte, învêțaturi.

elemente intelectuale, științifice, morale, se fiă eschise din templul Muselor, ca nisce monstruosități literare, cum se exprimă în unu locu criticul ! Câtă daună pentru nepreceptuta omenime, că d-lu Maiorescu nu s'a născut celu puțin cu o miiă de ani mai înainte, pentru ca s'o scôta din rătăcire și se nu se mai închine la *monstruosități* !

Dar ca se vë puteți face o ideeă și mai lămurită de logica d-lui Maiorescu, de neputința sa de-a domina cuprinsul unei mici broșure, încâtu celu puțin se nu se facă ridicul prin cele mai copilăresci contradiceri, vë punu aici în vedere o nouă contradicere din cele mai drastice chiar în cestiunea de mai sus.

La pag. 113 d-lu Maiorescu dice, din cuvântu în cuvântu, următoarele :

„Së nu uităm, că în poezii cei mari, a căroru chemare poetică este mai pe sus de contestațiune, în Corneille, Racine, Shakespeare, Schiller, Goethe, *nu se află unu singurü versü de politică sëu de teoriü seriöse asupra științelor.*“

Er' la pag. 47 în notă dice :

„Goethe în „*Faust*“ vorbescë multu de *științe*, Corneille în „*Horace*“ de fapte din Istoria Romana, Scribe (dêcă este permisü a-lu numi lângă acești doi) în „*Verre d'eau*“ de politica engleză“ etc.

Se pôte mai mare testimoniü de paupertate ?

Dër' ca se nu cugete criticul, că temeiturile cu care voesce dînsul a-și jusifică teoriă, arü cuprinde ôre-care adeverü, și prin urmare nu s'arü putë rësturnă tocmăi așa de ușorü ca și teoriă însăși, cu permisiunea d-sale më voi exprimă și asupra acestora.

Dènsulù dice : „(Poesia) nu-și pòte alege sujete, cari se ținù de domeniulù ocupațiunilorù esclusive precum suntù cele scièntifice, fiindù-că acestea remânù neînțelese pentru marea majoritate a poporului, ci este datòre a ne representà simțeminte și pasiuni, fiindù-că numai aceste suntù comune tuturorù ómenilorù (putea adaoge : și *dobitócilorù* !), suntù materia înțelèsã și interesantã pentru totù.“

„Dar' chiar mâriginindu-se poetulù scièntificù la acea minimã parte din publicù, care se alcătuesce din ómeni speciali, din politici, filologi etc., se nasce pentru dènsulù o nouã barierã : ceea ce chiar pe acestù terêmulù este interesantã astãdì, nu a fostù interesantù eri, și nu mai înțeresézã mãne, și o poesie însuflețitã numai de asemeni obiecte ar perde din anù în anù din atracțiunea ei.“

„Astãdì se înțeresézã societatea publicã romãnã *la* (!) decentralisare; societatea, ce se mai ocupã de cercetãri limbistice, *la* (!) unificarea ortografiei și *la* (!) terminațiunile cuvintelorù nouë : vorù trece óre mulți ani, pãnã când aceste cestiuni sã fiã șterse dela ordinea dilei ? Odatã decentralisarea fãcutã, ortografia și limba unificate, mișcarea causatã prin tóte aceste ocupațiuni trecãtòre va încetã, și nime le va putè reinviã în propriulù lorù interesù intrinsecu.“

„Prin urmare poesie rãtècitã în sfera sciinței și a politiceii remãne atâtãdì neînțelèsã și neinteresantã pentru marea majoritate a ómenilorù contimpurani, și este alù doilea perdutã *la* generațiunile urmãtòre chiar' pentru cerculù restrinsù de îndiviđi pentru care a avutù unù

sensu și o atracțiune în ziua născerei ei." (pag. 48—9).

Atâtea sunt toate temeiurile criticului ! Înaintea celor ce cunosc câtu de puțin. literaturile clasice, aceste temeiuri nu au trebuință să fiă resfrânse, căci ele, din nefericire pentru criticu, vorbesc de-adreptul încontra teoriei, și singure ele o restornă. Eu înse pun în vedere următoarele :

Ce interesu mai avem noi astăzi d. e. de resboiul Troianu, de jocurile olimpice ale Greciloru, de luptele și de eroii din ele, cine-i mai cunoște astăzi, cine mai știe amănuntele acelor lupte și serbători naționale ? N'au trecut ele de atâta amaru de secol ? Cu toate acestea cine este acela, care se nu citească cu celu mai viu interesu, eu cea mai sublimă plăcere, poesiele lui Homeru, pe Pindaru, care cântă aceste lupte, serbători și eroii lor ? Câți mai cunosc astăzi viața vechiloru Romani, plăcerile, certele, intrigile, și alte amănunte ale societății lor ? Ce ne mai interesază pe noi astăzi toate acestea, precum și triumfurile lor ; că ce au făcutu cutare său cutare, cam i-a fostu numele, cine este cutare său cutare pe care lă satirisază Orațiu ș. a. ? În scurtu, ce ne mai pasă nouă de toate acestea ? La prostime nimicū său prea puțin ! Ei ! dar' cine este acela, care se dică, că pentru aceea poesiele lui Orațiu, care tratază aceste împregiurări din viața romană, ale lui Pindaru din cea grăcă, nu mai au nici unu interesu, și-au perdutu atracțiunea și valoarea, și-au devenitu o prosă legată ? Lumea cea luminată, spuma societății, nu se adapă și se desfetează și adă cetindu-i, studiindu-i ? În ce

întunecă amă zăcă și ađi, decă cei ce au creată renașcerea, cei cari se înalță ađi ca luminatori. ca glorii literare ale popórelorú, arú fi fostú đe ideile nefericite ale d-lui Maiorescu?

D-lu criticú voiesce, ca poesiele se fiă astu-feliú compuse și numai de-acele subiecte se trateze, încátu se-le înțelegá toți astáđi ca și peste 2—3000 de ani fără picú de carte, caci numai ast-feliú de poesii potú fi interesante și eterne. O! d-lú meu, fi convinsú. că póte peste 1000 ani de nu mai curéndú, chiar nici d-ta nu ai niaí înțelege, nu mai multú, dar' nici chiar poesia lui Barbu țiganulú de-acolo din Iași, pe care o citezi acum cu atâta plăcere:

Dragi boieri din lumea nouă
Diua bună vă dicú voue,
Eu mă ducú, mă prăpădescú
Ca unú cântecú țigănescú. (iertare! bătrănescú)

In fine o întrebare se-mi mai permită d-lu. criticú: pentru-ce óre atâți poeți mari francesi, germani, italieni ș. a. și-au mâncatú dilele scriindú atâtea volume de poesii, pe care nici conașionalii lorú nu le înțelegú numai écă așa cum au scăpatú din sinulú mamei, ci trebuie se învețe carte și încă multá? Ce folosescú óre tóte acelea, decă ele „suntú neînțelese și prin urmare neinteresante pentru marea majoritate a ómenilorú contimpuraní“, precum đice d-lú criticú? — Așa dará dupá noua și celebra teoriá a d-lui criticú ar' urmá, că bieții poeți români pentru a puté fi înțeleși de toți, se

cânte totu numai ca *Barbu țiganulă*, sêu „*frunză verde*,” ér' cei italieni „*Fiore di pepe*” și așa mai încolo.

În fine, ca sê-se védă câtu de minunatú a întelesú d. Maiorescu pe esteticulú Vischer, pe care l'a despoiatú pe furișú, citámú următorulú pasagiú din *Estetica* sa (III. p. 1186—7), unde dice: „Trêbue sê observú, cá poesia póte și este îndreptățită sê-se ocupe și cu lucruri abstracte. Acêsta nu stá în contradicere cu capitululú 16, în care s'a arátatú numai cá nu este permisú a se schimbá ideia cu unú conceptú abstractú, pentru-cá acolo este vorba despre centrulú unuí *totú* esteticú, aici din contrá numai despre ceea ce póte sê întreviná, sê-se amestece numai ca unú momentú în decursulú aceluí *totú*. Firesce unú asemenea momentú prosaicú trebue sê stee în strinsá legăturá cu fondulú sêu cu evoluțiunile centrulú sên ideii vii a operei ; astú-feliu de împregiurári cu totulú prosaice, d. e. cestiuni de dreptú, potú sê provóce cele mai cumplite pasiuni, problemele de sciințe cele mai grele lupte sufletesci, și éráși din contrá se póte, ca puteri morale sê îndeplinéscá fapte, sê întemeeze reforme, evoluțiuni, cari cuprindú în sine și părți prosaice pe care poetulú trebue sê le puná în evidență ; totú acêste puteri morale potú sê-și arâte avuția și adâncimea lorú, esprimândú adevéruri univêrsale, sentințe pline de întelepciune, precum unú caracterú reu 'și esprimá voința sa prin minciuni și contradiceri. Ba încá tóte acêstea suntu tocmai necesare, când arta prin mijlocirea limbei înfățisézá viéta în tóte formele în care ea se descopere ; și nu trebue sê

uităm, că artele plastice suntu lipsite de această prerogativă, fiindu-că ele nu potū înfașă viéta în totū modulū ei de-a fi. Astū-feliū, opere poetice cuprindetóre în cari poetulū pôte se împletescă eugetări în formă abstractă fără se vateame obiectivitatea și întruparea estetică, devinū tesauri de adânci adevăruri. Operele lui Shakespeare și ale lui Götthe suntu tôte pline de sarea înțelepciunei!

Din acestea se pôte vedé, că criticulū nostru, decă a cetitū, n'a înțelesū de locū acestū pasagiū, sēu n'a ajunsū cu frunđărirea cărții p'aci, mǎrginindu-se a jumulū nu mai ce-i cădea mai ușorū în mână. *)

IV.

Mai sus amū promisū, că vomū vorbī despre împregiurarea, cum d-lū criticū are nefericirea a se împedecă totū de poesiele cele rele, cari nu mai au trebuintă de critică, fiindū criticate prin sine înseși, și cum totū-odata a confundatū deosebitele specie ale poesiei.

D-lū criticū, pentru a-și ilustrá sēu, mai bine, susținé teoriile sale, scóte esemplele mai vĕrtosū din poesiele studentilorū dela Oradea-mare, sēu din versificațiunile altorū tineri sēu copii bețrâni, cari se jócă și ei de-a poesia. A critică poesii sēu versuri de-acestea nu însemnăză nici mai multă nici mai puținū, decătū a cără

*) A se vedé totū *Estetica* lui Vischer v. III. p. 1382. Asemenea Biese *Philosophie des Aristoteles* I, 327, 626; II, 684; și *Poetica* lui Aristotele capit. VI.

lemnă în pădure, s'eu a spală pe arapulă. Dar' d-lă critică 'mi va obiectă fără îndoielă, că numai cu acelea și-a putut ilustra și susține teoriile sale mai bine și la priceperea tuturor, căci d'nsulă voiesce a fi înțelesă de toți. Eu i dau dreptă, că anume d-sa nu putea face altă-feliă, și decă va bine-voi a primi și d'nsulă dela noi ună mică sfată pentru alte critice ulterioare asupra poesiei române, cu care ne va mai înavuți, se-și procure ună Calendară de ale lui Moise Bota s'eu, din cei mai noi, poesile lui Prodănescu și ale lui Moralescu, și acolo va află esemple și mai bune pentru teoriile d-sală estetice !

Critica numai atunci va merită acestă nume, și numai atunci va esercită influință bine-făcătoare, când ea analiză opere de valoare, lămurindă și punendă în evidență, în modă științifică și estetică, diversele loră calități, s'eu cercetândă opere ale căroră defecte, la toți s'eu la o mare parte, nu suntă cunoscute s'eu publiculă se află în nedumerire, și operele se bucură de-o laudă și autoritate pôte nemeritată, ducă și pe alții în rătăcire, imitândă-le și corumpendă-le gustulă, s'eu cari suntă pe nedreptulă condamnate s'eu uitate ; dar' și critica lucruri, cari nu le mai cetesce nime, cu atâtă mai puțină le imiteză, ci totă lumea până chiar și autorii loră le țină de aceea ce suntă în adevără, adecă jucăriă literare, însemneză érași numai a se jucă de-a critica.

Decă criticulă a voită să deă junei năstre generațiunii ună îndreptariă pe terenulă poesiei române, pentru ce nu a descoperită și probată totă-odată în critica sa și

defectele aceloră poeți români, cari pân' acum, cu dreptu său fără dreptu. sunt considerati ca autorități, poesia română înse în ei se află, după părerea d-lui criticu, în o stare de înjosire? De ce n'a demonstratū, din ce cauze nu suntū bune poesiele lui Bolintineanū, Alecsandri ș. a. pe care generațiunea jună le cetesce cu plăcere și unii le imiteză? Pentru-ce nu ne-a spusū unde zace reulū. în poesiele lorū? A luă unū cuvântū, unū versū său și unū pasagiū întregū de ici, de colea, și a spune că cela este tocitu, cela-l-altū nu sensibiliséză ideia, și ce mai sciū eū câte alte *silabisări* poetice, vream se dicū sensibilisări, a dice d. e. că „Eliade nu arată în scrierile sale nici o inspirațiune de adevăratū poetū, ci numai o adunare de reflecțiuni manierate“ (veđi pag. 113), din punctū-de-vedere criticū nu însemnéză nimicū, și cine este datoriu sē-lū credā pe d-lū criticū numai écă așa pe vorbe în vântū, până nu se convinge din contră cu temeieri și desfășurări științifice și estetice? Pentru-ce, dicū, nu a făcutū d-lū criticū astū-feliū, pentru care eū i-ași fi mulțamitū celū dintăiū, și pentru-ce a preferitū a se acătă de jucăriile bieților băetați dela Oradea-mare, când și orbulū vede, că lorū nici le-a plesnitū prin capū a se luptā cu cineva pentru petrecerile lorū atâtū de nevinovate și totū-odatā laudabile, și după-ce d. criticū crede că i-ā învinsū, apoi duce în triumfū pe Bărbu Iautariulū dela Iași (v. p. 79).

Ce se atinge de confundarea speciilorū poesiei, constatū mai întăiū, că d-lū criticū nu ne spune pentru care ramū de poesia se înțelegū teoriile d-sale, pentru

lirică, epică, dramatică, didactică s'eu pentru tôte deodată, așa pe nealesu? Teoria d-lui criticu, că poesia ar' avé s'e exprime totu-de-una numai simțeminte s'eu pasiuni, abstrăgându delă aplicarea ei la musică de care amū vorbitu mai sus, pe terenulū poeticu are înțelesulū s'eu esclusivū numai în poesia lirică, apoi și aicea numai în acea speciă, care este cu deosebire acomodată spre a se cântă, s'eu în așa numitele cântece, ce germanulū înțelege sub cuvântulū „Lied“, francesulū sub „Chanson“, ér' noi putemū subsumá fôrte nimeritū sub „doina“ s'eu în înțelesū strinsū sub „cântecū.“ D-lū criticu înse, acéstă teoriă mărginită într'unū cercū fôrte strimtu din poesia lirică a înălțat'o la teoriă generală pentru ori-ce felū de poesia. Causa este, că nu a înțelesū și a pișcatū numai ici coela prin voluminosa opera a esteticulū germanū. Décă d'ensulū lū decopiă celū puținū aici mai bine, și cetiă cu paciența, ce trebue s'o aibă unū criticū, unū judecatorū, ceea-ce dice elū în Estetica sa (III. pag. 1351 și 1352), fără îndoiéla nu ar' fi pututū comite acéstă neiertată greșelă; care, după tôte cele-l-alte abnormități, mai face din studinlū d-lui Maiorescu și o babiloniă.

Din câte amū desfășuratū pân' aici despre teoriile d-lui Maiorescu ne-amū convinsū totu-odată, că décă poetii de pân'acum ai popórelorū arū fi urmatū teoriī ca ale d-lui Maiorescu, astădi nu amū avé poesii decâtū de cele cu „frunđa verde“, s'eu ca ale lui Barbu lăutarinlū, ér' poesia, în locū de a reprezentá epocelē spiritalulū omenescu, în locū de a luptá și ea pentru interesele cele mari ale popórelorū, în locū de a le regenerá

și a le împinge pe calea cea lungă și anevoioasă a progresului, le-ar' fi învățită eternă într'unu cercu viciousu, le-ar' fi moleșită, demoralisată și înselecțită, cultivându esclusiv simțemintele bucuriei, durerii, urei și a resbunării, a desgustului de viață, a desprețului de lume, și astu-feliu langedia, în care pe Chinezi i ține religiunea loră de mii de ani, pe poporele civilisațiunei de ađi le-ar' fi țizutu poesiă. Este óre sórtea poesiei a nu se schimbă nici odată, a nu se plecá după cerintele și spiritulă timpului, ci a se despărți de progresele și chiar de interesele omenirii? Cine va fi atâtă de mărginită, care să susțină așa ceva, când poesiă tuturoră popóreloră și din tóte timpurile probéză contrariulă ?

Teoriile d-lui Maiorescu ară voi să facă așa ceva din poesiă română, ca ea adecă să nu mai cante de *naționalitate* sub care d. Maiorescu dice că se „*ascunde egoismulă și barbarială*“, *) să nu mai înalte aspirațiunile naționale, să nu mai alimenteze sentimentele religioase și morale, cari tóte după d-sa trebuie eschise din poesiă, ci s'o dejoséscă de-o parte la o jucăriă a sentimenteloră vage și ușóre, de-altă parte la pasiunile selbaticóse, ca ura, resbunarea, desgustulă, pesimismulă ș. a. Prin acésta poesiă nu numai ar' fi cu totulă nefolositoare, ci din contră cea mai stricaciósă, ér' ea ca artă s'ar' coborí mai jos de tóte artele, și ar' deveni chiar imposibilă ?

Poeții, adevérații poeți, știu, pricepu prea bine misiunea loră, care nici odată nu se învăță din teoriu,

*) *Contra scólei Bărnuță* de T. Maiorescu, Iași 1868. p. 105

ér' cei ce nu o pricepă, séu vreau s'o învețe din teorii, nu suntă nimicū mai puținū decâtū poeți. Adeverații poeți români, aū priceputū totū-de-una misiunea lorū. Operele lorū suntă probă viiă despre aeéta. Ér' decă noi nu avemū poeți ca Francesii, Italianii, Germanii și alții, nu este vina -nóstră, ci a legilorū progresulū peste cari nime nu póte sări. Apoi noi nu putemū face minuni, ca se producemū în 10—20 séu fiă chiar și 100 ani, ce alte popóre cu multū mai mari, cu multū mai favorisate de sórte, abia aū produsū în sute de ani. Ér' decă poeții nóstri arū urmă teoriile babilonice și sibaritice ale d-lui Maiorescu, se mai trăimū chiar milioane de ani și n'amū ajunge unde aū ajunsū popóre ca cele amintite mai sus, din contră în scurtū timpū amū deveni o turmă de ómenī molesīți, fără aspirațiuni, fără energiă, demni de a perī séu a ajunge sclavi altora. Acéta se fiă chiamarea poesiei?

V.

Rătécirile și confusiunile d-lui Maiorescu nu s'aū terminatū încă. Acum vine și le încoronéză. La finele criticei d-sale face o colecțiune de poesii din diversi poeți români. D-sa ne spune în prefață, că aceste poesii le aduce ca *exemple de poesii mai bune*, se înțelege, pe basa teoriilorū sale. Noi amū vedutū din capitolele anterióre, că d-lū Maiorescu eschide depe terenulū poesiei totū ce este politicū, istoricū, elementū intelectualū, sciētificū și moralū. Acum logicū eră, ca d-sa se aducă ca exemple numai de acele poesii, cari respundū teoriilorū sale. A-

ceste exemple ară fi trebuit să fiă numai așa numite „cântece.“ Ce face înse ? Pe lângă așa numite „poesii lirice“, unu-spre-dece la număr, mai pune dece „fabule și epigrame“ și trei-spre-dece „balade.“

Fabulele și epigramele, cari se ocupă cu morala și cu idei abstracte, *baladele*, cari cuprind elementu politicu și istoricu, subiecte ce d-lu Maiorescu „ca cele mai rele aberațiuni, cele mai decăzute produceri“ (pag. 38—39) le-a deschis depe terenul poeziei : toate acestea trebuia să le eschidă din colecțiunea sa de exemple, susținându-le înse, dânsul atâtă a recunoscutu, că a bătutu câmpii în teoriile sale, și a probatu, că nu scie ce face. Apoi cum ? unu asemenea „nu-sciū-ce-facū“ mai are pretențiuni de a regulă și lumină pe alții ?

Dar să trecem peste acésta. Să cercetăm gustul și pētrunderea d-lui Maiorescu la alegerea esemplorū. Dăcă d-sa în espunerea sēu adecă plagiarea teoriilor a fostu atâtă e nefericitu, apoi, deū, în alegerea esemplorū este chiar de compatimitu.

D. Maiorescu, relativu la antologia de exemple, dice în *prefață* următoarele : că dânsul publică „o antologia în care toate poeziile să fiă . . . însuflate de unu simțemētū poeticū și ferite de înjosire în concepțiune și în espresiuni“, căci „o critică seriōsă, continuă mai încolo, trebuie să arate modelele *bune* câte au mai remasū și să le distingă de cele *rele*“. Va se dică suntū și *modele rele* !

Observăm, că poeziile ce le-a luatū din Bolintineanū, Alecsandri și Alecsandrescu, suntū totū de acelea, unde

criticului nu i-a trebuită nici unū gustū, nici o judecătă, fiindū-că ele erau deja cu multū mai nainte alese de gustulū și opiniunea generală a publicului. Prin urmare gustulū și pētrunderea d-lui Maiorescu le putemū judecā numai dupā alegerea acelorū piese, cari marelui publicū sēu nu-i erau cunoscute sēu cărora elū din necunōscere ori nesciință nu le dase încă nici o atențiune, nu le arătase plăcerea sa. Cu deosebire criticulū trebuia sē-și arate agerimea gustului și a judecāții în alegerea pieselorū lirice, căci asupra acestora a făcutū dēnsulū teorii peste teorii pe 117 pagine, pe cānd tōte cele-l-alte specii de poesii, balade, fabule, epigrame, declarate în teoriile sale de *modele rele*, în antologiā vine și le primesce ca *modele bune*!

Dar' fatalū, tocmai în alegerea acestora s'a arātātū nu se pōte mai sarbedū la gustū și mai tēmpitū la judecătă, și cānd dicū *sarbedū* și *tēmpitū*, este espresiunea cea mai mōle pentru omulū ce se pretinde a fi nu numai criticū esteticū, dar chiar regeneratoriū. Sē vedemū!

Singure dōue piese: *Dedicațiū* și *Cinelū-Cinelū* ale d-lui Alecsandri, deja popularisate cu multū mai nainte, suntū piese care potū servi cu dreptū cuvēntū ca esemple. Cele-l-alte, unele suntū „rele aberațiuni“, altele „decădute produceri“.

Unū sonetū alū lui A. Sihleanū sunā

Peste țermurī depārtate
Veđi tu riulū cālātorū
Cum în valurī turburate
Se asvāre în izvorū?

P'a lui valuri singurate
Veđi cum vântulū *mugitorū*
Mișcă trestia și-o bate
Șuerândū *ingrozitorū* ?

Rîu-i vieța-mi sbuciumată
Și-acea trestia *mișcată*
I-alū meū sufletū *durerosū* ;

Viitorulū ce m'așteptă
E *pustia cea departă*
Depe malulū *nisiposū*.

Nu te poți miră de-ajunsū cum această absurditate, criticulū, între alte poesii mai bunișore ale lui Sihleanū, a aflat'o singurā unū modelū-*bunū*. Unū rîu *călătorū peste țermuri*, și încă departate, se asvêre — *în izvorū* ! Și, cu tôte că elū a trecutū peste țermuri, mai are maluri și cu trestia, ba mai este și o *pustia deșertă* (suntū și pustii împopulate ?) pe unū *malū nesisiposū*. — Ce lume întorsă este acesta nici d-deū n'o mai cunósce, necum noi pécătoșii. Dar' apoi *vântulū mugitorū* mai *șuerândū și ingrozitorū*, și sufletulū atātu de *durerosū*, care cu tôte acestea sémená numai cu o trestia *mișcată* ?

În poesia lui T. Șerbănescu sub titlu *Privescū*, cetimū unele ca acestea :

Privescū cerulū în uimire,
Apoi me 'ntorecū și *privescū*
Cu totū sufletu 'n *privire*
Ochi-ți d'un azurū *cerescū*.

Și nu potā *de a nu-ți dice* :
Ochii tēi, scumpū *ingerelū* !

Suntă, ah! crede p'ună ferice!
Dóue picături de ceră.

Picături în suprafață
Dar' ca spaciulă fără fundă,
Câte lumă în a loră ceta
Și-adâncime se ascundă!

Să nu mai vorbimă de stilă și de espresiuni. dar' nisce picături (ochii), cară suntă și sóre (cum ne spune în o strofă) și ceră, ba încă și ceta, trebuie într'adeveră, că suntă cum nu vedă nici buiguindă de lângóre.

Doră, o altă poesiă de același, care începe

Bate vântulă, bate tare

și termină cu

Și atunci pe pământă, atunci

este ună modelă de idei și stilă fără nici ună d-deu.

Dóue poesiă ale lui Nicoleană suntă totă ce a scrisă elă mai reu. In epistola adresată Unei dómne, lasă că nu-ă absolută nici o ideă poetică, dar' apoi espresiunile, stilulă!

Căci te înșelă, decă veă crede, că doiósa mea simțire
Căutândă a ta presință și 'ntelnindă a ta privire
A dorită ală teă amoră.

Tu nu erăi decătă umbra, ce'mă serviă de apărare,
Ca să nu-mă topéscă ochii rađele nemuritoare
Din sufletulă, ce iubescă;

Tu nu erăi, decătă pânza totă-de-una suspendată
Subt care ascundea suspinulă a mea inimă 'nfocată
Privindă chipu-ă fingerescă.

Va să dică acea dómna eră *umbra*, ba ceva mai substantială — *pânza* ce sta *suspendată* și poetul 'și ascundea — suspinul sub ea. Tablou! Er' în „*chipu-î*“ poetul nu scie să deosebescă pronumele personale de a 2-a și a 3-a persónă.

Er' în piesa *O victimă* totu de Nicoleanu, o femeia ca o *umbră străină* călătore cântă pe o *notă desolată* următoarele :

Amorū scânteia smulsă din rațele ceresci!

Tu care dându vieța și mórtea pregătesci;

Ființa ta de flacări ca *geniul proscrisu*

Și-a *suspendatū* locașul pe margini de abisū

Cătū inima, ce *sbóră* spre elū (?) și se *ridică*,

Se 'ntorce 'ngălbinită de jala (?) și de frică,

Și strinsă *violată de brațu-ți nevedutū* (!)

Ca *unde*le *perdute p'unū riu necunoscutū* (?),

Alunecă din *sinulū plăcerii d'aurite*

Pe *brațele durerii de lacrimi veședite*,

P'alū cărui patū (?) vegheză, suspină și tresare

Căința, gelosia și cruda desperare.

Căci unde-i muritoriulū, *va!* care n'a gustatū

Din cupa ta (?) *veninulū*?—Și cin' s'a lăudatū,

Când furiile sórtei pe capu-î se ridică,

Sé-și fi privitū ruina în față fără frică

Și fără remușcare?—Suspiniulū *infortunii*

Nu-î tânguiosū și dulce ca glasulū rugăciunii.....

„Amorul ca unū *geniū proscrisū* (?) și-a *suspendatū* locașul pe margini de abisū, — *inima violată de brațu-î nevedutū* (mi se pare amorul nu *violéză* și încă cu *brațulū* (!) ei străpunge ca săgéta) alunecă din sinulū

plăcerii pe brațulu durerii, p'alū cărei patū veghiéză nu sciū ce.....“

Înțelegeți ceva din acéstă înnodare de vorbe, ce sună ca talangele dela o brașovencă ?

Er' încâtū pentru amiculū seū, d-lū I. Negruzzi, criticulū i-a făcutū o mare nedreptate scoțēndu-i la lumină *pēcate* ereditare ca

Nóptea *profundă*

In *ea* *cufundă*

Pămēntulū *june* *reînfloritū*

Bolta *senină*

Blândă *lumină*

Varsă *din sinulū* seū *auritū*;

Și *totulū tace*

Divină *pace*

Peste *natură* *domnesce linū*.

Nópte *profundă* va se dică întunecósă și totuși „boltă *senină* cu *sinū* *auritū* *varsă lumină*“; nóptea care *cufundă ea în sine* pămēntulū *sémēnă* a unū Saturnū *femeninū*, care 'și *mâncă* *copiū*; pămēntulū care este *june*, fără se scimū cum se *întēmplă* acésta, mai *vērtosū* căci fiindū *cufundatū* în nópte nici nu-lū mai poți vedé, decă e *june* seū *be|ânū
| |*, *vesteđitū* seū *reînfloritū*; *totulū tace* și cu tóte acestea se mai *adaogi* și *pacea* *divină* despre care *trebue* se mai *spuni*, că *domnesce linū*, ca și cum ar' *puté* *domni* și *cu vuetū*: tóte acestea suntū *rarity* prea dese în trei strofe *mitite*.

D. Maiorescu și-a făcutū *chiar* *pēcatū*, că n'a *lăsatū* *ascunsū* unde eră pe unū *ore-care* N. Georgescu, care 'și

pusese în cap, se vede, se alunge Musele din România cu galantele sale propuneri :

Veï tu aurü ? Veï putere ?

Gloriä, coronï, mairi ?

Din a cerului avere (!)

Din ce veï, împärtăşiri ?

Acestate suntü *modelele* de poesiä liricä recomandate de d-lü Maiorescu.

Ne pare reü, că d-lui Maiorescu nu i-a succesü critica, nici chiar' plagiänd'o, precum nici alegerea pieselorü lirice, unä lucruinse, închiändü, trebuie se i-lü recunöscemü : criticulü şi-a aflatu poeti !

VI.

Postscriptum. Capitölele I—IV din acestü studiü s'au publicatü suntü acum 19 ani. Deöre-ce scrierea d-lui Maiorescu a fostü pusä, se înţelege, de d-sa ca programä de regenerare a poesiiei române, şi anume pentru cetişóra, din care face parte, şi care de atunci a şi începutü a scöte o revistä literarä, credemü că acum, dupä 19 ani, suntemü în dreptü se întrebämü : ce rezultate a avutü acéstä programä atâtü de sumetä, pe terenulü poesiiei române ? Dupä unü atâtü de lärmuitoriü începutü trebuia se ne aşeptämü la döue lucruri :

Antäiü, la studiarea de-amëruntulü a poetilorü de mai nainte, arätändü şi probändü, la fiä-care din cei mai însemnaţi, defectele de concepţiune, de esteticä, artä şi limbä, că astü-feliü nu numai se-se dicitä aşä pe de-asupra,

că suntă rei, că arū trebui scrierile tuturorū aruncate în focū, cum disese d-lū Maiorescu totū pe atunci în o conferință publică, ei acēsta sē-se și pună în vederea tuturorū prin analise și studii critice, pentru-ca sē-se lumineze, și alții și cu deosebire poeții mai tineri sē scie de ce sē-se ferescă și cum sē facă de-aici încolo mai bine. Intrebămū acum, unde suntă aceste studii, unulū celū puținū, decă nu mai multe? Aū făcutū vre-o analiză critică, așa cum se face în lumea adevēratū literarā, asupra lui Bolintineanū, Eliade, Mureșianū, Alecsandri, Văcărescu, Alecsandrescu ș. a.? Nici una macar. Aū scrisū celū puținū vre-o mică istoriōrā asupra literaturēi române? Nici n'āū visatū. Firescū lucru, căci pentru tōte acestea se cerū talente și studii seriōse, îndelungate, ēr' nu jocuri de praștiā. Ce aū făcutū dar de-atāta timpū? Ca sē facă lumea sē credā, că ei suntă ceea-ce nu suntū, și-āū bātutū jocū de scriiōrii mai bētrāni, s'āū lādatū și s'āū cocoțatū neîncetatū ei în de ei, aū aruncatū cu noroiū în cari nu voiaū sē-i credā și aū îmbētatū publiculū prea-rābdātorilū cu apă rece. Prin acēsta aū cugētatū ei, că aū sē dee o direcțiune mai bună literaturēi, pe cānd lorū le lipsiā nu numai pregătirile și vederi sātōse, ei chiar și bunulū simțū, și modestiā, cuviința, neapēratū trebuinčiōse unū scriiōriū. In loculū acestora ei se înfāțișāu publiculū numai cu sumețiā și cu vuetulū propriū tuturorū goliciunilorū.

Alū doilea, în acestū timpū de vre-o 20 ani, trebuiaū conformū programei ce și-āū pusū, sē producā o literaturā poetică, cum diceāu dēnșii, mai sātōsā, mai pe sus

de cea pân' aci. Trebuie să mărturisim, că în acest punct membrii cetăţii s'au ținută strâns de ideile programei. Ei adevărat au esilat depe terenul poeziei sentimentul și aspirațiunile naționale, durerile, bucuriile, marile aventuri, cari sunt legate de puternica idee a naționalității, și prin care cu deosebire se introduc în sinul societății curente cele mari, cari nu mai ele sunt în stare să înalțe, pe diverse terene ale activității omenesci. la o culme oarecare, popoarele, statele.

În locul unor asemenea înalte sentimente, noi versuitori s'au mărginit în general la sentimentul amorului. Cercetați toate poeziile lor, și veți convinge câte se află în cari se nu se vaite, se nu mără și se nu învieze de mii de ori, se nu fiă înșelați și înșelători totu de-atâte ori? Sentimentul lor de amor nu-l simți nici odată eșind, decât nu ferbinte cel puțin cald, din inimă, din contra el pare că ese din căfă; el este mai totu-de-una nu sentimentul însuși, ci numai fătăria lui pentru a pute înșiră o sumă de frase tocite, róse, ca și surtucul scolarilor în cote. Restrângându-se ei pe terenul poetic numai la sentimentul amorului, am fi așteptat, ca cel puțin lirice să-i de în acest timp ună aventă. Care este înse lirica lor? Pe cine 'lă mișcă, cine o cântă? Nu gustăm, nu cântăm noi și astăzi totu lirica poetilor vechi? Și apoi lirica ori se împune când se nasce, ori nici odată, căci lirica, care nu este înțelăsă și gustată când apare, nu va mai fi nici când. Acesta este natura lirice, și nu mai are trebuință a fi anume esplicată.

Dar decă ei în adevăr n'au produsă lirică în înțelesul strîns, de ce n'au scosă cel puțin două-trei balade, fiă chiar numai de amor, dar balade, cari se prindă cum au prinsă de exemplu ale lui Bolintineană? Căutați în „Convorbiri literare“ și vedeți în vre-o două-deci de ani, câți poeți „aplaudați și consacrați“ ei în de ei s'au perëndat, și ve întrebați de-a remasă vre-o urmă ceva mai adâncă în sentimentul, în amintirea publică, căci i dispensăm de-a pută ține esamenul înaintea cerințelor artei; ca să fiă aprinsă vre-una entuziasmul public, nici nu mai vorbim. Cu tôte că nu trebuie se-se uite, că n'au lasat nici o ocaziune, nici un mijloc, ca să ajungă la așa-ceva. Poesiile, ca și iubitele lor, sunt palide, străvedii ca nisce figuri de cêră din musele ambulante, somnorose, lenose, bolnăviciose, nimic verede, nimic sănătos, nici în față, nici în sufletul lor. Decă ar' fi să facem tipul femeii române după cum sunt chimerele acestor versuitori, sfîncul lui Edip ar' rămâne se-lu încalce copiii. Un străin, care nu ar' cunoșce poporul român și ar' avea nefericirea se-i studieze caracterul, aspirațiunile, puterea lui de viață, după poesiele unor asemenea diși poeți, n'ar' află decât un popor enervat, moleșit, nisce sibiariți, și te-ar' rîde se ar' crede că visezi când i-ai spune, că acest popor tocmai în acest timp a dezvoltat o energie, a îndeplinit fapte eroice, ce au pus în uimire.

Dar' lucrul este mai grav. Bine, când tocmai poesia trebuie să fiă expresiunea cea mai înaltă a spiritului timpului, a caracterului, a aspirațiunilor, a fap-

telorū unui poporū în mijloculū căruia se scrie, nu este ridiculū și chiar rușinosū, că poeții lui, și încă chiar aceia cari se pretindū singurī poeți și regeneratori, tocmăi ei sē fiă contrariulū dela ceea ce simte, aspiră și îndeplinesce cu arma în mână poporulū în mijloculū căruia ei trăiescū, și pe care ei pretindū sē-lū regenereze? O situațiune mai comică și mai absurdă nu ne-aducemū aminte sē-se fiă întemplatū în nici o literatură vechiă sēu nouă, cum s'a întemplatū cu preținșii noștri poeți.

Adeverații poeți totū-de-una sēu împingū ei, fiă chiar numai cu încetulū, masele la mari aspirațiuni, la fapte strălucite, sēu celū puținū mergū împreună cu curențulū celū mare alū poporului, ajutându și ei realizarea ideilorū puse deja în curgere; dar' că poeții sē-se afe cu totulū în altū curențū, și încă într'unū curențū ca pământulū de cerū mai pe jos de curențulū, de aspirațiunile, de faptele poporului întregū, acēsta este totū ce pōte fi mai compromitetoriū pentru poesiă. Ca poeții se fiă plini de focū, de energiă, de aspirațiuni, de dorū de fapte mari, ér' poporulū sē fiă molesitū, decădūtū, adormitū, acēsta este unū lucru ce s'a întemplatū nu odată, și se esplică de sine, căci acēsta este chiamarea poețilorū, acēsta este condițiunea *sine qua non* a adevēratului poetū, de-a deșteptă și înflăcărā masele, când ele langedescū sēu chiar adormū; dar' ca poeții sē picure de moliciune, și, pe când poporulū suferē, lucrēzā, sē sbuciumă și-si vērșā chiar sângele pentru a-si asigurā viēța, a-si înălță dem-

nitatea, ei se dórma távalindu-se în pufulú amorulú, alú curtesanelerú, pe unú d-deú! acésta este ruşinea posesiei, şi ar' fi mórtea unuí poporú, când elú s'ar' înspirá şi ar' urmá asemenea poesíá! Înţelegemú dar pentru ce poporulú, spre fericirea lui, a remasú nesimţitoríú fatá cu aceşti nefericiţi apostoli ai moliciunei, ai siba-ritismulú, care aú avutu cutezarea a se afişá ca singuri regeneratori!

Veðurámú mai sus cum şi-aú creatú poeţii dulcineele lorú. În câtú pentru domnia-lorú, cavalerii, ei, în poesiele lorú, suntú sátui de lume, desmédulaţi de ostenéla, sárbediţi şi smochiniţi, încátú privescú la iubitele lorú „cu-unú rece ochiú de mortú.“ Nici urmă de iubire verde, sánátosá, vigorosá, care se te înalţe în o lume, nu de fiinţe mórte, ímpetrite, în care vii suntú numai ghiarele, vilenia şi desgustulú, ci din contrá în o lume pliná de viéta, unde înviá chiar şi lucrurile mórte, unde fia-care tráesce de ce vieţi de-odată, atáta putere, atáta plăcere, bucuriá şi vigorositate simte în sine chiar şi în momente grele de desamágire; unde omulú simte în sine o uriaşá putere de viéta, ér' nu o lángefélá mortíá, care în câte-va momente desmédulá totú. Când ei arú fi sciutú cântá astú-feliú amorulú, când ei arú fi pututu se puná sentimente sánátose şi vigorose în erotica lorú, deşi s'arú aflá în contradicere cu timpulú şi cu curentulú din poporú, totúşi situaţiunea le-ar' fi mai uşórá.—În fine ca concepţiune şi limbá, ei însirá papagalicesce câte-va idei scóse de ici de colea şi mai alesú din Alfred de Musset, din Heine, uneori din Lamartinú, şi învêtescú zornáindú câte-va

frase, ca și zarafii câteva monete tocite ; ca sentimentū, se aprindū, nu la inimă, ci la față, ca și artiștii care dau grosū cu rumenele, sēu, desperândū, cu gâlbinele ; în fine totulū se petrece teatralicesce, de ôre ce așa cere meseria, ér' nu fiindă-că i împinge, i supune inima.

Este prin urmare ușorū de înțelesū, pentru-ce, în-toemai ca comedianții, s'au afișatū și se afișeză și batū toba cu tôte ocasiunile, pe tôte respântiele, căci almintrea, cine ar' face larmă îngiurulū lorū.

Cei cari vorū sē obțină vre-unū rezultatū de ceva în-semnătate în lirica erotică, credută atâtū de ușorā, dar' în fuptă atâtū de grea, cum arată abia vre-o două-trei nume mari pe acestū terenū începēndū dela vechia clasi-citate, trebuie sē sciā sē-și țese poesiele cum erā țesutū brâulū fârmecătorilū alū Vinerei sēu alū Armidei.

Chiar și în acestū casū, poesia erotică, ca putere, ca influință regenerătoare, ca mijlocū care sē pună societatea în mișcare, sē introducă curente sănătose și puternice, care sē împingă mulțimea spre țintele cele mari ale omenimei, este fôrte palidă față cu cele-l-alte specii de poesia.

Acastă poesia prosperă și-și are loculū numai în împregiurări, când poporulū și-a ajunsū o parte din marile sale ținte, când fericirea prisosesece, când sufletulū, mulțamitū și liniștitū, nu mai află sē atingă alte corde mai simțitôre, decâtū acelea care suntū cele mai naturale, cele mai înțelesē. Până când înse sufletele, ca la noi Românii de astăzi, au atâtea lupte, atâtea mari dorințe neîmplinite, atâtea trebuințe ardetôre pentru a

puté nu numai remâne ceea-ce esti, dar' a te înalță unde au ajunsă alte popóre, de sigură nu prin vâerări de amoră, desgustă și desperare, — în asemeni împregiurări. lirica amorosă, ca mare țintă de cultură și literatură, este o curată copilăria, o bôla chiar. Ea ar' probă, că poporulă se află în stare de pruncia, că-i lipsece energia și înțelegerea stării și chiamării sale, că cei mai deștepti din elă nu au ținte mai mari, decâtă să prindă fluturi alergându pe câmpulă înflorită ală poesiei ușuratică, molatică, adormitoare. Departe de noi de-a voi să șicemă, că pentru acésta ar' trebui să esilămă lirica erotică, din contră ceremă să-se cultive, dar' nu în modă ușuratică ca pân'acum, nu ca singură și ca cea mai înaltă țintă, nu cu pretensiune de regenerare, ci ca simplă varietate literară. ér' ca regenerare să cultivămă genurile mari ale poesiei, ca epica séu poesía narativă, dramă și didactică ; acestea suntă marii motori ai vieții etice, politice și sociale a popóreloră ; acestea întroducă marile curente, acestea mișcă popórele, acestea concepă, nască, realiséză faptele mari, acestea facă istoria.

Reulă înse ce zace în acești poeți nu se mărginesce numai la cele de mai sus. Ca variațiune de bôla, când versuitoriloră li se uresce în pufurile amorului, apucă câmpii prin „nimicnicia lumnei“, voidă să arate, că nu numai ei, dar' și lumea, tôte suntă ună mare nimică, predicându pesimismulă — evangeliulă desperatiunei enervate, a unei vieți fără țintă, a unui sufletă în care nu este altă focă, altă căldură, decâtă aceea a putriga-

ului în întunereculu nopții. Frumósă încurágiare pentru unú poporú, care a luptatú și are încă atâtú se lupte pentru viéta sa, pentru idealele sale ! Acésta însémnă, că ei nu numai că nu-i cunoscú trecutulú, dar' nu-i simțescú nici prezentulú, și cu atâtú mai puținú înțelegú aspirațiunile lui pentru viitoriú. Căruia i lipsescú aceste trei însușiri, în locú de a scrie mai bine ar' face óle.

Dar avemú mângăerea, că publiculú, cum amú đisú, în fața unorú asemenea putrejuni, a arátatú că elú este încă sănátosú, căci a remasú față cu ei rece și respingătoriú, gustându ce avea bunú din trecutú și ce mai resăriá viú și verde ici-colea din când în când. Décá înse ei au deschisú subiectele istorice, sentimentele și aspirațiunile naționale din poesiá, fără de cari poesiá narativá, epopeiá, balada ș. a. precum și drama, suntú cu neputință, puteau celú puținú se-și concentreze activitatea pe terenulú poesiiei didactice, și ne-ar' fi făcutú mari servicie, decá ne-arú fi datú ceva ce se semene celú puținú ca cătelulú cu pisica cu *Operele și đilele* lui Hesiodú, cu *Rerum Natura* a lui Lucretú, *Arta poetica* a lui Orațiú ori Boileau, ori macar o poemá comicá ca *Figaniada* lui Deleanú, ori, mai aprópe de cosmopolitismulú d-lorú-sale, o *Evreiadá* ; puteau se facá așa ceva fără nici unú pericolú de „egoismú séu barbariá naționalá,” fiindú-cá țigani și Evreii, pare-mi-se, n'au naționalitate.

Dar pentru asemenea scrieri se cere fondú, cunoscințe, lucru greú și îndelungatú, și adese-ori numai târđiú li se recunósce valórea, când dupá o lungá educațiune li

terară, începă a căde publicului soldii depe ochi și a i-se deșteptă și regulă gustul.

D. Maiorescu înse, ca sê-și scape bății de ostenela și prin urmare sê-i adimenescă mai ușoră la ôlele cu carne ale gloriei, a eschisă și sciința din poesia; prin acêsta le făcuse calea la mărire fôrte ușoră, ferindu-i totă-odată de pericolele, ce le întâmpină poeții, cari cultivă, în poesiele loră, sentimentele și aspirațiunile naționale, ideile cele mari, creatore ale omenimei, cari totă-de-una întâmpină în calea loră mii de pedece, mii de dușmani, parte ascunși, parte pe față, care se scôla de timpuriu și-și ascută armele, ca sê le sugrume în nascere.

Dar n'asi voi se calcă dreptatea nici câtă ună firă de pâră. Nu întrégă rătécirea poeților, de cari vorbimă, trebue s'o punemă în spatele teoriei nefericite a d-lui Maiorescu. Adeverații poeți nu se supună la teorii, ci le restornă, făcându-și ei propriiele loră teorii. Nu esteticii au făcută pe poeți, ci din contră poeții pe estetici; căci cari credă, că potă împleți versuri pe o canava estetică, ară face multă mai mare bine societății schimbându-și condeiulă cu sula. Dêcă acești poeți, sê-i numimă așa, s'au mărginită a încurcă versuri pe canava estetică nefericita a d-lui Maiorescu, acêsta probéză, că ei nu sciă sê creeze poesii, ci numai sê inseileze versuri.

Voi, cari ați apucată pe acestă râpedișă, cari în nai-vitatea vóstră cugetați, că o națiune veti puté-o înaltă, făcând'o sê-și pună în capă boneta, în picioré botinele

cu călcăile de o palmă ale dinelor vóstre ; cari credeți, că gloria o puteți câștigá cufundați în pernele de puf ale curtezanelor : o ! scumpii mei, ne pare réu, tare vă înșelați. Nime nu ar' dori mai mult decâtú noi, ca activitatea vóstră să fiá nu numai folositóre, dar' și gloriósă. Vě rugámú înse, credeți unei convicțiuni sincere, că așa nu póte să fiá nici una, nici alta.

Frumosulú și moralulú conducú pe omú la aceeași țintă. Celú-ce frumosulú nu-lú înțelege, ér' moralulú nu-lú respectá, nu numai că nu póte îndreptá pe alții, dar însuși rătécese fără întórcere pe câmpulú întunecosú alú crudei realizați. Ér' aspirațiunile mari, idealele unui poporú, nu potú să fiá nici-odată, decâtú încercarea neîncetată de-a întrupá frumosulú, moralulú. Și cum, tocmai acestea se-le încungiurámú noi scriitorii, se ne batemú chiar jocú de ele, ca „ceva egoistu și barbarú ?“ Atunci cei luminați arú avé dreptú să îndeplinéscă ideia lui Platone, esilându pe poeți, căci corumpú și moleșescú poporulú !

SEMO SANCUS ȘI SÂMBELE.

STUDIŪ DE MITOLOGĪĂ COMPARATIVĂ.

Cercetările asupra datinelorū și credințelorū nōstre abia au începutū; ér' până când nu le vomū avé adunate în cea mai mare parte, studiile comparative nu vorū fi decâtū fōrte fragmentare.

Unū asemenea fragmentū comparativū vinū a înfățișă și eū cu acéstă ocaziune, din mitologia română și cea vechiă italică.

Dicū mitologia *vechiă italică*, ér' nu romană sétu greco-romană. Scimū că, prin influința grécă, la Romani se întrodusese în literatură totū-odată și mitologia grécă. Mitologia vechiă italică, scriitorii latini o desconsiderară aprópe cu totulū; și decă mai aflămū ici-colea amintiri, acéstă trebue s'o mulțămimū tenacității poporului, care a sciutū ținé la vechile sale tradițiuni. Dreptū-aceea mitologia italică trăindū în poporū, s'a impusū de sine une-ori scriitorilorū, de unde noi posedemū adi o sumă de notițe, înse adese-ori fōrte sporadice și întunecóse. Cele mai multe și mai prețiose le aflămū în *Fasti* lui Ovidiū.

Cu tóte astea, chiar și numai aceste amintiri ne des-

vălescă o mitologie italică avută. Mitologia grăcă ni s'a păstratū până în cele mai mici amănunte în marea literatură a Grecilor; și totuși ea este mai săracă în personificațiuni decâtă cea italică, în care, din puținulū cătū a scăpatū de uitare, aflămū unū numărū cu multă mai mare de deități și, ce este mai însemnatū, aflămū personificate chiar și anumite acte ceremoniale, precum vedemū în actele Fraților Arvali; ¹⁾ ér' în agricultură, mai fie-care pasū alū desvoltării naturale, mai fie-care lucrare a plugariulū are deitatea ei propriă. ²⁾ Nu mai amintimū de diversele deități din ceremoniele nupțiale, și de altele asemenea. Mitologia grăcă este mai avută în atribute. Acestea înse de multe ori suntū creațiunile scriitorilor, cu deosebire ale poetilor, de unde apoi și provinū desele contradiceri între poeți. ³⁾ În mitologia italică aflămū o mulțime de eroi mitici, cari decă nu aū reeșitū a se cristalisă într'unū ciclu epicū, cauza este că vechile populațiuni italice nu aū fostū de o naționalitate, ér' elementulū, care le-a închiăgatū prin supunere în o naționalitate, a desprețuitū tradițiunile naționale și a altoitū cele grecesci. Unii scriitori latini ne-aū păstratū amintirea unorū asemenea legende și cântece epice naționale. ⁴⁾ Spiritele cele mai luminate ale

(1) Marini. Atti d. frat. Arv. p. XXXII și XLIII. — Ambrosch, Religionsbücher d. Römer, p. 18, 23, 33, 52.

(2) Preller, Röm. Myth. p. 572—596.

(3) A se vedé mai jos sub 5 citațiunea din Erodotū.

(4) Dionys. Halic. I. 79. dice că încă pe timpulū lui Fabius Pietor esistaū asemenea cântece de cuprinsū eroicū (*Πάτριος Ύμνος*) despre Romulū și Remū; cf. I. 31. II. 34 III. 32. VI. 9. VII. 68. VIII. 17, 62, 86. — Livius IV, 20, 53. V. 49. X. 30. — Lachmann, de T. Livii fontib. I. p. 18, 19.

Romei au vedutū în fine greșela ce s'a făcutū, desconsiderându-se și dându-se cu totulū uitării acele legende naționale. Cicerone în *Brutus* esclamă cu duiosia: „nici micū nu s'a inventatū și perfecționatū totū-odată; nici „nu trebuie sē ne îndoimū, cā înainte de Omerū n'arū fi „fostū poeți“. (c. 18,71.) — „Ce? unde suntū vechile nōstre cāntece? Măcar de-arū mai esistā acele cāntece „despre cari Cato ne-a lāsātū scrisū în *Originile* sale, „cā cu mulți secolū înainte de elū le cāntaū mesenii la „ospete în lauda bărbaților strāluciți...“ (c. 19,75) ¹⁾ Dar acum erā prea târđiū?

Din acēstā vechiā mitologiā italicā, iaū cu acēstā oca-siune o divinitate pentru a o studiā în comparațiune cu alta din mitologiā nōstrā romānā.

La poporulū romānū esistā între altele următorii

(1) Dreptū-aceea mi se pare cā celebrulū istoricū Mommsen a luncatū a-și linguși sieși și națiunii sale, cānd în opera sa „*Rōmische Geschichte*“ vol. I. p. 229 edit. 6. a scrisū: „numai Grecii și Germanii posedū unū isvorū de poesiā ce isvoresce de sine: cāci pe pāmēntulū verde alū Italiei au cādutū numai puține picături din pāharulū de aurū alū Muselorū... În Italia rū s'au pututū formā mituri propriie. Ţei Italiei au fostū și au rēmasū abstracțiunii și nu s'au pututū înālță sēu învėli în o cēțā de adevēratā transfigurațiune personalā. Asemenea și cei mai mari și mai strāluciți bărbați, pentru poporulū italicū au rēmasū fără esceptiune muritorī, și în imaginațiunea mulțimii nu s'au pututū înālță la eroi asemenea Ţeilorū, precum s'a întēplatū acēsta în Grecia, pās-trāndu-se în amintiri duiōse și în tradițiuni cultivate cu iubire!“ În fața acestora este de-ajunsū sē punemū pe pārintele istoriei, pe Erodotū, care fără îndoieilā este mai competentū în acēstā materiā propriā a sā naționalā, decum pōte fi unū istoricū cu dōne miș și vre-o trei sute de ani mai târđiū. Erodotū dice în cartea 2 capitululū 53; „aceștia (Omerū și Esiodū) suntū cari au scrisū la Elini în versuri teogonia, au datū Ţeilorū epitete, au împărțitū culturile și funcțiunile lorū și au desemnatū figurele lorū.“

Descântecul de durere de ochi și de albătă:

Astăzi luni de diminătă (sEU în ori-ce zi va veni omulu)

Măncară nouă sfinte *Sămbe albe*

Pe dealul Deleleului,

Cu mătură în brațe,

Cu cuțite

Ascute,

Cu mănăsterguri de brâu;

Și se 'ntălniră cu nouă sfinți părinți.

Sfinții în picioare se sculară,

Căciulele depe capu își luară

Și pe *Sămbe* le întrebară:

— Voi nouă *Sămbe albe*,

Unde ați plecatu

Astăzi de diminătă

Cu mătură în brațe,

Cu cuțite

Ascute

Cu mănăsterguri de brâu?

— Amu plecatu la (cutare)

Cu cuțitul se-i rademu albăta de trei ori,

Cu mătură se i-o măturămă de trei ori,

Cu mănăsterguri se i-o ștergemu de trei ori.¹⁾

Ce voru să fiă cele „noue sfinte *Sămbe albe*“, ce le întelnimu în acestu descântecul?

Etă ce ne preocupă în studiulu de față.

W. Schmidt, autorul broșurei citate, dice că nu scie și nici alții pe câți i-a întrebatu nu i-au pututu spune, ce suntă „*Sămbele*“.

(1) Das Jahr und seine Tage in Meinung und Brauch der Rumänen Siebenbürgens, von Wilhelm Schimdt. Hermannstadt. 1866, p. 35

Cercându-se aflu originea și înțelesul acestui curiosu cuvântu, éta peste ce am datû!

În Dicționarul de la Buda, la pag. 643, cetimû următorele :

„Sâmbé. CZMEK. formula adfirmandi : certo, procerto, „indubie : igazán, kétség kívül, bizonyosan : sicher, ge- „wiss, zuverlässig. Nota : acéstă formulă a întăriri se „întrebuințéază în traiul de comunû și întru acestû chipû : „Sîmbénû, séu sântulû Sîmbénû.“ ¹⁾

„Sîmbé“ și „Sîmbénû“ nu potû se fiă decătû unulû și același cuvântû cu *Sâmbele*. Ajunsu odată aci și urmărindû cuvântulû pe terenulû mitologiei, sperû că vomû află ce suntû și ce însemnéază „Sâmbele“ din descântecû, precum și înțelesul realû alû, cuvântulû *Simbé* și *Sîmbénû* din Dicționarul de Buda. Dar înainte de-a urmá mai încolo, trebuie se constatâmû, că afară de Dicționarul de Buda, pe Sâmbé séu Sîmbénû nu l'amû mai aflatû în nici unû altû dicționarû românescu din câte amû consultatû.

Glosarulû-proiectû alû Academiei copiază simplu cele din Dicționarul de Buda, fără a încercá se esplice mai de-aprópe séu se afe originea cuvântulû, adăugândû dela sine numai : „noi n'amû auditû nici odată“, și scriindû cuvântulû reû fără semnulû guturalû.

Se cercetâmû dară, ce însemná și ce suntû *Sâmbele*. Dicționarul de Buda, și dupá elû Glosarulû acade-

(1) În dicționarul de Buda se pune pe *i* semnulû sunetului guturalû. Eû îlû scriû în cele următore cu *â*, pentru motivulû ce se vede mai jos ; la Schmidt e scrisû „*Sambe*“ fără nici unû semnû, dupá ortografia cipariană, cu care *i* s'a comunicatû descânteculû.

micu, nu ne spunu ce parte a cuvântării este „Sâmbé“. Din cele următore se va vedé, că *Sâmbé* este unu vocativu, avêndu, după Dictionariul de Buda, accentul pe ultima. Perdêndu cu timpul însemnarea reală, cuvântul a devenit o interjecțiune, precum dicem: deū! Dómne! Dómne sfinte! Dumneadeule! Isuse! La Latini: hercle! mehercle! mecastor! edepol! mediusfidius! ș. a. Natura interjecțiunii este de a scurtá cuvântul câtu se póte mai tare, precum vedem mai sus în limba latină: „hercle“ în locu de „hercule“, „edepol“ = „me deus Pollux“, și altele ca: „sodes“ = „si audes“! „sultis“ = „si vultis“! „sis“ = „si vis“! În limba română în poporú auzimú: *atje-deū* = ajute Dumnedeū! *șam-tale* = mulțămimú d-tale! *bună-mnêță* = bună diminêța! *tu fa* = tu fatá! *măi fra* = măi frate! *măi so* = măi soțule! *măi né* = măi nene! Er' în numele proprie asemenea scurtări suntú fôrte dese.

Dreptu-aceea *Sâmbé*, sêu este scurtatú din vocativulú *Sâmbene*, sêu este vocativulú lui *Sâmbú*, schimbându-și accentul pe ultima prin petrificarea cuvântului în interjecțiune. Eú sum pentru párea cea din urmă, considerândú *Sâmbé* ca vocativú dela *Sâmbú*. *Sâmbú* este cuvântulú originalú vechiú, ér' *Sâmbénú* formá mai nóuă.

Dar' ce e *Sâmbú* sêu *Sâmbénú*.

Este o ființă mitologică identică cu *Semo Sancus* din vechia mitologiá italică. Ce se fiá însă *Semo Sancus*? În scriitorii latini aflámú următorele notițe despre acésta ființă mitologică:

Quaerebam Nonas Sanco Fidione referrem,
An tibi, Semo pater; cum mihi Sancus ait:
Cuicumque ex illis dederis; ego munus habebo.
Nomina trina fero: sic voluere Cures.
Hunc igitur veteres donarunt aede Sabini:
Inque Quirinali constituere iugo.

(Ovid. Fast. libr. VI. 213—218)

Ibant, et laeti pars Sancum voce canebant
Autorem gentis, pars laudes ore ferebant
Sabe tuas, qui de patrio cognomine primus
Dixisti populos magna ditioe Sabinos.

(Sil. Ital. De bello pan. sec. VIII. 421—424)

Sancte pater salve, cui iam favet aspera Iuno:
Sancte, velis libro dexter inesse meo.
Nunc quoniam manibus purgatum sanxerat orbem
Sic Sancum Tatii componere Cures.

(Propert. libr. IV. 9,71—74).

„Aedes eius (Vitruvii) quae essent in Palatio, diruen-
das, bona *Semoni Sanco* censuerunt consecranda: quod-
que aeris ex eis redactum est, ex eo aenei orbes facti,
positi in Sacello *Sanci* versus aedem Quirini“ (Liv.
VIII. 20). In unele edițiuni se află *Sangus*, decli-
natū după a patra declinațiune, ca și *Janus* la unii
scriitori.

La Festus aflămă urmatórele :

„In aede Sancus qui Dius Fidius vocatur“ (p. 241).
„Propter viam fit sacrificium quod est proficiscendi gra-
tia Herculi aut Sanco qui scilicet idem est deus“ (p.

229). „Sangualis porta“ (p. 317). ¹⁾ „Sangualis avis“ (ibid.), pasere consacrată lui Sancu. ²⁾

La Augustinū, Civ. Dei XVIII, 19 : „Sabini etiam regem suum primum Sangum, sive ut alii qui apellant Sanctum, retulerunt in deos.“

Dionys. Halic. II. 48 dice : Κάτων δὲ Πόρσιος τὸ μὲν ὄνομα τῷ Σαβίνων ἔθρει τεθρήναι φησιν ἐπὶ Σαβίνου τοῦ Σάγγου, δαίμονος Ἐπιχώριον.

La Eusebiū, Ist. ecles. II, 13 aflămă inscripțiunea :

ΣΙΜΩΝΙ ΔΕΩ ΣΑΓΚΤΩ, va sê dica : Simoni Deo Sancto. ³⁾

Mai amintimă încă următoarele inscripțiuni :

Mommsen I. N. n. 6770 : Semoni Sancto Deo Fidio Sacrum Sex. Pompeius Sp. F. Col. Mussianus Quinquennalis Decur. Bidentalibus Donum Dedit.

Henzen la Or. p. 162 : Sancto Sancto Semoni Deo Fidio Sacrum Decuria Sacerdotum Bidentalibus Reciperatis Vectigalibus.

Totū la Henzen n. 6999 : Phileros ex decreto XXX virum sacellum Semoni Sancto de sua pecunia fecit.

In Tablele Eugubine îlu aflămă în următoarele forme : Fiso Sansie, Fisovi Sansi, Saçi Iuve-patre, Iupater Saçe, Saçe sakre. ⁴⁾

(1) Acastă pörtă a fostă unde astăzi se află *Fontana Trevi* în *Via della Dataria*, după cum spune Becker în *Röm. Alt.* I. p. 133.

(2) A se vedé și Liv. 41, 13.—Plin. 10, 7, 8 § 20.—Iul. Obseq. 63.

(3) Afară de acestea, Sancus se mai amintesece și la alți scriitori, precum Lactant. De fals. relig. I. 15.—Iustin. M. Apolog. I, 26, 56.—Tertul. ad. Nat. II. 9. Apolog. 13.

(4) Les Tables Eugubines par Michel Bréal, Paris 1875, tabl II, VI.

Din aceste notițe rezultă, că deitatea în cestiune avea următoarele nume :

Sancus,

Sangus,

Sanctus,

Semo Sancus,

Semo Deus Sanctus,

Semo Sancus Deus Fidius,

Sancus Sanctus Semo Deus Fidius.

Numele din Tabelele Eugubine, scrise în dialectul umbriț, scriindu-le în limba latină ară sună :

Fisus Sancius sêu Fisovius Sancius, adecă Fidius Sancius ;

Sancius Iovis Pater ;

Jupiter Sancius ;

Sancius Sacer.

Ce ne impôrtă cu deosebire, este că Sancus, atât în notițele scriitorilor latină, cât și în Tablele Eugubine, scrise într'ună dialectă populară, este identic cu Deus Fidius sêu Dius Fidius.

Dius (de aceiași origine cu *deus*, *dies*, *divus*) propriamente însemnă strălucitori, ér' ca substantivă *dium* respective *divum* însemnă cer, care însemnare s'a păstrat în *sub dio*, *sub divo* și *sub divum* : „sub cerul liber.“

Cu acêsta se unesce pe deplină notița ce o aflăm într'ună scriitori, care dice că *Sancus* în limba sabină însemnă „cer.“ ¹⁾

(1) Io. Lyd. De Mens. IV. 58.

Fidius vine dela *fidus*, credinčiosu. Va se đică Sancus Dius *Fidius* este unu deu alu strălucirii, alu cerului luminatü seü alü lumineï și alü credinței, și ca atare elü erá învocatü la jurămintē, erá unu deu alu jurămintelorü. ¹⁾

După cum ne spune Varro (L. L. V. 66) la Sabinü erá datina, ca acestü jurămētü se-se facă sub cerulü liberü (sub *divo*); va se đică promisiunea de credință (*fidius*) se-se facă la lumina đilei (*dius*), pentru-ca se-se îndeplinescă amîndouē atributele deului, cum amü đice : pe credința lui Dumneđeu și pe sântulü sóre!

Așa dar' legătura cea mai de aproape între „Sâmbé“ seü „Sâmbénu“ și între „Semo“ ²⁾ Sancus Dius *Fidius* o

(1) *Medius fidius*.—*Quidam existimant iusiurandum esse per Divi fidem, quidam, per diurni temporis i. e. diei fidem* (Paul pag. 147. la Preller. p. 645).

(2) Numele *Semo* nu ne împörtă în acestü studiü. Mommsen în Corp. Ins. Lat. 1, pag. 10, combătēndü părerea lui Marțianü Capella, care esplică pe *semo* cu *semideus*, susține că *semo* s'a formatü din privativulü *se* și *homo*=*se-homo*=*semo*, ca și *nemo* din *ne-homo*, ceea-ce nu ni se pare nimeritü, pentru că la Mocerobiü, Sat. 16. 8 aflămü *Semonia* đeitete a semēnătorelorü, care este numai forma feminină dela *Semo*, și prin urmare în fondü suntü identice și trebuie se aibă aceeași origine, ér' *Semonia*, care în loculü citatü obvine și sub forma *Seia*, *Segetia*, fără îndoicelă vine de la *semen*, semēnătură, formată din răđęcina *se* și suficsulü *man*, care în latină (a se vedé Corssen, Über Aussprache und Vokal. I. 572 sqq. — Scheich, Comp. d. vergl. Gram. ed. 4 p. 396.) trece în *men* și *mon* și de-aici din *Semon*, *n* finalü căđēndü, a rémasü *Semo*, ca ho-mo, he-mo, te-mo, ser-mo, pul-mo ș. a. la cari apoi în cele-l-alte casuri *n* reappare: ho-min-is, te-mon-is.. asemenea Se-mon-is, Se-mon-es. Va se đică Sancus are totü-o-dată și atributulü de *Semēnătoriü* seü profectorü alü semēnătorelorü. Acesta nu numai că nu schimbă întru nimicü din atributulü lui de *Dius*, strălucitoriü, luminătoriü, ci din contră ilü esplică și-lü întăresce și mai multü, căci *lumina* seü *căldura* este puterea ce nasce, cresce și mătoresce semēnătorele. In fine, chiar din cuprinsulü Tabelelorü Eugubine se vede că se învócă divinități ce protegü câmpurile, ceea-ce confirmă și mai multü cele de sus.

avemă întrebuințându-se fiă-care în formulele de afirmare, de întărire, de jurământu. Asemenea amă constatată că Sancus sau Sancus Dius însemnă propriamente strălucire, lumina, ceră. Din punctulă-de-vedere ală înțelesului ne mai rămâne să cercetămă, decă *Sâmbele* din descânteculă reprodușă mai sus potă să aibă o asemenea însemnare de strălucire, de lumina. Decă vomă pută probă și acésta, atunci urméză cu origóre matematică, că *Sâmbé*, *Sâm-bénu* și *Sâmbe* sunt identice între sine și tóte împreună identice cu *Sancus*.

Înainte de tóte, trebuie să constatămă că *Sâmbele* vină înainte într'ună descântecă, care se pronunță contra durerii de ochi și a albeței, va să dică voesce a redă ochiloră *lumina*. Mai încolo *Sâmbele* se numescă în descântecă „albe.“ Acésta încă este ună atribută ală luminei. În limba latină aflămă :

Interea Sol *albu'* recessit in infera noctis.

Interea fugit *albu'* jubar Hyperioni' cursu

Ut primum tenebris abjecteis *inalbabat*

Dies. (Hieron. Columna, Ennii Fragmenta p. 23,65 11).

Regina e speculis primum ut *albescere* lucem

Vidit. (Virg. Aen. IV: 586).

„Iam jam *albiscit* Phoebus“ (Matius la Gell. 15,25,1).

„Caesar exploratis regionibus *albente* caelo omnes copias castris educit“ (Caesar Bell. Civ. I. 68 ; asemenea și în Bell. Afr. 11,80).

În limba română : *se albescé de diuă, în diuă albă, a intratū albă în satū* = s'a făcută diuă.

Prin urmare ni se impune de sine închierea, că sub *Sâmbe*, se înțelege „dine de lumină,” și în ultima analiză sunt personificarea radelor luminei, cari cu agerimea lor, reprezentată în descântecul prin „cuțite ascuțite,” și cu puterea lor de a alunga întunericul, reprezentată prin „mături” și mănășterguri,” depărtéază, alungă întunereculă și redau ochilor lumina.

Tóte acestea se confirmă deplin și într'unu modu minunat prin unu altu descântecul totu „de albéță,” publicat de d-lu S. Fl. Marianu în *Albina Carpaților*, Nr. 22 din 1879. Etă ce stă între altele în acestu înteresantú descântecú.

Maica Domnului

Din pórtă cerului

Scară de aură a slobođitú,

Pe dinsa s'a scoboritú,

Înainteá lui N. a esítú,

De mâna dréptă l'a luatú,

De pe sóre l'a înturnatú,

Și-a pornitú, și a plecatú

Pe drumulú lui Adamú

La fântána lui Iordanú.

Și-a telnitú

Trei surori a Sórelui

Cu trei măturí,

Cu trei greble,

Cu trei máneci de mătásă albă.

Maica Domnului

Cum le-a telnitú,

Cum le-a zăritú,

Póla a întinsú,

Calea le-a cuprinsu,

Și le-a cuvântatū,

Și le-a întrebătū :

— Unde mergeți voi ?

Trei surori a Sorelui ?

— Că noi mergemū

Și ne ducemū

La fântāna lui Dumneđeū,

S'o curățimū de gozuri

Și de gloduri !

— Nu mergeți,

Nu vė duceți,

Voī trei surori a Sorelui

La fântāna lui Dumneđeū !

Cā fântāna lui Dumneđeū

E curatā

Luminatā

Cā de Dumneđeū ce-i datā

Da, voi mergeți

Și vė duceți

De curățiți albețele

De pe ochii lui N :

Curății albėtā albā,

Albėtā negrā,

Albėtā roșiā,

Albėtā de 99 de feluri,

Albėtā de 99 de chipuri.

Cătați-o în cleștele (?) capului,

În fața obrazului,

În genele ochilorū,

În pregiurulū ochilorū,

În luminele ochilorū,

Curundū

Maī-curundū

Cu greble o greblați,
Cu fórsecile o forfecați,
Cu măturile o măturați,
Cu unghiile o ciupiți,
Din ochi mi-o fugăriți
Cu mănile o ștergeți, etc.

In altă descântecū :

Sinecatu-s'ò,
Mânecatu-s'ò
Nóue fete curate
Luminate
Din nóue sate
Curate
Luminate
Cu mâncile suficate
Cu rochiile înfulicate
Cu nóue hărlețe,
Cu nóue sape,
Cu nóue lopeți,
Cu nóue coveți,
Cu nóue furcuțe,
Cu nóue seceri,
Cu nóue greble

Pe cari întêlnindu-le Maica-Precistă le mênă

La a lui N. albéta
Cu hărlețele-o sapați
Cu greblele mi-o greblați,
Cu furcile mi-o scobiți,
Cu lopețile o râniți
Cu paralele o tăiați,
In coveți sē mi-o puneți,
Cu mâncile o ștergeți

Cu secerile o secerași
Cu lopețile o aruncași.

În o altă variantă :

S'o luatū
S'o mânecatū
Nóue dorī
Nóue surorī
Trei surorī a Sórelui etc. ')

În aceste descântece din urmă numele Ținelorū, *Sâmbele*, nu-lū mai aflămū ; l'aflămū înse înlocuitū cu adevărata însemnare a cuvântului, căci *Surorile Sórelui*, carī asemenea suntū cu mături, cu greble în locū de cuțite și cu mâneci în locū de mânesterguri, suntū înseși *Sâmbele* ; va se Țică corespundū pe deplinū, nu numai după însemnarea reală a cuvintelorū, dar, mai multū, chiar și în atribute.

Se pôte o consonanță mai surprinȚetóre ?

Descânteculū din Schmidt este dela Reșinari, cum ne spune însuși autorulū ; alū d-lui S. Fl. Marianū, unulū din Ciudeiū, altulū din Siretiū, din Bucovina, celū din urmă din Sân-Georgiū din Transilvania ; va se Țică din dóue colȚuri opuse, depărtate și despărȚite încă prin Carpați. Celū dintâiu descântecū este în cuprinsū și formă nespūsū de vechiū. Elū a păstratū tótă originalitatea vechiă italică. Cele-l-alte aū conservatū spiritulū, schimbându'si forma, modernisându-se.

(1) VeȚi și *Descântece poporane române* culese de I. Fl. Marianū, Suceava 1886, unde aceste descântece se află reproduse la pag. 1—13.

Remâne sê mai deslegămû' încă două cestiuni.

Dacă Sâmbelul sântu de-o origine cu Sangus, atunci, pentru-ca sê putemû avê femininulû *Sâmbă*, trebue ca și în vechia mitologiă italică sê fiă deitatea feminină *Sanga*.

Adeveratû, acêstă formă nu o aflămû. Scriitorii nu ne-au transmis'o. Este de observatû, că generalminte în vechile mitologii, pe lângă divinitatea masculină, mai totû-de-una eră și una feminină. Etă ce ne-a lăsatû scrisû despre acêsta filosofulû Seneca în *Nat. Quest. III, 14*, unde vorbesce despre elementele din cari s'ar' fi compusû universulû :

„Egipteniî diceau, că sântu patru elemente ; ei apoi din fiă-care faceau câte două : bărbatû și femeia. Aerulû vânturosû îlû numiau bărbatû, pe celû negurosû și liniștitû femeia. Marea o numiau apă bărbatêscă, tótă ceea-l-altă femeiescă. Foculû unde arde cu flacără se dicea bărbatû, ér' femeia unde străluce fără sê te ardă atingându-lû. Pământulû vêrtosû, stâncile și rîpele le numiau bărbatû, ér' femeia, care se pôte lucră și cultivă.“

În mitologiă grêcă aflămû *Joe* și *Juno*, *Neptunû* și *Thetis*, *Pluto* și *Proserpina*, *Apollo* și *Diana* ș. a.

În mitologiă italică acêstă împărechiere este și mai lătită. Aici aflămû : *Faunus*—*Fauna*, *Fatus*—*Fatua*, *Gaius*—*Gaia*, *Ianus*—*Iana*, *Limentinus*—*Limentina*, *Lunus*—*Luna*, *Manius*—*Mania*, *Matutinus*—*Matuta*, *Semo*—*Semonia*, *Silvanus*—*Silvana*, *Volumnus*—*Volumna* ș. a.

Dreptû-aceea pe lângă *Sancus* a esistatû și *Sanca*.

A două și cea din urmă cestiune este a arêtă, cum

Sâmbă, *Sâmbénu* séu *Sâmbele* s'au pututǎ formá din *Sancus*—*Sanca*.

Amú vedutǎ cǎ *Sancus* se mai seriea și *Sangus*,^o ba fárá îndoiélǎ și *Sangus* și *Sanquus*, cáci aflámú adiectivulǎ *sangualis* și *sangualis*, așa darǎ și *Sanga*, *Sanguus* și *Sanqua*. In inscripțiunile latine mai aflámú și unú nume de persónǎ *Sanguri(us)*.¹⁾

Din latinulǎ *lingua* noi avemú *limbǎ*; asemenea din *Sanguus*—*Sangua* s'a formatú *Sâmbă*—*Sâmbǎ*.²⁾ In câtú este pentru schimbarea lui *n* în *m*, ea s'a operatú deja la Romani prin înfluința labialǎ a lui *b*. totú ea și în *limbǎ*=*lingua*.

Etǎ într'unú cuvântú o istoriǎ de mii de ani ! Și câte vorú mai fi de-acestea în tradițiunile poporului nostru, pe cari nu le cunóscemú încǎ !

(1) Corp. Inscript. Lat. I. n. 1419.

(2) Schimbarea lui *ngu* séu *ngu* în *mb* în unele dialecte italiene este mái consecuentǎ ca în româna. Așa d. e. dialectulǎ corsicanú din *quinque* s'a fácutú *chímbe* cincǎ; din *sanguine*—*sambene* sânge; din *inguine*—*imbene*; din *lingua* s'a fácutú și la Corsicanǎ *limba* (a se vedé Revista di filologia e d'istruzione clasica pe 1881. Torino, fasc. 1—2 p. 14, 16, 17).

POESIELE LUI ANDREIU MUREȘIANU

I.

Ideile ce domină o epocă, ce aprind inimele și le răpesc de multe ori fără voia lor, cari deșteaptă sufletele cele mai lăngede și adormite, cari pun în mișcare, popore, țeri, împărății, cari restornă legi, întocmiri, datine și credințe ținute pân'aci ca sante și nestrămutate, cari dau nascere la nouă convingeri, deschid nouă direcțiuni, cari într'unu cuvântu tornă ore-cum lumea în nouă forme: toate aceste idei au trebuit să se încolțescă cu multă mai nainte, multă timp au trebuit să undeze încoce și încolo cu un murmur surd, neînțeles, precum înaintea furtunei murmură lin frunzele în arbori sau undele pe luciul mării. Din timp în timp se nascu bărbați, cari din un îndemn misterios se înferbentă de aceste idei, le studiază, le lămuresc, le dau nouă puteri, le lătesc pe deosebite căi, traesc, suferu și moru pentru ele. Lipse, invidii, persecuțiuni, închisori, torturi, morțe, toate puterile și cruzimile celor mari, nu sunt în stare a năbuși sufletul lor. Din contră, mai totu-de-una pedecel, suferințele, cruzimile, sunt treptele de marmor cari înalță ideile mari la triumf.

Două trei suflete alese, de cari trimite d-zeu abia din secolu în secolu, și ideile ce au rătăcită timpu îndelungatū nesigure, alungate, năbușite, învingū, ér' sugrumătorii lorū cadū cu vuetū. Tóte întêmplările mari în viața popórelorū întărescū acestū adevărū.

Ideile, cari au triumfatū la noi în 1848, nu născuse eri alaltaeri, ele resărise aprópe cu unū secolū mai 'nainte, au trăitū și s'au străcuratū tiptilū cum au pututū și pe unde au pututū. Horea și Tudorū suntū doue stațiuni luminoșe în mersulū acestorū idei. Ceea-ce ei făceau cu arma, alții făceau cu condeiulū. Șincai și Maiorū îmbracă ideile în manta de purpură a sciinței.

„Vai neamului românescū, dice Șincai, și éráși vai! carele uitându-și vița, și semința, geme subt jugulū altorū neamuri, nu pentru altū-ceva, ci numai pentru neînvețătura, nedragostea între sine, nepriceperea sa și viclesugulū neamurilorū celorū străine, care cu frumoșe pretesturi, mai alesū ale legii creștinesci, în care eū vreū se moriū, înselā pe bieții Romāni de-i stăpānescū și în diua de acum. Nu vreū eū se numescū neamurile aceste, ci numai atāta dicū: Ce păstoriū ai, ale cărui cuvinte nu le înțelegi?... Nu crede, o Romāne! pentru că numai punga ta o voescū, ca se-și împle pungile lorū, și tu se remāni robū acelora pe care mai marii tei i-au stăpānitū óre-cānd. Destéptā-te dreptū-aceea, o iubite neamulū meū, și ai minte!“

Fără se scie unulū de altulū totā cam pe atunci unū poetū necunoscutū esprimā aceeași dorința :

Dumnezeule prea-'nalte, de ce suferi tirănia?
Isgonesce pe vrășmașii și-'i zdrobesce cu mânia,
Și în patria cea dulce pe noi pe toți ne adună
Ca la a tale altare să putem cântă 'mpreună.

Dar' nici astăzi încă nu putem cântă toți împreună
la altarul patriei!

Pentru a dá nou focu acestei dorințe, trebuiá sã vinã
noue puteri, noi aleși. În adevărul ei nu întârziarã. Pe
când muriau Șincai și Maiorũ, pe când poetulã necu-
noscutũ scotea din nobilulũ seũ sufletũ strofa de sus,
provedința ne trimitea pe Mureșianũ și pe Bolintineanũ,
cari prin prisma geniului lorũ sã refrângã o nouã luminã
pe calea Poporului-Românũ cãtrã idealulũ seũ.

Cu acẽstã ocașinne sã ne fiã permisũ a vorbi despre
unulã din acești poeți, cari aũ sciutũ cristalisã în poesile
lorũ aspirațiunile mari ale Românilorũ! Vomũ luã din
întẽmplare pe Mureșianũ.

Mureșianũ începũ a îmbrãcã în manta de rađe a poe-
siei, ceea-ce Șincai, Maiorũ, exprimase în prosã. Prosa,
care vorbește la minte, care pentru a o înțelege se cerũ
de cele mãi multe ori ore-cari cunoscințe, pãtrunde cu
multũ mãi cu greũ în mulțime, este multũ mãi puținũ
gustatã decãtũ poesiã, care vorbește totũ-de-una la inimã,
ãprinde și înalțã sufletulũ, și face pe omũ sã înțelãgã
prin sentimentũ, ceea-ce pãte remãne întunecosũ înaintea
minții.

II.

Activitatea lui Mureșianũ, ca poetũ, cuprinde trei pe-
riode, ce se deosebescũ unele de altele. Periodulũ ântãiu

dela 1839—1840, și alu doilea până la 1850, alu treilea și celu din urmă până la 1857, séu mai bine până la mórte în 1863.

Periodulu I. În întregu acestu timpü poetulu se luptă cu limba și tehnica poesiei. Limba este förte simplă, de tóte dílele, fără întorsuri și fără sborü poeticü. Atätü limbă câtü și ideile și imaginile suntü căutate, dar' fără succesü. Totü atätü de simplă este și tehnica. Metrulu este, cu puține esceptiuni, celu popularü trochaicü de 7—8 silabe; singură legarea, împletirea rimei este cea măestrită. Inchiägarea metrului este târdiä și greoiä. Direcțiunea în alegerea subiectelorü este nesigură, ori mai bine, nu există încă nici o direcțiune. Subiectele le află poetulu cu greü, ér' când le află suntü de tóte dílele, și i lipsesce puterea, ideile, pentru à le poté desvoltá, precum și entusiasmulu, acea îmbêtare de amorulu ce trebuie sè-lü aibă poetulu pentru subiectü fără de care nu există poesíä, și subiectulu celu mai alesü, celu mai poeticü, nu dă de câtü o palidă poesíä. Poetulu 'și iä în acéstă epocă subiectele sale din amorü și din desgustulu de lume.

În deșertü, poetulu nu este înamoratü, nu este pètrunsü de acestu puternicü sentimentü, nu cunoște până în adâncimile lui nici dulcele, dar nici amarulu lui. Ori unde se încercă a esprimá acestü sentimentü, se încurcă, abia află cuvinte și în fine se perde în alte idei, pare că-și uită. 'Mi vine a-lü asemená cu unü riuletü, care curge, curge, dar' din ce în ce mai lângedü și în fine se perde în nisipü. Totü ce exprimá în acéstă materiä nu provine din pasiune, din sentimentü, situațiunile nu suntü ale

poetului, ele suntă cugetate, închipuite. Și închipuirea nu este idealisată. Pentru-aceea nici nu atingă inima întru nimic, ele se prefiră numai pe dinaintea minții, împingându-se ideile una pe alta, și în fine dispărându-tóte far' a lăsá vre-o întipărire. *Nu se póte și O plimbare la lună* întărescu deplină cele-ce dicu. Aceste dóue piese tratéză mai înadinsu amorul, dar nu aflămú în ele nici o schinteia de amoru, cum trebue se fiá elu, și cum nu póte fi altu-feliu. În piesa dintâiu, chiar începutul cu „*Cugetamú odinióra*“ este cu totul prosaicu, pentru-cá omul în amoru nu cugetă, ci simte, arde de doru, se teme, speréză.

Pe când seria și publicá poetulú nostru acestea, unú omú care scie ce va se dicá și ce este poesía, nu putea se-și facá sperante de elu, decá nu cumva sárăcia literaturii nóstre pe atunci ar' fi justificatú sperantele puse în începuturi atátu de primitive. Causa acestui ne-succesú erá, cá poetulú greșise cu totulú direcțiunea, nefindú nici talentele lui nici timpulú pentru poesía erotică. Erá ántaiulú pasú prin întunericu cátră lumină la care și ese poetulú încuréndu.

Câte amú disú pân' acum se potú aplicá cu deplină putere și la poesiele alú cărorú subiectu este mai multú séu mai puținú desgustulú de lume și de vieță. Și aici, ca și în amoru, totulú este reflecșiune rece, unú sentimentú comandatú, fácutú, ér' nu născutú, pentru-aceea și rezultatulú este totú același. O singurá escepsiune se părú a face momentele, în cari s'a născutú poesía *Așa mi-á fostú ursita* Aici 'și are și inima partea sa, dar numai

momentană. Situațiunea nu este trecută și contopită în subiect, ea este numai identificată prin imaginațiune, ér' nu prin sentiment. Pentru-aceea nefericirea poetului nu este motivată. Elu plânge pentru că și-a propus și voesce să plângă, ér' nu pentru-că trebue și nu pôte altu-feliu. A putut înse să împrime piesei o putere mai mare, care atinge mai adâncu pe cetitoriu,

Pasere galbenă 'n ciocu, este poesiă populară precum ne spune însuși poetul în Fôia pentru minte etc. Nr. 39 din 1842 ¹⁾ și tiparirea acestei piese între cele-l-alte poesii se va puté justifică prin aceea, că poetul încă va fi adaosu unele strofe.

Periodulă II. Aici distingemă două epóce, în cea dintâiu, care ține până în ajunulă anulă 1848, inima poetulă este sbuciumată de durerile de față și de neliniștea pentru viitoriu; în a două, inima lui se împle cu încetulă de speranțe, deși mai luptă încă cu durerile. Poetulă în acestu periodu a aflatu calea ce i-a fostu ursită. Elu lasă amorulă de-o parte; s'a convinsu, că nu este terenulă lui, și nici 'lu mai atinge vre-o dată. Elu începe a cântă sôrtea națiunei sale. Acésta este côrda principală de-aici încolo. De-óre-ce înse sôrtea națiunei este fôrte amară, poetulă la totu pasulă este cuprinsu de-o durere, de-unu desgustu de lume. Nu e destulă atâta, elu dêsperéază chiar de binele, de viéta subiectulă seú de predilectiune. În acestu sfâșiatoriu sentimentu, elu întrébă pe înaltulă guvernatoru alu uniuersulă :

(1) Veđi și V. Alecsandri „Poesiele populare“ edit. din 1867 pag. 373.

Dece nu faci, o! dómne, minunî ca și'n pustîă ;
Cu popululû Iudeei, prin Moise omulû seû !
Sè scoîi din jugû p'o ginte, ce geme în slavîă,
Cerêndû între suspine, s'o scapi de-atâta rêă !

Acêsta desperare cu atâtû l'apasă mai greû, căci vede
că generațiunea de față nu promite putere, zelû, pentru
a se puté smulge din pulberea în care este aruncată și sè-
se înalțe la o pozițiune demnă de unû poporû.

Dormiți, dormiți în pace, voi umbre din morminte.
A vóstre suvenire, ce sântû ni le-ați păstratû,
Suntû limba și relegea, ér' zelulû celû ferbinte,
Ce-aveați spre genulû vostru, cu voi s'a 'mormêtatû !
Ferice de voi umbre, că legea nu vè lasă,
Sè revedeți apuși nepoși depe pămêntû,
Căci altû-feliû tirăniă și jugulû ce-î apasă,
De locû v'ar' rêmpinge în sarbedulû mormêntû.

Totû de-aici se vede, că poetulû nu trăesce nici în
timpulû de față, nici în viitoriû, ci în trecutû. Elû mă-
resce unû timpû la care nu ne mai putemû întóree.
Decăderea națiunei nu este vina ei. Injurîa timpurilorû,
tirăniă asociată a popórelorû conlocuitoare și marginase,
invidia, ura eredită asupra unorû fii ai aceluî poporû
care subjugase odată lumea, étă ce ne-a îmbrâncitû pe
noi. Décă poetulû vedea generațiunea decădută, acêsta
n'a causat'o generațiunea, ci a moștenit'o dela părinții
sei. Fără îndoieală, suntû mai vinovați părinți, cari su-
ferû a fi călcați în pulbere, decâtû fiii cari au năs-
cutû și au crescutû în pulbere, din care este cu nepu-

tința a te înalță și a te scutură de-odată. Acesta o recunoșce încâtu-va și poetul când dice :

Ești voi umbre înerte, eroii ginteî mele,
Și dați dovezi la lume, ce-atâta va 'nnegrit !
Strigați în gura mare, că voi de-atâtea rele,
Ce căcă strănepoții, nu v'ați vinovătiți.

Mai caracteristică este acestă periodă din punctu-de-vedere alu limbei și alu tehnicei. Poetul numai este nevoit să așteaptă ideile apoi să caute după vestminte, după limbă, ca să le îmbrace, cum trebuia să facă în periodulă așteptării. Procesul între ideia și materia nu mai este separată. Limba nu se naște în urma ideii. Amândouă nască de-odată, încarnate una cu alta. Technica încă este fixată. Precum ideile suntă grave, asemenea este și metrulă. Poetul de-aici încolo numai când și când mai eșe din versulă jambică de 13—14 silabe, care la noi ține loculă esametruului grecu-latină.

În acestă periodă se distingă *Glasulă ună Română* și *O privire depe Carpați*. Aceste piese exprimă ideile fundamentate din acestă periodă, er' cele-l-alte suntă numai variațiuni asupra loră. În cea dintăiă face o apostrofă plină de amărăciune, că orecine conduce destinele omenimei ? Cum se întâmplă de creatoriulă scie de mișcarea ună verme, er' luptele și nevoile ună poporă nu se scie de unde provină ? Se pôte, și dreptă este, ca nepoții să sufere pentru păcatele străbuniloră ? Se adresăză apoi la umbrele din morminte, să le scôle și să spună că ele n'au făcută atâtea rele, ca fiiloră

să merite o certare atât de amară. Provocă munții și locurile unde s'au câștigat învingeri, se spună decă nu Români ai fostă aceia, cari le-au câștigat. decă cei mai mari eroi, ca Corvinu, n'au fostă Români? Din acestea deduce, că Românul nu pôte să peră nici odată. Acésta piesă este inspirată de vîrtutea română din trecut și de speranță în viitoriul poporului român. Din contră a două piesă este vocea desperată a Casandrei, cum dîce însuși poetul, din fericire înse cu aceea deosebire, ca temerile Casandrei s'au realizat, ér' ale poetului nostru, patru ani mai târziu, s'au întorsă chiar din contră spre bine. Fiii Romei nu au apusă, ci au reînviat!

Cu acésta credință poetul întră în epoca cea mare a anului 1848. Poetul atinge aici culmea dezvoltării sale. Precum e timpul așa și poetul. Elu numai plînge, nu mai desperéza. Inima lui s'aprinde la su-netul tocsinului, pune la o parte lira cu tonurile ei une-ori blânde, melancolice, alte ori aspre și discordante, iă buciumul și strigă: *Deșteptă-te Române!* Desperațiunea dispare, și speranța începe a lumina și a încălzi, a înălță inimele. Poetul a rupt'o cu trecutul. Vocea lui înneacă, durerósă, nu o mai auzim. Ér' când timpul nu-i mai ofere vre-unu eveniment, care se-i preocupe fantasía, atunci elu filosoféza, înălță vîrtutea la idealul omenimei, cântă vîrtutea de bun cetățean, de bun Român, și măresce pe cei ce au cădut pentru patriă, pe care o mângăe cu gloria, că a produsă astu-feliu de eroi. Precum spiritul și ideile din poe-

siele acestui periodu, așa și limba și tehnica nu lasă, după timpulū seū, nimicū de doritū.

Cu deosebire patru piese se înalță în acestu periodu peste tôte cele-l-alte. Pintre ele înse se ridică „*Deș-teptă-te Române*“, cum se înalță cedrulū într'unū pâleu de stejari. Poetulū în strofa întâiă strigă Românilorū sē-se deștepte, căci acum este timpulū sē-și croiescă o nouă sôrte. In a două voesce sē-i înflacare prin origi-nea și numele lorū marețū. In a treia arată mulțimea lorū și ațițarea spiritelorū, care așteptă numai cuvên-țulū. In a patra strofă poetulū și închipesce totū po-poporulū în picióre, și strigă vechilorū eroi naționali sē ésa din morminte și sē privescă la strănepoții lorū. O întorsură din cele mai fericite, tablou marețu; po-poporulū : betrâni, bărbați, juni, tineri—toți gata de luptă, ér' umbrele lui Stefanū, Mihaiū și Corvinū privindū la ei ! Poetulū revine la durerile trecutului, esclamândū în strofa a cincea :

Pe voi vē nîmiciră a pismeî reutate
Și órba neunire la Mileovū și Carpați !

Și deșteptândū prin acésta pe noii eroi, ca sē lupte uniți, pentru mărirea patriei, care dela Mihaiū a remasu veduvită și a fostū adeseori vëndută, pentru aceea poe-țulū în strofa a șeptea trimite fulgere și trăsnete asu-pra aceloră, carī s'arū mai retrage când patria va cere „sē trecemū prin sabiă și focū“. Poetulū atinge apoi su-ferințele ce le-a adusū peste țeră semi-luna și enuta, și încercările de a i-se răpi chiar și limba și de-a se *fura*

Dunărea „prin intrigă și silă“, care eră să-se realizeze în dilele vóstre, și apoi încheiă :

Murimū mai bine 'n luptă cu gloriă deplină
Decătū să fimū sclavi érași în vechiulū nostū pământū.

Etă dar' că acestū admirabilū și neaseménatū cântecū, în unū cadru restinsū împreună totū ce a esistatū mare în bine și în reū, în fericire și nefericire, în viața noastră ; toți Româniī, tóte credințele și aspirațiunile lorū, plângerile sortii lorū ca și resunetele de eroismū, blăstemulū tirăniei, ca și îndumneđeirea libertății, suntū descrise cu atâta stralucire, cu atâta vigóre și sborū, încătū să pare că la creațiunea acestui cântecū, serafimii i-aū datū poetulū condeiulū din aripa lorū de focū.

În acestū cântecū este reversatū unū spiritū biblicū, o gravitate profetică. Aici numai vorbesce poetulū. Acela care ne cörtă blândū pentru trecutū și care ne strigă să ne deșteptămū, să ne ridicămū din patru unghiuri și să ne unimū în cugetū și în simțiri, nu, elū nu mai este poetū, după înțelesulū de aci, elū este unū trimisū alū provedinții. Nimicū nu se află în acestū cântecū, ce ar' fi de prisosū său de a dóua mână. Ori-ce cuvântū este o schinteia, ori-ce espresiune unū torentū electricū. Déca mi-ar' fi permisū a mă servi de-o imagine parabolică a-și dice, că acestū cântecū este unū corpū în care totulū este capū și inimă, și prin urmare nu poți înstrăina nimicū fără să distrugi totulū.

Până când Româniī nu se vorū fi deșteptatū deplinū, până când nici unū sufletū de Romănū nu va mai fi

sclavă în vechiul său pământu, până când enuta nu numai nu va mai încercă să-se vâre în vetrele străbune, dar încă caii Roșiorilor se voru adăpa în undele Nistrului, până când intriga și sila nu va mai cuteză se ne fure Dunărea, artera noastră de viață, până când Carpații, cari astăzi taiă pe frați de frați, nu se voru despărți în două se ne croimă viață nouă, până când piscurile lor, ce se înalță în nuori, nu voru rămâne decât o umbră în charta lumii: până atunci nu va încetă, nu trebuie să încete a resună mereu în văile și câmpiile Daciei: Deșteptă-te Române! Er' când elu 'și va fi împlinită misiunea, va rămâne ca a două Columnă a cuceririi Daciei.

Cătră martiri români din 1848—9 are părți frumoase. Simplu și mișcătoriu este începutul:

Dormiți în pace, umbre, martiri României
Ce-ați îngrășat pământul cu sânge de eroi!
Betrâni cărunți cu vedă, voi florea tinerimei,
Ce 'n lupte sângeroase cădându, v'ați ruptu de noi!

Pământul vă desparte, er' cerul ne unesce
In patria cea sântă, egală pentru toți;
Acolo nedreptatea și ura nu resbesce,
Nu eumperi cu viața pământul de trei coți.

Unu devotamentu familiei Hurmuzachi începe foarte frumosu cu o idee din o cântare bisericescă

Trecut'a umbra legii și darul nu mai vine,

prin care poetul dă espresiune crudei desamăgiri a Românilor, cari luptară nu numai pentru libertatea

loru, dar și pentru mântuirea tronului, și toate promisiunile ce le făcuse tronulu, în momente de pericolu, poporului românū, „ce piere 'n focu pentru împertu“, aū remasū „desertu cuvntu“. Chiar pentru acēsta face o rea impresiune cānd mai aūdimū în poesiā de credință cātrā monarhulū, care a sciutū sē resplātescā atātū de amarū pānā ađi acēstā credință. Dar

Veni-vā-o ȃi fatalā, cānd intriga fāțarā,
Ce țese la cabale, va pune larva jos ;
Cānd pisma, nedreptatea, vorū fi espuse-afarā ;
Cānd fulgerulū Pronieī, ce sbōrā luminosū,
Va nimici dușmanii, ce purerea urȃdescū
La planurī, cum sē pērā poporulū romānescū!

Piesa nu prea variēzā în idei, chiar le repetēzā une-ori, tōtā este înse pētrunsā de-o adāncā seriozitate și putere de cugetare. Rezultele crudiilorū revoluțiunei le încadrēzā în urmātōrea strofā :

În satele frumōse, acum ruini turtite
Se plimbā corbī, selbaticī din regiuni pustī,
Servindū spre-a lorū nutrire cadavrele strivite,
Ce zaeū pe jumētate afarā, prin cāmpū,
Și etā. cā Romānulū și ađi nu-i desperatū,
Cāci crede în Proniā și 'n cugetū luminatū!

Urmātōrea strofā fōrte adese-ori citatā meritā a fi sāpatā în marmorū :

De n'a peritū Romānulū, cānd órdele barbare
Veniā ca și locuste în agrii-i semēnați,
Tāindū farā de milā, rāpindū farā cruțare,

Lipsindū pe fi de tată și pe surorī de frați,
Acum, când brațu-ți agerū în lume-ī cunoscutū,
Tu bravule Române mai cređi că ești perdutū?

În *Omulū frumosū* poetulū se retrage pe unū momentū din valurile luptelorū în interiorulū seū. Elū se afundă în regiunile nemărginite ale frumosulū moralū, caută căile virtuții și află, că numai omulū virtuosū este totū-odată și fericitū și frumosu, elū este scutitū de tôte relele și furtunele aumei :

Arunce-lū în deșerturī, lipsite de-orī-ce flóre,
Pe unde nu s'arată nici omū, nici sburătóre,
Ci șerpi veninătōrī:
Vértutea-ī va fi scutulū și-asilulū de scăpare
În fogma-ca și cedrulū, cu umbra sa cea mare
La ómenī calătōrī.

Aseménarea virtuții cu cedrulū din deșerturī este nu numai fôrte nimeritā și concisā, dar totū odată și fôrte plasticā. Acéstā strofā are multā aseménare cu strofa orațianā (Carm. libr. I. od. 22).

Pone me pigris ubi nulla campis
Arbor aestiva recreatur aura etc.

Dar acéstā retragere a poetulū ține puținū, numai patru strofe, și în a cincea cobóre érași în valurile vieții omenesci, unde tiranii apasā popórele, și fără-de-legea lorū reclamā resplatā și aprinde dorulū de resbunare, și astū-feliū poetulū și acéstā piesā o termină dorindū timpulū

Când ómenii sã ştergã şi umbra de sclaviã
Fiindũ creştinĩ curaţi ;
Şi 'n locu-i sã domnescã dreptatea nepãtatã,
Egalã 'ndreptãtire şi pace-adevãratã,
Ca între fii şi fraţi!

Acãstã piesã prin subiectulũ mareţu, prin ideile înalte, prin concisiunea cu care le cristalisãzã, nu are pãreche în literatura romãnã, decãtu pôte o altã poesã, *Mintea*, totũ a acestui poetũ.

Periodulũ III. Cu anulũ 1850 manifestaţiunile vieţii naţionale suntũ innãbuşite. Ideile, care în cei doi ani din urmã, sburaũ libere cu vuetulũ tunetului şi fãrã sã afe cea mai micã pedecã, 'şi curmã sborulũ şi cea mai linã şoptire a lorũ putea sã te ducã pe vietã la închisóre sãu chiar la spãndurãtori. Acãstã stare de lucruri nu remase, nu putũ remãnã fãrã influinţã asupra poetului şi încã cu atãtu mai vërtostũ, cãci nefericirea sãu împregiurãrile vieţii lũ împinsese şi pe elũ pe calea spinosã a funcţionarismului. Cu tóte acestea elũ nu putea sã remãnã nepãsãtoriũ la cele ce se petreceã împregiurulũ seũ, nu putea sã nu comunice prin graiulũ musei sale şi altora convingerile, reflecşiunile lui. Dar' în deşertũ, Musa poetului nu mai putea eşi la publicũ în talarulũ largũ fãlfãitoriu. Poetulũ trebuia sã-si ascundã ideile sub diverse forme, trebuia sã-le travestescã, şi astũ-felũ sã-le trimitã la cetitorii sei, cãci altũ-felũ însemnã a se espune şi a se neferici sigurũ. Ceea-ce poetulũ în epoca ântãia a periodului alũ doilea nu putea esprima din nesiguranţã, acum nu esprima din te-

mere. Dreptu-aceea poesiele din acestu periodu, deși atingu adese-ori evenimentele mai însemnate din viața Românilor, ele totuși nu mai au nici energia, nici căldura de mai nainte, ci se perdū adese-ori în reflecțiuni, care din anu în anu devinū totu mai dese, ér' poesiele totu mai rari, încātu pela 1857 putemu đice că poetulū adormi cu totulū, și nici marile evenimente dela 1859, sguduirea Italiei și unirea principatelorū române sub unu domnū, după care inima lui a bătutū afăta, nu mai fură în stare sē-lū deștepte. Spionagiulū neîntreruptū la care fusese supusū, interdicțiunea superiorilorū de a mai publicā ceva, deși fusese încă de multū silitū sē-se ascundā sub speudonimulū Eremitulū din Carpați, lovituri și îndușmāniri chiar de cātrā ai seī, înfrānsese sufletulū simțitorilū alū poetulū. In tōmna anului 1860, când amū avutū fericirea a-lū vedē pentru āntāia órā și a-i face cunoșcinta, poetulū erā înfrāntū și vioiciunea, care lū cuprindea când intrā în vorbā, erā unū semnū de încordare a sistemulū nervosū, care n'a întârđiatū a se pronunță totū mai tare, și peste trei ani l'a dusū în mormēntū.

Poesiele mai însemnate din acestu periodu suntū *O diminēță pe Surulū, Romānia la 1854, și Mintea*. In cea dintāiū palpita spiritulū ce se revērsā în poesiele din periodulū alū doilea și cu deosebire în cele dintre anii 1848—50. In a dóua vedemū, ca într'unū tablōū, descrise tóte relele ce nascū din pofta de domniā și de cuceriri, ce inferbēnta capetele încoronate, vedemū furtunele ce provóca aceștia și cari se spargū apoi în capulū bietelorū popóre.

Doi domnitori se crt, căci unuia-i lipsesce
In titlul cel mare o cd de cuvnt;
Din asta se-o luptă, ce stric i rpece
La mi i milióne linitea pe pmnt.

Teranul las' aratrul, famili i cas,
Printii nu-i ved fiii de loc, su mai multă ani;
Se nasce lips 'n ter, nevoile-o apas,
Er' stea pe-unde calcă, ctig tot dumani.

Omorul se ltesce, ea negura pe munte,
In drépta i in stnga fug cei persecutai;
De grai nu-i vorba, căci luptele sunt crunte,
i-ostaii puc, tai, chiar prunci neculpai.

Din urbi infloritre, palate grandose,
Remn numai ruine, s fi mrturi
De pompa i de luesul, de mni indstrise:
Ma tot-odat drepte mustrări pentru cei vii.

i apoi incheiă cu aceste puternce cuvinte :

M miră, că n'u ruine, cu mni pătate 'n snge,
A tinde mulamit printeli ceresc,
Ce vede din nlime pe vedva cum plnge,
Orfani i btrni prin munți cum rtcesc!

Cum pot ftari de-aceștia clc pe rb verde,
Cnd ei trimit săgete, ea fulgere din nuri,
Avnd intru nimica, a stinge i a perde
Pe cei cu ei de-un suflet, pe frai i pe surri!

Cnd tigrul i hiena, ce nu u minte 'n sine,
Nu turbur vita la cei de-un soi cu ea,
Atunci făptura-t, Dómne, ce smn cu tine,
Lucrnd mai crud ca fra, ce lege va avea?

Mintea este gemenă cu *Omulu frumosu*. Poetulu adresează minții o odă plină de putere și de avântu, preamărind'o ca conducătorea omenimei. Câtu de simplu, dar câtu de mărețu începe dicându :

Te mărescū ființă fără de 'nceputū
Pentru totū, ce vede ochiulū meū sub sóre,
Pentru totū ce drépta-ți sântă a făcutū,
Dela omū și fêra, până la-acea fióre
Care vegetéză numai unū minutū !

Ce mă face inse, ca să te adorū,
Este mintea, Dómne, care-mi strălucese,
Ca și unū lucéfêrū, în alū noptii nūorū,
Și 'n vuetulū lumiī blândū mă însoteșce,
De când vedū lumina și până când morū.

De-altă natură suntu *Loculū fericirei* și *Fanariotulū și darea*. Ele suntu scurte narațiuni poetice séu mai bine balade. Mai însemnată este cea dintâiu : unū învețatū caută să afle fericirea, dar în deșertū o caută elū la tronuri, în palate, în mănăstiri, în traiulū simplu alū păstorilorū, n'o află nicăirea. In calea sa ajunge la nisce ruine unde află pe o colóna scrisū urinatórele :

Aici locuesce dulcea fericire.

Când inse învețatulū cercetéză mai de-aprópe loculū fericirei

Vede sarcofage, totū cu 'ose pline :
Cade și se 'nchină, căci s'a luminatū.

III.

În cele de pân' aici am analizat o parte din poeziile însemnate ale lui Mureșianu. Valoarea unui poetu nu este a se judeca după ceea-ce n'a făcutu său nu i-a succesu deplinu, elu trebuie cumpenitu după lucrările în care și-a cristalizat cele mai puternice idei și sentimente. Poetii, cărora le succedă toate într'o formă, sunt mediocrități sigure. Nota caracteristică a adevăratului talentu este tocmai o preschimbare de umbre cu lumini. Acesta o aflăm și la Mureșianu; sunt direcțiuni, ca cea erotică, care nu i-a succesu de locu. Cu atât mai puternicu i-a succesu înse oda națională. Elu este adevăratul ei creatoriu în literatura română și nime n'a mai produsu pân' acum ceva, ce s'ar' pute asemena cu odele lui Mureșianu. Cunoșcemu o singură piesă care se poate pune alătura cu ale lui Mureșianu, este poesia anonimă intitulată *La frații mei Români*, publicată totu la 1848. ¹⁾

Cu precisiunea și puterea ideiloru Mureșianu în pieșele sale de forță, întrece pe celebrul poetu italianu Filicaia în odele sale politice, pe care admirându-lu Byron l'a imitat, l'a chiar tradus într'unu locu în poeziile sale. Una din marile însușiri ale lui Mureșianu este, că elu, în opozițiune cu toți ceia-l-alți poeti ai noștri, s'a înălțat în idei și în sentimente mai pe sus de ori-ce provincialismu, elu nu cântă numai Muntenia, său Moldova, său Transilvania, uitându său necunoscând pe cele-l-alte,

1) *Foia pentru minte etc.* No. 24 din 1848, vedi și Papiu Ilarianu, *Istoria Românilor din Dacia superiōră* V. II p. 287—289.

după cum se întemplă până adî la poezii noștri, ei elu le cîntă pe tóte. Nimicî însemnatî nu se petrece undeva la Români, ce se nu pună în vibrare córdele lirei sale. Elî este prin escelintă poetulî aspirațiunilorî, alî idealului tuturorî Românilorî.

Poesiele lui Mureșianî au o mesurâ clasică, nu suntî îndopate cu frăse sforăitore, cari nu dicî nimicî; ele nu lasă, ea se dicemî așa, beșici colorate în aerî, cari adună copîii îngiurî; ele suntî simple, naturale; cuvintele nu suntî alune găunose, suntî imagini vii; poetulî nu se joca nici cu ideia, nici cu frasa, nici cu cuvîntulî, ei le aplică numai încâtî servescî pentru a întrupa idealulî seî. Se póte, ea unii, căroră după gustulî de astădî le place se-se înșele cu sunete și colori strigătoare, se nu affe plăcere cetindî aceste ode simple și regulate ca nisce statue tăiate din granitî, dar gusturile trecî ca vînturile, ér' statua de granitî, arta, remâne. Se póte érași se nu le placă, fiindî-că tema fundamentală a odelorî lui Mureșianî suntî de-o parte sentimentele și aspirațiunile naționale, de altă parte lupta pentru virtute și bunurile mari, ideale ale vieții, lucruri de cari unora din generațiunea de adî le place se ridă alegîndî a zăcé metamorfosați, întogmai ca soții lui Ulise, în noroiulî fărmeacătoarei Circe. Pentru acestia înse n'a scrisî nici Mureșianî, nici unî altî adevăratî scriitorî românî, și nu vorî serie nici odată. Asemenea făpturi cu față omenescă suntî pulbere, care o batî vînturile și care nu se opresce decâtî numai unde se îngloda.

Mureșianî a sciutî prin puterea sufletului seî, se cri-

stalizeze idei și dorințe, cari pân'aci rătăceau în conștiința, în sentimentul nostru fără să-și pótă află organul chiamat să le exprime, să le consacre prin farmecul și puterea imaginațiunei : el a deschis rostul și a vorbit din inima tuturor Românilor și din toate unghiurile, căci, cum am vădit, inima lui nu era închisă între dealurile unui ținut, și noi toți am început a cânta și a ne înălța inimile cu el. Aici zace puterea lui, prin această s'a impus el publicului. Este adevărat, că Mureșianu nu posedă o mare varietate de idei, se nu se pierde înse din vedere, că subiectele lui încă nu sunt variate, sunt patria, libertatea, unirea, virtutea. În giurul acestora se învârtesc poeziile lui cele mai bune. El știe înse să împletescă, cu deosebită măestria, faptele mari ale trecutului pînă aspirațiunile viitorului, și tocmai această dă poeziilor sale un deosebitu farmec și gravitate.

Încât pentru limba, Mureșianu scrie, față cu starea de evoluțiune de atunci, o limbă corectă, ici-colea a scăpatu, după direcțiunea timpului său, unele neologisme și latinisme, ca vultu, contentu, strepitu, fuleru ș. a. Stilul plin, corect, în ritmă bate un puls puternic, une-ori chiar aspru, o cerință neîncungiurată a odei, a ideilor și a sentimentelor serioșe, puternice. Din contră blândeta, dulceta ar strică totu efectul. Pentru toate aceste calități poeziile lui Mureșianu precum și baladele istorice ale lui Bolintineanu n'ar trebui să lipsescă cu deosebire din mâna tinerimei și, cele mai bune, din cărțile scolastice de lectură, pentru a se redesteptă și întări sentimentul

națională în inima generațiunii, căreia avem se-i încredințăm realizarea idealelor, ce nu ne va fi dat, poate, să le vedem întrupându-se sub ochii noștri.

DUMBRAVA ROȘIĂ

(poemă istorică de V. ALECSANDRI, Iași 1872).

I.

Stefanū-celū-mare bate pe Albertū regele Poloniei și cu prinșii ară ună câmpū și sémená pădure. Acesta este scurtū și simplu subiectul poemei, ce publică mai de curêndū ¹⁾ V. Alecsandri sub numele *Dumbrava roșiă*. Subiectulū în fondū este câtū se pôte de simplu și de tôte dīlele, încâtū elū n'a pututū și n'a meritatū sē atragă atențiunea poetului decâtū pôte din dōue considerațiūni : una, că Albertū invidiosū de gloria lui Stefanū, uritorū de Moldoveni și chiar înfuriatū asupra lorū, voiă sē-i stingă, dar câtī n'au voitū sē stingă pe bieții Români ? alta, că lui Stefanū învingândū i veni capricioasa ideia de a pune la jugū pe cei învinși, a ară unū câmpū cu ei și a semená pădure. Nu mai încape îndoielă, că pe poetū l'a atrasū mai vêrtosū acestă ideia capricioasă a lui Stefanū, fiă ea istorică ori numai legendară, totū atâta. Acesta se întăresce prin titlulū poemei. De-aici se înțelege, că tôte celelalte părți ale poemei suntū numai nisce cărări

(1) Acestă analiză critică s'a publicatū mai ântăiū la 1872.

pentru a conduce acțiunea la punctul de predilecțiune. Dacă poetul ar' fi avut de cugetă să cânte vîrtutea, eroismul lui Stefanu, trebuiă să-l atragă alte fapte din viața eroului cu multu mai mari decâtu învingerea mueraticului Albertu. Dreptu-aceea nu putem dice, că poetul a fostu fericit în alegerea subiectului.

Ideia capricioasă a lui Stefanu cu seménatul pădurei apare în poemă ca unu diamant, care, în locu de-a se pune într'unu inel, s'a pusu într'o rotă. Subiectul se putea trată fericit în o scurtă baladă, în care ideia capricioasă a eroului strălucia ca unu diamant într'unu inel de aur. Unu asemenea episod este și celu tratat de Bolintineanu în balada *Stefanu-celu-mare și mamă-sa*. Elu se deosebesce înse în fondu cu totul de *Dumbrava roșia*. Pe când ideia fundamentală din acesta este unu capriciu, în balada lui Bolintineanu este o mare idee ca morală și ca iubire de țără: o mamă, care-și respinge și-și espune fiul pentru țără. Este ceva spartanic, sublim. Cătu de fericit a fostu Bolintineanu nu numai în alegerea ideii, dar și în închiągarea și înfățișarea ei în poesiă, probéza marea popularitate a baladei. Și pe când d. Alecsandri se încercă a ilustră capriciul lui Stefanu aprópe în o miiă de versuri, Bolintineanu încadréza o mare idee în patru-deci de versuri. Alecsandri tratéza subiectul seú nu numai în modu simplu narativu, ci se silesce a-i da forma mare și solemnă epică. Dreptu-aceea și cerințele critice în asemenea casu sunt mai mari. În acestu casu, poetului nu-i este permisă să trecă cu vederea formele și cerințele elementare ale poesiei epice. În ori-ce operă

simetria este o condițiune neapărată a frumosului, căci dincolo de ea aflăm apoi caricatura. In cele patru cânturi dintâiu aflăm pregătirele de resboiu și catalogul oștilor îndatinat în epopeia. Totu de pregătirele la la resboiu se ține și cuvântarea lui Stefanu la ostași, care împle cântul alu cincilea. In alu șeselea cântu poetulu descrie *asaltul*, cum dice dânsul, și numai în alu șeptelea vine *lupta*, în alu optulea este *aratul*, cum adecă Stefanu ară cu cei prinși unu câmpu și sémână pădure.

Miedulū unei poeme epice este fapta eroică, tôte celel-alte împregiurări au se-se învêrtescă îngiurulū acestui centru ca planetiî îngiurulū sórelui, și prin urmare și mărimea lorū trebue se stee în proporțiune cu mărimea punctului centralū. A face înse pregătiri atâtū de mari în 5 cânturi pentru o luptă atâtū de simplă și scurtă petrecută în dóue mici cânturi, este a nesocoti cu totulū simetria. Dēcă poetulū se ținea de istoria, adecă concentră și descriă lupta sub murei Sucevei, pe căre o împresurase Albertū, fără ca se-și stingherescă esecutarea ideii de predilecțiune cu Dumbrava roșiă: de-o parte putea aduce simetria în operă, de altă parte ajungea la óre-care plasticitate, care 'i lipsesce, căci tótă lupta planéză óre-cum în aerū, fără terenū, fără realitate. Nimicū din împregiurările terenului, nimicū din strategia, nici o istețime, nici o surprindere; eroii nisce simple păpași pe cari le scóte poetulū și le pórtă de sfricele.

II.

Puterea poetului se cunoște în crearea persónelor, în depingerea caracterelor. Care sunt persónele, ce se distingú în acéstă poemă? În a cui mâni pune poetulú esecutarea faptelor? Celú ce a cetitú poema, dar totú-odata scie și istoria, va respunde ușorú: Stefanú! Acestú respunsú ínse nu șe razimá pe poemá, nu resultá din ea, ci în afará de poemá, din istoriá. Dá acéstă poemá în mâna unui străinú, care n'a auditú nimicú de numele lui Stefanú; rógá-lú s'o cetéseá și sê-ți spuná cine-i eroulú. Elú va díce, cá eróu nu vede pe nici unulú, vede numai luptători d. e. pe Balaurú, care spulberá creerii lui Grodeck, pe Comanú și pe Velcea, cari *amêndoř* pândescú pe Biela, apoi pe Negrea, care lasá cu pelea ínrégá pe unú altú „bunú vítézú ca elú“ ș. a. Aceștia, departe de-a fi eroi, suntú nisce luptători de rêndú din cari nici unulú nu corespunde la laudele ce li se dau în catalogú, cáci „Comanú este uriasú de munte și care scóte urșii vii din bêrlóge“ „Velcea ca șerpele pe apă alunecă prin dușmani“, și la amêndoi aceștia, în locú de a se luptá cum le suná laudele, le mai place a se pune împreună la pândá contra unui singurú, a lui Biela. De „eroii de vechi balade,“ ínregistrați în cântulú IV: ca Mihulú, Pánnú, Alimoșú, Palá-dalbá, Sparge-lume ș. a. nu se aflá nici o urmă în luptá. Nici se putea ceva mai curiosú! Va se dícă, catalogulú fácutú éráși numai de paradá, ér' când la resboiú... ínapoi! De-unú Stefanú-celú-mare, de-unú eróu Stefanú, nu-ți va puté spune străinulú nimicú,

decătü póte se-ți reciteze cânteculü popularü din cântulü alü patrulea. Stefanü apare în poemă numai în dóue acțiuni, decă se potü numi așa, unde ține cuvântare la ostași, și altădată unde ară câmpulü ; acțiunea lui înse aici se mărginesce în

Și domnulü Stefanü însuși, cu fruntea în sudóre,
Asista pe-unü calü negru, sub unü stejarü frunđosü.

Din o cuvântare și din o ședere la umbră anevoiă, credemü, se va puté aflá caracterulü cuiva, și cu atâtü mai puținü se va puté scóte unü eroü. Dar, va dice cineva, Stefanü a condusü óstea, sub conducerea lui s'a reportatü învingerea ; elü este cunoscutü ca eroü.

Este fatalü înse că din poemă nu se vede chiar nici acéstă conducere, din contră, cum se va arătă mai înjos, Stefanü nici nu scie cine a învinsü, cum s'a căștigatü lupta ? Cetitoriulü cunoscătoriü de istoriä séu care a cetitü notele dela călcâiulü poemei póte presupune, că Stefanü a condusü óstea, acéstă presupunere înse ne duce la istoriä, pe când eroulü trebue se-lü vedü în poemă. Altulü este eroulü istoricü și altulü celü epicü. In istoriä învingerea este totü-de-una a comandantului ; elü este eroulü, elü se încunună. Nu astü-feliü în epopeiä, și peste totü în poemă. Agamemnonü a pututü conduce óstea grécă înaintea Troiei, eroulü înse a fostü și a remasü în Iliadä divinulü Achile. Godefridü conduce cruciații, eroulü înse este Rinaldo. Etä istoria și poesía, ceriulü și pämêntulü ! Stefanü este cunoscutü ca eroü. Așa este. Póte fi elü înse eroulü

unei poeme, în care nu face nimic eroic? Achile, Ercule, sunt cunoscuți de totă lumea ca eroi; voru puté fi înse ei eroii unei poeme, unde nu făcu nimica, séu numai vorbescú și sedú la umbrá?

Revenindú mai pe largú la ceia-l-alti preinși eroi, amintiți cu numele ici-colea prin poemá, ei nu suntú decátú simpli luptátóri. Poetulú díce:

Toți, ómení tari de vêná și oțeliți în focú,
Deprinși a-și trái traiulú în timpú de voinicíi.
Și-a dá máná cu mórtea făr'a mișcá din locú.
Ei pórtá pe-a lorú frunte, pe a lorú brațe gróse
Și 'n pepturí brazde multe, hieroglífe sánțe
Cu paloșulú sápaté, ce spunú și-aducú aminte
De lupte úșiáse și fapte glorióse!
Și fíá-care 'n viéță și-a cástigátú unú nume,
O falnicá poreclá, unú titlu de strămoșú:
Mihulú, Páunú de codru, Balaurú, Alimoșú,
Ursulú și Palá dalbá, Grozanú și Sparge-lume;
Eroí din vechí balade, ce s'aú pástrátú în minți
Trecândú în moștenire la fíi dela párinți.

În poemele epice nu se descriú, ci se arátá caracterele prin acțiune. Séú decá pentru deșteptarea și încordarea luarei-a-minte aruncá mai înainte ici-colea laude despre vre-unú eróu, atunci cu atátú mai tare acțiunea trebuie sé ținá cumpená séú chiar sé întrécá laudele. Omerú chiar la începutú légá luarea-a-minte a cetitoriului de persóna lui Achile, Virgiliú de a lui Eneia, er' faptele lorú întrecú așteptarea cetitoriului. În o poemá nu póte fi vorba de ce a fostú cineva, ci de ceea ce este, ceea ce se arátá în acțiune și séú este aci

ceva s^{eu} nu este nimic^u. Istoria nu p^ote ^{în}locuⁱ poema. Er^ă ore destul^u ca Omer^u, Virgili^u și Tasso, s^e spun^ă numai c^ă cine a fost^u Achile, Eneia și Rinaldo? Ei nu spun^u, ni-i arat^ă lucr^ând^u, las^ă ca faptele lor^u, ^{er'} nu vorbele poetului, s^e-i adev^eresc^ă de eroi.

Dar s^e nu mergem^u a^{șa} departe, s^e c^ăut^ăm^u ^{în} baladele n^ostre populare. și vom^u ved^e, c^ă ele nu ne spun^u numai simpl^u cine a fost^u F^et^u-frumos^u, Mihul^u, P^ăunaș^u, Codrean^u, Alimoș^u, Riscogel^u ș. a., ci ni-i arat^ă lucr^ând^u, f^ăc^ând^u fapte m^ăr^ete, miraculo^se. Va ^{în}telege ori-cine, c^ă nu ne-am^u putut^u rețin^e mirarea, c^ând la lupt^ă, ^{în} loc^u de *eroi^u de vechi balade*, vedem^u c^ă se arunc^ă b^etr^ânul^u C^ârj^ă. care, cu t^ote c^ă poetul^u ^{dice} c^ă are la lupt^ă brațul^u tinereții, totuși alege a se retrage din lupt^ă la o parte, dimpreună cu inimi-cul^u s^eu Toporski, și se pun^u am^endoi liniștiți la vorb^ă p^ân^ă trece lupt^ă. Termin^ând^u-se lupt^ă, ^{în}teleptul^u C^ârj^ă se duce iute și cel^u dint^ăi^u la Stefan^u, care, cuget^ând^u, c^ă el^u a fost^u eroul^u ^{în}ving^ători^u, i ^{dice}:

...Ani mulți C^ârj^ă! tu fal^ă mi-^ăi f^ăc^ut^u,
Ca tine f^ă-ți n^em^ul^u viteaz^u și priceput^u.

Ac^est^ă ^{în}pregiurare arunc^ă ^{în} poem^ă o umbr^ă gr^os^ă și asupra lui Stefan^u. C^ârj^ă a stat^u dosit^u ^{în} timp^ul^u luptei, Stefan^u i mulț^ămesce, c^ăci a c^ăștigat^u ^{în}vinge-rea, și-l^u numesce ero^u. Aș^ă dar^ă Stefan^u n'^ă sciut^u ce-a f^ăc^ut^u C^ârj^ă, prin urmare Stefan^u ^înc^ă n'^ă fost^u pe c^âmp^ul^u luptei, și poetul^u are nefericirea nu numai s^e lase cel^u puțin^u lucrul^u turbure, dar ne d^ă probe neîn-

duioase, că Stefanu necum se fia în luptă, cum se cere dela unu eroū, dar njei nu scie nimicū ce s'a întemplatū. Acēsta este prea crudū pentru Stefanū, prea lo-vitoriū pentru poetū.

Nu mai puținū curiosū este, că poetulū la călcăiulā poemei în note ne spune din istoriā, că în acēstā luptā „*perirā multī din nēmulū Toporski*“, și apoi totuși To-porski nu numai că nu pere, dar nici prinsū nu devine, căci Toporski, vedēndū cāderea óstei sale polone, dice cātrā Cārjā :

Etā-mē 'nvinsū... O! Cārjā de-acum suntū robulū teū.
— Robū, tu? nu mi-arū iértā-o prea sântulū D-deū,
Când unū poporū de ómeni, se 'nehinā fie, mie,
Unū tu, și-unū eū, Toporski, nu cade în robī.

Toporski șede dositū, așa dicāndū, în tufā, și strigā :
étā-mē învinsū ! Cārjā se scólā de lângā Toporski și
dice : étā-mē învingătoriū ! dar étā suntū mārīnimosū,
'ți lasū viéta, și-ți daū drumulū liberū, căci *eu și tu...*

În o poesīā umoristicā, în o travestiā, acestū pasū ar' fi celū mai sarcasticū, în o poemā eroicā înse, este aprópe cu neputință a caracterizā o asemenea situațiune. Mārīnimīa este o însușire neapēratā pentru unū eroū, pentru-cā elū 'și cāștigā unū dreptū prin propria lui putere, și-i stā frumosū sē sacrifice din acestū dreptū. Dar Cārjā ce a cāștigatū, pentru-ca renunțāndū, sē-se arāte mārīnimosū? Ce póte fi mai lașū și totū-odatā de rīsū, că togmai acestū Cārjā, care se retrāsese înțelepțesce în bunā înțelegere, chiar ca nisce amici, cu Toporski

din luptă, și apoi, după ce armata română învinge, se-lu iee frumosu de lângă sine, se-lu taie séu se-lu țină sclavu? Cârja nu avea nici unu dreptu asupra lui Toporski, ci erau egali, amândoi de-o pânură, amândoi nisce codaci. Nici unul, nici altulu, în acéstă situațiune, nu putea veni în pozițiunea de-a esercită mărinimiă unul cu altulu, ci trebuiaū se-și apere și se împartă împreună lașitatea.

Pe Stefanu lu înfățișeză ca erou numai în cuvinte, și mai ântâiu i face poetulu o mare și lungă laudă :

Eată-lu căruntu, dar încă bărbatū între bărbați,
Ca muntele Ceahlăulu prin munții din Carpați!
Elū *întrunesc* 'n sine o *triplă maiestate* :
Acea care-o dau anii la *consciinți curate*,
Acea care resfrânge a tronulu splendoré,
Și-acea întipărită de faima 'nvingătore.
Timpulu i-aū pusū corona de-argintū, țera, de aurū,
Și gloria *măreță* i-aū pusū cununī de laurū.
Pe falnicii sei umeri, cu anii, suntū clădite
Neperitóre sarcinī de fapte strălucite,
Dar, anī și fapte, Stefanū nu simte-a lorū povară
Căci dragostea moșiei, ca sfânta primăvară,
In sinu-i înfloreșce și flū întineresc
Pentru *salvarea* țerii, când țera pătimesce.
Erou plinū de lumină, elū e menitū în lume
Pe secolulu ce-lū vede se sape alū seū nume
Și se respânde raze pe secolī viitori
Precum unū sóre splendidū ce sparge deșii nori.
Ființă de-o natură gigantică, devină,
Elū e de-acei la care istoria se 'nchină,
De-acei care prin lume, sub pașii lorū, câtū mergū,
Lasū urme uriașe, ce 'n veci nu se mai ștergū,

A căroră legendă în depărtări se întinde
Și închipuirea lumei fantastică o aprinde.
Mărețu, în a sa umbră unu timpū întregū dispăre
Căci D-două pe fruntei a scris: *Tu vei fi mare!*

Dacă poetulă remănea la cele două versuri dintăiū, Ștefanū, deși fără fapte în poemă, remănea în inima cetitoriului învêlitū în ore-care mărire negurôsă, ca și Ceahlăulū în nuori. În cele 24 versuri următore poetulă, în locū sê drêgă, strică impresiunea, căci elū se apucă sê ni-lū analizeze, ca și cum unū călătoriū, în locū de a descrie frumuseța și măreția Ceahlăului, s'ar' apucă sê ne facă o analiză geologică, din ce pământū și stânci este elū compusū. În descriere poetulă ne repetêză, cu variațiuni de vorbe și expresiuni, aceleași idei, care se cuprindū în cele două versuri dintăiū. Poetulă pune șese-deci și șese versuri în gura lui Ștefanū ca cuvêntare cătră ostași. Pentru unū oratoriū, pentru unū advocatū, arū fi la loculū seū, pentru unū eroū, pentru unū Ștefanū înse, care vorbește prin spadă, alū cărui focū și agerime oratorică stă în ascuțișulū sabiei, ni se pare o evangeliă în móră. Câte-va cuvinte scurte și îndesate ca și lovitura spadei: acêsta este oratoriă adevêratulū eroū. Cine vorbește multū face puținū, și aici poetulă a reeșitū de minune în caracterisarea lui Ștefanū alū seū, nu alū istoriei.

III.

Autorulū, neputêndū sê de viêță și sê varieze acțiunea, n'a pututū sê-și arate puterea de împletiri și

de înfrumusețări episodice. Unu prea neînsemnatu terrenu de óre-care înfrumusețare i s'a oferitú totuși în catalogulú óstei române. Dar' și aci lu aflămú încureându-se. Poetulú descriindú în cântulu IV Castrele române și petrecerea ostașilorú în ele, ne amintesce în trecátu de eroi de vechi balade, ca Mihulú, Păunașú, Alimoșu s. a. pre când în catalogulú óstei din cântulu II, unde trebuia s'ê însire pe toți eroii mai însemnați din poemă, nu amintesce nimicú despre ei. Cine avea altulú mai multú dreptú de-a întrá în catalogulú óstei, decâtú *eroii de vechi balade*, cei mai mari și mai cunoscuți, ér' nu ca alú-de Cârjă, Negrea, și Comanú, creațiuni necunoscute ale poetulú, și pe cari poetulú numai în cuvinte i face eroi? Avut'a poetulú cuvântú de-a amestecá eroii de vechi balade în acestú faptú specialú alú lui Stefanú s'eu ba? Este o întrebare, de mare însemnătate pentru epepeia română, despre care nu e loculú s'ê vorbimú aici.

S'ê vedemú esecutarea diverselorú părți ale poemei. Partea cea mai însemnată a poemei este „*lupta*“ s'eu cântulú alú VII. Dicú însemnată, pentru-cá din acésta putemú cunósce puterea poetulú. Amú disú mai sus, că lupta, după lungi pregătiri, este fără terrenu, fără realitate. Vedemú chiar la începutú, că Toporski și Cârjă se facú a se răpedi unulú asupra altuia cu cetele lorú alese, amêndoi schimba câte-va cuvinte laudaróse și

Toporski! din noi unulú e scrisú se péră-aice:
Orí tu, orí eú; sus pala și vin' la luptá dréptá!

mai schimbă vre-o 21 versuri în cari se laudă ei în de ei și apoi

... amândoi bătrânii de-o parte s'au retrasu.

Ce însemnă atâta laudă din care nu se alege nimic? Nici macar nu se încercă la luptă! Și îndată în versurile următoare poetulă dice :

Pe locu ambele cete *aprinșu electrisate*
Scotu paloșele 'n sóre c'unu freametü de oțelü.
Ochiile prin aerü se 'ntimpinã 'ncruntate
Căci fiã-care-alege unü dușmanü pentru elü etc.

După-ce Toporski dicându în fața óstei cătrã Cârjã :

Vin' colea lângã mine, și nu fi dușmanü mie
Căci vârsta între ómeni *stinge-orî-ce dușmãniã*

se retrage în intimitate cu Cârjã de-o parte, puteau óre cetele lorü sã-se aprindã, sã-se electrizeze de mânia sãu furiã, puteau ele sã-si încrunte ochirile, sã-se măcelãrãscã între sine, când vedü pe căpitaniü lorü împretiniți? Apoi, care este motivulă retragerã lorü?

Căci vârsta între ómeni stinge-orî-ce dușmãniã

dice poetulă ! Nu erã de-ajunsü purtarea lorü ridiculã în fața óstei, mãi trebuiã óre sã-se încerce s'ó justifice cu acãstã clasicã absurditate? Ce, când dușmanii suntü de-aceeasi etate, sãu bătrãni cum înțelege poetulă, atunci nu mãi suntü dușmani, nu trebuie sã-se mãi lupte, ba poți se devii și vëndetoriü alü patriei tale, eșindü, fugindü sãu retrãgãndu-te ca Cârjã? Minunatü eroismü în o poemã eroicã !

Lupta se urmază, dar numai de câți-va luptători, între cari nici unul din „eroii de vechi balade.“ Afară de-aceea poetul nu poate concentra expresiunea cea mai înaltă a vîrteții în mâna nimăruia, nu deșteptă admirațiunea, nici cel puțin o deosebită atențiune a cetitorului asupra vre-unui luptător distins, cu atît mai puțin este în stare să reverse vre-o lumină de eroism peste óste, care dela prima răpedire, după retragerea lui Toporski și a lui Cârja, nici n'o mai vedem în luptă, ci se perde ca apa în nisip.

Dar mai mult, poetul s'a încurcat și s'a contradis în descrierea luptei, în cît, la o luptă atît de simplă și scurtă, trebuie să-i admiri totala lipsă de orientare. În cîntul VI (asaltul) Românii bat pe Poloni și „pun picior în lagăr.“ Cîte-va versuri mai înjos se dice, că Românii erau în lagăr, în cîntul VII érași că Polonii erau alogați în tabără, și pentru a încoronă această confusiune la urmă se dice, că

Românii, duși de Stefanu, în lagăr se isbescu!

Din tóte acestea ar' urmá, că *asaltul* a fost numai de paradă, căci deși se dice că Românii au luat lagărul, totu nu-lu aveau, decă Polonii erau în el, și că deși Cârja se dice că a învins și a zdrobit pe Leși, totuși au fost numei vorbe, căci Stefanu a isbit și el în lagăr. Ce se cređi din tóte aceste lucrari, cari se bat în cap? După-ce se dice în poemă, că Cârja ar' fi învins pe Leși, și Stefanu i mulțamesce pentru învingere, se continuă despre Stefanu :

Apoi către oștimea pe lângă elu remasă:

„Acum e rëndulū nostru, boeri, copîi din casă!

„Sē dămū zorulū din urmă, cumplitulū nostru zorū,

„Ce trece și restörnă, ca trăsnetū răsbitorū. (!)

„Dați vëntū armelorū vōstre! pe cai și după mine!“

Precum unū cārdū de vulturī din sferele senine

Cadū iufe ca unū fulgerū pe-o pradă ce zărescū,

Romāniī, duși de Stefanū, în lăgārū se isbescū.

Nimicū nu le *resistă*, nici tunurī, nici desime,

Nici șanțū, nici zidū de carre, nici dēsă cālărime,

Cāci eī *restorn* în trecātū, și *darm* și *sfarm* în clipă

Scadōne, tunurī, corturī, și punū totū în risipă.

Fugū Leșiī, fugū Cruciații și fuge însuși Craiulū!

Ii dūce domnulū Stēfanū, cum vëntulū duce painulū;

Și tabăra Leșescă, unū lungū pustiu rămāne

Sub apriga fortună a cetelorū romāne.

Mai eră ore necesarū, ca pe cei odată sfărîmați sē-ī mai sfarme și de-a dōua oră, și încă Stefanū? Se unește așa ceva cu vîrtutea lui Stefanū? Pōte fi elū aplicatū sē mătute ce aū mai remasū, a mai scapatū de ceia-l-alti? Căpitanulū nu întră în luptă decātū la unū pericolū mare, sub împregiurări ce merită brațulū, vîrtutea lui. Chiāmarea lui este a dirigiā lupta. Dar' înadeverū, și-aici se vede că Stefanū parcă se deșteptă din somnū, nu scie bine ce s'a întēplatū, sēu decă scie din rostulū lui Cărjă, că a învinsū, apoi ce înțelesū mai are zorulū din urmă alū lui Stefanū? Vorbe mari în vëntū, încātū Stēfanū apare aici în lumina lui Don-Chișotū.

Dintre tōte mai bine a succesū poetului catalogulū ōstei romāne, din care înse cu tōte acestea nu lipsesēu

imperfecțiunii de formă și unele idei crude. Este înse curiosu, că nu s'a mărginitu a face numai unu catalogu alu acestei óste, ei, fără nici unu motivu, a făcutu dóue, ba chiar trei catalóge (pag. 11, 16 și 24).

În descrierea taberei leșesci poetulu a atinsu mai multu ca ori unde în poemă succese tehnice, cu atâtu mai multu înse a coboritu verguriu simțemântulu, încâtu nici nu-mi potu permite a reproduce unele versuri, dar celu puținu din versurile :

Er' pîntre căni și ómenî pe érbă stau căđute
Femei, prada orgiei, cu mințile perdute ...

'și pôte face fîă-care o ideia despre acésta.

IV.

Înainte de-a trece la stilu, ar' fi se vorbescu despre simțeminte. În lipsa de caractere înse, cum am arătatu mai sus, suntu dispensatü de-acésta. În generalü d. Alecsandri serie într'unu stilu înflatu, lipsa ideilorü și a variațiunei se silesee se le acopere cu strigătulu cuvintelorü și cu zornăitulü fraselorü.

Din Măđă-đi ferbinte în recea Măđă-nópte,
Din Reșăritulü mândru l' Apusulü lucitorü
Elü auđi prin visu-i mîi, mîi de mîi de șopte
Crescändü în sgomotü falnicü, giganticü, imnătorü,
Unü uraganü de gласurî ce clocotea priu lume
Purtändü, nălțändü cu fală unü nume,..... alü seü nume.....

„Voî merge la Moldova, la Stefanü dreptü voiü merge
Si luciulü de frunté-i cu spada mea voiü șterge,

Er' lumea îngrozită, privindă spre Resărită,
Vedé-va 'n locă de sóre ală meă chipă strălucită!" (!)

Aă ăisă, și'n nerăbadare pe lângă elă în grabă

Adună-a lui armată de r'nsă la omoră,

Urdăă numerosă de feare ce se 'ntrebă :

„Spre care orisonuă săltă-vomă noă în sboră? (!)

„In care parte-i hoitulă promisă l'a năstre ghiare

„Să-lă rumpemă într'o clipă, să-lă ródemă, înghitămă? (!)

„In care țeri: teutone române, seă maghiare

„Vrea Albertă, Graină nostră, pustíulă să-lă lățimă? "

In cele cinci versuri din urmă înflarea a dată în frenesăă, devenindă espresiunile ridicule, copilăresci.

Totă cântulă V., care cuprinde descrierea lui Stefană și cuvântulă lui la ostași, este ună modelă de stilă înflată.

Stilă crudă-copilărescă :

In luptă când i-e sete, cu sânge se adapă

Și dreptă potiră elă are o țevie de pușcă

Și Zimbrulă dela Skee, și Zimbrulă din Mireesci

Se ducă să ice 'n córne pe vulturii le sescă.

Sângele curge!... peptulă greă muge' ca ună tură.

Să trecemă dar' la limba și tehnica poesiei. Poetulă n'a ținută sémă de stadiulă la care a ajunsă limba năstră în desvoltarea sa. Care poetă mai póte așteptă plăcerea și admirațiunea urmașiloră, căci contimpuranii potă se nu le observe seă se nu le simță, decă elă 'și peteză scrierile cu cuvinte ca: sburdalnică, bérlogă, craiă, tru-fașă, năprasnică, duhă, vėzduhă, jivină, podgoriă, laghără, prasnică, galesă, glasă, voinică, poreclă, dragoste, vécă, vėrsta, tovarosiă, grabnică, robă, urdăă, pribėgă, vitėză,

tэфărü, ocolü, ba chiar' și cu odiosulü hoitü. Tóte acestea și alte mărăcini de tristă memoriă poetulü ni-le-a presăratü în scurta sa poemă.

Poetulü cu atätü mai greü se póte apërä cäci totü în acéstă poemă aflămü și cuvintele: salvare, onorü, gloriă, splendidü, divinü, legendä, amvonă, superbü, adversariü, veteranü, monstruosü, fatalü, splendóre, profundü, rege, regalü, maiestate, suveranü, amorü, absórbe, spectaculü pâna chiar' și triplu, și prosaicele: prestigiü, asistü și altele. Ce cuvëntü a pututü avé poetulü pentru *prasniciü, năprasniciü et Comp.* decâtü lipsa de gustü, esteticü în alegerea limbei sêu réulü învețü și comoditatea de-a împlé mai ușorü versulü. Din punctü-de-vedere alü stilului, dămü adese-ori peste espresiuni prea rele pentru poetü d. e.

Albertü erainlü Lechiei, *făcut'ăü unü visü mare.*

Crescând în sgomotü *falnicü, giganticü, imnățoriü.*

trei epitețe unulü mai reü nimeritü decâtü altulü. ér' „*imnățoriü*“ este totü-odată unü neologismü ne mai auditü, și nu se póte mai nefericitü.

Spre care orisonüri *săltă-vomü noi în sborü.*

Scadróne sonóre etc.

Când suflă grea furtună *pe ramurile luncei.*

Acea care-o daü aniü *la consciüi curate.*

În mijloculü poencü elü *se înaintéză.*

Voindü a *se absórbe depe a lumei față.*

În care parte-ï *hoitulü promisü l'a nóstre ghiare. ș. a.*

Nici de erori gramaticale nu este scutită poema; chiar

în primulü versü : Albertü făcut'aü, în locü de făcut'a. Adeveratü că poetulü prin erórea gramaticală s'a scăpatü de alta, căci : „făcut'a unü visü mare, din cauza hiatulü sună neplăcutü. A repará înse unü reü cu altulü este unü mijlocü desperatü.

Pârte grozave etc.

Pârte este în singularü și nici nu are pluralü, seü decă ar' avé ar' fi *pârți*, poetulü înse ca se ésä rima, lasă substantivulü în singularü și adiectivulü l'arunca în pluralü.

Și-aü sărutatü *odorü*....

Ferice multü ferice de *dênșü*!... fața ride,

Inima sbórá, raiulü în cale-î (!) se deschide.

Albertü ! de *sóрте rele* 'ți-e cupa otrăvită.

Dar biciulü i lovesce și *lancele-î* împungü.

Și umbra schfinteiază *d'ai* ochilorü manía.

Er' stâlciri ca : *plecü cete* înmiite, ei *alergü*, ei *sborü*, *certü*, *deșertü*, ș. a. în locü de *plécă*, *alérgă*, *sbórá*, *se cértă*, *deșértă*, aceste mărăcini se credü deja consânțite în poesiă. ¹⁾ Adeveratü publiculü nostru, ce se atinge de observarea regulelorü gramaticale, este nepăsătorü. Scriitorii credü că e bine se-se folosescă de acéstă dormitare a publiculü și se-î dee bieteî limbe bobárnace. Nu mai merge. Indulgința, tăcerea nu ștergë erorile. Decă cei de ađi tacü, cei de mâne le vorü face scriitorilorü ñile fripte pentru așemeni ușurințe și cutezări. În versurile :

(1) În edițiunea din 1876 poetulü s'a mai silitü se imputineze. așemeni iregularităđi, dar nu s'a pututü scăpă de tóte.

Pe Radu, Aronă, Petru și Țepelușu hainulă

I-am frântă !... Maniacu Tatarulă și Matiașu Corvinulă

I-am frântă !... chiar pe Sultanulă Mehmetu-Fatih l'am frântă!

Poetulă n'a putută să însuflețescă și să facă pe frântă
în trei versuri ôre-cum totu-de-una noă, cum este în :

*Aureus axis erat. temo aureus, aurea summae
Curvatura rotae.*

unde Ovidiū în o scurtă frasă același cuvântă l'a însuflețit și l'a înnoită de trei ori, singurū numai prin o maiéstră aședare. În versurile următoare, pe lângă tautologiă, aflămū o sārăciă de cuvinte și epitete :

*Străluce de departe în haine strălucite
Braxi, ne 'mpăcați, teribili, sub armele lorū brave*

În versulū :

C'unū tunū cu șapte țevii purtatū pe roți ușore

aflămū *mitraillaisa* de ađi !

V. Alecsandri atătū de variatū și plăcutū în tehnică, atătū de dulce chiar aiurea în versulū care l'a aplicatū în acéstă poemă, de astă-dată se înfățișeză greoiū, șchiopătându și împedecându-se. Chiar versulū celă dintăiū șchiopăta.

*În fruntea lorū magnații, mândri, bătrāni și tineri
Stejarii suntă la loculū lorū față cu furtună !*

Gavrilū Moravițū, frați Grotovū, Huminschi,

Inima sbōră, raiulū în cale-ī se deschide.

Face doī pași și strigă: Deșertă-ți cupa jos.

Prin care ostășimea curge ca unū șioiū.

În mijloculă poenei, elū se înainteză.

Trufași eu toți, selbatici, lacomī, vieleni și orbi.

A loră acum e rëndulū, *frate*. Noi, veteraniū,
Zimbrū firoși din Codrū *Racoviū aprigi* smei
Fia! le dice Stefanū, fia cum cereți voi.

În aceste versuri și altele încă lipsesce acum câte unū piciorū sēu câte-o silabă, acum trebuie să schimbi accentulū sēu întonarea cuvintelorū, decă vrei se scoți ritmulū versului, ceea-ce face se pronunți cuvintele ca unū străinū sēu ținēndū întonarea regulatū scoți unū versū, ce-ți face o impresiune ca și când ți-ai scōte o măsea.

Am amintitū mai sus, că numai în descrierea taberei leșesci aflamū afară de câte-va versuri o tehnică mai îngrită, și anume în cele dintăiū 40 versuri cari din nefericire suntū pōte și ele lunecōse numai, căci și cuprinsulū lorū este fōrte lunecosū...

Este o adevērată nefericire, că scriitorii noștri în generalū suntū ușuratici cu limba. Poeții suntū în prima liniă chiāmați a scrie o limbă câtū se pōte mai curată, mai alēsă, mai netedă. Poeții suntū gramateca viiă. Ei trebuie să cante, și publiculū celū mare le va urmă ciripindū. Dar ei nu se silescū să fiă la înălțimea misiunei lorū. De te-ai nasce de dece ori românū, pentru a scrie o limbă romānescă corectă, frumoasă, trebuie s'o înveți, s'o înveți, și ér' s'o înveți, și s'o totū înveți. Nici cea din urmă, nici cea mai neînsemnată regulă gramaticală, nici cele mai vechi și mucedite scrieri, nu trebuie desprețuite; se nu încetezi nici-o-dată a-ți înavuți arsenalulū limbei, când ascultāndū, cercetēndū graiulū naturalū, viu, nemăestritū alū poporului, când cetindū și culegāndū de prin diversele scrieri. Avuția limbei este

pentru scriitoriu, până la unu punctu, chiar o avuția de idei. Și avuția amândurorū acestora este o condițiune neapărată pe lângă talentu.

V.

Analisa critică ne-a reeșitū mai lungă decâtū cerea cuprinsulū poemei. Am făcutū înse acēsta din motivulū, că la noi puținele încercări epice s'au laudatū, s'au condamnatū, fără a fi judecate după principiile artei. Ér' o critică fără a fi basată pe principiile artei și prin urmare instructivă, nu este critică, ci sēu pamfletū sēu panegiricū obligatū. Din acestū motivū, afară de locurile ce în decursulū acestei analise, le-amū arătatū ca succese, mai înșirū încă în cele următoare și altele în care poetulū a fostū mai multū sēu încătū-va fericitū :

Așa, cu micū, cu mare, *apărătorū țerii*,
Eșiți ca frunța 'n codrii la vântulū primăverei,
Din vâi adânci se urcă, din piscuri se coboră,
Trecū rîpile în salturi, trecū riurile 'n notū,
Și-alérge 'n neodihna, voinicii, câtū ce potū
La glasulū țerii scampe ce-i chiamă 'n ajutoriū.

„*Apărătorii țerii*“ este o expresiune cu totulū prosaică ;
versulū alū doilea înse este d'o rară frumuseță.

Pe-o culme prelungită ardū miī și miī de focuri
Ca stele semēpate în numeroșe locuri.
Se pare că totū ceriulū cădūtū e pe pământū,
Și o'a remasū în urmă-i unū haosū, unū mormētū,
Atâta întristare, și atâta 'ntunecime
Imprăștiă pe boltă-i a norilorū desime.

Printre copaci și 'n ramuri din vârfuri până 'n pôle
Din eând în când lucește, oțelul de săbiu gôle
Și ochi de lei, de vulturi, de leopardi selbateci
Cé ardū sub vëlulū noptii' ca nise roși jăratoci.

Unū semnū reū pentru Albertū se descrie bine în următóarele versuri :

Și ér' înaltă cupa (Albertū) ridēndū de așa larmă
Dar' cupa lângă buze-ī în mâna lui se sfarmă,
Și-unū trăsnetū lungū de-odată în ceruri bubuesce,
Și'n cortulū plinū de umbră, furtuna năvălesce,
Și masa se restórnă, și cortulū se urducă....
Er' pe câmpii, sub *fulgeri*, alérgă o nălucă.

Din tótă poema, acésta este singurā și cea mai plastică și firéscă descriere. Unū pictorū nu ar' avé decâtū sē traducā poesía din cuvēntū în cuvēntū în picturā.

Mii, mii de lănci cu flamuri se mișcū fâlfăitoare,
Ca trestiele dese din bălți, când suflă vântulū,
În aerū sborū nechezuri, comândi resunătóre,
Și cai 'n neastēmpăerū frământă 'n locū pământulū.

Acii, pe lângă o nimerită asemēnare, aflămū în versulū din urmă unū ecuivalentū alū celebrulū versū virgilianū :

Quadrupedante putrem sonitu quatit ungula campum.

Cea mai bună asemēnare în tótă poema este :

Când suflă vântulū tómei, prin codrii veștediți
Copacii plini de frunđe suntū astū-feliū sguđuiți,
Și crângile cădute, și frunđelescate,
Pe câmpii în depărtare suntū astū-feliū semēnate.

* * *

Poetulă care, simțindă în sine foculă sacru ală poeziei, voesce se servescă cu consciință și devotamentă musei sale, se-și țină totă-de-una înaintea ochiloră, că în poezia, ca și într'ună tablouă, ori-ce pătă, ori-ce trăsatură greșită, deformeză de cele mai multe ori totulă, și totă-de-una forțe multă. Pictorulă și poetulă nu i se iertă nici-odata scăpări de penelă. Greșelile nu se cunoscă ađi, și se iertă mănă, dar de sigură poimănă nu voră remănă nici ascunse, nu voră fi nici iertate. Ună scriitoră, și mai alesă ună poetă, ca și ună sântă, trebuie se stee curată înaintea judecătii, decă voesce se între în împărătia cerului.

AVENTURĂ LITERARĂ 1)

I.

Interlocutorul I. Ați auditu, boeri d-vóstre, de unu Achilú, de unu Eneia? Dar de Roland, de Amadis, de Girard de Viane, de Cid? N'ați auditu de Hadebrand? Mă rogú, am greșitu; de-acésta nu voiú să vorbescú, prea este unu sarsailá. Dar nu mă îndoescú, ve veți aduce aminte de Doon de Mayence, de Aymeri de Narbonne, de Gaidon, de Huon de Bordeaux și alții... și alții! Ce ómeni! Ce ómeni! Nu, dei! dei tótá diua! Vedí aceea-i viétá, acelea-sú fapte! Mi-am vëndutú cea din urmă sforcieá de moșiá, și mi i-am adunatú pe toți. I-am foitú și resfoitú! I-am cetitú din scórță în scórță! Etá acum sângele lorú furnică în vinele mele! Inima mi-se aprinde, sufletulú mi-se 'naripézá! Pare că nu mai atingú pământulú! Nu, acésta viétá de pân'acum nu mai este de suferitú! De ce se nu potú fi și eu ca ei?... Fapte, eroismú, mărire... nemurire! Acestea le vré sufletulú meú! Etá ici spada ruginitá a strămoșu-meú! Din colea o jumátate de coifú dela mo-

(1) Publicată întâia órá în anulú 1881.

șu-meu, ăra dela tată-meu, fiă iertată, veđi colo pe Șoldilă, măestrul fugariu! Ce-i dreptu, cam rebegitu și rapeiugosu, dar vița de-a lui Calu-Venteșu. Se-se simța numai cu Fetu-frumosu pe spinare și-apoi se-lu vedeți...

Cu schintei de focu în nare

Și cu aripi la piciore!

Așa se trăiescu! Nu mai așteptu unu minutu! Ce? Se me punu de viu în sieriu! Se putredescu pân' nu me sfărșescu? Nu! Hai! în țera după sfară, ăr' în lume după nume!

Interlocutorul II. Amiculă meu, sufletulă meu, veđi tu colo yrafulă acela? Ghici ce-o se fiă acolo? Aide se veđi și se nu cređi! Uite ici, acesta e Omeru, care a făcutu nemuritoriu pe Achilă alu teu, fiă iertatū de cumva a muritu vre-odată. Acesta este Virgiliu, holteiă of-ticosu și elu ca și holtei de ađi. Elu a cântatū de s'a dusu pomină de Eneia și de Turnus; dar încă de Dido cea frumósă, care s'a aruncatū în focu de dorulă lu Eneia, pe când Didonele de ađi se aruncă în brațele altuia. Cestalaltū este craidonulă de Ariostó cu cocó-nele lu frumóse și danóse. Acesta este nefericitulă Tasso, care a muritu și elu holteiū. Aceștia de dincóce au fostu luat'o și ei după códa muselorū și s'au alesu cu pulberea în ochi. Ei! pe-ací ăra se uitu! Uite ici, acésta este de-ale nóstre, *Țiganiada* lu Delianu, scii ceea ce au pus'o s'o ródă molile în biblioteca din Bucuresei, ca se nu i-se afle cui-va spița de rudeniă cu marii eroi țigănesci ca Parpangelu și Gulimanu cjurariulă, dar pe d.

Th. Codrescu l'aŭ pusŭ pécatele de-a publicat'o, pentru care faptă am auzitŭ înjurându-lŭ unii. Mai uite ici Patima lui Christosŭ, Risipirea Jerusalimului, Erotocritu greculețulu . . . ér' acéstă rósă și fără scórtă, este *Alesandria* ! Pécátŭ că n'ai cetit'o și pe-acéstă, căci te făceai, amiculŭ meŭ, c'o palmă mai mare decâtŭ toți Achilii ! Când am cetitŭ tóte aceste, amiculŭ meŭ, mi s'a înflatŭ fantasía de nu mai încápea între urechi. Am încálecatŭ și eŭ, numai din o săritură condeiulu. i-am trasŭ câteva rŭgine, și-am datŭ prósca — pe hár-tiă. Voiam sê facŭ și eŭ o minune de carte de-alea nemuritoréle . . . așa ceva . . . ei ! cum naiba i dîcŭ ! . . se sfârșesce în — ada, — ida . . . Destulŭ, așa ceva ! . . . Dar ce sê veđi ? Când la adecă, . . . altă Stancă leică vorbă ! . . . strugurii eraŭ acri ! Brrrr ! . . . Dar bine dîci tu ! Hai în lume după nume ! Lumea-i destulŭ de próstă, sê erédă în vorba nóstră ! . . .

* * *

Sciți acum, onorabili cetitori, cine eraŭ aceste rari-tăți de interlocutori ? Celŭ dintâiu a reposatŭ înainte de-asta cu vre-o câteva sute de ani. Eră nemuritoriulu Don-Chișotŭ. Poporulŭ nostru de l'arŭ vedé i-arnŭ dîce *Venturilă* ! Alŭ doilea nu sciŭ decă nu mai trăiesce și ađi, continuândŭ calare — pe condeiŭ aventurele amicu-lui seŭ ! Vê lasŭ sê-i dați d-vóstre de urmă. Eră pâna îmi veți spune și mie decă l'ați aflatŭ, eŭ vinŭ sê vê narezŭ de petrecere următórea aventură ce mi s'a în-têmplatŭ mie cu unŭ cavalerŭ călare pe condeiŭ.

D-lă A. M. Marienescu s'a supărată tare pe mine, căci am publicat *Negriada*, și, cum dice dănsulă, pare că mă vede cum mă grăbescă să publică și par-tea a două. De unde atăta supărare? Etă de unde.

„Și eă, dice d-lă Marienescu în ună tonă doiosă, am visată în tinerețele mele să scriă o epopeă, mi-am adunată o grămadă de epopeie, dar' totă mai multă m'am convinsă cătă este de greă așa ceva, și în fine m'am lasată, lăsându-mă pôte și fantasă“.

Așa se plânge dănsulă în diarulă „Luminătoriulă“ din Timișóra, unde a publicată o recenziune asupra „Negriadei“.

Dar ce să dică, dreptulă lui D-deă, d-lă Marienescu, de voiă de nevoiă, mă și laudă. Compună ușoră, dice dănsulă; în „Negriada“ suntă unele părți cătă de frumose; mitologia despre Fătă-frumosă am *apucat'o bine*, a voită să dică, amă aplicat'o bine ș. a. În fine mă dice, că sciă limba. Se vede, că la noi suntă scriitori și cari *nu sciă limba*, căci altmintrea n'avea să mă laude pentru ună lucru, care ar' trebui să-se înțelăgă de sine. Așa mă laudă.

De óre-ce íose dănsulă nu ne probézá cu nimică aceste laude, și noi nu primimă nimică *de-afetea*, fără probe, nici chiar laudele cele măi cornurate, care în generală placă atătă de multă lumei; de-órece, cum se va vedé măi înjos, dănsulă a scrinit'ó fórte tare chiar în cestiunile în cari și-a însușită competință: dreptă-aceea să-mi fiă permisă a respinge cu tótă cuvință și laudele séu complimentele ce mi le adresézá.

D-lu Marienescu amintindü de grămada sa de epopei și de visulü din tinerețe de a scrie și dënsulü o Traianidă, ne spune că prin acësta voesce së-si arate o mîcã competință în cestiunile mitologice. Dar dënsulü se amestecã și în cestiunile estetice, far' a ne spune pe ce-si razimã acësta competință. Nici nu-lü întrebãmu. Scimã cã *aventurile* se întëmplã așa nu sciu cum — *pe nesocotite!*

Décã n'asi fi avutü së vorbescü decätü de cestiuni estetice-literare, n'asi mai fi luatü condeitulü. Cetitorii Negriadei se potü convinge decã Negriada sëu recensentulü suntü în cërtã cu estetica.

Nu, aceste nu mi-aü pusü condeitulü în mână. Cestiunile mitologiei nôstre naționale suntü cari m'aü scosü de-astă-data pe acëstü terenü.

Mitologia nôstrã naționalã este puținü cunoscutã. În literatura propriu disã s'a aplicatü, pare-mi-se mai äntäin în Negriadã. Nu avemü nici macar unü manualü de mitologiã. Pöte së scia cineva töte pövestile de rostu, färã ca prin acësta së scia și mitologiã.

Recensentulü, vine și färã së ne spunã motivele, färã së producã o singurã probã sciëntificã, prin simple esclamațiuni intercalate în sumariulü ce-lü face din Negriadã, voiesce së combatã o parte din mitologia Negriadei. Dicü esclamațiuni, cãci d-lu Marienescu a aflatü metodulü celü mai naivü și mai ușorü de a critica. Când nu aflã lucrulü dupã ideile sale, sëu, prin puterea fantasiei de care dispune, și-lü nãlucescë altmintrea de cum este în faptã : atuncë strigã, esclamã, țipã chiar,

dându așa dicându din mâni și din picioare, fără să ne spună pentru ce atâta sbuciumare! Lueru prea naturalu, așa se întemplă cu cei ce pătinesc de bóla eroismului, care nu-lu potú face. Le stă înse în voiă să facă aventuri!

II.

De-órece recensentulú a datú róta și prin cestiunile estetice, se vedemú ce-a pátitú pe acestú terenú. Lec-torii vorú avé ocasiune se-se desfeteze nițelú. Amú abusá de rábdarea ce li-o ceremú în cestiunile mai seriose ale mitologiei, decá nu le-amú procurá și puțină petrecere, alergându cu recensentulú pe câmpia cu multe pedeci a esteticei.

Recensentulú înainte de tóte a ținutú, că pentru a o criticá, nu-i face trebuința se mai și înțelegá Negriada, nici macar câtú o înțelege celú mai simplu celtoriú.

Se vedemú dar voiósele aventuri ce le-a pátitú cu înțelesulú Negriadei.

Nu sciú, dice dênsulú, ce este arborulú luminosú ce-lú vede Negru în plaiulú celorú nemuritori. Decá cetiá numai cu o minimá atențiune cele depe pagina 104 și 105, aflá că Traianú esplicá lui Negru ce este acelú arború, spunându-i chiar și istoria lui. Se vede înse, că agerulú recensentú uitase cu totulú cântulú ântâiú când a ajunsú la alú treilea. Ântâia aventurá.

Din esclamațiunea: „Minunate víi prin Făgărașú!“ se vede, că n'a înțelesú pe unde se întindea domnia lui

Negru, deși acesta se spune limpede óre-unde-va în Negriadă, ba chiar și în istoriă. A dóua aventură.

Între personagiile istorice *viitoare*, ce le arată Traianu lui Negru, recensentul pune, după Jancu, și pe Fătú-frumosu. De unde l'a scociorítu, nici cerulú nu póte scí! Se vede, că a înțelesú de minune versurile cari sună :

Dar étă-i!... Fătú-frumosulú ce pindre toți apare
Cu-o lume după sine în arme strălucindú,
Acesta va fi Janculú . . .

Unú elevú din prima clasă ar' spune d-lui recensentú, după tóte regulele analizei, înțelesulú acestorú versuri. A treia áventură.

Naivulú recensentú nu se póte minuná de-ajunsu de curcubeulú din descrierea pescerei lui Moșu-Gerilá, care sună :

Colo la sóre-apune în codrulú desú, afundú,
O pescere prin munte se 'ntinde-adâncă, largă,
In care-a dílei rađe de-abia, de-abia petróndú ;
Er pescerea-i de ghiéța, și pe colóne grele
De ghiéța c'adamantulú se 'naltă 'nfiórândú,
Și l'ale dílei rađe, ce se resfrângú prin ele,
In mií și mií de fețe lumina strălucindú,
Cátú pescerea, în sine cumplitá, fiorósá,
Divinú palatú se pare făcutú din curcubeú.

(Negr. p. 8 v. 15—23).

Recensentulú înțelege în faptá cúrcubeulú depe cerú și esclamá : „Pentru D-deú, iérna când e gerú !“

Cum ? Recensentulú n'a observatú încá nici atâta, că

pe ce timpü se întemplă acțiunea din Negriadă? Nu! Nu vede că aici nu este vorba despre curcubeulü de pe cerü, ci de joculü de colori, de curcubeulü ce se produce de resfrângerea radelorü prin colónele de ghiată din pescere. Dcă recensentulü arü fi mai bine deprinsü în geografia Țerilorü române, dcă ar' fi cetitü cu atențiune tótă scena dintre Dochia și Gerilă, ar' fi pututü fórté ușorü se aște unde este acea pescere. Ea nu este ficțiune, există în faptă, și dcă ar' fi cercetat'o vre-odată séu ar' fi cetitü în vre-o geografia descrierea ei, s'arü fi convinsü, că descrierea din Negriadă se întemează *pe realitate*. A patra aventură.

A înțelesü mai încolo recensentulü meü, că Gerilă a prinsü în adevărü în baieä pe Consinziana, pe Florióra ș. a. Fără a se astringe câtü de puținü, putea se vedă, că Dochia, numai ca se înșele pe Gerilă, i-a născocitü că va prinde pe Cosinziana și pe cele-l-alte în baieä. Tóte acestea înse au ramasü „momele și dresuri“ și nu s'a realizatü nimicü. Gerilă a fostü dusü pe ghiată tocmai ca și recensentulü! A cincea aventură — pe ghiată!

Din cele următóre se póte vedé, că recensentulü suferé de escesulü fantasiei. La pag. 160—162 din Negriadă se descriü în trăsături generale faptele lui Fétü-frumosü și ale sóțilorü sei de lupte. Recensentulü crede, că Moșulü Codrilorü a datü în onórea solilorü, ce căutä pe Negru, representațiune teatrală, făcândü pe Fétü-frumosü și sóții lui de lupte să-se producä pe scenă înaintea solilorü. Cari nu vorü fi cetitü recensiunea și nu vorü avé-o îndemână ca să-se convingä cu ochii lorü, abiä vorü puté crede,

că *înteligența* recensentului se fiă pățit o aventură atât de tragi-comică. Dreptu-aceea nu me potă reține a nu reproduce în întregul lor chiar cuvintele recensentului. Ele potă servi totu-odată ca specimene de limbă și stilu, și de ideile ce are recensentul despre estetică. Eta-le :

„Părintele pădurii *face* teatru, *face* circū, *face* gimnastică ca *să se petrecă* solii. Producțiuni grandioase, gigantice, unul gata, altul începe, toate trecū *prin naintea ochilor solilor*, ca și o panoramă.“

„Dar me rogū, nu *zeuitați*, că părintele codrului *de pe tronū împărătesce* pe Retezatū și pentru ce se nu-î fiă cu putința de a *aranjă lucruri mari*? (Herein spazieren meine Herrn!).“

„Acūm solii aplaudză, batū cu picioarele, strigă Bravo! Bravo! se închină părintelui, și mulțumescū, că pentru ei a arangiatū așa reprezentațiuni. Părintele codrilor rîde de bucuriă, că a plăcutū solilor așa de tare. Acum toți strigă se-se arăte și autorul.“

Va se dică, d-lū Marienescū și-a făcutū unū *vifleimū* grătitū, și căutându pe sus după „*Stēua Magilorū*“ se vede că a lunecatū peste versurile, cari spunū pe scurtū, că toate aceste minuni nu se petrecū în *vifleimū* ori în teatru, ci

Infrumșețau păriții și-atātū erau de viie,
Încātū păreaū că mișcă și vorū să dē cuvēntū.
Și toate le făcuse cu nalta măestria
Măestrulū fără nume ce lucră sub pământū.

(Negr. pag. 159 v. 24—27).

A șaptea aventură!

Er *Péza-rea* nu s'a mulțămitu numai cu atâta ! L'a aruncatu pe recensentă în o altă aventură din cele mai cum se mai dicu ?

Eū sciamă pân'acum, că alți eroi au scosū „*luna din fântână*.” Vedū înse, că la această faptă erculeană concure acum și d-lu recensentă, căci dēnsulū în critica sa scôte sórele și luna din *Negriada* și le aninā în *copaci*, ¹⁾ pe când în *copaci* se află aninatū cu totulū altū-ceva :

Er' prin *copaci* atērnă mari arme sângeróse,
Ce din uitate timpuri acolo ruginescū,
Schelete uriașe și hîrce găvănóse,
Cé fiorosū din arbori prin umbre se rîngescū.

(Negr. p. 25 v. 21—24).

Recensentulū în locū de *arme* și *schelete* a vedutu a-
tērnate prin arbori *sórele* și *luna* ! Se vede că pronumele
din versulū : „*Acestea*, monumente aici le a atērnatu” i-a
jucatu această festă comediosă. Dēcă 'și-aducea aminte de
analisulū depe bancele școlei, scāpá de această a șeptea
aventurá !

În nevinovăția sa naturală s'a scandalisatu recensentulū când a cetitū

— Cupele de paltinū cu vinū încoronate

(Negr. p. 18 v. 14).

Se póte că această espresiune se fiá cu totulū nouá în

(1) De óre-ce anevóia se póte crede o ideia atátū de nefericitá, étá cuvintele d-lui Marienescu : „Smeii adepá, dice dēnsulū, furarā și sórele și luna și le-a ascunsū în peșterá, dar Fētū-frumosu a bătutū pe smei și a aninatū sórele și luna în *copaci*.” („*Luminatoriul*” pe 1880 Nr. 13).

literatura noastră. Cu toate acestea ea se bazează nu numai pe un idiotism popular românesc cunoscut în toate terile locuite de Români, dar și pe gustul celor mai mari clasici. Românul dice: *a împlé cu vîrfú*, va sé dica a pune atâta într'unú vasú, câtú abia sé încapá. Prin acésta sé formézá de-asupra vasului unú reliefú, unú vîrfú, o coróná. Dreptú-aceea „cupe încoronate“ în-sémná: *pline cu vîrfú*. Omerú a disú.

Κοῦροι μὲν κρητῆρας ἐπιστέφαντο ποιοῖο
Și canele feciorii cu viú le 'ncoroná.

(Iliada, cânt. 1. v. 470).

Κρητῆρας ἐπιστέφας οἴνοιο
Cane încoronate cu vinú.

(Il. c. 8. v. 232).

Vechiulú scholiastú, Eustathiú, esplică aceste expresiuni „pline până în buză, séú mai bine până peste buză.“ Asemenea se află și la alți scriitori clasici greci și latini, chiar și moderni. Recensentulú încă ar' fi trebuitú sé afla acésta în „grămada sa de epopei,“ decă nu le-arú fi cetitú *visándú*.

Dar de acéstá aventurá sé ne facemú cá n'o vedemú. Póte o pătiá și altulú totú așa!

Pe-aiici erá sé-lú prindá bóla de mare când a cetitú versurile

Er' rumenele cárnurí pe iérba rourósá
Le taiá și s'aséđá cu toți ingiurulú lorú

(Negr. pag. 18 v. 10—11).

Sciți pentru ce? Pentru-că, dice recensentulú, „săracii

barbari (eroii lui Negru) n'au avutü nici blide, ei le-a tăiatü cărnurile pe ierbă.“ Eternă daună, că d-lü Marie-nescu nu și-a pututü face epopeia visată, în care se-i vedemü eroii cu — *blidele în spate*. Tablou !

Și Don-Chișotü 'și pusese, pare-mi-se, pe capü unü lighianü în locü de coifü.

Acésta e prea frumoșă, n'o iertămü ! A opta aventură.

Recensentulü vedëndü lupta deilorü, esclamă : Ce bă-tăiă între dei cu pétra : unde-i estetica, unde-i *modulü celü frumosü* de luptă între dei !“

De ar' fi știutü Moșü-Omerü, că se va nasce vre-odată unü recensentü atâtü de cumplitü n'ar' mai fi cântatü •

Minerva se retrage și ia cu mână tare
Din câmpü o pétră négră și aspră și cumplită,
Ce cei bătrânü pusese se stè rozorü în agru,
Pe 'mpetuosulü Marte lovesce-lü și-lü așterne.

(Iliad. c. 21 v. 403—406).

Décă unei deese, unei *femei*, a pututü se-i stee bine a se luptă cu petri, când se șcie că femeile și prin urmare și deesele nu prea suntü îndemânatice în asvêrlitü, nici nu facü cea mai frumoșă figură când asvêrlü : fără îndoieală deulü dacü, Zamolése, — mai puținü idealisatü și civilisatü, decât mi se permite espresiunea, decâtü dei o-lympianü, póte și mai puținü scrupulosü decâtü Minerva, deesa întelepciunei, și în fine *bărbatü*, — a pututü se-se lupte cu pétra cu mai multü dreptü și estetică.

Nu mă îndoiescü, recensentulü crede a face o mare descoperire, când șice că Don-Chișotü mai curëndü ar'

fi putut^ă retez^ă cu spada un^u colț^u de munte, decât^ă
deul^u Marte a cărui

— spadă tunându fulgerătoare
In sboru-ⁱ Cocaionulă restornă-lă retezându,
Și deulă împrenă cu regia-ⁱ luitore
D'a dura pinte stânce se duce detunându.

(Neg. p. 85. v. 1—4.)

Decă recensentulă și-aducea aminte, că în gimnasiu a
avut^ă lecțiune din Ovidiu, care scrie :

Se dice că Uriășii voia^u se sue n ceru
Și munți pe munți punendu-ⁱ i-a^u înălțat^u la stele.

(Metamorph. I. v. 152—153.)

Său decă ar^u fi cetit^ă vre-odată ceva din Claudian^u,
care dice :

Cu mâni cumplite unulă înverte muntele-Eta,
Er' altulă amenință cu pisculă Pang^u în mână;
Cu Atosulă se narmă, său mișcă,-ardica Osa;
Rodopolă altulă smulge cu-ală Hebrului isvor^u,
Și riulă îl^u desparte, și Enipeulă curge
Din stâncea cea mai naltă pe umerii-ⁱ înjos.

(Gigantomachia v. 66—71.)

decă cetia recensentulă cel^u puțin^u acestea, nu s'ar' fi
mirat^ă că Marte, care că de^u este mai mult^ă decât^ă un^u
uriaș^u, a putut^ă, fiind^ă tot^ă-odată și deulă resboiului,
se taia și el^u cel^u puțin^u un^u colț^u de munte !

Recensentulă putea se afe și-o altă don-chișotiadă
în Omer^u. El^u dice, că Marte, lovit^ă cu pétra de Mi-
nerva, cade

— și-acopere șapte juguri și căma și-o nterină.

(II. c. 21 v. 407.)

Va se dică corpulū lui Marte acoperiă șapte juguri de pământū și strigă cătu dece mii de ómeni în resboiū (II. 5 v. 859—860). Prin urmare decă amū vorbī numai simplu materialminte și nu figuratū, Marte putea se aiba și o spadă cu care se réteze unū colțū de munte. Dar recensentulū ar' trebui sē scie, că nu trăimū numai cu *pāne*, ei și cu *spiritū*!

Ce sē alergamū înse prin țeri depărtate, prin lumea vechiă după esemple! Eroii din poveștile nóste aruncă buzduganele lorū grele de câte 99 măji cale de 9 poște! Copilulū babei din povești întorcēndu-se acasă își razi-mă bățulū de casă, și baba de-odata simte casa plecāndu-se într'o parte, atātū erā de cumplitū bățulū copilulū! Ceva și mai interesantū și aprópe identicū cu casulū din Negriadā: în o poveste de-ale nóstre popularā fórtē cunoscutā, o fatā de uriașū trage cu ferulū plugulū și retézā vērfulū Retezatulū; altā fatā de uriașū iā în pólă pe unū omū cu plugū cu totū. Er' ca contrastū, Petru Firicelū ságētā alū 12-lea capū alū bā-laurulū cu unū acū cu gāmaliā. ¹⁾

Omerū, Ovidiū, Claudianū și poporulū romānū suntu óre și ei Don-Chișoți? După ideile d-lui Marienescu așa se vede!

Celū ce are o „gramadā de epopei“, culegătoriulū de povești, trebuiā sē-și aducā aminte de tóte aceste mai

(1) Gebrüder Schott: „Walachische Märchen“ pag. 142, 182—3.

nainte de a-și învoca ajutoriul — eruditului Don-Chișotū, care, precum scimū, încă 'și adūnase o „grāmada de epopei“, dar în urmă se apucase și el de alte — secături! A noua aventură!

Se pare că recensentul a cetitū cu unū reū pre-simțū pasulū din Negriada, unde se descrie *Uitarea* și locuința ei, căci ea, *Uitarea*, prea i s'a părutū mare și pórta prea largă. În acelu pasagiū se dice, că Negru și Cosinziana mergându în ceea-l-altă lume, în calea lorū ajungū

La pórta mare, négră, cu totulū de metalū,
Și-atātū de maltă, largă, încātū prin ale sale
Aripī nemēsurate ne-atinsū ar' trece-unū dealū.
Pazindū la pórta șede făptură négră, nalta,
Ca turnū uitatū de lume, la timpurī parășitū.

(Negr. I, pag. 28.)

Mărimea *Uitarei* și înălțimea porții i s'an părutū esagerate.

Omerū descriindū pe ciclopulū Polifemū dice :

Eră teribilū monstrū, și nu s'asemēnă
Cu-unū omū ce mănăcă pâne, ei unū piscū silhosū
Din munți înalți, ce-apare din altele-osebitū,

(Odis. c. 9 v. 191—193.)

Er' despre regina Lestrigonilorū dice :

Intrândū în dalba casă, aflare o femeia,
Catū pisculū unū munte și toți se 'nfiorară.

(Odis. c. 10 v. 112—114.)

Pe Eris s'eu Discordia o descrie :

In ceru și-ascunde capul și calcă pe pământu.

(Il. c. 4. v. 443.)

La acestea s'ar' puté adaoge încă nenumerate exemple din alți scriitori clasici. Alegu înse și mă restringu la Omeru, ca celu mai mare și mai vechiu clasicu.

În poveștile nóstre încă se află destule asemenea exemple. Într'o poveste se dice, că vântulū șede într'o pescere mare de potu se între șapte cetăți într'ensa ! ¹⁾ Zmeóicele, Scorpia, Gheunóia ș. a. monstri, când urmărescu pe eroii din povești, alérgă cu o falcă în ceru cu alta pe pământu. Urieșii se înalță până la stele.

În descântecele nóstre se dice, că bolnavulū „se plânge cu glasū mare până în ceru, și cu lacrimi până în pământu, și nime nu-lū vedea, nici îlū auđiá“. ²⁾

O clasică imagine acésta, dar după estetica d-luī Marienescu — o copilaría !

A decea aventură !

Recensentulū devine fórté nervosū când dá de câte o hiperbola mai pronunțată. Așa când cetesce versurile

Și câtū se 'nalță cerulū afară peste lume,

Atátū aicea iadulū s'afundă sub pământu.

(Negr. I. pag. 29.)

recensentulū scóte unū țipetu fórté elementarū și comicu : „O pământule ! că mare ești în fóle !“ Se pune

(1) Ispirescu *Legende* part. II fase. 1 pag. 15.

(2) „Buciumulū Românū“ 1878 nr. 3 pag. 135, 138 IV. p. 178 S. II. Marianū, *Descântece*, passim.

apoi recensentul și măsura pământului se vedă decă poate să cuprindă iadul, și află că pământul în osia sa este „numai de 1713—1718 de mile de lungă”. Avisul la astronomi, că pământul nu mai este rotund, ci lungă! Recensentul înse uită a ne spune, poate că n'a închiat încă cu măsurarea, câtă este până la ceră ?

Decă recensentul cetia la Omeră :

Atâtă s'afundă Oculă câtă cerulă de pământă,
(II. 8 v. 16.)

său decă scia ce dice Virgiliu, care acestă hiperbolă a lui Omeră o îndoesce dicendă :

Er' prin pământă Tartarulă
De două ori atâtă se 'ntinde și s'afundă,
Câtă prin eteră se vede de-aicea până 'n ceră.

(Aen. c. 6 v. 576—579.)

decă, dică, recensentul scia toate acestea, poate că eu aflu ertare, dar atunci lumea eră în pericolă a nu mai află nici odată nouă descoperire, că pământul e—lungă !

A ună-spre-dea aventură i-o iertămă.

III.

Să vedemă nu cumva recensentul și va încură fugariul mai fericit pe terenulă mitologică.

În cestiunile estetice atinse mai sus, cu totă tonulă elementară și înflată ce și-lă ia recensentul, de și

la începutu însuși nu se ținuse competentu, totuși putemu să-lu judecăm mai cu indulgență. Suntă vre-o două momente ușurătoare. Seimă că nu s'a prea bucuratū niēi odată de favorul capriciosei estetice, și-i înțelegemū și durerea când se plânge, că i s'aū nefericitū studiile făcute pentru o epopeiă; și peste tôte acestea, iubirea de sine este, pôte, celū mai vechiū pecatū omenescū.

Dar în cestiunile mitologice, unde și-a susținutū competența, nu putemū fi, cu tōtă buna-voința, prea indulgenți. Aici jōcā unū interesū mai mare: -de-a nu lāsă se se falsifice mitologia nōstră națională chiar dela începutū!

Recensentulū se supēră pe mine, că n'am aplicatū în Negriadā mitologia cum o crede dēnsulū, sēu, vorbindū verde, că n'am urmatū învățaturile ce le ofere dēnsulū nerecunoscătorilorū Romāni de câți-va ani încōce în articolii publicāți ici-colea prin diare, și cari însuși și i-a botezatū cu cesariculū nume „*Descoperiri mari*“. ¹⁾

Acēstā pretensiune este atātu de modestă, ca și descoperirile sale cele „*mari*.“ De ôre-ce se crede atātu de

(1) D-lū Marienescu ne spune, că „*Descoperiri mari*“ și le bazezā pe Meyers „*Neues Conversations-Lexicon*“ (!) pe „*Vollständiges Wörterbuch der Mythologie aller Nationen*“ și pe „*Götterwelt der alten Völker*“, tōte nisce opere scrise pentru marea *multime*, er' nu pentru cercetări *scientificce*. Asemenea cercetări se potū face numai pe basa unū studiū adâncitū a v-chei clasicității. D-lū Marienescu nu ne spune înse nimicū despre opera „*Walachische Märchen*“ publicatā de frații Schott la Stuttgart în 1845, cari totū odată publicā pentru fiā-care poveste studie de mitologiā comparatā. D-lū Marienescu a despoiatū aceste studie și ni le aduce nōue ca ale sale proprie „*Descoperiri mari*!“

înfalibilă, eu 'mi iaă voiă să-i întindă această infalibilitate pe mēsa de disecețiune.

Ca unulă ce am aplicatū mitologiă, cred că am cuvēntu în această cestiune. Este timpulă să ne desbrăcăm de datina de-a înflă lucrurile ca copiii, să ne recorimū ferbințela fantasiei cu apa rece a sciinței și să aplicămū lupa criticeii, pentru ca să descoperimū *falsificările*, provină ele din curată nesciință, din rea credință sēu din prea mare zelū.

Suntū vre-o 20 de ani de când d-lū Marienescu a publicatū, după cum dicea, din poesia nōstră poporală, balade și colinde. Pentru acele timpuri și pentru etatea dēnsului, se află pare-mi-se pe bancele școlei, încercarea eră de laudatū.

Așa cum le-a publicatū, publiculū parte răbdătoriu, parte necunoscătoriu și nepăsătoriu, spre nefericirea d-lui Marienescu, le-a primitū de bună monetă. Pe atunci nu cunosceamū valōrea atărorū publicațiunii. Cugetamū, că totū ce stă negru pe albū este sântū, totū ce străluce este aurū. Când ni s'au deschisū ochii ceva mai bine, când amū voitū să eșimū la tērgū cu această monetă, amū vedutū că nu prea putemū cumpēră cu ea. D-lū Marienescu ne dase o monetă falsă.

Ce făcuse dēnsulū? Ne-o spune însuși: *prelucrase și coresese* poesiele populare. Le-a prelucratū contopindū mai multe poesii într'una, înnodându-le și petecindu-le una cu alta. Le coresese punēndū o altă limbă, unū altū stilū, și chiar alte nume în loculū celorū origi-

nale.“¹⁾ Dar' ce-i mai neaditū, ca să vorbescū în limbajulū rococo alū d-sale, a „sacratū“ chiar și metrulū pe altarulū *santității originalității.*²⁾

N'a fostū de-ajunsū! S'a nevoitū a furișā în poesia popularā și-o altā tendință, despre care n'așū voi se fi silitū a vorbi mai de-aprōpe. În scurtū ni-a datū o poesiā așa numită popularā, care în faptā așa cum s'a publicatū, nu este a poporului, ci o poesiā corectā, născutā din eununia *la salce* a fantasiei culegătoriului cu musa popularā.

A căută acum în aceste poesii, spiritulū, cugetarea, limba, datinele și mitologia poporului, ar' fi a căută diamante în traista cersitoriului.³⁾

Țineam, că d-lū Maiorescu se va întorce cu timpul la calea cea adevărată, va corege peccatele tineretelorū și înaintându nu numai în etate, dar și în cunoștințe, se va

(1) În „Colinde“ culese și corese, la pag. 159 în notă aflăm urinătorele: „Din fragmente multe am folositū pentru întregire. De tōte avū 200 de colinde și fragmente și din aceste remaserā 60. Prelucrarea precaută din mai multe esemplare ādese ori din trei provincie romāne sperū, că vā ridicā autoritatea opului.“ (?)

(2) În „Balade“ la pag. IX dice: „Numai atāta am a d a n s ū, lāsātū seū strāmutatū, cātū a prētinsū poesia și modestia nōstrā, mai în puține locuri pentru santitatea originalității celei frumōse am sacratū metrulū.“ (!)

(3) Culegătoriulū se vede, că cu tōtā modestia sa le publicase totūdatā și cu intențiunea, ca dēnsulū se învețe pe poporū cum se și facā de aici încolo poesia, căci în „Colinde“ pag. 160 dice: „și sperū că pe cum a învățatū poporulū cele mai rele, așa vā învăță încetū încetū și cele mai bune.“ și cu acēstā pretentiune culegătoriulū se pune și falsificā și schimbā. Culegătoriulū va crede a-mi putē obiectā, că eū în o scriere a mea m'am provocatū la poesiile populare publicate de dēnsulū. Adevăratū, în unū studiū despre poesia popularā publicatā acum 14 ani, m'am provocatū la colecțiunea sa. Inse de 14 ani fucōce cugetū că am avutū dreptū să prindū la minte și se mă coregū.

sili se nu mai schimbe nimic din ceea-ce nu este alu său, ei proprietatea seculară a poporului, și va publică așa cum a adunată, dându publicului toate garanțiile posibile despre fidelitatea și pietatea cu care adună și transmite nealterate produsele musei populare. Putea se face ușor această. Vede bine său cel puțin trebuia să vedă, că asemenea se urmăze și la alte națiuni. Culegătorii literaturii populare și dau toate silințele posibile, se încungioră de toate precauțiunile, pentru a pute asigură publiculu, că ei n'au alterat, n'au falsificat, ci cum au scos din popor, așa oferu și publiculu.

Dar m'am înșelat. După câțva timp d-lu Marienescu începe a publică povești populare. Am rămas foarte mirat vedendu, că în loc de-a se corege, a cădută și mai afundă; în loc de-a mai fi învețat să publice mai bine, mai credincios literatura populară, a înaintat în știința de-a o publica *totu mai reu*. La probele de necredință, la mijlocele de falsificare a literaturii populare a mai adaosu altele noue și multu mai grele. Poveștile a începutu totu-odată a le însoti nemijlocit de nisce cercetări de mitologia comparată, numindu-le „descoperi mari.” Mai bine le-ar' fi numit *aventuri mari*.

Cum a procesu și cum procede până astăzi în publicarea poveștilor? Ia mai multe povești, le amestecă, le înnodă, le cârpesce una cu alta, transportă numele și acțiunile din una în alta, până când vede, că pôte scote din ele ceea ce voiesce să ne spună prin oracolul marilor descoperiri.

Pentru a se convinge ori-cine prin sine însuși, să e-

saminămă pe scurtă câteva povești din câte a publicat d-lă Marienescă până'acum.

La „*Urișulă cu ochiū în frunte*,”¹⁾ ne spune în note, că a avutū cinci esemplare înainte ochilorū. Nu ne spune înse după care esemplarū l'a publicatū. Din trei esemplare în limba română se vede că nu i-a plăcutū nici unulū. Dreptū-aceea s'a apucatū și a tradusū povestea după unū esemplarū scrisū și publicatū mai de multū în limba germană.²⁾ Dar nu numai a tradus'o, ci a mai și adaos'o dela sine și a schimbat'o ca să sune cu notele, făcândū *Urișulă* numai cu unū ochiū, pe când în esemplarulū germanū are doi ca tōtă lumea.

La povestea „*Urga-Murga*” a avutū optū esemplare. Cu tōte acestea nici aici nu ne spune după care esemplarū a publicat'o. Intre note aflămū înse următōrea însemnare:

„*Urga-Murga* la G. Proca. *Sucna-Murga* la Pepa, ér la ceialalti *Petru*.”

„Enarațiunea la Proca *diferă*, încâtū se pōte dice unū esemplarū de sine stătătorii, ér la Pepa, de o clasă nouă. Pentru-că *Jurga-Murga* e totū acea ființă vechiă, mitologică, dar în altă calitate.”³⁾

Din acestea resultă : ântâiū, că d-lă Marienescu a luatū, titlulū și numele eroului din poveste, din esemplarulū lui Proca, care înse *difere* de povestea publicată, și încă

(1) Chiar și titlulū este scrisū reū românesc și neînțelesū. Trebuiă să se dică „*Urișulă cu unū ochiū în frunte*.”

(2) În diarulū „*Ausland*” Nr. 30 din 1856.

(3) „*Telegrafulū Românū*” pe 1879 Nr. 84—86—, 88—90, 92—94, 96, 98, 102—103. Veđi și broșura sa *Urișulă cu ochiū în frunte și Urga-Murga*. Pesta 1874 pag. 37 seq.

difere cu totul. căci se poate dice unu esemplaru său poveste de sine stătore. A două poveste ce ne-o publică d-lu Marienescu, nu este cea dela Pepa, numită *Jurga-Murga*, căci această este de o clasă nouă și „în altă calitate.“

Va să dică, d-lu Marienescu, însuși mărturisește, că povestea lui Proca și a lui Pepa nu sémână cu cea publicată de dânsul. Cu toate acestea dânsul ia numele povestei Urga-Murga și-lu pune la povestea ce și-a făcut' o singurâ, căci însuși ne spune în note, că nu sémână cu nici una din cele ce i le-au trimisû culegătorii din popor.

Cum se vede din citatele de sus, d-lu Marienescu ne spune în unul, ca la Pepa eroul povestei se chiamă *Sucna-Murga* și îndată éráși dice că *Jurga-Murga*. De óre-ce dânsul face în note mare paradă cu numele Sucna, ne tememû să nu fiă și această vre-o mare învențiune pentru ca să reesă marea descoperire.

La povestea „*Soranû său Impêratulû Corbilorû*“ a avutû șapte esemplare. D-lu Marienescu cu această ocaziune nu mai spune cum se chiamă eroul în fiă-care esemplaru, ci pune o notă, care 'lu tradéză ori-câtû s'a nevoitû se-și acoperi și totu-odată se-și și justifice falsificarea. Nota sună :

„Petru e numele eroului din poveste atunei, când s'a zeuitatû numele celû vechiû ce ar' corespunde chiamării său datorințelorû împlinite în poveste În unele esemplare fiindû de-a dreptulu sórele, se poate pricepe că *Soranû* reprezintă sórele“.

Va se dică și aici vedem, că Soran, numele eroului din povestea d-lui Marienescu, este érași pura sa invențiune, căci acestu nume nu se află în nici unulu din cele șapte esemplare.

Încâtă se atinge de textulu povestii, dice: „Povestea e scrisă după esemplarul d-lui Iosif Olariu, ca celū mai completū în narațiune, și după studiulū ce l'am făcutū, ca celū mai completū față și cu mitologia vechiă“.

Cu alte cuvinte mai neîncurcate și mai limpedi: d-lu Marienescu a făcutū unū *mixtum-compositum* din povestea lui Olariu și mitologia vechiă!

În compilările a vre-o două povești: „Afinu și Dafinu“ și „Fetu-frumosū cu perulū de aurū“ ce le-a făcutū după cele publicate de Fundescu, nu și-a pututū permite schimbări și adaogeri după mitologia vechiă, dar cu atâtū mai tare le-a schingiuitū îmbrăcând-le în o limbă ce nu se pôte mistui.

Să ne întrebăm acum seriosū: ce credință putemū noi da acestorū povești făcute și prefăcute, albite și sulimenite? Unde-i mitologia adevărată? Unde-i limba genuină, sănătōsă, energică și dulce? Unde suntū variantele locale și provinciale? Unde ideile, unde imaginile cutezătōre și atâtū de caracteristice ale fantasiei poporului? S'au topitū și au remasū tōte în căldarea fărmeacă a alchimistului nostru, și apoi dēnsulū cere dela noi să ne închinămū la oșele înșirate și înțortōnate cu petece de mitologiă comparată adunate din tōte vânturile!

Am vedută mai sus, câtă de puțină cunoștință, simț și inteligență are d-lu Marienescu pentru imaginile și figurele poetice. De-aici provine, că poveștile publicate de dânsul sunt atât de secetose, lipsite de imagini, de avântul ideilor, ce caracterizează atât de mult producțiunile spiritului popular, și se tîrăscu în o limbă împedecată, seacă și uniformă, cari toate arată lucrul făcut, ér' nu născut, și încă făcut de — d. Marienescu!

D-lu Marienescu are drept să publice poesii, povești de-ale sale câte voiesce; pôte să aplice în ele orice mitologie și cum va voi, dar nu are drept să se-mestece ideile sale, limba sa, gârgăunii sei în poesiele și poveștile poporului. Nu are drept să le scalâmbie, să le schimosască după gustul și trebuințele sale, și să ni le arunce ca produse ale poporului. Acesta este o scamatorie literară, ca să nu aplicu un cuvânt mai colorat!

Dacă d-lu Marienescu s'ar' puté desbăera de-a publică poesiele și poveștile populare ciungărite și nădărite, prelucrate și întorțonate după gustul și ideile sale cu totul singulare, și din contră le-ar' oferí publicului leite-sleite celu puțin cum i le transmitu colegatorii din popor, și dacă totu-odată, după ce nu-i mai putem crede ușor, ne va puté și ne va scí da toate garanțiile posibile, că n'a mai alterat nimic, dar *absolută nimic*, atunci va vedé că și publicul cetitoriu și scriitorii i voru arată altă față.

Dacă n'ași fi născut și n'ași fi trăit mai neînterupt în popor; dacă nu ași fi viețuit nemijlocit,

în ideile, în spritul lui, în datinele și limba lui ; decât n'ar' fi fostu unu timpu în viața mea, când toate datinele și superstițiunile lui 'mi păreau totu atât de sante ca ceremoniele și cuvintele dela altarü, și totu atât de adevérate și luminate ca sórele depe cerü, și toti scimü ce va se dica ideile și impresiunile primite în tinerețe ; decât nu mi se întâmplau toate aceste, potü dice, fericite coincidente : cu cunoscintele din „descoperirile mari“, cu toate povestile publicate, cu modestiã, credință și inimã curatã de Fundescu, Ispirescu și alții, n'asi fi cutezatü nici odatã se încercü o epopeia naționalã. Erã imposibilü și se fiã voitü.

IV.

Venimü la partea cea mai interesantã și totu-odatã cea mai grea.

Sé arãtãmü cum ar' fi voitü recensentulü se aplicãmü mitologia în Negriadã.

Recensentulü începe și aici observãrile sale cu o eróre capitalã. În cântulü alü doile Traianü narézã cuprinderea Daciei. Findü-cã noi Romãni pe atunci nu esistãmü și prin urmare nici mitologia nôstrã specificã romãnescã ; fiindü-cã Traianü erã împëratü romanü, ér' nu domnã romãnescü : elü nu putea vorbi în narațiunea sa decâtü despre deitãti și credințe romane, ér' nu romãnesci. Prin urmare în totü cântulü alü doile, pe lângã mitologia dacã, nu se aflã decâtü mitologia greco-romanã.

Recensentulă nici chiar această n'a putut observa. Dice, că Vinerea ce vine în acestă cântu, este Vinerea cea din mitologia noastră românească. Dăcă nu s'a nevoit, a pătrunde spiritulă generală ală cântului ală doilea, putea se vedă singurū numai din versulă

A Romei dulce mamă se naltă sus la Joe

putea se vedă, dicu, că Vinerea ce întrevine aici, este mama lui Eneia, protectorea Romanilorū, ér' nu Sânta-Vineri din mitologia păgână-creștină a poporului românescū. Chiar de nu sta această anume esprimată în Negriadă, recensentulă, care se laudă mai sus că a făcutū studie complete de mitologia vechiă, trebuia se sciă această chiar din acea mitologia.

Deșteptulă meū recensentū 'mă împută, că de ce am făcutū pe deulū Istru se dee spada lui Traianū, căci, după dânsulū, mai frumosū ar' fi fostū se fiă pusū pe Marte se bine-cuyinte spada lui Traianū! Dăcă Marte avea barbă și pēru lungū popescū seū celū puținū se ni-lū putemū imagină à la Roma de adī, tunsū și rasū; dăcă avea, pe lângă cădelniță și patrafirū, pe elopotariulū cu traista pentru *colaci* și *mărginite*, ce mai scii, puneamū pe Traianū se-lū chiame se vină cu „busuioculă” se-i boteze spada. În adevērū, celū mai originalū tablou! Dar n'am sciutū, că cruntulū și sângerosulū Marte pōte se-se îmbrace și în pele de oiă, vream se dicū de popă: nu l'am aflatū nicăiri în vechia elasi-citate cu busuioculū în mână seū *binecuyentândū*, și dreptū-aceea lasū această originalitate s'o aplice recen-

sentulu în baladele sale traianide, ce ni le promite în recensiune.

Recensentulă când cetesce în Negriada, că balaurulu ce-a luată pe Cicală și a adusă coróna lăsând'o pe stâncă, ar' fi alu terii ângeru, cum se esprimă unulă din poporu, esclamă: „Cum se nimeresce, ca și pumnulă în ochi. Ce jocăriă, ce copilăriă“.

Se vede că recensentulă nu scie una din cele mai vechi și mai lăpite credințe ale poporului nostru: *credința în șerpă de casă*.

La vechii Romani fîa-care familia, chiar fîa-care personă, fîa-care popor, țera, ținutū, locu, cetate, satū, societate ș. a. avea *geniulū* seū, ceea-ce Românii de adă dicu *ângerū păzitoriū*. Cu deosebire la noi mai genărală și mai bine pronunțată este credința, că fîa-care casă are ângerulū seū. În poporū esistă o sumă de espresiuni în care până adă se vede aprópe nealterată credința și cultulū geniului. Așa noi dicemū *omū slabū de ângerū*; *nu l'a lăsatū ângerulū seū sfântulū*, se dice când cineva a scăpatu din unū mare pericolū, seū fiindū gata să facă o faptă rea, în ultimulū momentū se reține. *Omū fără ângerū seū* care n'are ângerū, se dice și de omū reu, crudū, și de omū nefericitū. *Cum te-a lăsatū ângerulū se faci așa ceva*. În înjurături: *ângerulū teū!* Sfântulū teū! ș. a.

În fine cine nu scie, că fîa-care familia la Români, are *prazniculū* seū care se dă la anumita di în anū. Acesta se face atătū pentru ângerulū păzitoriū alū casei, câtū și pentru sufletele repositilorū.

În Téra-Hațegului până ađi poporulú înainte de a mánca, dar mai vértosú înainte de-a bé, varsă puținú jos. Acésta este fára îndoiéla o amintire din vechiulú cultú alú Geniilorú, o așa numită libațiune.

Totú în Valea-Hațegului există și credința în *Vélva loculuí*. Adecá fiá-care locú are *vélva* lui. Cu deosebire am aúditú multú vorbindú despre *Vélva loculuí* pe copíii cari ámblá la vite, spunéndú cá au véđut'ó în cutare vale, în cutare páreú, la cutare isvorú, în cutare tufișú ș. a. Totú acolo când fulgerá séra la orizoná, nu se di e, cá fulgerá, ci se *batú Vélvele*. Intrebándú odatá pe unú bétránú vecinú alú nostru cu numele Petru Dinisoniú, cá de ce se batú *Vélvele*? Vorú se-și iee moșia una dela alta, dragulú moșului, mi-a respunsú bétránulu. Casele pársite suntú cu deosebire puse sub protecțiunea *Vélvei*. Acolo se aratá *Vélva* fórté desú, și adese ori alungá pe cei ce vorú se le surpe. La satulú nascerei mele erá în luncá o fabricá de zacharú pársită, copíii și chiar și ómeni mari se apropiaú de ea cu fiorile în spate, cáci adese ori le eșiá *Vélva* în cale. Fiá care comóra are *vélva* sa, asemenea fiá-care baiá. *Vélva báii* o aflámú și în Leccionulú de Buda.

Décá vomú consultá vechile încripciuni ale patriei nóstre, vomú remáné mirați de mulțimea inscripciunilorú fácute în onórea geniilorú aici în patria nóstrá, care, durere, ne-o cunóscemú atâtú de puținú. Er' în insepripciunile descoperite pán'acum, deși ele suntú abia unú minimú procentú din cele ce vorú fi existándú în faptá, cu tóte acéstea aflámú: *Geniús Canabensium*, *Geniús*

Centuriae, Genius Collegii fabrorum, Genius Collegii Victoriæ, Genius Commercii, Genius legionis, Genius Ordinis, Genius Pagi, Genius loci, și în fine de două ori chiar și *Genius Daciarum*. ¹⁾

În vechime, ca și la noi în credința de azi a poporului, *geniul* se arată mai vîrtos și sub formă de șerpe, și pentru-aceea la noi șerpele de casă este ângerul casei.

Speru dară, că nu ești voi să fi acela care se fiu comis și o copilărie dându locu în Negriada și la alu „Terii ângeru.“

Recensentul consideră érași ca o alterare a mitologiei, când Nuorașu, vedendu balaurul venindu asupra sa, se roga la Cosinziana se-i ajute a-lu sageta. In Iliada (c. 10 v. 284) când Diomede pleca se spioneze, se roga și elu la Minerva se-lu ajute.

Totu așa crede recensentul, că amu alteratu mitologia, când amu facutu pe solii lui Negiu se innote cu caii maestri prin lacul ce inungiora palatul Jeletoru, caici dice densulu: „Cu acestia se sbora, er' nu se innota.“

Ca în totu locul, recensentul se feresce și aici a aduce vre-o proba pentru sustinerea sa. Cugeta, că cineva se-i creda, cum merge vorba, numai așa pe barba popii!

Cestiunea este multu mai insemnata decatu s'o lasamu și noi incurcata, cum o lasa recensentul. Vomu face noi ce trebuia se faca densulu.

Ca unul care s'a ocupatu cu literatura populara, re-

(1) Die römischen Inschriften in Dacien de Aekner et Müller, Wien, 1865 Nr. 433, 448, 89, 76, 225, 445, 450, 446, 833, 27, 444, 651, 799, 37 și 409.

censentulă trebuie să cunoască mai bine poveștile populare : legătura loră, calitățile și atribuțiunile ființelor mitologice, până chiar și a — *cailoră* mitologice.

Caii mitologice numai arare ori sboră, de ordinară mergă și ei pe jos ca și ceilalți *căi* — *muritori*, cu deosebirea, că suntă multă mai înțelepți, mai iuți și mai tari, suntă adecă *căi măestri*.

Precum eu nu credă, din motivele desfășurate mai sus, în poveștile publicate de recensentă, așa nu pretindă nici eu să credă dănsulă în poveștile ce i le-ășu spune eu. Dreptă-aceea mă provocă numai la poveștile publicate de alții.

Eroii populari din povești âmbă adese-ori pe *picioare* pe unde nu âmbă pasere cu *aripăre*, cum se dice în poveste. ¹⁾

Arare-ori âmbă pe cai cu aripi. Mai adese-ori âmbă pe cai fără aripi. Motivulă se înțelege ușoră. Aventurile eroiloră cu cai sburători mai totă-de-una trebuie să-se întempe în nișce regiuni imaginare, supra-naturale, încâtă numai puțină să mai asemănă cu cele depe pământă. Prea naturală, căci dăcă cailă suntă sburători, pământulă este ună terenă prea mărginită pentru aventurile loră. Er' în regiunile imaginare numai cu grău potă să-se-ăși afle adversari. Dar abstrăgândă dela acăsta, unele din cele mai frumoșe și mai verosimile aventuri, cu cailă sburători ară fi imposibile, sêu numai prin inconșcințe, prin contradicere. Așa când eroulă persecutată de ini-

(1) Ispirescu, *Legende* ed: II part. II fasc. I pag. 39 și 99 și 85, 99 : fasc. II pag. 15.

miculă seă *fuge* cu calulă, se vede înse ajunsă, elă aruncă cuteda care se face munte, seă inelulă care se face zidă de cremene, oră picătura de lapte dela Sânta Duminecă, care se face riă mare. Tóte aceste mijlóce de scăpare ară fi de prisosă la eroi cu cai sburători, căci, ca se scape ară avé numai se-se înalțe în aeră. Eroii cu cai sburători scapă cu alte mijlóce de adversarii loră. În povestea „Tinerete fără betrânețe“ dela Ispirescu, eroulă scapă cu ajutoriulă săgetei.

Eroii cu cai fără aripi făcă aventuri pe pământă mai variate și mai asemenate cu viața omenescă, prin urmare mai bine înțelese și mai gustate de poporă. Așa vedemă, la Ispirescu, pe Ileana Simziana călare ântâiu pe fratele celă mai tineră ală lui Galbenă-de-sóre, făcândă cele mai minunate aventuri. Galbenă-de-sóre este fără îndoielă calulă celă mai măestru din povești. Elă în povestea sus citată trece dealuri, trece munți și văi, sue pe naiă cu Simziana. Elă dă Simzianeii cuteda, peria și inelulă cu care scapă de Zmeoică. Elă se luptă și învinge armăsariulă epeloră din „*smârculă măriloră*“, și în fine elă „*trece și Jordanulă*“. În „Fetă-frumosă“ la Th. M. Arsene pag. 193, eroulă trece cu calulă seă o apă mare pentru-ca se pótă ajunge la palaturile lui Negru-împărătă. D-lă recensentă acum se ne spună cum remâne cu *innotatulă*? Póte că va voi se-se scape cu biblia, și va dice, că aă trecută ca Israiltenii prin Marea-roșiă! . . .

Cine falsifică dar mitologiă?

A mă vedută tóte acestea, se trecemă acum la cestiunea în

care se crede mai tare recensentul. Acésta încredere-de-sine, ni se pare, și-o întemeiează pe împregiurarea, că „marile sale descoperiri“ atingă, crede dânsul, mai vértosă acésta cestiune. Suntem dar în dreptu să așteptăm, că, decă cestiunile de pân' aici i-au succesu atâtu de reu, celu puțină se n'o patéscă și în acésta totu asemenea. Să vedem!

Fia-care deitate, dice dânsul, este numai personificarea séu simbolul unu elementu, unei puteri din natură. Așa de esemplu Cosinziana este Luna, Strâmbă-lemne și Sfarmă-petri suntă „uriezii imperiului plantelor și ai mineralelor“. Zorila, Murgilă, Miédă-nópte, botezatu de dânsul Medilă, suntă lucéferii de séră, de miédă-nópte, și de diminéța. Dice că și Fetu-frumosu este totu lucéferu, dar nu ne mai spune, care lucéferu va mai fi și acesta. Ceva mai târdiu 'lă face deitate de lumină, altă-dată de sóre. Acum se vede că l'a degradatu la sórtea de lucéferu fără portfoiu, supranumerariu, deși este eroul celu dintăiu și celu mai mare în poveștile populare. Fiindu onorile, ce le împarte recensentul, atâtu de nestátóre, cine scie până la capétulă *descoperirilor* ce voru mai ajunge toti acești lucéferi. Pe capriciosul Mărțisoru la înaintatu, în recensiu, l'a rangulă de sóre de primăveră și chiar la rangulă de — Christosu! Nu glumescu. Nerecunoscătorii și necredincioșii, cart aru avé cutezarea se-se îndoiéscă și de-acésta descoperire, se desfacă biblia, vream se dicu, foisóra „Luminatoriului“ nr. 10. Acésta înse nu împedecă nimicu pe alchimistulă mitologicu, ca totu în

același număr alu foișorei, mai cătră fine, se degradeze și pe Christosul la sôrtea de buruiénă, care se numește *Odoleanu*. Ovidiu în metamorfosele sale este unu cârpaciû nevoiașu, pe lângă d-lu Marienescu care scie se făcă asemeni minuni!

Causa pentru care d. Marienescu, crede că deitările nu potû eși din atribuțiunile lorû, este că dânsul nu are cunoscianța de-o evoluțiune ce s'a întêmplatû în mitologiă. Dăcă este adevăratu, că deitările s'aû născutû din ideile, ce și-le-aû formatû ômenii despre elementele sêu puterile naturei, pe basa influinței ce acestea au exercitatû și exercită în natură, prin urmare și asupra omului, nu este mai puțin adevăratu, că după-ce deitatea s'a întrupatû și s'a ficsatû în consciința omului, a începutu a se consideră ea ca mai nainte esistență, decâtu corpulû sêu puterea cutare din natură, și astû-feliû Diana și Helios nu esista pentru-că sôrele și luna aû esistatû mai nainte de ele, ci sôrele și luna esistă fiindu-că esistă Helios și Diana. De-aici a provenitû apoi că deitările despărțindu-se, în ideia popórelorû, de cauzele din care s'aû născutû și întunecându-se cu totulû acéstă origine a lorû, ele și-aû luatû o libertate de acțiune din cele mai întinse, conformă cu atribuțiunea unei deități, a carei însușire fundamentală este atotû-putința. Etă originea rătăcirii d-lui recensentû.

Alchimistulû nostru pretinde mai încolo, că și poporulû totû așa înțelege mitologiă, ca dânsulû. Vomû vedé îndată. Mai departe susține, că nici o deitate nu pôte avé alte însușiri decâtu acelea cari le simboliséză

și cu cari apare de regulă. Așa d. e. Nuorașu nu s'ar' puté rugá la Cosinziana, și ea nu ar' puté s'e-i ajute s'e sageteze bálaurulú, căci ea este *luna*, și cum ar' puté fi luna „și eroină ucigátore“? se întrébă cu mirare d-lú Marienescu. Dreptú-aceea nici Fétu-frumosú, Murgilá, Miédă-nópte și Zorilá, fiindú lucéferi, n'arú puté s'e facá altú-ceva decâtú ce potú s'e facá în calitatea lorú de lucéferi.

Prin urmare Cosinziana n'ar' puté apérá pe Negru și pe Români, căci ce interesú s'e aiba Luna de ei, de nu cumva arú fi toți — lunatici! . . .

Fétu-frumosú și ceialálți feți, ce arú avé ei, ca lucéferi, cu Români și Români cu ei, afará dóra când resare lucéferulú de ziua și esú boarii cu boii la pășune, s'eú când resare celú de séra și copiii fugú cu vițeii acasă, cu s'e nu i prindá Mama-pádurei. Baba-Dochia n'ar' avé alta de-a face, decâtú în cele nóue zile se-și scuture cojócele, și apoi s'e-se puná și s'e tragá unú puiú de somnú până la anulú, când va deșteptá-o érași strengariulú de Mărțișorú. Pe Riscogelú, care, dice mitologulú, este deitate edificátore, ar' urmá că nu l'amú puté vedé decâtú cu barda, cu herestréulú și celelalte unelte în spate, ámblandú câte-odată și de-a-'mboisele cum le cam place — lemnarilorú. De óre-ce în Negriadá nu s'a urmatú așa. tótá mitologia ei, dice recensentulú, este fără sistemá. N'avemú decâtú s'e cercetámú și vomú vedé.

Așa-și imaginézá recensentulú sistema mitologiei pe-
ste totú, și în specialú și a mitologiei nóstre náționale.

Până la d-lu Marienescu n'amū auđitū, n'amū cetitū și n'amū vedutū aplicată la nici unū scriitoriu clasicū o așa sistemă mitologică și cu unū înțelesū atātu de mărginitū, absurdū chiar.

Décă recensentulū ar' fi meditatū numai unū momentū la consecințele acestui principiu, s'ar' fi spăimētatū însuși de monstruositatea lui. Ce ar' urmă din acestū ridiculū principiu mitologicū? Consecința nemijlocită ar' fi, că deii nu suntū decâtū nisce simbole seci ale unoru elemente, puteri sēu fenomene din natură, nisce păpuși cari aū sē jōce după cum pōrtă natura ațele. A două, că deii nu arū avé nici o voință propriă, arū fi cu totulū lipsiți de libertatea acțiunilorū lorū. A treia, că deii n'arū puté se fiă decâtū cu multū mai inferiori, decâtū omulū, care are voință propriă și deplină libertate a acțiunei. Dar mai multū! Deii arū fi inferiori celorū-l-alte animale, cari aū și ele o libertate, unū instinctū alū lorū propriū. În ultima analisă, frumosulū Olimpū alu vechilorū Eleni și alū Romanilorū ar' fi numai o menageriă, dar o menageriă de animalele cele mai miserabile.

E fatalū, că d-lu Marienescu, care se ocupă atātu de multū cu mitologia, chiar mitologia s'o înțelegă într'unū modū atātu de stângaciū. La noi, cari suntemū începători în tōte și ne primimū împrumutatū înțelepciunea fără multă judecată, pōte se trecă ușorū asemeni scrineteli, fără sē-și afe corecțiunea.

Sē vedemū acum decă în adevērū așa s'a aplicatū mitologia, cum dice d-lu Marienescu, sēu după cum am

aplicat'o eũ în Negriada. Sã mergemũ cbiar la fântãna mitologiei, ẽr' pentru mitologia nõstrã naționalã, la povești.

Vântulũ favorabilũ navigațiunei 'lũ trimite atãtu Joe, cãtũ și Calipso, Circe, Minerva și Apoline. 1) Minerva ca deieșa întelepciunei, Apoline ca deulũ sórelui, Calipso și Circe ca simple nimfe, n'ãu de-a face nimicũ cu vântulũ, n'ãu nici unũ atributũ, nici o influințã ierarchicã asupra lui, cu tóte aceste ẽtã le vedemũ dispunẽndũ de elũ.

Neptunũ adunã nuorii și rescólã vânturile, ẽr' Polifemũ dice, cã Neptunũ i va vindecã ranele, deși elũ nu avea nici o putere peste vânturi și cu atãtu mai puținũ putere vindecãtore. 2) Minervã trimite somnũ Penelopei, opresce nõpțea în locũ și reține pe Aurora în Oceanũ, ca sã se nu aparã pe pãmẽntũ; totũ ea trimite vântũ favorabilũ, trimite nebuniã asupra pețitorilorũ Penelopei. 3) Helios (Sórele) se crede, cã póte sã sfarme naia lui Ulise. 4) Vinerea dimpreunã cu Apoline apẽrã cadavrulũ lui Hectorũ de putrejune. 5) Junone se duce sã rescólẽ vânturile, Zefirulũ și Notulũ; se duce sã chiãme somnulũ ca sã adórmã pe Joe. 6) Cu deosebire Junone și Minervã jõeã în Iliada și Odiseiã nenumãrate role cu totulũ strãine de atribuțiunile lorũ. Minerva, cum

(1) Odiseia c. 15 v. 292, 474; c. 5 v. 167, 268; c. 11 v. 7; c. 12 v. 149, și în alte locuri.

(2) Odis. c. 5 v. 291, c. 9 v. 520.

(3) Odis. c. 16 v. 451, c. 23 A. 243, c. 20 v. 345.

(4) Odis. c. 12 v. 349, c. 15 v. 292.

(5) Il. c. 23 v. 1-5.

(6) Il. c. 21 v. 344, c. 14 v. 233.

amă vedută mai sus, se luptă chiar cu Marte și-l rănesc. Chiar și plâpânda Vinere se amestecă până și în luptă, scöte pe Eneia din luptă și este ranită de Diomede. ¹⁾ În o sculptură aflată de curându în săpăturile dela Pergamă se înfașează o dină luptându-se cu Gigantii. Unii presupună a fi Vinerea.

Dar dintre töte casulă celă mai drastică este, când Helios (Söarele) amenință lui Joe, că elă va coborî în iadă și va-lumină celoră morți, decă nu-și va resbună asupra soțiloră lui Ulise, căci i-au ucisă boii, ér' Joe respundendu-i dice, se remână numai și se lumineze mai încolo ömeniloră pe pământă, căci elă 'lă va resbună. ²⁾ Omeră chiar și în privința locuinței deitătătoră și-a permisă cea mai mare libertate, după cum i-a venită mai bine. Elă pune de exemplu locuința Aurorei la apusă, ³⁾ ér' locuința Zefirului, vântă de apusă, o pune la medă-nopte în Tracia. ⁴⁾ — Aceste număröse exemple le-ași puté înmulți cu o sumă altele din Argonautji lui Apoloniă Rodiă, din continuarea Iliadei de Quintă dela Smirna, din Virgiliă, Ovidiă și alții. Din Virgiliă mă provocă numai la loculă unde Vinerea plângându-se la Neptună asupra Junonei, între altele dice:

Și mările ea töte le-amestecă cu cerulă,
Căci ei de-ajunsă nu-ı fură a lui Eolă furtune,
Atăta cutezare în chiar ală teă imperiă.

(Aeneid. c. 5 v. 790—793.)

(1) Il. c. 5 v. 311 și 335

(2) Odis. c. 12 v. 377. sq.

(3) Odis. c. 12 v. 3.

(4) Il. c. 23 v. 200 și 229. sq.

Va să dică, poetul nu numai prin o aplicare tăcută, dar chiar și prin o declarare expresă ne spune, că deitățile se amestecă una în sfera celeialalte!

Dar ceva mai mult! La Ovidiu Junone cobore chiar și în iad:

Er' Juna părăsesce ceresculă ei palatū
Și 'n iadū coborē-aprinsă de ură și mânia,
Și când acolo intră, sub sânta-i greutate
Cutremură-se pragulū, și Cerberū nalță-odată
Trei capate și latră de-odată de trei ori.

(Metamorph. c. 4 v. 446—450.)

Ferice de voi, Virgile și Ovide, ca ați murit de mult, altmintrea eră s'o pățiți reu cu—dl. Marienescu!

Din aceste desfășurări, din aceste probe, rezultă două împregiurări foarte momentose: întâiu, că Omeru, fântâna mitologiei clasice, lasă zeilor deplină libertate de acțiune, și prin acesta i face răspunzători de faptele lor, supunându-le legilor moralei; a doua, prin aceasta și numai prin aceasta se poate întemeia totu-odată o lume, un stat organizat de zei: cu rege, consiliu și for. Din contră, dacă deitățile mitologice ar fi numai păpușeria, instrumente orbe cu o destinațiune petrificată, neschimbată dela început, cum voiesce să le facă acum după mii de ani minunatul nostru mitolog, atunci totă organizarea în stat a zeilor eră nu numai de prisos, dar absolut cu neputință. Atunci Iliada, Odiseia, Eneida și toate epopeiele, afară de cea visată de recensentul, n'ară esista cum sunt.

Să vedem nu cumva mitologia noastră i va da dreptu

recensentului ! Din nefericire, se înțelege numai pentru d-lu Marienescu, poesiele și poveștile noastre 'lu acusa totu atât de greu de nesciință. Și în poesiele și poveștile noastre ființele mitologice suntu totu atât de libere în acțiunile lor, ca și în mitologia clasică ; se putea altu cum ?

Vedemă pe Fetu-frumosu luându-și de soți în aventurile sale pe Strâmbă-lemne, Sfarmă-petri, Apă-rea și alții. ¹⁾ Acum decă Fetu-frumosu e lucéferu, Strâmbă-lemne arboru, Sfarmă-petri mineralu, Apă-rea, póte simbolulu apei: atunci, după teoria recensentului, lucéferulu din ceru cum ar' puté sé aibă soți pe aceștia depe pământu ? În alte povești 'lu vedemă cu Flămândila, Setila, Sare-munți, Ochila, Lungila, Lațila și chiar și cu Gerila. ²⁾ Este fără îndoieală interesantu a vedé pe Fetu-frumosu, între alții, și cu Gerila căletorindu pe unu timpu „când sórele arde ca și în luna lui cuptoriu și trecându prin nisece văi frumoșe de unde se întindea nisece munți împodobiti cu copaci și cu o verdéța de fti desfata inima“. Așa se dice în povestea lui Ispirescu citată în nota din urmă. Cum s'ar' uní Gerila cu sórele din luna lui cuptoriu, cu văile frumoșe și cu verdéța, decă poporul și-ar' închipui pe Gerila ca *gerulu* în ființă ? Séu Gerila ar' trebui sé péra de sóre séu verdéța de Gerila ! Gerila n'ar' puté âmblá decátu érna, séu pe unde âmblá elú ar' trebui sé-se facă érna !

(1) Calind. Basm. 1877 p. 34, Basm. de T. M. Arsene ed. II p. 174-75.

(2) Calind. Basm. 1875 p. 47, Ispirescu Legende part. II fasc. II p. 64, Basme de T. M. Arsene p. 160-161.

Vedurămă mai sus, că la cei vechi până chiar și sórele putea se cobóra în iadú, în ceea-l-altă lume. Și în poveștile nóstre sórele se află și pe *celalaltú tĕrĭmú*.¹⁾ Dar ceva mai singularú! În mitulú „Sórele și Luna,” care se află în cântulú alú șeselea din Negriadă, după cunoscuta poesiă populară, se díce că D-đeu a dus Sórele și la preâmblatú prin raiú și prin *iadú*.

Recensentulú laudă acéstă parte a Negriadei, uitându, se vede, că ea este dintre tóte cea mai contrară teoriei sale. Va sé díca teoriile dĕnsului se schimbă ca dílele babelorú. Acum pune o teoriă, acum o restórnă, apoi ér o pune. Unú caleidoscopú de inconsecințe și contradiceri!

Étă câtú de departe se află recensentulú cu ideile sale de ideile mitologice ale poporului. Dar ce-lú supĕrá pe dĕnsulú acéstă, căci am vedutú mai sus, nu dĕnsulú voiesce sé învețe dela poporú, ci vré sé facă pe poporú sé învețe dela dĕnsulú. Contra unorú asemeni pretensiuni și đei se luptă ínđeșertú!

Atátú în mitologia vechiă, câtú și în a nóstră, poporulú nu idealisézá totú-de-una unele fenomene séu puteri din natură. Așa aflămú la cei vechi Sórele și Luna (Helios și Selene, Sol et Luna) cu numele neschimbate în povești. Totú asemenea și în poveștile nóstre. Cu tóte acestea li se dau tóte atributĕle și calitatĕle personale. Va se díca se personifică chiar și numele realú și neschimbatú și se ínvestesce cu tóte prerogativele personale. Nu-i acéstă o probă de cea mai adâncă putere morală a poporului? Elú scie obiectele adorațiunei sale sé

(1) Fundĕseu, Basme ed. 3 p. 129.

le deifice, ér' nu se le *dobitocéscă*, după cum face mintosul nostru mitologă!

Deosebită curioasă suntă ideile recensentului despre *Somnă*. Dênsulă din cuvântă în cuvântă susține, că Somnulă „are influință numai asupra ómeniloră”, prin urmare, după dênsulă, este falsă aplicarea ce se face în Negriadă, unde Somnulă, la rugarea Cosinzianei, adorme pe Baba-Dochia și pe Vêntóse. Va se diceă, d-lă Marienescu face ingenioasă descoperire, că numai ómenii dormă. Câtă se va supără Darwină, că elă n'a observată acésta pân' acum!

Dar noi abstragemă dela monstruositatea ideii și ne mărginimă la cestiunea nôstră. Recensentulă arată aici o duplă neînțelegere. Ântăia, nu scie distinge între elemente și fenomene: Sóre, Lună, luceferi, aeră, vântă, mare, riă, lumină, fulgeră ș. a. așa după cum există și se arată ele în natură, și între personificarea loră. A dóua, mărginesce puterea somnului numai la ómenă, o ideia acésta totă atâtă de fericită, ca și *lungimea pământului*!

Adevêrată, a dice în sensă *reală*, că Somnulă a adormită vântulă, marea, riurile ș. a. ar' fi absurdă, de și se dice adese-oră și fórtă bine în sensă *figurată*: vântulă, marea, riulă dorme. Dar când aceste elemente séu fenomene se personifică; când unulă se numesce Joe, altulă Junona, altulă Neptună, Vêntóse, Cosinziana, Fêtufrososă ș. a. atunci aceste persóne, aceste deități, se închipuescă supuse Somnului ca și celelalte vietăți.

Recensentulă are chiar și tristulă curagiă a susține, că așa ar' fi cum dice dênsulă, și „după închipuirea din

alte mitologii, "dar fără să ne spună, cari aru fi acele minunate mitologii.

Recensentul n'avea decât să citească în Iliadă, nu mai departe, ci la cântul II v. 1—2, care sună

Toți deii și ostași pe care luptători
Dormiău întrăgă noaptea.

și vedea că nu numai noi păcătoșii, dar și deii se bucură de darul somnului.

Recensentul dice mai încolo din cuvânt în cuvânt : „Pe Vântose numai o deitate de natura loră le-ar' pute învinge, pe Boreas, vântul de mătă-ți, cum numim adă Borea, care are putere de adorme prin căldura lui, pentru-ce nu a cercat Cosinziana ajutoră la Borea?”

Și acestu pasagiū este scrisu în unū stilū gramatical-minte cu totul neînțelesū.

Mi se pare înse, că recensentul ar' fi voitū să dică, că, în locū de Somnū, Cosinziana se fiă chiamatū pe *Borea* ca să adormă pe Baba-Dochia și pe *Ventose*, căci ea are prin căldura sa puterea de-a adormi. Va-se dică rigorosulū mitologū, ăra-și restornă teoria și dă chiar și *Venturilorū* putere de-a adormi. Danciulū, care se pusesse la vântū să mōră, i-ar' pute spune mitologulū mai bine de puterea adormitōre a vântulū.

Recensentulū uită, că Boreas sēu Borea ca vântū anume nu este cunoscutū poporului, căci elū sub *bore* înțelege o adiare lină și *Borea*, de genū masculinū, cum face recensentulū, nici nu esistă nici n'ar' pute esistă, decât de genulū femininū. Prin urmare ar' fi fostū absurdū a pune

bórea în luptă cu *Vântósele*. Eră nu numai neverosimilă ca blânda *bóre* se învingă pe turbatele *Vântóse*, eră cu totul necredutū. Esistă înse și unū altū motivū multū mai greu. Vânturile, în lupta lorū contra ómenilorū, nu se aplică nici odată unulū contra altuia, ci dispunū de ele séu o personificațiune a lorū colectivă, cum este Eolū în mitologia vechiă, numitū la Omerū împărțitoriulū séu guvernătorulū vânturilorū, séu vre-o altă deitate. Mai târdiū, câtră capétulū recensiunei, recensentulū uitândū, se vede, că-mi recomëndase *Borea*, vine și-mi recomëndă *Crivețulū*. Lipsa de sistemă, disordinea și întunericulū ideilorū în care și-a îmbrăcatū recensiunea, l'au adusū, cum amū vedutū și mai sus, la atâtea contradiceri copilăresci în același articolū.

V.

Ar' remâne necompletū acestū studiū, decă nu amū vorbi mai de aprópe despre una din cele mai însemnate creațiuni ale mitologiei nóstre. Înțelegū pe Ileana Cosinziana.

D-lū Mariènescu după ce dice, că Ileana Cosinziana este personificațiunea lunii, nici acum precum nici altă dată în tóte descoperirele sale, nu ne preciséază caracterulū Cosinziănei. În recensiunea sa se mărginesce numai la negațiuni. Cosinziana, dice dēnsulū, nu póte fi dina cântărei. prin urmare nu póte fi invocată de vr'unū poetū : nu póte fi și nu se póte considerá nici eroină : dreptū-aceea nu póte alungá *Vântósele*, și eroii nu potū

s'o chiame în ajutoriü ; nu se póte sui în cerü, nu póte ámblá pe calea laptelui, nu póte coborí în iadü ș. a.

Trebuia recensentulü tóte acestea se le justifice, pentru-cá simpla afirmare, cá așa ar' fi și „dupá alte mitologii,“ nu póte se ametéscá nici chiar pe unü *abderitü*. Trebuia se ne spuná ce face Cosinziana, ce calități, ce caracterü, ce rolá póte se aiba ea dupá mitologia nóstrá ? Cine altulü erá mai îndatoratü a face acésta, decâtü dên-sulü, care se ocupá *teribilü* cu mitologia și vine a face și pe recensentulü unei epepeie. Dar dên-sulü s'a mulțamitü cu rola fórté ușórá a Neagái din poveste.

Së vedemü acum óre așa este și în alte mitologii caracterulü, calitățile deității de luná. Intre aceste „alte mitologii,“ recensentulü înțelege mitologia clasicá greco-romaná. Fiindü-cá în descoperirile sale d-lü Marienescu se provócă mai numai la acéstá mitologiá, trebuie se presupunemü, cá a studiat'o, dar cum o înțelege dên-sulü, acésta pentru noi este aprópe unü misterü, cáci, precum vomü vedé îndată, în vechia mitologiá stá chiar contrarulü dela ce susține dên-sulü.

D-lü Marienescu dice, cá dina lunei nu póte fi și a cântárei ; din contrá în mitologia vechiá aflámü, cá Diana, dina lunei, erá consideratá și ca dina primáverei, a plăcerei, desfétárei și a cântárei ; pe cupa lui Sosias ține *zira* în mână și este urmatá de-o cerbóicá. ¹⁾ Ea are atributulü de Hymnia va se dica *cântárețá*. ²⁾ Diana ca „cea mai frumósá“ *καλλιστη*, cum are epitetulü, este totü-

(1) Preller Gr. Myth. I 233, 239. Pausania 8. 5 ; 8, 13, 1.

(2) E. Braun, „Arthemis Hymnia“ Roma 1832. Prel. ibid. I 233—4.

odată și dina frumuseții, dar în altu sensu de câtu Vineria ; este dina tinereții și a candorei. ¹⁾

După părerea recensentului, ea nu pôte fi eroină ucigătoare nici ajutătoare eroilor. Din contra tocmai acestea sunt calitățile ei cele mai înalte ; ea se numesce selbatică (*αγγοτέρη*), săgetătoarea (*ιοχ'αερα*), pentru-aceea ea are arcu de aurü, pasiunea ei este vênatulü, ea este dina fierelorü, și între multe alte atribute are și atributulü de ucigătoare de fiere. ²⁾ Ea este cu preferință dina pădurilorü și pentru aceea se numie Pădureana (*Nemorensis*). Templele ei erau în păduri și avea anumite păduri consacrate. ³⁾

Nu mă potü reține a nu rëproducece celü puținü următorilü imnă alü lui Omerü, în traducere :

LA DIANA.

Pe Diana cu arcü de-aurü, o cântü, cea sgomotösä,
Feciöra, care-i place la cerbi a săgetä,
Sortü gemenä cu-Apolo, ce pörtä spadä de-aurü ;
Pe munți umbroși, pe piscuri batute d'ale vânturï,
Petrece cu vênatulü trägându din arcu-i de-aurü,
Și când ea săgetezä cutremurä-se munții ;
Pădurile umbröse resunä töte 'ngiurü
De ragetulü de fiere, pämëntulü se 'nfiörä
Și multü pescösa mare, ér' ea multü inimösä
Alérgä 'neöce 'ncolo necându mereü la fiere.
Când apoi *Săgetara* vênându s'a săturatü,

(1) Odis. 6, 151—2 ; 4, 122 ; 17, 37. Euripid. Hippol. 64, 70. Ifig. 1464 și 1544. Esch. Agam. 135. Sofocl. Cl. 1239.

(2) Omerü II 5, 51—54 ; 16, 183 ; 21, 470—1, 480. Odis. 1 198—9. Calimachü Imnulü la Diana.

(3) Liv. 27, 4. Virg. Eu. 746. Hor. od. lib. I 21, 6.

Simțirea desfătându-și, atunci descórdă arcu
Și merge la palatul iubitului frățin
La Febulă Apoline, la Delfi avută popor,
Se 'ntindă dulcea horă cu Muse și cu Grații.
Aici apoi 'și-atêrnă și arcu și săgete,
Și dalba ei săptură frumosă împăunată,
Se pune 'n fruntea horei, ér dînele 'ncepêndu
Iși cântă pe Latona ușoră de picioru,
Căci i-a născutū și 'n minte și 'n fapte ceī mai mari.
Trăiți fiīi lui Joe și-ai candidei Latone !
Er eū de voi și cânturi nici când nu mi-oīu uită.

Ca dina resboitóre, afară de cântecul de resboiū *Pean*,
ce se cântă și lui Apoline și ei, ea mai avea unū anume
cântecū de resboiū ce se cântă numai în onórea ei. ¹⁾

Ea are putere și asupra vânturilor, căci se scie că a
opritū flota grecescă în Aulida. Calimachū ridică cu deo-
sebire acéstă putere a Dianei. Ea este conducătórea pe
căile grele și are anume epitetul de „conducătóre“ ²⁾;
ca una dintre cele 12 deitāti principale, mergea și ea
la adunarea deilor pe calea laptelui. Ea nu numai a
condus la iadū pe Cerere, când acesta 'și cântă fiica, dar,
ca dina farmecelorū, se cugetă locuindū în iadū.

Se vedemū acum ce este Cosinziana în poveștile nóstre.

Unulū din cele mai dese și mai frumoșe epitete ale
Cosinzianeī este : „din cosiță flórea-i cântă, nóue împê-
rați ascultă.“ ³⁾ Despre fetele cari cântă frumosū se dice :
cântă ca Ileana Cosinziana, séu : n'ó întrece nici Ileana

(1) Poll. 1, 38, 4, 53. Ath. p. 6.9. B.

(2) Schol. la Teocr. 2, 12, Paul p. 104. Jar. Diana enim viarum
putabatur dea. Calim. Hymn. in Dianam. Paus. 8, 37, 1, 2.

(3) Th. M. Arsene, Basme ed. II p. 5.

Cosinziana. Va se dîcă ea este și la noi dîna cîntărei. Ea este dîna jocului, căci nime nu jîcă atîtu de frumosu ca ea. ¹⁾

Cosinziana este dîna cea mai frumosă. În cunoscuta poesîa populară „Sórele și Luna,” Sórele a âmblatu cerulu și pămêntulu, și frumosă ca soră-sa Ileana Cosinziana n'a aflatu. O fată frumosă se dîce că este frumosă ca Ileana Cosinziana, și acêsta este totu ce pôte fi mai frumosu după ideia poporulu.

O poesîa populară dîce :

Pórcitú-mi-a mândra
Sê mé ducú pân' la dênsa,
Duce-m'âși ca unú nebuñ
Pe-o frunđița de alunú.
Trecú în vale, morú de sete,
Mê 'ntêlnescú cu dóue fete,
Amêndóue 'n berte nóue
Sărutá-le-âși pe-amêndóue,
Er' pe una totú-de-una,
Că-î frumosá ca și luna.

Er' în altă posîa populară se dîce :

Frunđa verde de bujorú . . .
Fost'a fostú unú bádișorú,
Elú de tinêrú s'o 'nsuratú,
Dalbá fatá și-o luatú,
Pe sub sóre
Sóța n'are,
Numái sora sórelú
Șede 'n pórtá raiului. ²⁾

(1) Fundescu, Basme, p. 100.

(2) Balade de M. Pompiliú p. 50.

În fine alta dice :

Floriciă 'n foi albastră !
Pecatu de dragostea noastră,
Că e lumea rea și hătă,
Umblă 'n față se ne scotă,
Toți strigă și facă gură largă,
Dragostea ca se ne spargă.
Of ! draga mea 'n lume una
Mai frumósă decâtú *Luna* !

În unú cântecú popularú publicatú de Ant. Panú în broșura : „*Poesii diverse*“ 1837 ed. II se dice :

Sus pe cerú cum este *Luna*,
Așa estí pe pământú una.

Ea are pe *vino-'n-cóce*. ¹⁾ Ea este đina tinereței fără bêtrânețe pe care o caută Fetú-Frumosú, ²⁾ ea este đina primăverei ³⁾ și a plăcerii și ca atare locuiesce pe plaiurile cele mai încântátore, unde e totú primăveră, în grădinele cele mai frumóse, cu isvóre limpeđi ca lacrima, cu flori neveședitóre, cu păseri cântátore. ⁴⁾

Ea este eroină în tótă puterea cuvântului. Are arcú, calú-măestru cu care cutrieră în aventurile ei, cerulú, și pământulú. Se luptă cu zmeii și cobóre și pe tărîmulú

(1) Ispirescu, Legende, fasc. II p. 17.

(2) Ispirescu, Eegende: Paserea măiéstră, Tinerețe fără bêtrânețe.

(3) Ca atare ea are urmátóarele epitete în povești: Ileana Simziana, cosită de aurú, câmpulú înverdesce, florile 'nflorésc. (Ispir. f. II pag. 22).

(4) Ispir. Leg. fasc. I p. 8, 9, 86 s. Porculú fermecatú; Arsene în Ileana Cosinziana.

cela-l-altu. ¹⁾ Ea este ȃina pȃduriloru Ńi a fiereloru. ²⁾ Este de a se observȃ, cȃ sub acestu raportu Ńi ȃn mitologia nȃstrȃ Cosinziana ȃmparte rola cu Sȃnta-Vineri, cum se pȃte vedȃ din ultima citaȃiune. Palatulũ ei este ȃn o pȃdure neȃmblatȃ, ȃn care se aflȃ tȃte speciile de fiere. Fetũ-frumosũ nu sȃ pȃte apropiȃ de ea decȃtu sub forma de cerbũ, ceea-ce aratȃ predilecȃiunea ei pentru cerbũ ȃntocmai ca Diana. ³⁾ Ea ȃmblȃ pe „calea robiloru“ sȃu „calea laptelui“, are locuinȃa Ńi ȃn cetatea de aerũ Ńi pe tȃrĩmulũ cela-l-altu. ⁴⁾

Precum Diana la cei vechi, aŃa Ńi Cosinziana la noi are nemȃrginitȃ putere asupra farmecelorũ. Cine nu cunoŃee hora :

Haĩ Ileanȃ la poiȃnȃ,
Sȃ sȃpȃmũ o buruiȃnȃ,
Buruiȃna macului,
Sȃ o dȃmũ bȃrbatului,
Sȃ totũ dȃrmȃ, dȃrmȃ dus,
Pȃnȃ sȃrele-a fi sus.

Ileana din acȃstȃ horȃ este totũ Ileana Cosinziana. Acȃsta se confirmȃ prin ȃmpregiurarea fȃrte caracteristicȃ, cȃ ȃn tȃte provinciile Ńi ȃn tȃte ȃnuturile locuite de Romȃni, ȃn acȃstȃ horȃ este totũ numai Ileana. Dicu caracteristicȃ, cȃci poporulũ schimbȃ ȃn poveŃti Ńi ȃn

(1) Fundescu pag. 49 Ńi 50. Arsene ibid.

(2) Ispir. fasc. I p. 8, 9, 95. Fundescu pag. 110—11. (Sȃnta-Vineri).

(3) Fundescu pag. 49, 52.

(4) Fundescu pag. 100. Ispir. Porculũ fȃrmecatũ. Arsene: Il Cosinziana.

poesă înfinită numele. Se mai confirmă neîndoieit prin un alt cântec popular, în care se dice :

Moră și moră, maică Ileană!
Fă-ți cu mine o pomana
Și fimi ad' o buruienă
Buruiana dorului
Din lunca mohorului,
Să o dau la cine vreă
Se-mi ardă cum ardă și t^ueu.

Asemenea se confirmă și prin următoarea horă populară :

Ileuța dela Pétra,
Cu pereica retezată,
Ce-a fărmeceat^u lumea totă,
Vin' să te sărută odată,
Să mă farmeci și pe mine,
Ca să mă iubescă cu tine?

A întelni numele Ilenei și numai al^u ei în asemeni invocațiuni, nu este întemplantoriu, este sacramentul!

În fine nu este amor^u în care se nu întrevină Ileana s^u Luna. Citez^u din „Poesiile populare“ culese de S. Fl. Marian^u următoarele ;

După ce ne-om^u depărtă,
La s^or' ne-om^u încredință
La lună ne-om^u cunună.

(Part. II pag. 30)

Dis'a luna de cu s^eră
C'a eși Lisandru-afară.

(ibid. p. 48).

O! lună luminătoare
Și stele strălucitoare!
Străluciți mai cu tărie,
Scumpa mea călătorie,
Ca să vedu eu a mă duce,
La iubita mea cea dulce.

(ibid. pag. 65).

Cine doru pe vale n'are,
Nu șei luna când resare,

(ibid. pag. 91).

Câte stele suntu pe ceru,
Tote până 'n ziua peru;
Numai luna și cu-o stea
Șcie de patima mea.

(ibid. pag. 121).

Dis'a badea c'a veni
Dacă luna-a resări.

(ibid. pag. 169).

Încă o probă din cele mai caracteristice în această cestiune! Mai nu există descântecul în care Luna se nu apară ca puterea cea mai influentă. Scimă că o mare parte din descântece și farmecătorii, se facu noptea la lună, și după credința poporului nici aru avé vre-o putere de nu s'aru face la lună. ¹⁾ În cele mai multe descântece aflăm dicându-se că :

Maica Domnului
Cobore din înaltul cerului
Pe scări de argintu,

(1) Buciumul Român pe 1878 fasc. III p. 135.

și séu aduce leaculū séu spune ce și cum sē-se facă. ¹⁾

Maica Domnului în unele, în altele Maica Preacurată. Maica Sânta-Maria, nu este decât Luna séu Cosinziana, în loculū căreia s'a substituită prin influința creștinismului. Până astăzi înse această influință n'a reeșitū a alungă cu totulū pe Luna séu Cosinziana din descânțete și farmece. Noi o aflăm chiar și adī adese-ori în descânțete și farmece sub numele ei neschimbatū Luna, séu Sora-Sórelui și Sânziana. ²⁾

În fine nu putemū lăsă neamintitū, că cultulū Dianei la strămoșii noștri în Dacia, pe când erau încă păgâni, eră fórtē înrădăcinată. Inscriptiunile aflate în Dacia până la 1865 și publicate în opera citată a lui Aekner și Müller, afară de Esculapū și Hygia, deitățile sănătății. nici o deitate n'are atâte înscriptiuni, ca Diana.

Etă dar cum au aplicatū scriitorii clasici mitologia. Etă cum o aplică chiar poporulū românū în poesiele și povestile sale, în fine etă, așa dicându, portretulū și viéta Cosinzianeii în credința și imaginațiunea poporului!

În acestū spiritū am voitū sē-se nască și Negriada. Ea privesce cu plăcere și cu respectū la *serioșii* ei judecătorii, ori-câtū de severi se fiă, ér' pentru Șoldilă alorū d'alū-de *Vénturilă* împletescē serioșitatea cu satira.

(1) Idem facs. III p. 135—140; facs. IV pag. 178—179.

(2) Idem facs. III p. 141; facs. IV pag. 179, 180. Veđi și Poșif pop. rom. de Teodorescu p. 374.

FÂNTÂNA BLANDUȘIEI

(de V. ALECSANDRI. BUCUREȘTI, 1884).

Teatrul român atâtu de lipsit de scrieri originale a primit cu mare bucuria această piesă a d-lui Alecsandri. O parte din diaristică, chiămată a judecă nu numai piesa, dar și publicul, a tăcut, alta a primit-o cu entusiasm. Și presa care a tăcut și care a vorbit, fiă-care a vorbit sên a tăcut nu din motive literare, ei cu totul de-o altă natură, cari, din nefericire, se amestecă la noi în toate cestiunile. Mai nainte de-a întră în analiza piesei, sê ne fiă permis a reproduce, din dările de sêmă ale unor diare de atunci, locurile în care recensentii 'și resumă aprețiarile lor.

Éta unŭ pasagiŭ ce-lŭ aflămŭ în recensiunea făcută în *L'indépendance roumaine* din 25 Martie 1884, și pe care noi 'lŭ reproducemŭ în traducțiune română :

„In scurtŭ, eŭ credŭ că *Fântâna Blandusiei* este fără îndoieală cea mai bună scriere dramatică a d-lui Alecsandri. Ea n'are aprópe nici unŭ defectŭ din punctŭ-de-vedere scenicŭ; este o comedie clasică în totă puterea cuvântului, și suntŭ sigurŭ, că tradusă bine va obține în toate cele-l-alte limbi unŭ fórte mare succesŭ

pe toate scenele mari ale Europei. Va să zică, succesul d-lui Alecsandri de-astă-dată nu se datorește numai valorii literare a scrierei! Caracterelor personajelor se susțină dela un capăt până la altul al piesei. Ele sunt adevărate și omenesci, păstrându fondul istoric și clasic scos din studiul consciincios al datinelor romane. Ceea-ce face principalul merit este profumul de clasicism ce se respândește peste întreaga scrierea“.

Un altă diară, *România liberă* din 31 Martie 1884, după-ce face o analiză și reproduce totu ce i s'a părut mai bun în piesă, dice: „Să analizăm frumusețile literare, ce am citat mai sus? Pentru-ce? Ele se impun dela sine, și o laudă ori o critică mai multă ori mai puțin nu le vor face nici mai frumoșe nici mai nemuritoare. Totu ce putem spune, împreună cu a cei ce în admirare au asistat la acestu nou triumf al cântărețului vecinic tineru și feric, al omului de inimă și de înaltă și generoșă simțire, este că în fața lui și în fața lucrării sale literare, descoperindu-ne capul, vom sta plecați și cu fericirea în suflet făcându-i cortegi nesfârșit întru onorea și fala țerei, a scenei și a literaturii Române. Evohe! Evohe! Evohe! etc.“

Deși au trecut aproape trei ani dela aparița piesei, o critică în adevăratul înțeles al cuvântului n'am vădit încă. Fără îndoie, recenziunile aruncate în fugă prin diare după întâiele reprezentațiuni, și din care noi reproducem cele de sus, nu se pot pune pe acé-

stă liniă. Ele se nascu sub ântâiele impresiunii, cari zu numai că nici odată nu potu rămâne scutite de felii-rite influințe, dar le lipsesce, așa dicându, chiar și timpul de cocere, o cerință neîncungiurată în apretiarile seriose.

Întrându în materiă, înainte de tôte ne întrebămū : ce felii de piesă a voitū sē facă poetulū ? La puñerea în scenă a fostū anunțată ca *Comediă*. În volumulū tipăritū autorulū nu dice decâtū „piesă“, ceea-ce nu însemnă nimicū, și datorii eră autorulū sē spună ce este. Esperiențele înse ce le făcuse cu „Despotū-vodă“, dându-i succesivū diverse titulaturi teatrale, 'lū făcuse în fine mai multū decâtū sficiosū. Prin urmare autorulū ne dă o piesă teatrală, pe care n'a cutezātu s'o boteze, când a presentat'o nu numai publiculū teatralū, dar și celui literarū. Acēsta înse nu ar' avē nici o însemnătate, când piesa odată cetită, desvelită, așa dicându, înaintea cetitoriulū, genulū ei s'ar' arătā de sine. Din contră piesa nu are nici unū genū pronunțatū. Comediă nu-i, căci nimicū comicū nu se află în ea, nici ca întrigă și mai puținū ca caracterū. Așa numită dramă de caractere încă nu este, căci în faptă nu desvóltă nici unū caracterū. Nu mai încape îndoielă, acēsta este unū defectū capitalū, care nu se pôte reparā prin nimicū. Căci decă ori-ce scriere trebue sē aibă unū caracterū, în o piesă de teatru, unde persónele pașescū vii pe scenă, unde acțiunea se esecută sub ochii publiculū, caracterulū este viéta și mórtea piesei. Despre acēsta, eredemū, nu mai încape desbatere. A dóua întrebare este :

pentru-ce autorul și-a luat de subiect pe Horatiu ?
Înainte de-a lumina această întrebare, trebuie să arătăm,
că punerea scriitorilor pe scenă, ori-cât de mari să
fiă ei, ba chiar când sunt mari, este un subiect în
general nefericit. Scriitorii reprezintă *idei*, er' tea-
trului i trebuie fapte, *acțiuni*,

Aut res agitur in scenis, aut acta refertur.

Numai două piese de valoare cunoșcăm până-acum în
care eroul este un celebru poet. Este *Tasso* al lui
Göthe și *Sapho* de Grillparzer. Și pentru-ce a luat
Göthe pe *Tasso* ca subiect ? Nu mai pentru-că el este
un mare poet ? Pentru această nu l'ar' fi luat nici
odată, ba nici pe alții mai mari ca el. El l'a luat,
pentru-că, afară de personaj însemnat ca poet, a
avut și o viață sbuciumată, tragică ; și l'a pus pe
scenă cu un eveniment istoric, cu o faptă concretă
din viața lui, amorul nefericit pentru princessa Leo-
nora de Este. Va să dică Göthe a luat pe *Tasso*, ca
subiect al dramei sale, nu pentru-că *Tasso* este un
mare poet, ci pentru-că acest poet a făcut și cu-
tare lucru, a pățit, a suferit ceva anume și ceea-ce
cunoșc și știu toți câți numai au auzit ceva de *Tasso*.
Grillparzer pentru-ce a pus pe scenă pe marea poe-
tesă grăcă ? Pentru-că a avut un amor nefericit și
o moarte tragică. Totu asemenea s'a pus în scenă So-
crate, nu pentru gloria lui ca un înțelept al lumii,
ci fiind-că a murit moarte de martir pentru ideile
sale. Mai de curând s'a pus unde-va în scenă Camoens,

celebru poetu epicu portugezū, nu pentru-că este mare poetu, ci pentru-că totu-odată multe a suferitu și a muritu cersitoriū. Scriitoriulū nostru a luatū așa ceva din vieța lui Horatiū? Nimicu! Nimicu istoricu, nici o legătură între vieța lui Horatiū și scenăria înșirată în piesă. În loculū lui Horatiū totū așa de bine se putea pune ori-ce Romanū sēu unū pașă turcescū ori unū principe orientală, unde esistă sclăvia. În întregū cuprinsulū piesei, nu este absolutū nimicu, ce ar' fi necesarminte, ca faptă istorică, legatū de vieța, de persōna lui Horatiū. Sēu pōte oda, ce o cāntă Horatiū? Ode facū toți înamorati! A se înamora în o sclavă și a o liberă, căci îngiurulū acestui faptū ordinarū se învertesce tōtă piesa, o misiune cu care este însărcinatū celebrulū poetū latinū, tōte acestea totū așa de bine le putea esecutā și ori care altū personagiū, și autorulū cu unū personagiū necunoscutū putea scāpā de o sumă de mari erori și neajunsuri ce le-a comisū, alunecāndu-se pe cāmpulū vieții unū poporū clasicū.

Va sē dicā, autorulū s'a acāpēratū de persōna lui Horatiū, numai ca de o figură interesantă prin geniulū sēu, și care, 'și făcea autorulū socotēla, mai are favorulū de a fi și unū așa disū strāmoșū alū Romānilorū. În forma și cu intențiunea acēsta personagieile istorice nu trebue tārīte vrēndū nevrēndū pe scenā, căci scena nu este unū *Museū ambulatū*, unde vulgulū are ocașiune sē admire cele mai mari personagie ale istriei — în cērā și papetăria. Deci subiectulū, cum s'a aplicatū, este alegere cu totulū ūnefericitā, care nici nu

cărui recensiuone a trebuită să trecă piesa. Dacă acesta s'ar' fi întemplată aiurea, nu la noi, lumea mai linsă și diarele aveau a două și o voiósă petrecere, ba se putea întemplă ca scolarii depe galeriă să corecteze pe actori și pe autoră, cum sciă ei să corecteze. La noi? De! ca la noi!

Horatiū vedendū pe Geta (pag. 23) se întreba: Romană-i sėu străina? Întrebarea este neiertată în gura unui Romanū față cu unū sclavū, și Geta eră slavă, pentru-că sclavilorū nu le eră permisū să pórte vestmēntele romane, și prin urmare Horatiū numai de pe portū putea se vedă, că este sclavă, prin urmare și străină și nu romană.

La pag. 99 Gallus scóte din biblioteca lui Horatiū „câteva *cylindre* și le trece Getii“

Getta, citindū

... A mē opri nu potū

Să le sărutū, uimită. (le sărută) Tóte-au fostū scrise 'n cėră
Cu-acestū stiletū.

Va se dică „*Cylindre tóte scrise în cėră cu stiletū*“!

Autorulū trebuiă să-se înformeze, că în cėră și cu *stilus* se scria numai pe table cerate (*tabulæ ceratæ*), ér' în forma de cilindre se înveliau manuscriptele pe papirū sėu pe pergamenă. Singure aceste greșele, în ochii ómenilorū euoscători și cu atătū mai multū înainte a unorū capete judicióse, suntū de-ajunsū pentru a compromite nu numai scrierea în care se cuprindū ele, ci o întregă literatură în a cėrei frunte se pune o asemenea scriere.

Să vedem dacă n'a fostu mai fericitū în învențiune, în desfășurarea acțiunei și a caracterelorū. Mai întâiū se cercetămū, care este ideia fundamentală a acestei piese? Ce și-a cugetatū adecă autorulū când a conceput'o? A voitū se pună vre-unū caracterū pe scenă? Fîndū-că despre acésta nu este nici o urmă în piesă, sigurū, nu va susținé nici autorulū. A voitū se pună vre-o anume ideia? Nu vedemū absolutū nici o ideia, care autorulū și-ar' fi propusū s'o illustreze prin viaă acțiune pe scenă, decâtū pôte ca se ne vedemū strămoșiū—pe scenă în colorī nici de cum de doritū și mai puținū de invidiatū. Pôte se esiste vre-o pasiune fără se-și aibă de țintă o anume ideia? Nu, căci tocmai preesistența ideii este condițiunea *sine qua non* a pasiunei. Din acésta lipsă de ideia și prin urmare de pasiune provine, că nici autorulū n'a pututū se împrime piesei sale nici o colóre precisă, nici o direcțiune lămurită, din care causă n'a sciutū însuși ce nume, ce culóre se-i dee, ei a torsū dialogū pe aci încolo.

Fabula piesei este fôrte simplă și chiar ordinară: Horatiū, Postum și Gallus, selavulū lui Horatiū, iubescū toți pe Geta (nu Getta!), o selavă a lui Scaurū. Horatiū o iubescē cu neputința bătrînețelorū, Postum cu gustulū unui Satirū, seū cum 'lū înfațișeză piesa: „Sberândū amoru-ți veștedū cu glasū dogitū de țapū“ (p. 114), Gallus în faptă bētrēnū și elū totū ca ei, pusū înse pe scenă ca june. Cei doi dintâiū nici nu puteau se aibă pasiunea amorulū, căci trecuse amēndoi prin ciurulū și prin dârmonulū amorulū, prin tôte misterele lui, încâtū ei iubiau numai în ideia, în amintirea iubirilorū —

faceau numai teoriă ; sclavul Gallus, pe care aide ! se-lă considerăm june, este o biétă musculiță pe lângă Horatiu, domnul seń, și pe lângă Postum, pretor urbanu, ântâiul funcționar al Romei, regina lumei. Unde pôte fi vorba aici de contraste și lupte pasionate între ómeni de condițiuni de parte unii de alții ca cerul de pământu ? Pentru-aceea nici nu vinu nici-odata aceste pasiuni în colisiune. Ca doi bêtrâni, Horatiu și Postum, abia se încaldesc puțin și ceva mai mult Horatiu, ér' de gusturile storsului și smochinitului Postum nu putem nici macar vorbi. Bietul sclav Gallus ce are elu a face, decâtu se tacă și se înghiță ; pentru acéstă pozițiune a lui nici de cum de invidiatu, caracteristicu este dialogul din actul III scena 2, între Postum, Getta și Gallus, un dialog de alminterea stângaci și lemnos.

Astú-feliu personagiile principale din piesă trecu unele pe lângă altele fără se-și ațițe pasiunile și fără ca se-se întemple vre-o ciocnire, care se sgudue sentimentele. Pare că toți sciú, că ei numai se jócă de-a amorul, ca se-i védă publicul, dar nu pentru-că așa trebuie se-se întemple, și pentru-că ei așa simțesc. Amorul celor trei pentru Getta nu are peripeții. Actul II și III, în care ar' fi trebuit se-se desvólte și în fine se-se deslege acțiunea, cuprind lucruri străine de adevérata acțiune, și anume dóue prânduri, din care unul 'lu fură și-lu mânca sclavii, între cari, bine se-se însemne, se află și Geta, altul improvisatú ajungu de-lu mânca boerii. Sclavii romaní se fure și se mânca prândul ! Acésta este scena nu din viéta romană, ci din viéta bo-

erimei noastre, unde servitorimea țigănească, mănă de regulă ce-i mai bună, și dau boerilor ce mai rămâne. Ce aveau aceste prânduri cu amorul Getei? Într'adeveru nimic. Ei! dar' avea autorul, care n'a sciut să se afle o ocaziune naturală, ce se-se ofere de sine, pentru ca să facă să sclipască în ochii publicului „june sclave de diverse naționalități, îmbrăcate în costumuri bogate din țerile lor, ducând unele tablale cu fructe, cupe de preț, cununii de flori, paste zacharite ș. a.“ (p. 88), alte sclave nubiene împlind cupele de aur, ér' óspeții apărându încoronati cu flori, se goléscă cupele și bétrânul Horatiu cu cununa de mirtu (!) pe cap și cu harpa în mână, inspirat, se declame privind pe Geta“ (p. 91). Se nimeria ori nu se nimeria, acestea trebuiau neapărat puse în scenă pentru mai marea — minunare a spectatorilor de mărire strămoșilor!

Dacă cercetăm așa numita fabulă seu istoria piesei, ni se înfațéază aceleași curiosități. Tótă piesa se rotește în fond numai în giurul manuscriptului lui Horatiu pe care el l'ă perduse, și Geta l'ă veduse chiar pe la începutul actului I în ierbă la fântână, fără să-l iee de acolo, ér' actele curg pe aci încolo fără să mai audim ceva de manuscript, până către finele act. III unde apoi Geta l'ă aduce câtă bați în palmi, căci 'i trebuia poetului să-și termine piesa. Scena din urmă unde Horatiu, cu spada în mână, strigă mánios către Geta și Gallus

Mórte voue! m'ați înșelatú

Voi în genunchi! v'astéptă cumplita-mi resbunare.

și îndată apoi le strigă :

Fiți liberi după usul poporului Romanu, (asvârle spada)
De-acum a voastră-î lumea

este cu totul nepregătită, încâtu Horatiu tocmai unde trebuie să fiă în fine demnitosu, apare unu betrânū copi-lărosu. Dar' cum se întemplă, ca Horatiu să libereze o sclavă, care nici nu este a lui, căci Geta este sclava lui Scauru ?

Piesa nu desvôltă nici unu caracteru, dar cu tôte a-cestea persónele cari lucră în piese trebuie să aibă moravuri, trebuie să vorbescă și să-se pôrte celū puținū în câtū se nu devină în contradicere cu pozițiunea lorū, cu sine însuși, cu viêtă în care aparū și cu intențiunea autorului. Ne întrebămū mai ântâiu, decă Horatiu este pusū într'o societate demnă de pozițiunea ce ocupă elū în faptă în Roma, ca amicu și alū lui Augustu și alū lui Mecena, séu celū puținū demnă de mărirea în care elū tronéză înaintea celorū de-acum ? Mecena apare și elū între persóne, dar numai trecândū pe l' Vila lui Horatiu (act. I. scena VIII) și dispare cu totul. Persóne constante, afară de sclavi, suntū Postum, Scauru, doi parasiți, Gallus, Geta și Neera.

Cine este Postum ? Nimicu mai puținū, decâtū pretorū urbanū alū Romei, celū mai mare funcționarū alū reginei lumei. Dar cum se pôrtă, cum 'și ține demnitatea ? Înainte de-a responde la acésta să vedemū în ce etate ni lū presintă autorulū. La pag. 40 dice :

Horatiu

Postum, ești încă tineru și inima-ți totu sburdă.
Tu ești deabea în flóre, eu sutu cu capulü surü.

La pag. 44 totu Horatiu dice :

De-a tale grații inse, Postum, nu face-abusü.

Pe scära bättränetii te urci totu spre juniä

(inectü lui Mecena) Și depe vërfulü scärei cade în copiläriä.

Neera la pag. 86 'lú numesce *junele Pretorü*. Gallus la pag. 103 'lú numesce *gärbovitü*. Scaurü la pag. 114 îi dice în fața :

A! ciungü pärlitü? a! fluturu ernaticü, degeratü!

A! vulpe deșelatä!

Strigoii din lumea mórtä, cu fața ta svëntatä

Faci grații lângä fete, dai ochii peste capü,

Sbierändü amoru-ți veștedü cu glasü dogitü de țapü?

Va se dica, decä ar' fi se ne luämü dupä ceea-ce ne spune autorulü despre etatea lui Postum, n'amü sci decä erä tinerü seü bättränu, fiindü-cä-și contradice de-atâtea ori, noi inse, dupä funcțiunea lui de pretorü urbanü, trebuie se-lü considerämü mai multü bättränu decâtü tinerü. Deci în înalta lui calitate de pretorü urbanü, care înlocuiä uneori chiar pe consulü, și ca omü mai multü bättränu decâtü tinerü, se pórtä elü óre cum cere înalta sa posițiune? Ce autoritate are elü, se póte vedé din versurile de mai sus ale lui Scaurü, care 'lü batjocuresce până 'lü face vulpe deșelatä, țapü! Și cine este acelu Scaurü, care cutézä se dica asemenea batjocuri pretorului

urbanu în fața ? Este unu sclavu liberatu. Unde mai este aici demnitatea pretorului și gravitatea romană ? Și pretorul și libertul pare că sunt la ușa cortului. Nu-i destul înse că pretorul se amestecă în o societate unde 'și bată toți jocu de elu, căci în unu chipu s'eu altulu toți 'lu batjocuresc, trebué se-lu vedem și cum seie se-se porțe elu însuși, cum este Postum ca sentimentu, ca ideia și demnitate morală. Spre a-lu vedé și în acéstă lumină ori mai bine întunecă, este de-ajunsu se reproducem din piesă (p. 103—108)

Gallus, în parte

Ce spune gârbovitul ?

Postum

Tu nu sc'i cine suntă ?

Pretorū, puternicu, mare, bogatū și cu avēntū
De verde tinereță!. Am fostū prin lumea 'ntrégă
Cuceritoriū de inimi!.. dar ca se mē'ntelégă
Nu am găsitū nici una.. o cređi?. nu cređi... Te credū.
Noi însă ne pricepemū... în ochiū tēi o vedū.
Ai grații tinerele, guriță zimbitorē,
Ochire ce promite plăceri îmbătătorē.

Getta, în parte

Nebunū e saū glumescē?

Postum, încetū Getti

Eros îți este dragū?

Lași ușa ta deschisă amorulū pribagū?

Gallus (făcându-se că citește tare versurile cele scrise)

„Aî măsuratū tu marea, aî măsuratū pământulū
„Acum iți mai remâne ca se-ți măsori mormîntulū.“

Postum, tresărindū

Ce-ai spus ?

Gallus

N'am spus nimică... Prescriū ici pe curatū
Epoda lui Horațiu cătră...

Postum

Așa ? (în parte) Ciudatū !

Hmm ! (Getti) Ca să-mi urmezū șirulū ideei, Getta, dicū :
Pecatū de a fi jună, frumoasă ș'altū nimicū.

Femeea 'n lume are o nobilă menire

Să fiă admirată, să dea fericire

Cu nuriī seī, cu chipu-i de minți fărmeacătorū

Și mai presus de tôte cu-ardentulū eī amorū.

(sentențiosū) De stai fără iubire în primavara dulce

Trimete-ți tinereța în grópă să-se culce...

(grațiosū) Deci eū fiindū pe placuți și tu fiindū că'mi placī,

Propunū...

Getta

Ce ?

Postum

O păreche cu mine tu se faci.

Consimți?. aud?. raspunde.

Gallus, declamândū

Oițele și lupii

„Mai lesne-oru ținea casă și trântorii cu stupii.“

Postum, surprins

Oiți? . Ce-a dis?

Getta, zimbindă

Prescrie.

Postum

A? (în parte) Pare că'n adins

O face pe-a lui față unu zimbetu am surprins,

(Getta) Ascultă: Vreū se-ți cumpăr o casă cu grădină

La Roma.

Getta

Mie?

Postum

Unde în gloriă deplină

Mărețu încungiurată de-unu fastu Persienescu,

Veî duce 'n lenevire unu traitu împărătescu,

Când te-î trezi, pe-ameađi, din somnul liniștitu,

Eū însuimă, în tunică brodată investitū,

Pe palme 'ți voi aduce smochine rourate

Și pe-o tâblie cupe de-onyx, frumos săpate.

Cu vinu spirtoș de Setia ce'n sânge varsă focu

Și mintea predispuce la visuri de norocu,

Apoi, văpsinduți pèrulū, saū brună saū bălae,

În cadă argintie 'notându veî lua bae.

Și te'î orna cu benghiuri, cu roșu de crocodilū,

Și mânele'ți veî șterge în còme de copilū

Saū de piticū . . Hein? . . (!?)

Gallus, declamându

„Nu e mai tristă nebuuie
„Ca strechea bătrîneții!...“

Postum, tresare ofensată

Ce ? streche ? . . eă ?

Getta, liniștindu'ă

Preserie.

Postum

A ? Hum ! . . Unde reias'am ?

Getta

In bae.

Postum

Cum ?

Getta

Pitică.

Postum

Prea bine; între prânduri vei mesteca mastică
De Hio, și ți-î pune la mână și la picior
Inele și brațele cu petre lucitoare,
La gâtă o amuletă pentru diochiu, și'n sină
Pentru recore-unu șerpe cu ochii de rubin;
Apoi în plumetită pe șolduri bine strinsă
Și de-unu colan, sub peplum, pe talie încinsă,
Purtându cercei de aur cu albă mărgărită,
Umbrela într'o mână, oglindă'n buzunar

Și sprintene sandale de purpură subțire,
Te-î arăta la lume ca lumea să te-admire . . .
Ești-vei la primblare purtată'n baldachin
De Syrianî octoforî pe délulă Palatină.
Și falnică precedată de Negri 'n haine albe,
Impedobiți cu place de-argintu pe lângă salbe.
Er' eă, de tine mîndru, te voi urma supusă . . .

Gallus, declamă

„Lihnită, fără suflare și gârbovă . . .

Postum, furiosă

He ? . ce-ai spusă ?

Getta, îngrijită

Prescrie . . .

Postum

Ce ? prescrie ? . (Iuă Gallus) Lipsesci ! . .

Gallus, sculându-se

Dar . . .

Postum

Ești afară,

Utezătoră obraznică ! . . Auđi ? așa ocară ?

Gallus, încetă Gettă

Te așteptă la Blanduzia. (esă prin drépta)

Postum, apucându'lă tusa

De ciudă, na, tușescă.

Getta

Vroesci unu picu de apă?

Postum

Ce? se me 'nbolnăvescū

Falernumū adă-mi.

Getta

Bine. (in parte) Mē duc la Blanduzia.

Prin tusa-i bătrinescă i-a trece nebuia. (ese în drepta)

Postum, singurū

M'a întreruptū, calăulū, în celū mai bunū momentū
Când tocmai începusemū a fi chiar eloeuentū
In soiolū luī Ciceronū, și gingașū și poeticū
In soiolū luī Horațiū... Acum mē simtū besmeticū
In soiolū unū.. unū... na! ér m'a apucatū. (tușescce)
Amorulū ofticesce când peptu-i sbuciumatū...
Am se me plângū de Gallus și sper că'n a lui pele
Amiculū meū va'nserie lungi versuri... cu nuele...

(cade pe unū scaunū)

La asemenea lucruri nu mai trebuie lungū comentariū.
Postum ca omū este o cădătură fisică și morală, ca Romanū o rușine a numelui seū, ca pretorū urbanū o batjocură, cum nu se putea aduce alta gravității romane.
Ne-amū întreatū, pentru-ce autorulū a voitū, ca Postum se fiă unū pretorū? Pentru ce este de trebuință acestă funcțiune în piesă? Servesce ea lă ceva fără care piesa se fiă fostū imposibilă? Absolutū nimicū din tôte acestea. Atunci pentru-ce autorulū și-a îngreuiatū sar-

cina fără nici un scop, fără nici o trebuință? Autorul a voit să aibă figuri mari, nume sunătoare, fără să mai țină seamă, că oamenii mari și pe scenă trebuie să se poarte mare. Dacă pe lângă bietul Horatiu nu mai era, cel puțin cu numele dacă nu și cu fapta, un pretor, apoi în adevăr celelalte figuri sunt numai adunături, căci pe Mecena 'lă vedem numai în trecut.

Pe Neera autorul în registrul persoanelor o numește „celebră cântăreață“, o calitate în care n'ă vedem de loc, afară de două strofe ce se cântă între culise; care era înse adevărata ei celebritate? acesta ne-o spune autorul mai bine în alte locuri:

Neera, cântându

Io Băchus! numai ție
Mă închină . . . fă dar se moră
Între doi butuci de vie . . .

(pag. 97.)

Er' la pag. 29 Horatiu i dice Neere în față următoarele:

. . . e mare glăta de tineri și caduci
Pe care, după placu-ți, cu-ună degetă i conducă.

Neera

Așa-i

Vă să dică nu numai, că Horatiu ne spune că Neera este, ce vedeți, o prăpastie pentru „tineri și caduci“, dar Neera în loc să proteste, o recunoște și ea! Când Neera, este ceea-ce vedurăm, te iaă fiori prin spate,

auzindă în câteva versuri mai în jos la pag. 32 următoarele cuvinte ce această cădetură le adresază lui Horațiu:

Neera și Horațiu au dreptul de a face
In sfera loră înaltă oră care pasă le pluce.
Eu dintre toți poeții pe tine te-am distinsă. (!)
Aș vrea să dică: Venit'am, vedut'am și-am învinsă!

Va să dică bietul, bătrânul Horațiu, a ajunsă ca o asemenea tărfa să-i dică în față: *veni, vidi, vici!* ér'

Horațiu, în parte cu amărire

Și ea, și ea în mine numai poetul vede!..

Ea, Neera, la care, el însuși spune, nu numai că au intrare toți *caducii*, adecă pe românescă tóte cădeturile bătrâne, dar că ea âmbă după ei să-i încurce! Așa se ajungă Horațiu pe scenă?

Să vedem cum se pórtă Geta, sêu mai bine cum ne-o înfățișază autorul. Ea ne spune (pag. 22 și 117) că este „de viță mare“ dela Istru, că avea „părinți puternici și nume și mărire“, va să dică eră flica unui principe getic; ea mai spune (p. 26), că cunoșce pe Horațiu încă „din depărtări“, va să dică de-a casă, se vede că cetise poesiele lui (!), căci seică carte cum se vede la pag. 98. În scurtu prin acestea ni se dă să înțelegem, că Geta eră bine-crescută, eră chiar cultă. Față cu acestea aflăm în desvoltarea acțiunei, că domnul ei, Scaură, are o rea opiniune despre ea

Scaură, cătră Geta

Tu ați ai îndemnată

Pe selavii mei se 'nchidă în beciu întunecat
Pe Hebro

Getta

Aşa.

Postum

Nu-ți pune mintea

Cu o copilă, Scaurū.

Scaurū

Copilă?.. pe Caron!

Oi iasmă infernală din negrulū Acheron.

Ea mi-a furatū toți selavii, ea mi-a mâncatū festinulū.

. . . . Ea mi-a bătū vinulū

Și eu în ochii voștri remas'am rușinatū.

În privința inteligenței nu prea și-o arată în acțiunile ei, căci singură spune la începutulū piesei, că veduse chiar ea cilindrulū său manuscriptulū lui Horațiu aruncatū în ierbă la fântână, și cu toate acestea acolo l'a lăsatū și încă togmai ea care se întereasă de lucrurile din cărți (p. 99). Dar, pôte, aici nu este de vină atâtū inteligența ei, câtū necesitatea ce a avutū autorulū de a puté scrie, învêrtindu-se îngiurulū manuscriptului, trei acte lungi.

În societatea acestorū ștregari a cădūtū bietulū Horațiu la bătrânețe, ba încă, cum amū vedūtū, chiar după-
ce murise deja cu 17 ani mai nainte! — Horațiu în fine la bătrânețe nu voiă să mai participe la petrecerile lui Mecena, ci ședea liniștitū la țeră petrecându-și cu cetitulū (Epist. I. 7).

Dar se vedem mai de-aprópe cum 'și închipuesce și-și face autorul pe Horatiu alu seú. Horatiu în tota piesa jócá pe înamoratulú și încá nu a uneia, ci a dóue, deși elú 'și cunósce vesteđirea :

Amará cugetare!.. fiorú de-alú ernú ventu
Voí puneți amórțire pe-alú inimei aventu...

Cum și situațiunea lui ridiculá în duelú cu amorulú:

Ce-ar dice Roma 'ntrógá când s'ar vesti prin ea
Cá o copilá, sclavá, ocupá mintea mea?
Ar dice cu unú hohotú ce-ar resuná în spațiú.
Satirú acum ajuns'áú satiriculú Horatiú!...

Și cu tóte acestea neputinciosulú poetú o iá dupá fluturi bálábanindu-se pentru Geta când cu sclavulú seú Scaurú, când cu betrânelú „tapú“ Postum, pâna când din cădáturá în cădáturá 'lú vedemú stându în picioare înaintea adunáturii de sclavi și ștengari și dupá ce le dice :

Și voi, *amici*, pe perne voioși vė rezemați
Vė 'ncoronați cu rosé și beți și m'ascultați.

Se pune apoi și declamá, făcându ochi dulci sclavei Geta și terminá :

Amici, a nóstre țile suntú paseri trecátóre.
N'avemú în scurtulú vieții nici timpulú de speratú.
Ferice care cântá cu inima la sóre
Și dá chiar nemurirea pe-unú dulce sáratatú!
Hebe! ságeta scumpá de care vreú se morú
E 'n ochii tói, în tolba divinului amorú!

Ce cugetați, decá s'ar' sculá Horatiu și l'amú întrebá,

plăce-i óre se-și încununune cariera și bătrânețele cu ună așa cântecú, cu așa idei, între așa ómeni ; ori decă ar' întrebá cineva pe autorulú, ce ar' dice elú, se-se scóle peste o sutá de ani și se-se vedá reprezentatú pe scena strănepoțilorú sei în o asemenea situațiune cu foștii sclavi din țera nóstrá, cáci și poetulú nostru seriá deja pe când nu se ștersese încă sclávia la noi ? Fără îndoielá mare amáriciune și cu dreptú cuventu ar' cuprinde sufletulú seú ! Apoi umbra lui Horatiú se nu aibá și ea dreptú la acéstá amáriciune ?

Discordanțele și contradicерile atátú de uimitóre, care le aflámú mai în fiá-care personagiú ceva mai însemnatú în piesá, probézá cá poetulú nu póte se domine și se pэtrundá cu vederea acțiunea piesei, uita numai decátu ce s'a făcutú mai nainte, și aceeași persóná o pune în contradicere nu numai cu cele-l-alte, și cu ținuta generalá a piesei, ci chiar cu sine însăși, și nu prin trásături mai line, desvoltate cu încetulú și mai puținú observate, ci prin o purtare fáțișá și prin declarațiuni anume, cum amú vedútu la Neera, Postum și Geta etc. Astú-feliú personagiile suntu lipsite de logicá, și de consecință, nu au o evoluțiune psihicá naturala, ele facú lucrurile și se pórtá ca și când n'arú avé nici rațiune nici inimá. Totulú este, cá ele vorbescú, se mișcá, dar' cum, pentru-ce ? de acéstá nu se vedú a-și puté da séma. Va se dicá poetului 'i lipsesce puterea de a creá personagie, de-a desvoltá caractere, de-a împleti acțiunea și de a versá viéță in ea. Și decá acéstá se cere unui poetú în generalú, pentru unú poetú dramaticú este viéță seú mórte.

Mai observăm. în fine, că dialogul în general este neanimat, cuvintele se par sădite, puse, ér' nu resărite; legătura dialogului se face prin necesitatea gramaticală sub simpla conducere a poetului, ér' nu resare, nu curge din impulsul, din vibrațiunea involuntară a sentimentului, a pasiunii, adevărata putere și vieță a dialogului teatral. Interlocutorii vorbesc fiindcă acesta li-i chiamarea aparëndu pe scenă, și această împlinire sēcă a datoriei, a formei, resare din vorbele fiă-cărui, fiindcă îndereptul lor nu simți mișcându-se valurile sentimentului, nu auđi vuetul surd al viforului pasiunilor, care face ca cuvintele cele mai simple, chiar de tóte dılele, sé resune cu o putere elementară, ce mișcă, rescólă totu ce le stă înainte, întogmai ca resuflul ce furtuna l'aruncă departe înainte sa, încātu lumea i simte apropiarea, deși n'o vede încă. Din lipsa fermentului pasiunii resultă că interlocutorii pronunțe cuvintele numai pentru urechi, fără să transmită curente electrice pentru inimă. Urmare firéscă, ca și stilul să fiă môle, dulciū, fără să irite, așa dıcândū, nervii gustului, și pentru aceea împenatū cu cuvinte pentru urechi, dıcțiune înflată, și în gura tuturor totū într'o formă, fără avëntū înse și fără căldură.

Pentru cei ce se mulțamescū cu cuvinte și sunete în locū de idei și sentimente, și care suntū dedați a vedé pe scenă păpuși ér' nu ómeni, și mai confundă încă scenăria și lucsul cu fondul însuși al piesei, întogmai ca necunoscătorii rumenele cu frumuseța și sănătatea celei rumenite, nu încape îndoiélă, ei potū să-se desfeteze

la representarea piesei, cerințele artei înse nu trebuie confundate cu inteligența și gustul acestora. Noi credem, că a venit timpul gusturile să le supunem artei, ér' nu arta gusturilor.

O MUSĂ — CENUȘERESA

I.

Nu odată s'a întâmplat, că scrieri însemnate și chiar de cea mai mare valoare au fost mult timp neluate în seamă și chiar desprețuite, ca cenușeresele din poveste. Acesta s'a întâmplat înse mai ales în timpurile de întunecime ale unui său altui popor, în epoci de amortire, unde spiritele cuprinse de lăngedie nu puteau să-și deschidă ochii în fața luminei. Dar ca asemenea lucruri să le vedem în zilele celei mai mari deșteptări a spiritelor, și chiar la un popor căruia nici inimizii nu-i pot denega o puternică dorință de-a se lumina și de-a se împune atențiunii popoarelor prin tendințele și activitatea sa pe terenul culturii: acesta este în adevăr greu de explicat și încă cu atât mai greu când vom vedea, că acel popor nu numai că nu are priosul de scrieri însemnate, dar este chiar lipsit. Prin urmare de-o parte această lipsă, de altă parte tendințele lui de-a se face cunoscut cât mai curând altor popoare luminate, trebuie neapărat să-l facă gelos de orice faptă îndeplinită pe terenul culturii, și cu atât mai vârtos de-o scriere de valoare ce ar' posedea-o. Unu

poporū prin nimicū nu se împune atențiunei mai curenđū și mai temeinicū, decâtū prin scrieri de valóre. Și cu tótă însemnătatea ce-o au asemeni scrieri pentru înălțarea unui poporū în ochii altorū popóre, cu tótă sārăcia literaturēi nóstre, s'a întemplatū, faptă tristă și curiósă totū-odată, chiar la noi, ca operă înseamnă, o adevérată Musă, se zacă ca cenușerésa după cuptoriū, neluată în sémă, desprețuită.

Poesia nóstră literară, în adevératulū înțelesū, apare pe la începutulū acestui secolū. Togmai pe atunci se întemplă, că unū poetū, de care nu sciá nime că esistă, că musa i-a pusū și lui unū sārutū pe frunte, scriá în tăcerea morméntului o poemă, cea mai voluminósă, mai înseamnă și mai originală totū-odată din epoca nóstră de renascere. Poetulū a muritū, pe la începutulū decenniului alū treilea din acestū secolū, în țeră străină, și împreună cu osemintele lui acolo a remasū și poema cu alte ale sale numeróse scrieri însemnate. Vre-o cincideci de ani nime n'a amintitū numele lui, nime n'a sciutū, că Românii au în elū unū poetū de valóre. Lui G. Asachi are se mulțămescă umbra uitată a poetului, avemū se-i mulțămimū noi, că s'a scosū din gura perirei poema dimpreună cu cele-l-alte scrieri ale uitatului poetū, cari tóte zacū ađi în pulberea bibliotecēi centrale din Bucuresci unite acum cu a Academiei române.

Acestū scriitoriū, acestū poetū este Ionū Budai-Deleanū. ¹⁾ Cea dintăiū scire despre poema de care vor-

(1) A se vedé mai de-aprópe împărtășirea ce-o face Papiū Ilarianū în *Analele* Academiei române pe 1870 pag. 105—116.

bimū am aflat'o din o scrisóre a lui Papiū Ilarianū publicată în 1870 în *Archivulū* părintelui Cipariū. Poema se numesce *Țiganiada* sėu *Tabăra Țiganilorū*. ¹⁾ La alte națiuni s'ar' fi începutū numai decătū a se publicá cele mai importante din scrierile descoperite, ²⁾ la noi înse togmai cei ce erá datori sė facá acėsta, până în diua de astăzi nu numai n'aū făcutū nimicū, dar nici n'aū mai amintitū numele lui Deleanū; a trebuitū ca unū omū privatū, după 7 ani de zile, sė-și iee onorifica sarcină de-a publicá una din scrierile lui Deleanū, poema sus amintită. Înțelegemū pe d-lū Th. Codrescu, care a publicatū în fine poema Țiganiada în revista sa lunară *Buciumulū Românū* pe a. 1877, pentru care i datorimū tótă recunoscința.

Dar întrebați, cāti aū cetit'o, și din cari vorū fi cetit'o, cāti și-aū datū sēmă despre valórea ei? Pentru a dá o probă reală despre acėsta, este destulū sė amintimū, că deși poema a fostū publicată aici în Iași, am aflatū chiar aici, nu simpli cetitori, ci scriitori de-ai noștri, cari nu sciaū nici macăr că există. Ne întrebămū pentru ce acėsta? Și mai alesū când amū vedutū publicându-se lucruri cu cheltueli mari, unele înse cari nu trebuia

(1) *Țiganiada* s'a scrisū după 1800 și înainte de 1821, căci poetulū amintesce de poema *Arghirū și Elena* a lui Baracū apărută la 1800, ér' din începutulū cāntulū IX se vede, că nu se întemplantase încă revoluțiunea lui Tudorū și recăștigarea domniei naționale. O aprețiare a *Țiganiadei* am făcut'o noi mai întâiū în modū sumarū în scrierea noastră *Istoria limbei și lit. române*, Iași 1895 pag. 252—253.

(2) Papiū Ilarianū făcāndū relațiune Academiei-romāne despre manuscrisurile lui Deleanū în ședința din 9 Sept. 1870, s'a trecutū simplū la ordine fără nici o închiāre.

fiindă-că erau tipărite deja, altele de puțină, altele érași de valóre cu totul specială, și în fine altele aprópe fără nici o valóre. Acésta provine mai ântâiu din totala lipsă de sistemă în activitatea noastră, și de dréptă aprețiare, în care se mai amestecă apoi unū lanțu de alte consideratiuni și neajunsuri.

În cestiunea cu Țiganiada înse suntu și alte împrejurări și cu deosebire acestea au avutū influință. Înainte de-a se publică și pe când noi nici nu sciamū ce conține, ni s'a spusū că n'are se-se publice fiindă-că ar' fi tótă numai o batjocură asupra boerimei și a călugărimei. După-ce s'a publicatū în *Buciumulū Românū* amū auditū vorbindu-se aspru contra ei. Unū bine a fostū pentru cei ce pôte nu le place, căci s'a publicatū în o revistă prea puțină lătită și editorului i-a scăpatū din vedere ideia practică de-a o trage separatū în vre-o câte-va sute de esemplare și a le pune în comerțiu cu unū prețu scădutū. Astū-feliū poema a ramasū aprópe necunoscută chiar și aici în Iași unde a apărutū. Până când 'și va află unū nou editorū, noi cu acéstă ocasiune încercămū o analiză critică asupra ei, ca celū puținū de-o cam-dată s'o facemū mai cunoscută pe acéstă cale. Observămū înse, că în edițiunea d. Th. Codrescu,—numai din ceea-ce putemū noi observá după înțelesū, căci n'amū avutū ocasiune s'o confrontămū cu originalulū, care, cum spune reposatulū Papiū Ilarianū, se află în dóue esemplare cu multe variante,—s'au străcuratū ici-colea erori, ceea-ce înse nu împedecă aprețiarea operei.

II.

Țiganiada este poemă eroică-comică. Subiectul este luat din viața Țiganilor. Etă cum începe poetul și-și espune subiectul :

Musă! luî Omirū care odinióră
Cântași a bróscelorū bătăliă ;
Cântă și mie, fii bunîșóră!
Ce se tēmplă în mândra Muntenfă,
Când înarmă Vladū-vodă cu silă
Vitēza lui Faraonū prășilă.

Di cum vrură Țiganiî sē așede
Craiū și țeră de moșîă,
Cum încinseră armele viteze,
Ba în ce chipū și cu bārbătiă
Indrāsniară și ei la bătăiă
Oblicindū că Turciî vorū sē-î taiă.

Dar apoi prin o gâlcēvā amară
Căci nu se nārăviā depreună—
Toți cariî încotro se 'mprăștiară
Lăsândū craiū, țeră și corună ;
Inse tóte acestea se făcură
Din diabolēscā indemnătură.

Poetulū se adresēzā apoi și la biata hârtiă, pe care,
mai alestū poeții, o năcăjescū adese-ori :

O tu hârtiă multū răbdătóre
Care pe spate-ți cu voiă bună,
Tótă înțeleptiă de sub sóre
Cu nebuniă porți depreună,

Pórtă și aceste versurî a mele,
Și fîi încredințată că nu-sū grele.

Intrândū Turcii în țeră, Tepeșu adună óstea, ér' femeile, copiii și bétrânii cu vite și cu bucate ce aveau se tragū la munți după datina pămēntului. Tepeșu încă mai dinainte vedēndă atāta laiă de Țigani în țeră, care nu erau de nici unū folosū, 'și pusese în cugetū sē scape țera de ei :

De multū acum elū orēnduielă
Socotise cu dēnșii sē facă,
Dar vedēndū că multă cārtelă
Ar' avé pentru asta sē petrecă
Dela călugări și boeria
Carii toți razamă în țiganiă.

Temēndu-se Tepeșu, că decă Țiganiii vorū remāné risipiți prin țeră, vorū puté sē servescă Turcilorū de spioni și conducători prin locurile grele și ascunse ale Țerei :

Vrēndū sē ferescă Vladū asta dară
Află o mijlocire minunată :
S'adune pe toți puī de cióră,
Și sē facă o țiganiă armată
Care într'unū locū osebitū sē fiă,
Ce în țeră se face sē nu scia.

Țiganiii se adună în tabără la cetatea Négra între Alba și Flāmēnda. Er' Tepeșu ținēndū o cuvēntare cātră óstea țiganescă între altele dice următoarele :

Luați-vē dar aminte bine
Ca nu doar sē vi se acāțe în fióce

Nescai ghiere turceşci şi păgâne ;
Că apoi fără capū ce aţi pute face ?
Deci când arū da Turcii sē vē bată,
Nici voi sē staţi cu gura căscată !

Datu-v'amū totū feliu de bacate ;
Multe legumī, órē şi póme,
Dóne miī de slānini afumate,
Sē nu răbdaţi în tabără fóme ;
Zerū destulū, lapte acru şi rachiă,
Ca mai dragi armele sē vē fiă.

Lângă acestea, coşuri de făină
Pentru mămăligă, multe sute :
Sē vē fiă la prândū şi la cină ;
Atâteaşi de urdă putini umplute.
Er' voi încărcândū tóte aceste
Mergeţi fără a face mare veste.

Imbrăcându-vē în arme viteze
Ce v'amū datū, purcedeţi înainte,
Eră nimene sē nu cuteze
Remâne înapoi — de are minte —
Că amintere va trebui sē móră
Fjindū împuşcatū ca şi-o cióră.

Atunei într'o gură glóta dişe:
Mulţamimū fórtē Măriei Tale
De tóte, ér' mai vértosū dē clisă ;
Ia'n vie acum dē hāi cu cealmale
Şi începă cu a nóstră ţigănia ;
I-omū sătură noi dē bătăliă !

Dar' când avea se plece de-acī óstea ţigănescă, căpi-
tanulū se rógă de Domnū, ca sē le dee pe drumū paza

de oșteni ce nu li-i frică de mörte, că Țigani se temü se nu-i ucidă tälharii. Dela unü timpü Țigani nu voiä se mai mérgä diceändü cá le este fόμε, ér' dupä ce li se da de mâncare și se säturaü diceau, cá nu potü merge sätui, căci li se face reü. Dreptü-aceea ca se-i facä se mérgä au pusü carele cu merindea înainte, cá așa se-se silésca Țigani se mérgä în urma merindei, se nu remână flâmênđi. Ajungändü Țigani, cu chiü cu vai, dela Flämânda până la Inimósa, aici ținü sfatü de resboiu în care Voivodulü Țiganilorü, Gulimanü, între altele, dice în limba țiganésca-românésca :

Trebue datä ca toți häi calare
Naintea taberei se purcädä
Armați cercetändü óre dên care
Lature Turciï taiä și prada,
Veđendu-i apoi cum potü de tare
S'alerge dându-ne însciințare.

Erä noi cu tubära hea grósä
Atunei, auđindü cá vinü dêncóce
S'apucämü fuga hea sánátósä
Incolo și se mergemü în pace.

Intr'aceea Satanä, cá se opréscä din drumü și se bage cértä în tabära țiganésca, furä pe o frumósä țiganeușä, Romica, și o duce într'unü palatü feericü în codrulü făr-mecatü. Ea erä iubita lui Parpangelü, unulü din eroii țiganesci, care așa se plânge dupä ea :

O! mie ca sufletu Romicä,
Dragä, neaseménatä copilä,

Dé mursa próspetă mai dulceică,
Dēcătū turturéua mai cu milă,
Dēcătū o mieluşică mai blândă,
Mai netedă dēcătū oglindă.

Mai oftată dēcătū umbra de vară,
Mai dragă dēcătū vremea senină,
Mai lucedă dēcătū stéua de sară!
Deh! vină-mi o-dragū suflete vină!
Dulce Romică, fi bunişoră
Nu lasă pe Parpangelū sē móră.

Perindū Romica se nasce mare cértă şi pėruelă între
Țigani, până vine Satana în chipū de călugărū și-î aşedă.
Santū-Ilie și archangelulū Mihailū simțise, că Satana a
începutū sē amestece lucrurile, și o luase și ei după elū.

Într'aceea Satana fură și pe Parpangelū în somnū,
și-lū duce la Romica, înse sântulū Spiridonū vedēndū
necuviința, alérgă și, făcēndū o cruce peste palatū, se
risipesce totū palatulū și Parpangelū din paturile de
mătasă, sē deşteptă într'o baltóca plină de bróscē, ér'
pe Romica o iă Sântulū și o duce de-o adăpostesce de
relele lumii în o mănăstire. Urmézá aventura lui Parpan-
gelū în codru cu Arghirū, cu ale cărui arme se îmbracă
țiganulū. Țiganiî remăsese totū certāndu-se, temēndu-se
înse de venirea Turcilorū începū a-se sfātuî cum óstea
țigānescă „se-se bată dar totū sē fiā netăiată“. Discu-
surile lorū asupra planurilorū de luptă suntū de-o mare
putere comică. Tepeşū înse voinđū sē încerce credința
și curagiulū Țiganilorū, îmbracă o cétă de ostași în
haine turcesci și vine/cu ei asupra Țiganilorū :

Țiganiî decă aprópe vėdură
Turcimea venindũ; de spaimă mare
Toți 'și uitară limbile în gură;
Țiindu-se fără de scăpare
Periți, acum armele 'și uitasė,
Și căută numai la tufă desă.

Inse vėdėndũ că nu e cu putință
Sė dee fuga sėu sė-se ascundă:
Fiește-care cu năzuință
Acolo sė bagă și s'afundă
Unde vede gramadă mai mare
Și unde altulũ sė înbulde mai tare.

Cum oile blănde prin ocóle
Și în staulũ; când aulmă de aprópe
Vre unũ lupũ sėu alte prădace bale,
Care de care pre câtũ încape
Între cele-l-alte sė virășce
Er' de apărarea sa nu găndesce :

Așa Țiganiî saracii gramadă
Imbulzindu-se într'unũ locũ, s'adună
Și-și ascundũ capete sė nu vadă
Cum Turcii vinũ în chipă de furtună;
Hei! pe dėnșii acuí, acuí sė dee
Dulce viėtă ca sė le ıee.

După-ce sosi vrăjmașu în față
Toți la pemėntũ cădėndũ, își plecară
Grumazii și întinseră brațe
Milă cerșindũ cu lacremi amarė.
Valeo! valeo! (strigau plângėndũ) ecă
Piere și țigania saracă.

Era Neiculũ pe vremile acele
Unulũ din Țigani, care oșebite

Teri umblase, și avea socotele
Bune în sine; și la multe ispite
S'afłase; acesta luându cu sine
Oare-câte persoane bătrâne,

Oștilorū mersă întru întimpinare,
Muntenii vędindū așa turburată
Țigănia, și auđindū vuetū mare,
Steteră în locū; ér' decă bărbată
Solia veni; până ei se miră;
Așa Neicu pricina resiră:

„Domnilorū Turci, deh! fiă-vē milă
„Dē țigănia noastră săracă! —
„Nu dē voiă bună ci dē silă
„(Ca mai rēu dóră sē nu petrécă)
„Aū trebuitū armele sē îmbrace,
„Neavēndū dē nevoiă ce mai face.

„Ertaji dară luna sē v'ajute,
„Mahometū mulți anī se vē trăiécă!
„Hie uitate hele trecute
„Că deū! Dumneđeū sē ne trāsnească
„Dē suntemū noi vină într'ahastă!
„Ci écă aū fostū pē noi o năpastă.

„Totū Vladū-vodă e ahăstorū dē vină
„Numa Dumneđeū lui sē plătescă,
„Căci elū ne-aū bagatū în hastă tină;
„Dară vița noastră țiganescă
„Cu tótă lumea vra sē fiă în pace,
„Și deū! că bătălia nu-ī place.

Tepeșu se descopere în urmă și cértă pe Țigani.
Într'aceea Parpangelū îmbracatū cu armele lui Argi-
rū rătēcîă prin codru și rumpēndū o nuiă din o tufă,

începe a grăi dicându, că ea este trupul Romicăi pe care a furat'o Boroșmândru, altu erou țigănescu, dar' aci în codru i-au ajunsu Turcii; Boroșmândru a scăpatu, ér' Romica, după multe suferințe, a muritu aci. Parpangelu de desperare voi se-se străpungă cu sabia, dar fiindu-că mamă-sa, Brândușa, mare fărmeacătoare, 'lu fărmechase de nu-lu prindea sabia, nu putu se-se omóre, 'și perde înse mințile și începe a se bate cu tufele, cari credea elu că suntu totu Turci.

Țiganiu după păcăléla ce le-o făcuse Tepeșu, esu depe unde se ascunsese și acum le venise și loru gustulu de bătaia. Din întemplantare éta se și apropiă de ei o ceta de Turci, cari veniau ca cercetași. Țiganiu, cugețându, că érá voru se-i păcăléscă Munteni înbrăcați turcésce, 'și iaú curagiú, și strigându, de frică nu de inimoși, se răpedu spre ceta de Turci, cari vedendu atâta multime, se retragú. După acéta urméză o nouă ceta între Țigani. Unii sfătuiá se-se retragă dinaintea Turciloru, căci ei de ce se-se bată decă nu suntu mănioși pe Turci, și ei voru se trăsca cu tota lumea în pace; alții din contră, după succesulu din urmă, se înflase în pene, și credendu ei că și acuma a voitú se-i păcăléscă Tepeșu, diceau

Se-i arâte acum Țiganiu dora
Că nici ei suntu pui de capriora

În urmă Tandaleru dice :

Se spunemú că pe Vladu-voda oru bate
Turciú, puindu țara la robia :

Cine : (grăindū după direptate)
Ar' domni astă țară pustia!
I-an luați cam binișorū aminte
Căci trebue a căută și 'nainte.

Aū n'ar' fi cu multū maī direptū și bine
S'alegemū pe unulū care sē fiă
Peste Voivođi capulū celū maī mare,
Apoi sē căutāmū loculū de moșia
Care de acum sē-se numescă
Chiar și curatū țara țigănescă!

Abia sfârși Tandalerū cuvântarea
Când étă cu mare bucuria
Sfaturī întări tōta adunarea
Cea maī multă și mai tineria,
Numa bătrāniī ceva îndoielă
Avea de acēstă nouă tocmelă.

Fiindū-că Tepeșū sfărmase o cētă de Turci, éră Sata-
nei i mergea reū în iadū, căci de când cu creștinis-
mulū, începuse a i se rări óspeții care veniau în iadū,
voesce sē ajute pe Turci contra creștinilorū, și chia-
mă pe toți dracii la sfatū, ca sē alégă mijlócele cu cari
sē strice pe creștini. Cântulū alū optulea se petrece
întregū cu aceste sfătuirī, la fine numai sē nasce nouă
cētă și pēruielă între Țigani, căci o parte din ei mân-
case pe furișū tōtă merindea

Olise rāncede, mălaiū și zară
Care arū fi ajunsū și pentru o țară.

Țepeșū atacândū pe Turci éră sē-i sdrobescă, dar Sa-
tana, care eșise din iadū cu oștile lui, i învelue în cētă

și-i adăpostesce. Săn-Mihaiu, vedându oștile sătănesci, ese și elu cu oștile ângeresci, se nasce mare bătăia, Săn-Mihaiu se răpede la Satana, și, ținându-lu nedemnu sē-și spurce armele cu elu, i trage o palmă.

Intr'aceea și din artileriă
Incepură a improscă serindare,
Sfeștaniî, paraclise, tāmăiă,
Móste sfinte, și altele; de care
Fuge diavolulū — apa sfințită
Mai vĕrtosū este lui, nesuferită.

Atunci glóta négră într'o clipită
Cu țipete mari și sberătură
De totū în risipă fu pornită;
Și acum care încotro străbătură
Unde-va cercându-și sē-se ascundă
Cu vre-o mijlocire mai curundă.

Unii întrară în pământū, alții în stânce,
Mulți în bălți încă se pitulară
Prin rîpe, lacuri, peștere adânce,
Er' o zetienită cetióră
Neputendū scăpă în altū chipū de resboiū
S'au băgatū într'o cirédă de boi.

De vuetulū ce se născuse cu aceste lupte se spăimântă Țigănimea și se pregătesce de luptă, ér' Tandalerū le spune în următóarele cum sē-se bată :

„Cu ochii închiși e bine a se bate,
„Că nu cauți vrăjmașului în față,
„Nici te temi de a lui infricoșate
„Arme; sēu și căutătură îndrăznétă:

„Nu veđi cine lângă tine pică
„Și până la mórte nu scie de frică.

„Răcniți, chiuiți, strigați din gură
„Cătū va încápea pe grumazī de tare;
„Asta încă e bună învătătură
„Că așa se îmbărbată fieșcare;
„Er' nepretenulū se spăiménteză
„Și a se băgá în resboiū nu cutéză.“

Poetulū, în ajunulū de a începe se descrie cumplita
luptă, ne arată neputința sa în următóarele :

De ași avé gátulū de vițelū, și pieptū
De oțelū, — ér' glasulū de boū de baltă,
N'ași puté eu versulū se-mī aieptū
Sē cânte căđutū bataia nalta
Carea norodulū murgū aieī fece
Și — spunū dreptū — că puterea-mi întrece.

Dar fiindū nópte Țiganiī dase peste o cirédă de boi
și cu acestia s'au bătutu ei, și se înțelege, în urmă aū
învinsū. Țigătimea până cătră đī se departase de lo-
culū de luptă și dă într'unū câmpū plinū de cadavre
de Turci și de Munteni. Aci le ese Satana înainte în
chipū de Turcū, și arătându-le câmpulū plinū de ca-
davre, le spune, că toți aceia suntū Munteni, cari mai
scăpase din mâna Turcilorū, dar' dându ei pe-aci s'au
întêlnitū cu tabăra lorū, a Țiganilorū, astă nópte și aū
fostū toți uciși, — și de óre-ce aū peritū acum toți Mun-
tenii, le spune că Mahometū face pace cu ei, le dă țera
lorū și-i poftesce se-și alégă vodă. — Asmodeū, ca se
strice pe creștini se duce și îndémná pe boeri la tra-

dare. Pe când Tepeșu cu poporul luptă pentru țera și sfarmă pe Turci, boerii

Sedea pregiurū de masă
Coconițe, coconī și cocóne;
Toți fiindū cu mințile voióse,
La glasū de cetere și canóne,
Incóce, încolea sburá închináte
Páhare pline de sănătate.

Er' cãntãrețulu Hriza le cãntá cãnteculu lui Arghiru.
Pe când se ospetá, vine la ei Asmodeu în chipu de solū
și le spune, cã Tepeșu a învinsū pe Turci; toți se bu-
curá, numai boerifulu Dãnesculu nu, cãci elū trãgea sã
ajungá domnū.

Satana vëdëndu-se și elū și Turciū învinși se trage
„pe ascunsū într'o mãnãstire“ prefãcãndu-se în o fru-
mósã copilã.

Sciindū elū acu de multã vreme
Cã frații cãlugãri în chiliã
Aū primitū pizma fãrã a se teme;
Er' pizma iubita lui fiã
Aū nãscutū acolo depreunã
Fãțãria, și vrajba nebunã.

În mãnãstire apoi se desfășurá unū comicū episodū și
totū-odatã amarã satirã la adresa cãlugãrilor. Țiganiū
dupã îndemnulū lui Asmodeu începū a se sfãtui cum
se-și alégã domnū și sã togmescã țera. Gulimanū și
Gogu vorbindū despre greutatea domniei și a boeriei
dicu :

Spuneți-mi rogu-vă! ce greutate
Are unū Vodă? — Eū voiū desvolbi-o!
Intâi: dórme ca și noi pe spate
Séu cum vra, pân' ce se face dio,
Apoi sculându-se bea și mâncă
Séu își rađimă capulū în brâncă.

De-aicī jalbe și cereri ascultă,
Și le hotăresce cum precepe ;
Fâr de a-și rumpe capu cu multă
Invetătură ! ce nici îi încape
Luī în mintea cea domnescă ; de alte
Griji mai cuvióse, și mai nalte

Precum suntū: cǐferturī și împlinele
Și alte a Domniei venituri grase.
Aceste suntū mai tóte alórū, cele
Ostēneli, și greutăți povăróse!
Intr'altele apoi, cum socotesce
Și îi vine în minte, așa poruncește.

Și acésta o dice Drăghiciū povară ?
Dar eū vē dieū, că a scobire o covată,
Este o meștería multū mai rară
Și multū mai grea ; decâtū în polată
Pe divanū ședēndū a porunci: „Eū !
„Cutare din mila lui Dumneđeū !

„Poruncescū acésta cu tăriiă“ !
Și cum sciți voi înși cele-l-alte . . .
Eră încatū e pentru boeriă
Grijile acestorū tocma nu-sū nalte !
Se mă bată Dumneđeū decă
Ajunge totū lucru lorū o flécă !

„Bine dicit, Dumneđeū sé te custe !
Gulimane! — strigă din mulțime

Gogulă — căci nădragi largi, dar înguste
Socoteli mai totă boerime
Are. — Ii cunoscă eu din rădăcină :
Așa sfinta Vinere mă țină.

Totă ziua cu ciubucu în gură
Pe divană stîrvesc, ér câte odată
Totuși a plesni în palme se îndură ;
Și a chiamă pe ună argatū séu argatā :
„Bre, cióră, măi! — strigândū plinū de rânță —
„Spune, caii la butcă sē prindă!

Se scólă apoi Bălăbanū, ér' Bobulū vedēndu-lū că
trage și elū la domniā i dice :

Atuncī Bobulū a se rébdă nu póte
Și dice : Dē ți-ar' hi mintea lungă
Bălăbane ca căciula ; póte
Că ar' nimeri sfatulū tēu sē ajungă
A ne înduplecā într'aceeași parte
Unde vreī sē ne ducī pē departe.

Dar n'amū mâncatū încă steregóia,
Nici mărăgună, sē nu simțimū
Când ar' vra cineva sē ne despóie!
Și pēntru ce sē ne grăbimū ?
Așa dē tare ? într'unū lucru, care
Poftesece mai multă jăděcare.

Aū dór ca sē te punemū pē tine
Vodă, séu dór Banū, séu cevași altă ?
Și Țiganiī ție sē-se încbine ?
Er' tu la dēnșii cu sprincénă naltă
Căutândū în joș sē scuiپی departe
Uitāndu-ți dē opincele sparte ?

Dar nu! Dumneșu sã mã ferescã!
Mai bine hãluĩ mai rãu Munteanu
Voiũ sã mã închinũ, și sã-mĩ poruncescã,
Dãcãtuã caldãrariuluĩ Balabanũ!
Inãã Bobuluã vorba nu sãfrãisã,
Cãnd Ciormoiũ seulãndu-se așã ãisã :

Dar én mai mușcã-ți ha limbã, o Bóbe!
Nu te acãtã dẽ ómeni dẽ omeniã ;
Gãndesci tu cã aiciã faurimũ la scóbe ?
Sãũ ceva dintruã ta meșteriã ?
Mișelũ ce ești ! — dẽ ți-ãĩ ținea gura
Și ți-ãĩ spãlã dẽ pã fațã sgura.

„Dar tu cine ești? — mãniosũ strigã
Burda fierariu, cu piica mare —
Adicã rãde Ciormoiũ dẽ opincã,
Cum rãde cãzanuã dẽ cãldare ;
Sãũ și cum draculũ dẽ porumbele,
Fiĩndũ elũ mai negruã dẽcãtuã ele !

Dracuã mai vãdũ ciurariũ cuminte
Și vedeșĩ-lũ cum sã nascocórá
Ca cãnd ar' ãmbucã totũ plãcinte,
Și ar' screme totũ aurũ și comórá.
Er' Tandalerũ, cuiã o veciã
Pãrea cã ascãptã pãn' la Domniã,

Neputãndũ atãtaã rãbdãã vreme,
Turburãtuã strigã, și cuã rãstire :
Dar' niciã o-datãã nuã vãã veșĩã teme
Voiã ómeniã fãrãã dẽã socotire
Dẽã voevodĩĩã voștriã incalete ?
Blãtãrãndũã caã nișteã mueriã bete ?

Dãcãã ecãã vãã ãicũã haã maiã dẽã pãã urmã :
Așãã sãã tããceșĩã caã pesciãã ãnã apã ;

Că decă oiă simți că mă curmă
Cineva în vorbită, și unū cuvântū scapă
Din gura lui ha nărușinată ;
Deū ! că îi voiū rumpe fălcile îndata.

Nește mișei făcători dē ciure
Lăeți și mănăcatori dē mortăciune,
Încă și pē hēi cinstiți sē injure ? . . .
Asceptați numa că acuși voiū pune
Eū căpăstru și zăbale în gură
Și-ți jucă a urșilorū jucătura.

„Dar cine îți dede a ha putere“
— Unū glasū sē ridică din grămadă —
„Sē ne batjocuresci o Tandalere ?
— Acestū eră iubitoriū de sfadă
Sfârculū — „încă n'au sositū clipita
— Adause — „ca sē ne împarți tu pita !

De-acî încolo începe o cumplită păruelă între Țigani,
și poetulū încheiă :

— Destulū, că grăa perire
Dina acēsta aduse în țigăniă ;
Și toți Țiganiū încă într'acea séra
Merseră care încotro la țară.

Acesta este pe scurtū cuprinsulū celorū douē-spre-
dece cânturi, din cari se compune poema. Afară de cele
resumate pân'aici se mai află încă unū episodū, care se
împletese prin poemă și ai cărui eroi suntū Becicherecū
numitū și Iștoctū, nemeșū ungurescū, țiganū și elū de
origine, și scutariulū seū Haicu. Becicherecū plecase în
lume sē-și caute pe iubita sa Anghelina, pe care, dicea

elū, că i-au furat'o smeii. Rătăcescū ei câtū rătăcescū, pătăsēū diverse aventuri, în urmă daū și ei de tabăra țigănescă în codrulū fărmeCATŪ ; ei credea înse că aici suntū în China, în țera lui Porū-împēratū. Aici Beciche-recū aude o vōce dintr'unū fagū, care țice :

In zedarū te bați draguțū Istōce
Că Anghelina ta mai multū nu vie,
Ce s'afă într'a morții împērăția.

Astū-feliū Becicherecū se întōrce acasă.

III.

După-ce amū vedutū cuprinsulū poemei, sē întrāmū în o analiză mai amēnuntă. Atātū din prefăța ce-o face autorulū la poemă, câtū și din poemă însași vedemū, că elū nu s'a apucatū de lucru, decātū după o lungă pregătire. Elū a studiatū operele cele mai însemnate nu numai ale epopeii comice vechi și nōue, dar și ale celei eroice. Din cele dintăiū cunōsce *Bătaia brōscelorū cu șōreciū* atribuită lui Omerū, *La sechia rapita* de Tassoni, *La pulcelle d'Orléans* a lui Voltaire ; din cele eroice *Iliada*, *Odiseia*, *Eneida*, *Gerusalemme liberata*, *Orlando Furioso* și altele, și le cunōsce nu numai ca unū cētitoriū de plăcere, ci și le-a asimilatū, le-a consumatū.

Pregătirile lui de limbă, studiarea deprinderilor, datinelorū, caracterului, și peste totū a vieții elementulū și stărei sociale, din care poetulū și iă personagiile sale, și despre cari vomū vorbi la loculū seū, rezultă aprōpe din fiăcare strofă. Trebuie prin urmare sē recunōscemū dela înce-

putu, că poetul, din punctul-de-vedere al pregătirei, al studiului artistic, s'a pus la înălțimea chiamării sale. Singurul poet care, în epoca noastră de renaștere, 'lu vedem lucrându în tăcere, necunoscut, dar serios și cu o pregătire artistică, este uitatul poet al Țiganiadei. Poema lui este și cea mai voluminoasă și singură artistică din această epocă, în scurtă singura poemă de adevărată valoare din epoca renascerii noastre. Sunt 17 ani de când un scriitor german în o scriere asupra literaturii Rhetoromanilor scria următoarele: „Literatura daco-română nu poate să arate o poemă care, după valoarea și mărima esteriore, să se potă asemăna cu poema epică a lui Travers și a lui Gioerin Wietzel.“¹⁾ Dacă poema lui Deleanu s'ar' fi tipărită mai de mult, sigur scăpăm de această observare desprețuitoare.

A nimerit poetul alegerea subiectului? Și aici poetul s'a arătat maestru. Subiectul lui nu este imaginar, ca de exemplu epele de animale: *Bróscele cu șorecii* la Greci, *Animali parlanti* de Casti la Italiani, *Vulpoiul* la Francesi și Germani ș. a., din contră el este luat din viața omenescă, er', în cât pentru Români, l'a luat poetul tot mai de-acolo de unde 'și ia și poporul cu preferință subiectele sale comice

(1) Dr. Fr. Rausch, Geschichte der Literatur des Rhetoromanischen Volkes, Frankfurt a. M. 1870 p. 156. Poema lui Travers poartă titlul *La chanzun dalla Guerra dalg chiasté d'Musch*: Cântecul luptei dela Castelul Miușu; cuprinde 704 versuri scrise la a. 1527 și aflată la 1865. Gioerin (+1650) a scris *poema resboiului Veltlinu*, în 1106 versuri. Amândouă și mai ales cea din urmă, ca poezie, de puțină valoare, însemnate înse ca monumente literare ale limbei reto-romane.

în povești, anecdote, satire, adecă din viața Țiganilor, calul de bătaia alu Românului, când elu voesce se-și facă hazu. Dela Țiganulū celū ce Țicea cătră o ciōră : „Eu sciū cum te chiamă pe tine, dar me păcălescū pe mine“, până la celū cu *anafora mișcota*, Românulū nai-bei nu slăbesce pe bietulū Țiganū din mușcăturī. Ce subiectū pōte fi mai nimeritū pentru o poemă eroică-comică, că togmai acela, care prin tradițiune și prin viață, este cunoscutū ca atare, — *inimosū și fricosū* este epitetulū constantū alū Țiganulū, mai adaoge și cunoscuta țanțoșīă țiganescă, și ai totū ce-ți trebue pentru hora umorului. Deleanū a înțelesū, nu se pōte mai bine, tōte acestea, când și-a luatū Țiganii de subiectū alū umorului seū. Situațiuni, moravuri, nuanțe seū umbriri de limbă chiar, tōte acestea le pōte tăiā ōre-cum din viu, elū trebue numai, pe lângă talentulū naturalū, se adaoge cunoșcința, arta. În scurtū subiectulū este nu numai comicū, dar în adevērū comicū-eroicū. Dreptū-aceea subiectulū este totū-odată și naționalū, în cătū adecă elū este luatū din împregiurările țerei nōstre. Er' în cătū despre originalitate, nici nu mai încape vorbă și ni se pare, că cu dreptū cuvēntū Țice poetulū, că o asemenea materiā și în acēstā formă nu se află tratatā în nici o literatură. Încătū pentru înțelesulū de fondū, poetulū ne spune în prefață, că poema „este plină de critică“ și că „acēsta-i numai o alegoriā, și prin Țigani se înțelegū și alții, carii togmai așa aū făcutū și facū togmai ca Țiganii de atuncea“. Poetulū cunoșce deplinū viața Țiganilorū precum și a nemeșilorū ungu-

resci, pe cari asemenea i sfășia cu satira sa. Este de observatū înse, că episodul lui Becicherecu și alū lui Haicu s'a tăiatū după Don-Chișotū alū lui Cervante; Haicu, frățutulū, este Sancho Panza. Desvoltarea înse este originală, tôte împregiurările suntū ôre-cum carne viiă din trupulū acelei clase de cavaleri Rôde-scôrță și Frige-linte, din acea boeriă unгурéscă înfumurată, calică și ignorantă, care, privilegiată și astădi, 'și vinde sufragiulū seū în alegeri pe câteva înghițituri de vinarsū. Deleanū, care o cunoscea până în mēduă, i-a făcutū și ei portretulū în Țiganiada sa, și nici nu-i putea afiă locū mai bunū, mai demnū decâtū între Țigani. Se pare, că poetulū sub cele dōue personagie, Becicherecū și Haicū, are în vedere anumite persōne depe timpulū seū.

Talentulū poetului se cunósce nu numai din alegerea fericită a subiectului, dar' mai multū încă din aședarea și desvoltarea lui. Elū domină deplinū, ca și unū mare generalū mișcarile ôstei sale, tôte evoluțiunile ce se desfașură în dōue-spre-đece cānturi. Ceea-ce înalță și mai multū acéstă calitate a poetului este desvoltarea paralelă și măestra împletire a dōue acțiuni în fondū deosebite, și anume tabăra Țiganilorū și aventurile lui Becicherecū, cari se începū în cāntulū alū doilea și se termină numai în cāntulū alū unū-spre-đecelea. Este cunoscutū, că acestū modū de împletire a evoluțiunilorū din o mare mișcare generală este celū mai atrăgătorii și totū-odată mai greū. Elū a fostū aplicatū cu celū mai mare succesū de Ariosto în *Orlando furioso*. Prin acéstă măestră împletire a acțiunei Deleanū a întrodusū o

fericită preschimbare de colori, de perspective și de idei, care, în lunga acțiune a totului, desfătă, recrează pe cetitoriu și-l face chiar să aștepte cu nerăbdare re-începerea narațiunii ce poetul a întrerupt'o cu măestria, împletind'o altă acțiune numai puțin atrăgătoare. Pentru aceea cetitoriu este mênat de-o putere neîn-vinsă din strofă în strofă, din cântu în cântu.

Tóte aceste mari însușiri înse nu și-arú atinge ținta, când poetul nu ar' mai posedé, ca fondú, forță comică și avuția de idei; cea dintâi leaperată pentru caracterul specialu alú poemei, a dóua pentru a împlé cu materialu prețiosu și variatu volumulú destulú de mare alú operei. Încâtú se atinge de forță comică, Deleanú este nu numai celú mai puternicú, ba chiar uniculú în literatura nóstră, dar totú-odată celú mai credinciosu și originalu reprezentantú alú Românului glumetu și mușcătoriu. Umorulú lui nu este ceva imitatú, importatú, palidú, nefirescú, ci, precum subiectulú, și umorulú și satira lui suntú flori séu, decă voiți, urđici cu mirosulú, cu colórea, cu spinii și cu veninulú născutú, crescutú în pământulú și sub sórele nostru. Acéstă *pământeniă*, fiămî permisú a formá acestú cuvântú nou, căci cuvântulú originalitate nu exprimă de-ajunsú ce voiú se dicú, acéstă pământeniă, dicú, resare și mai puternicú, când se încereá omulú se traduca opera în o altă limbă, căci este cu neputință a se strămutá, a se versá acéstă pământeniă în vasulú unei alte limbi, fără se pălésca umorulú și se-se apătoșeze veninulú satirei. Acéstă însușire, cum vomú vedé, s'a întăritú și s'a mai înălțatú

încă și prin limbă. Avuția ideilor a făcutu, ca pe poetu să nu-lu vedemū repetându-se. Elū în nici o situațiune nu se încurcă, nu se îngaimă, nu trece peste ea ca să-se plătescă ore-cum de cetitoriu, din contră 'ți lasă impresiunea, că n'a voitū să-ți spună totulū, și-a reținutū unele ca se și-le spună la o altă ocașiune, decă i va mai veni.

Ceea-ce caracteriséză pe Deleanū ca poetū, este că elū celū dintăiū a înțelesū marea însemnatate a mitologiei și tradițiunilorū nōstre națiōnale pentru poesia romānă. Acēsta 'lū înalță cu atătū mai multū, căci pe acelu timpū, pe la începutulū acestui secolū, nu numai la noi, dar nici la popōrele culte nu se deșteptase încă acēstă atențiune pentru tradițiunile populare. Pentru-aceea 'lū vedemū pe Deleanū folosindu-se adese-ori în poema sa de aceste tradițiuni. Dar într'adeverū elū nu sciū să le introducă ca elementū activū, ci elū face numai amintiri de ele ici-colea. Și atāta înse este multū pentru acele timpuri.

În cātū pentru caractere și moravuri, în a cărorū desvelire se arată adevērata putere a unui poetū, după-ce poetulū nostru și-a luatū unū subiectū pāmēnteanū, din viața țerei sale, după ce caracterele și moravurile desfășurate în poemă esistaū nu numai pe timpulū poetului, dar esistă și astăzi sub ochii noștri, ni s'ar' paré la ântăia vedere, că poetulū în asemenea împregiurări n'a avutū să întimpine nici o greutate, fiindū-că caracterele și moravurile esistându deja, nu avea elū să le creeze. Judecându înse mai adâncū cestiunea, togmai acēsta este

situațiunea cea mai periculoasă pentru poetu — față cu publicul. Avându și publicul însuși sub ochii sei caracterele și moravurile ce le reprezintă poetul, cum sunt în opera lui Deleanu Țigani și nemeșii, cetitorul pôte judecă numai decâtu elu prin sine, decă poetul a observat și a copiat bine natura, pe când în opere cari reprezintă caractere din timpuri istorice și chiar dela popore străine, numai unu omu instruit, specialistu, și încă cu unu gustu fin și pătrundere ageră, pôte se observe neadevărul, se descopere falsificarea istorică și chiar a naturei, căci în asemenea opere, amândouă acestea se confundă între sine, chiar încercă se-se scuze unele cu altele, și trebuie adânci cunoștințe și multă pătrundere, ca se le afli și se-le deosebesci. Acésta s'a întemplat la noi cu greșita apretiere a „Fântânei Blandusiei“, neadeverată și cu totul falsă ca istoria și natură, cu toate acestea prea-mărită la începutu din lipsa de cunoștință și de gustu. Dreptu-aceea existența viă a caracterelor și a moravurilor este pentru Deleanu, față cu publicul chiar celu de ađi, o adeverată Scilă. Pe lângă Scila înse mai are totu aici și o Caribdă. Elu trebuiă se copieze natura ce-o avea viă înaintea ochiloru sei. Și ce este mai greu, și totu-odată idealul artei, decâtu copiarea naturei?

Dreptu-aceea vedem că pentru Deleanu, în locu de-a fi o ușurare existența viă a caracterelor sale, din contră a fostu unu pericolu îndoit. S'a periclitat elu ori a triumfat? Poetul a triumfat în modul celu mai strălucit. Celu ce cetese Tabăra Țiganilor, chiar' de

nu ar' cunósce pe Țigani, elú dela începutú va simți că se aflá, nu între umbrele, între figurile învelite în cétá ale fantasiei unui poetú, ci între ómeni, în adevérú curioși, dar din carne și óse ca toți ómenii; va simți, că viéța, ideile, vorba și mișcările lorú, în fine totú ce face viéța, este așa fiindú-cá esista, fiind-cá suntú nisce ființe reale ce așa și-au format'o și așa tráescú, și poetulú fericitú le-a reflectabú întogmai prin prisma geniului seú, nici n'a adaosú, nici n'a lásatú nimicú. Unú stráinú care ar' fi studiatú Țiganiada, fără se fiá vedutú vre-o datá vre-unú Țiganú, și apoi se-lú duci într'o laia de Țigani fără se scie elú cine suntú, numai decátú 'ți-va spune: acésta este lumea care am cetit'o în Țiganiadá! — Acesta este adevératulú geniú! Pe câtú poetulú s'a aflatú în cea mai grea situațiune, pe atâtú pozițiunea nóstrá, ca aprețiatori, din punctú-de-vedere de a puté convinge, este mai ușórá, cáci ceea-ce dicemú noi despre succesulú strálucitú în depingerea caractere-lorú și a moravurilorú, póte se verifice prin sine însuși cetitoriulú chiar celú mai puținú instruitú, aseménându-le cu caracterele și moravurile vii ce le cunósce și le vede în tótá ziua cu ochii sei.

Chiar numai din pasagiile reproduse în capitolulú I, se póte ori-cine convinge despre adevérulú celorú, de sus. Noi vomú mai însemná încá unele părți și caractere ce se ridicá mai multú pîntre cele-l-alte. În cântulú ántáiu este admirabilú catalogulú óstei țigánesci (strofele 43—67), cetitoriulú pare ca-i vede în faptá. Ne pare reú, că spațiulú nu ne permite se-lú reproducemú

întregă. După-ce poetulă învôcă musa sê-i dee peptă de aramă și glasă de taură, ca sê pôtă cântă cetele vi-teze „din dalba țigăniă“, ne spune că ântâiă apare ceta ciurariloră cu Voivodulă Gulimană în frunte, care

De nu-lă va prăpădi vre-o întemplare
Nu va bate elă în zedară lela
Nici va zăcea prăvălită pe spate
Neavendă elă dora în traistă bucate.

Urméza apoi Parpangelă, care se trage din craiulă Zandadelă, și eră celă mai bună cântăreță din gură și din lăută, cu ceta lui de zlatari de inele și de ținte, din care o parte

In pelența gôlă, golișoră.
Și scripindă de nêgră ca și o, ciôră.

Er' alții

Cu përu imburzită, barbe spêrlite.
Haine avea lungi, scurte și învrêstate
Uniă fără mâneci, alții rupte 'n spate.

A treia ceta, sub Voivodulă Bălăbană, eră a celdăra-riloră

Toți căciulați cu barbe afumațe...
Taiă arama ca nisece șindile
Și rabdă fôme câte trei dîle.

A patra ceta eră a ferariloră

Purtă ei cu sine de vëndare
Seceri, cuțite, fôrfece, zale,
Și nu le lipsiă numa parale.

Veniá apoi lingurarii în frunte cu Neagulă

— celū măi bunū meşterū de covate
De scafé, căuce, lingurī, tăiere,
Băvare, hambare şi cuere.

Vinū apoi aurarii în frunte cu Tandalerū inimosulū, care

Frică nu cunoşce nicī spaimă,
Că ar' âmblá cu draculū, pisma-lū defaimă.

Er' apoi

Pe urmă în stolurī gróse neaşedate
Mergera Lăeţii, Goleţii droia
Ca nisce păziţorī de bucate
Intr'armaţi cu măciuce şi maie,
Muerile cu pruncii miei în spate
Unii de totū golī, alţii pe jumătate

Corcodelū pe dênşii avea poruncă
Să-i povăţuască în rënduielă,
Corcodelū! care cu boii aruncă
Şi cu vrăjiturī ómenii înşelă:
Orī-cine ce fură elū scie,
Spuindu-i dracu din respântia.

Poetulū scie să pună cu măestria pe fiă-care cétă, pe fiă-care căpitanū sigilulū vieţii sale şi pe toţi împreună sigilulū vieţii şi întregū modului de-a fi alū clasei de ómeni din care 'şi iă eroii.

Dar' fiindū-că Ţiganii pe drumū remâneau totū îndereptū pe lângă caréle cu merinde, şi se certau, Drăghiciū bétrânulū să supără şi mênă pe heroldulū Ciurilă să chiáme pe bétrâni la sfatū, ér' Ciurilă strigă prin óste:

Totû omulû s'auđă și sě scie
Că moșulû Drăghiciû sě strigû mă mênă,
Ca totû insulû la cortulû lui sě vie.
Ceî cari-sû de vêrstă mai bêtrână.
Că multe are elû sě vë đică
Dar' veniți curêndû, hătulû în tică.

Este de-ajunsû sě-lû auđi vorbindû, fără sě-lû veđi,
ca sě scii, că este Țiganû leitû. Poetulû este în adevêrû
admirabilû în limbagiulû și ideile, nu se pôte mai ni-
merite, ce le pune în gura fiă-cârnia, una din părțile
esențiale și din cele mai grele totû-odată în depingerea
caracterelorû și a moravurilorû.

Când Țepeșû pusese credința Țiganilorû la încercare,
și-i aflase că suntû trădători, necredincioși, ordónă bu-
ciumarilorû sě buciume de bătaia și sě-se facă că și
când arû voi sě taie pe Țigani,

Țiganii înțelegândû aceste
Slăbiră la inimă de frică,
Cesta leșină fără de veste,
Cela amurte nu simte nimică,
Altû sě vaită în gura mare,
Er' altû plânge cu suspinare.

Maî toți acum de sine 'și uitase,
Numa Neieu firea 'și ține
(Adevêratû) cu tața gelósă;
Și trăgândû adânce suspine,
Dar totû odată mai deschisă
Rostulû sěu, și cu nădejde đisă:

Dăh! nu vë lăcomiți într'atâta
La țigane suflète mișele,

Luați-ne averea tótă și pita,
Desbrăcați-ne pân' la cămeșe,
Numa ne lăsați dē mângâere
Viéța, copil și muere.

Sciți bine că și la voi sāraciī
Țigani trăescū numa dēn milă
Facându slujbă, și plătindū haraciī:
Dar acésta fu pē noi 0 silă:
Inse ertati-ne-acum d'odată,
Sē vē erte Maica prea-curată!

Și ce folosū dē acole vē este
Dacă ne luați dulcea viéța.
Și a nōstre vorū reminé neveste,
Cu mititei copilași în brațe,
Noi omū muri (cu dreptulū) dar ele
Purtă-vorū după noi lungă jele.

Țepeșū certându-i dice :

Voī mișei și ómeni de nimică
Așa vē bateți voi pentru țeră,
Pentru acésta v'am datū eū bucate
Și vē hrănescū ? cióre blestemate.

Er' Neicu :

Sē erte Măria Sa (elū disē),
Noi suntemū fără de niei o vină
Că cine ar' fi socotitū sē ni sē
Tēmple una ca ahésta, și sē vină
Pē noi Muntenii îmbrăcați turceșce,
Insuți Măria Ta socoteșce.

Inse dē amū fi priceputū noi: cum că
Nu sînteți Turci: dóră și mórte

Se întemplă : că. dē voī niei o pruncă
Nu s'ar' fi temutū : — apoi ce sôrte
Urmă între noi încă nu se scie,
Destulū ! — că s'alegea dē voiniciă.

Etă caracterulū țigănescū depinsū în modū admirabilū.
Cu o altă ocasiune, când Țiganii ajunsesese érași la strîm-
tóre, poetulū caracteriséză comediósa lorū confusiune în-
tr'unū modū minunatū numai prin dóue versuri :

Căci de frică 'și uitase de minte
Și în locū de îndereptū mergea înainte.

În fine poetulū în ori-ce împregiurare pune pe Țiganī,
fiă tabăra întrégă, fiă câte unulū numai, pe fiă-care 'lū
depinge cu penelū de adevăratū măestru.

Nu mai puțin a reșitū poetulū în caracterisarea lui
Don-Chișotū alū seū numitū Becicherecū

Becicherecū se trăgea dintr'o viță
— Despre strămoșii lui țigănescă ;
Dar' moșu-seū ajunsesese în spiță
De nemeșū, prin o carte Domnăscă :
Căci mulți ani cu lăuta și țambale
Desfētă Curtea Măriei sale.

După-aceea dobândindū elū moșă
Se ținea românū — căci unguresce
Nu scia — macar pe unguriă
Li mai plăcea decâtū romănesce ;
Cum și astădi Nemeșii mai cu sémă
Totū pe unguriă tragū și se chiamă.

Pentru acésta și unū ungurescū nume
Fiului seū *Mișca* elū pusesese,

Acestu Mișea apoi eșind în lume,
Nu știu în ce chipu aminte-și aduse
Că ar' fi țiganu de unde — se dice
Că au intratu cu tată-seu în price:

Grăindu-i! tată! mie 'mi pare
Că nu m'ai născutu tu, dar unu craiu,
Seu de bună sémă, unu Domnu mare,
Căci nu simțu în mine spre mălaiu
Seu mămăligă, nici o plăcere,
Și gura mea totu plăcintă cere.

Hacimoré! — Bêtrânu de altă parte
Dicea — bine că lumea nu scie,
Că au fostu, cărpitori de ciure sparte
Moșu-téu!

Dar fiindu-că nu sciau unguresce, Bécicherecu învêță
pe fiulū seu, că vița lorū se trage dela Radu-Negru.

Căci așa va crede fiă-care
Vedându-ne negra familiă
Cumcă dênса începutulū seu are
Dela Negru-Vodă.

Sabia lui Bécicherecu se trăgea dela Han-Tataru

Căci Hanulū zetignitu la strimțorea
Jibetulu de oștile ardeline,
Și pierdendū acolo tótă flórea
Glótelorū sale; elū ca prin pene
Scăpă, lăsând sabia de jacū
Unū nemeșu din Vaidei sáracu.

Dela care tată-seu pe o pipă
De spumă, prin schimbū o căpătasă,

Er' sosindū acasă, în pripă
Sub streșină în podū o aruncasē,
Unde zăcea de mulți ani încóce,
Virită între nesce polobóce.

De scutariū avea pe Haicu

Omū scunducelū de statū; înse tare
Și fórtē deșențatū la cuvinte
Avea — încătū de séma lui — și minte.

În tóte acțiunile lorū se pórtă și aceștia în deplină armoniă cu caracterulū ce li-lū imprimă poetulū dela începutū. Este înse adeveratū, că aceste personagie nu se împunū atâtū de multū ca cele-l-alte din motivulū, că Becicherecū este deja unū caracterū socialū resuflatū, afară de-aceea elū póte fi înțelesū numai dincolo de Carpați, unde a esistatū în tótă flórea lui până la 1848. Haicu, a voitū poetulū se represinte unū caracterū duplu, pe alū scutariului și alū obagiului séu clăcașului, nici unulū înse nu l'ă pututū pune de-ajunsū în reliefū, și cu deosebire partea din urmă a caracterului a remasū aproape cu totulū întunecatā.

Afară de ideile, situațiunile și descrierile pline de comicū și umorū, poetulū depune în opera sa și o sumă de idei serióse. Mai fiă-care cântū 'lū începe cu reflecșiuni filosofice séu morale d. e. cântulū II:

Bine aū đisū odatā nu seiu cine
Décă nu e minte, nici capū sē fiā;
Căci din mintea slabā pe capū vine
Totū reulū. — Fericitū care seie

A-și procopsi mintea în cele bune
Și a, nu o învătă la gânduri nebune.

Mintea e ca céra molișóră,
Ce formă îi apeși aceea rămâne
Și érá:î e ca și o péna ușóră
Care anevoiă într'unú locú se ține ;
Măcar ce vântucelú o rápesce
Și apoî c'ne seie unde se trezesce.

În cântulú alú patrulea după-ce se plânge, că ađi în-
gerii nu mai coború pe páméntú ca în đilele bêtrâne, đice :

Cu adevératú că altă pricină
Nu aflu, făr' : că séú nicî o credința
Noi avemú acu, séú prea puțină,
Inse a bêtránilorú socotința,
Kazimă pururea în lucrú sfinte
Cerulú avéndú în sufletú și 'n minte.

La începutulú cântului alú nouelea aflămú o puternică
și amară apostrofă la adresa Románilorú ; după-ce elú
deplânge decadința, aservirea și molesirea lorú, đice :

Ah ! cine acu din aceste tóte
Ome ticălóse te va scóte ?

Aú dóră cea móle de-acu juníá ?
Ce nu autó învătătú altă nimică
Făr a vêná după liboviă :
A măestri, gâlcéva și intrică ;
A trândáví pe divanú cu lene
Și a căscá gurile prin dughiene.

A se împodobí cu jingășíá
Mai alésá decátú o femeíá ;

A-și bagă în haine totă avuția ;
Acele suntū faptele holteie
Coconașilorū de neamū și de viță
Din jupâni pân' la cea mare spiță.

Acești numa știū între cocóne
Și din gură a-și laudá hârniciá,
Er' la fruntea vre-uneī legióne
Unde impróscă glónțele cu miiá,
Vaīleo sáraciī ! cum le-ar' fi gréta !
Cum le-ar' fugí sângele din fața.

Unū coifū in capū, o sabiá in mână,
Unū pieptū ne'nvinsū, unū scutū în stânga ;
Inimă și vêrtute româná,
Acele numa potū sē frângá
Lanțulū șerbiei tale cumplite
Popóre, alū meū, de totū ovilite !

Până nu va fi cea mai întâiá
Coconilorū îndeletnicire
A d'armelorū naltá măestriá ;
De patriá fierbinte iubire :
Nu veī puté tu sē'ți viī la tine,
Sē gustezi sloboziá și bine.

La începutulū c. XI arată cum trebuie sē fiá omulū statornicū și cu virtute. Intre descrieri vomū însemná : Fărmeacătoarea (c. IV, 23—31), frumuseța copilei țerance (c. V. 28, 29), nóptea sinistrá (c. VIII 1—4), gustulū Satanei când vede venindū la iadū prelați, călugări pântecoși și boeri cari „totū sânge au beutū“ (c. VIII 67—68), primulū amorū și seducțiunea (c. X 5—12), bătaia între călugări in mânăstire pentru o frumósá fetișóră,

care nu eră decât Satana prefăcută (c. XI 26—45).

Aflăm une-ori în poemă diceri cristalisate cu măestria în proverbe d. e.:

Ostei vrăjmașe în fugă pornite
Trebue a găti poduri aurite!

— Norocul bun nu șade în unghetu
Ci pribeagă amblă și călărețu.

— Nu e vrednicu un bărbat să se chiame
Care în nevoi se vaetă și geme.

Dar câtă trăesci de barbă căruntă
S'ascuți și de cei copti la minte
Ca și de nunu mare la nuntă:
Căci dicătorea vechiă nu minte;
Cu fată tână te logodesce
Er' de sfatul tână te feresce.

Adecă ride Ciormoiu de opincă
Cum ride căzanu de caldare.

Se nu creți la macar ce arătare
Că nu din totă pânea prescură
Nici din totu lemnul se face cruce.

IV.

Nu putem încheia acestu studiu fără a vorbi și despre tehnica și limba poemei. Poetul, cum s'a putut vedea din citațiunile de până aici, și-a scris opera în strofe de șese versuri, cele dintâi patru cu rima împletită alternată, cele din urmă două cu rima împerechiată. Versul este endecasilabul italianu, pentru greutatea lui

înse în limba română, nu totu-de-una rigorosă, căci variază între 10—12 silabe. Strofa, ca totu, este bine închiagată, rima, afară de foarte puține casuri, este rigoroasă, plină și avută; acesta i servește cu atât spre mai mare laudă poetului, căci el și-a îngreuiat nespuse de mult sarcina, aplicându aproape exclusiv rima feminină. Din punctul-de-vedere al avuției rimei, mai ales în restrângerea și rigurositatea ce și-a impus'o, poetul Țiganiadei este în general cu mult superior poetilor din epoca ulterioară, atât de săraci în rimă. Acesta înalță pe Deleanu cu atât mai mult, căci, pe când scria el, poezia literară la noi nu există decât în psaltirea lui Dositeiu și în câte-va poezii ale lui Ienăchița Vacărescu, cel puțin atâtă putea cunoște pe atunci poetul nostru. Vom vedea înse îndată, care este cauza acestei avuții a lui Deleanu.

Dacă vom judeca versul lui Deleanu, ca ritm și armonie, după gustul și urechia noastră moleșită de aži, fără îndoie că-lu vom afla adeseori aspru, acesta înse provine întâiu, căci versul este străin și nu togmăi acomodat geniului limbei române, încât el chiar și aži, când limba a devenit atât de flexibilă și lunecată, a pare totuși aspru; a doua, căci limba pe atunci nu ajunsese la luciela și vênjoșia de aži. Acesta nu s'a întâmplat numai la noi. Versul lui Dante în Divina Commedia este nespuse de aspru față cu alu lui Ariosto și Tasso; este unu versu tăiat din granit față cu nise versuri împletite din flori. Cu totea acestea, capu-d'opera lui Dante îmbrăcată în versul lui Tasso, și mai

vêrtosă în alu lui Ariosto, ar' fi ađi totu-atătu de puținu Divina Commedia, cum poema lui Deleanu, îmbrăcată în versulu nostru luciū și rece de acum, nu ar mai pute fi Țiganiada de ađi, verde, vigorosă, plină de vieță și de spiritū; din contră ar' fi o ființă anemică, palidă, străvedică, blândă și melancolică. Poetulu nostru, fără anume intențiune, ei numai silitu de starea lucrurilor de-atunci, și-a alesu, după părerea noastră, unu versu forțe nimeritu pentru subiectulu și spiritulu operei sale. Endecasilabulu italianu în limba noastră are o înfățișare simplă, nemăestrită, în deplină unire cu subiectulu luatū din o vieță asemenea simplă, și aspră chiar. Dealmintrea înse nu trebue se uitămū, că endecasilabulu italianu, așa cum l'a aplicatū poetulu variându între 10—12 silabe, l'a apropiatū fără să fi voitū elū de unu versu alu nostru popularū întrebuintatū cu variațiuni în orațiunile noastre de nuntă. Prin simplitatea și asprimea versului poetulu a pututū concretisă ori sensibilisă perfectū caracterulu simplū, aspru, necultū, chiar selbăticosū alu personajelorū sale, atătu când elū desvöltă acțiunile lorū, dar' mai vêtosū când aceste personajie vorbescū ele înseși. Intrebămū ce impresiune palidă chiar ridiculă, ca neversosimilă, ne-arū face eroii țigănesei Gulimanū, Tandalerū, Parpangelū și alții, când ei arū vorbi, s'arū certă s'arū înjură într'unu versu ticluitū, dulce, lunecătoriū? Nu arū fi ei atunci numai nisee păpuși din dosulu căroră amū auđi pe poetū cadentându-și versurile?

Nu mai puținu însemnată este Țiganiada ca limbă. Poetulu cunoșce adăncū atătu limba cărților vechi, câtū

și graiul viu din toate provinciile române, și în specială și chipul de a vorbi alu Țiganilor, care elu a sciutu sê-lu aplice cu nespusu electu în vorbirile și certele lor, imprimându prin acêsta poemei sale și caracterelor din ea unu colorit atâtu de viu, o verdetă atâtu de firêscă, încâtu cetitoriulu numai decâtu se simte, nu între figuri, nu între păpuși, nu între umbrele fluturătoare ale fantasiei, ci între ômeni vii. Avuția limbei a adusă cu sine varietatea rimei și a espresiunilor. Dintre archaismi poetulu aplicu puțin, ca întortu, vince, vântă, sâncelosu, și încă vre-o câți-va, cu atâtu înse este mai avutu în proprie formațiuni : sufletiă — putere sufletescă, tineriă, răpediă, pășită, ochituri, nălția, golățime, vânderiă-tradare ; crâmpitată, iubețu, trupinosu ; dinesce, boiesce ; înfomă, înfugă, împumnă — a luă de peptu, stêrvescū — câud dice despre boerime :

Totă ziua cu ciu ucu în gură

Pe divanū stêrvescū —

O espresiune nu se pôte mai colorată și mai energică. Cuvinte dialectice întrebuinteză mai alesu din sudul Transilvaniei (Orêstiă-Deva-Hățegū) unde s'a născutu și poetulu, la Cigmēu lângă Orêstiă, și anume : *piscóie* și *trișcă-fluerice*, *schilă-javră* ; *pêrlitū-amaritū*, ticălosu ; *ponivū-pornitū*, vehementu ; *tocorozescū-spunū*, tocū mereu din gură, *împără-trage* în țepă, *cocorescū-mê fudulescū*, mê influ în pene ; a sări asupra cuiva ; *desvolbi-descurcă*, lămuri ș. a., a se pune în póră-în contra cuiva. Espresiuni frumóse ca *a băgă în tēcă pe cineva*, *na-*

sulū i fumă, pentru a exprimă puterea loviturii ce a primit'o cineva, plinū de sine- falosū, fudulū, vĕrstă adâncată, a cântă într'o suflată, începe de-a-scărmĕnata-se încaeră, sĕ dee de-a dărimata-de totū, de mórte; cale respândită sĕu mai bine respântită; minte tĕmpă, fire trândă-greóia leneșă; ochi holboiași; a bate lela-a âmblá vagabundū, fără nici o trĕbă, fără țintă ș. a.

Totū de cunosciința și adânculū simțū alū limbei se ține și alegerea numelorū pentru persónele principale din poemă. Nu este nici decum indiferentū, cum ar' crede cineva, ce nume se dă cutărorū sĕu cutărorū personagie din o poemă, mai alesū când ele nu suntū consacrate prin istoriă sĕu prin tradițiune. Din creerea unorū asemenea nume sĕu din alegerea lorū, se cunóșce simțulū finū de limbă, adâncirea psihică a caracterulū ce se pune în acțiune, în generalū alū talentulū și măestriei poetulū. A acĕsta este cu atătū mai greū, căci nici nu esistă, nici nu se potū ficsă regule din simpla causa, fiindū-că acĕsta este unū simțū nespūs de finū de limbă, și o lucrare psihică atătū de intimă și particulară încătū, chiar pentru acela în alū căruī sufletū se petrece și se îndeplinesce acĕstă lucrare adevă a scriitorulū, a poetulū, remâne unū ce misteriosū, ce elū însuși nu póte sĕ-și lămurĕscă, ci simte numai din combinațiunea sunetelorū din nume între sine și apoi a acestorū cu timbrulū psihicū ce voesce sĕ-lū împrime caracterulū, că între ele se stabilesce o armoniă intimă, care mulțumesc aspirățiunea, idealulū poetulū, și cutare nume apărĕndū investitū cu cutare caracterū : ele, nume și caracterū, a-

tâtu suntû de închiăgate laolaltă și atâtu de tare se împunû fantasiei cetitorului și în urma a întregului publicû, încâtu este cu neputință a se mai despărți numele de caracterû sêu din contră, căci numele representă caracterulû, ér' caracterulû numele. Indeplinirea acestui fenomenû de simțu alû limbei și de lucrare ôre-cum misteriosă psihică pentru armonisarea și închiăgarea dintre nume și caracterû, s'a petrecutû cu deplinû succesû în sufletulû lui Deleanu, și astu-feliû numele eroilorû sei, ca Tandalerû, Gulimanû, Corcodelû, Parpangelû, Parnavelû, suntû nu se pôte mai nimerite, resărindû împrumutatû ôre-cum numele din caracterû și caracterulû din nume, și, ca formă etnică, fiindû într'adeverû tôte nume proprie elementului etnicû pentru care se aplică.

* * *

Credemû, că amû probatû îndeajunsû însemnătatea acestei poeme, care avurâmû nefericirea sê stee o jumătate de secolû înmormântată de viiă, ér' aprópe de dóuë-deci de ani stă mórtă și lungită sub ochii noștri — tristă probă câtû suntemû de înapoiăți în gustulû artei și orbi în aprețierea meritului. Credemû că ne-amû împlinitû o datoriă morală cătră umbra uitatului poetû, și o datoriă națională față cu literatura și cultura nóstră, încercândû a scóte din unghetu pe o Musă ajunsă — cenușerésă.

POESIELE LUI D. BOLINTINEANŪ.

I.

Deși celū mai însemnatū dintre poeții noștri, Bolintineanū a remasū, ca și cei-lalți, cu totulū nestudiatū. Ori-cine vorbiá de elū, bine sēu reū, o făcea așa în-trécătū, înfându-i câte-va laude fără nici o legătură, fără nici unū căpētâin, sēu aruncându-i nisce căutaturi de vasiliscū, fără ca sē scia nici chiar elū pentru-ce, decătū așa póte i veniá bine. Până traia încă, se făcuse, prin adoratorii lui de-odată, adâncă tăcere, și mai vēr-tosū după-ce în poetū dispăruse și omulū politicū. Ér' după-ce a muritū, párea că nu murise omulū, ci poetulū Bolintineanū, atātū cuprinsese întunericulū uitării mintea tuturorū. Chiar la mormētū fusese dusū mai multū ca unū simplu muritoriū, în deplină tăcere și întunerecū. Pentru-ce óre? Cine este de vină poetulū sēu publiculū? Noi nu scriemū aici viéta lui Bolintineanū, cu tóte acestea trebue sē ne încercămū a respunde la aceste întrebări, fiindū-că ele staū în cea mai strinsă legătură, nu numai cu scrierile lui, cari noi voimū sē le judecămū în acestū studiū, ci și cu spiri-

tul mișcării noastre literare, și cu gradul de deșteptare și înțelegere a publicului nostru.

Mai întâiu trebuie să constatăm, că la noi există o boală generală de care suferă publicul, lăngedă intelectuală. Publicul, elu prin elu, nu este încă în stare să judece valoarea scriitorilor, și astăzi, pare-mi-se, chiar mai greu decât în trecut. între 1840—1860, pentru-că atunci scriau multu mai puțin, și acești puțin erau cam de regulă cei cari în adevăr puteau ceva, și pe lângă putere mai adăogeau și mai multă sirguință; astăzi scriu o sumă de ómeni, cei mai mulți aproape fără nici o pregătire, ba chiar de aceia, cari au fugitu de pregătire, de scólă, dar cari și-au câștigat o brumă de rutină formală, și, mai pilindu de ici de coala de prin cărțile altora, esū și se înflă înaintea publicului în pene de scriitori. Bietul publicu afară de acesta mai este adese ori trasu anume pe sfóra. Acești scriitori și știu ei bine nulitatea lor, și pentru-aceea mișcă totu pentru a se pune în vedere, parte prin sfruntarea reclamelor proprie, parte prin larma ce o facu amicii și cunoscuții, cari au să fiă și ei trâmbițați și lărmuiți la rëndul lor. Până când se ajungă publicul să petrundă misterul, seu până se vină vr'unul să bage mâna în vesparu, să-i împrăștiă, să le rumpă masea, bietul *profanum vulgus* i-a admiratū cu gura căscată.

Acestu metodū s'a întrodusu la noi deja de multu. Bolintineanu câtu a trăitu a făcutu elu asemenea arlechinade? și-a pusū elū numele seu în proțapū să-lu

pörte bäeții strigându? Nici-odata ; prin urmare multi-
mea ne împuiându-i-se mereu urechile cu numele lui, ci
cu aln altora, l'a uitatü, cugetându, că larma este una
cu puterea, cu valórea. Altä causä este însuși caracte-
rulü lui Bolintineanü, celü puținü pâna träiä încä. Din
firea lui modestü, dreptü și mai pe sus de tóte nelin-
gușitorü, lumea, cum este ea pécätósä, nu se îndesä în-
giurulü lui, căci scia că n'are se-lü pótä folosi pentru
interesele sale ; mai fiindü în urmă și sãracü, ce se
caute lingușitorii îngiurulü lui, când elü nu putea se-i
resplätésca

Nici cu pompose mese, nici cu vestminte vechi.

(Horatiü Epist. II. 19. 37.)

Lucruri, mijlóce tóte acestea, cari în ñilele lacome de
ađi potü se facä minuni, celü puținü pe unü timpü.

Mai încolo o nouä causä suntü înseși ideile lui Bo-
lintineanü. Elü dimpreună cu Mureșianü, la cari mai
putemü adauge și pe Gr. Alecsandrescu, suntü poeții
sentimentului și aspirațiunilorü nóstre naționale. De
unü timpü deja s'a începutü la noi unü curentü antina-
ționalü. O parte din tinerimea nósträ, crescutä séu mai
bine stricatä în sträinatate, în locü de-a aduce de-a-
coloi deile sãnatóse și eminate naționale de cari se
conducü popórele cele mari, din conträ aducü ideile
subversive ale minoritățilorü séu ale elementelorü co-
rupte, ori în fine ale acelorü cari în numele unorü idei
specióse de umanitate mascatä vorü se stórcä multimea,
s'o corumpä pentru ca s'o desmöštenésca, cum au des-

moștenită și au stinsu europenii pe bielele pei-roșii, și cum aru voi mulți, în numele acestorū ideī, se desmoștenescă și peile-brune dintre Tisa și Dunăre. Acé-stă parte din tinerimea noastră înveninată de asemeni ideī, cum putea ea se mai iubescă pe nisce scriitori în cari totă fibra tremură de sentimentū naționalū? Este dar de miratū, că togmai acești poeți au fostū aprópe uitați, ea se nu dīcū delaturati? Apoi se nu se uite, că elementele străine dela noi, când numai potū, nu lasă nici o ocasiune, se nu lovescă în ideile nóstre naționale, căci, credū ei, nu mai deșteptându urgiă contra unorū asemenea ideī, înfățișandu-le ca ceva „egoistū și barbarū“ și sterpindu-le din sufletulū nóuei generațiunii, potū se-și realizeze planurile lorū. Cine va urmări cu atențiune scrierile condeielorū străine dela noi, va puté vedé că nu întârđie la ocasiune se nu-și arate colți, se nu-și verse veninulū contra sentimentelorū și aspirațiunilorū nóstre naționale. Etă o sumă de cause, cari au contribuitū atâtū la uitarea lui Bolintineanū, câtū și a celoralaltī poeți, reprezentanți ai ideilorū și aspirațiunilorū nóstre naționale.

Ca o ultimă și lovitóre probă vomū aminti, că dramele lui Bolintineanū, cari, ca sentimentū, suntū pline de celū mai curatū patriotismū, de cele mai înalte aspirațiuni ale poporului românū, făr'a cărorū împlinire nu avemū decâtū se vegetămū, au fostū în modū sistematicū ținute departe de scenă, deși nu erá aprópe nimicū originalū alū nostru și mai bunū cu ce se fiă înlocuite, și din contră s'au aruncatū și se aruncă pe scena

noastră toate murdăriile și cădeturile scenelor străine și mai alesu francese, ne lipsindă, spre culmea rușinei și a descreerării, nici chiar cărpaci de-aceia, cari piesele străine le-au localisatu, facându ca să-se batjocurească și să-se urgisescă Români ei între sine! Așa înțelegu ei, și încă ómeni cu pretensiuni de-a însemná nu numai ceva, dar încă multă, educațiunea unui popor atátu de încercatú !

Póte să-se afle cineva să ne întimpine, că nu acestea suntu cauzele uitării lui Bolintineanú, ci cu totulú altele. Care anume? Unii vorú dice: uite, Lamartinú erá pân' acum vre-o 30—40 ani unú poetú-idolú alú Francésilorú, ađi aprópe l'au uitatú și ei. Apoi fiindú-cá Bolintineanú și Gr. Alecsandrescu arú avé multe din ideile și sentimentele lui Lamartinú, au trebuitú prin urmare să încerce și ei aceeași lovitură. La acestea vomú responde, că aseménarea în fondú este cu totulú greșită. Bolintineanú și Alecsandrescu nu s'au împusú la noi prin poesíile, cari au ceva din spiritulú lui Lamartinú; anume celú dintâiú nu prin el-gíile sale, alú doilea nu prin elegíile și meditațiunile sale, ci din contrá Bolintineanú s'a împusú mai alesú prin baladele și poemele sale, Alecsandrescu prin baladele sale ori-cátu de puține la numărú, prin satire și fabule. Tóte acestea, și la unulú și la altulú, n'au nimicú din Lamartinú, care, câtú scimú, n'a scrisú nici balade, nici satire, nici fabule în înțelesú naționalú.

Dar să dicemú: bine, așa este, ei au scrisú tóte și cu totulú în spiritulú lui Lamartinú; atunci întrebámú,

că decă Lamartinu ar' fi poetu român și nu francesu, l'amu fi uitatu ôre și noi ca Francesii? Nici de cum! Suntă la noi împregiurările, cari suntă acolo? Cu marea desvoltare literară și socială, cu schimbările ce s'au întemplată în vre-o 30 ani în urmă în Franța, se pôte asemenă literatura, societatea, statulă nostru? Suntă aceleași condițiuni, și mai vêtosu același spirită? Celu ce ar' sustiné așa ceva ar' fi bunu de Golea, séu celu puțin ar' paré că s'a sculată din morți de trei sute de ani. Nu dicu înse, că acei ce au crescută și au trăită cea mai bună vieță a loră în Franța, cari prin urmare nu-și mai cunoscă țera, nu voră cugetă în adevêru astă-feliu, când vedêndă, nu vedă, auzindă nu audă, simțindă nu simtă! Liberi suntă din partea nôstră să cugete la reconstruirea turnului babilonică — nu înse în țera nôstră. Vedemă cu durere și ađi că, până și în cestiuni de literatură, se întemeiăză ipotese, se facă apretiări pe basa evoluțiunei din țeri străine, de cari la noi nu se află nici macar urmă, decâtă numai în creerii celoră ce le facă.

Déca, va să dică, acei poeți ară fi scrisă în spiritulă lui Lamartinu, atunci întrebămă pe cei ce ne-ară întinpină cu acésta: bine, dar spuneți-ne în generală ce poesă se scrie ađi la noi? Ce voră respunde nu scimă, noi înse le spunemă: Nici-odată nu s'a scrisă la noi mai multă poesă lamartiniană ca astăđi. Se fimă bine înțeleși, nu ca a lui Lamartinu, ci care ar' voi să fiă ca a lui, ér' dela a voi până la a puté, scimă ce va să dică. În adevêru ce se scrie la noi astăđi decâtă eterne me-

dițațiuni și lamentațiuni, în câtu 'ți este și grêta se mai deschîdi vre-o revistă sêu vre-unu volumu frumosu de poesiî urîte. Este înse o deosebire și anume, că meditațiunile și lamentațiunile poeților noștri de ađi, se deosebescu, ca cerulu de pămêntu, de cele ce le-a scrisu Cârlova, Bolintineanu și Alecsandrescu. Pe când acei trei poeți scotú accentele cu rãdecini óre-cum din adânculu arđetoriú alu inimei lorú, poeții de ađi pare că ne vorbescú prin cêfă, atátu suntu de rãgușiți, reci și apătoși, și-ți facú impresiunea vócei ofticoșilorú, vuitóre dar gólă. Pentru aceea ei scriú, ei se citescú, ei se admiră. Etă dar, că togmai astăđi, judecându după spiritulu poesiiei ce se scrie la noi, ar' fi timpulú pentru unú Lamartinú adevêratú.

Dreptú-aceea cauzele adevêrate ale uitării acelorú trei poeți și cu deosebire a lui Bolintineanu suntu cele arătate de noi mai sus. Trebuie se vină înse odată critica nepãrtinitóre, în afară de colectivitățile literare compromise unele prin cultulu propriu literaru și materialú, alte prin libertinagiulu ideilorú sibaritice, pentru-ca se mătore cu încetulu pulberea aruncatá în ochii publiculu, se scóțá la luminá pe cei ce colectivitățile i-aú aruncatú în unghetú și se-se puná fiá-care la loculú ce-lú meritá. Acéstá este datoría sciinții și chiamarea unei societăți sãnátóse.

II.

Luându în cercetare poesiile lui Bolintineanu o spunemú mai dinainte, că ne măriginimú numai la poesiile

sale până la a. 1855, publicate în edițiunea din acelă an
sub titlu *Poesii vechi și noi*. Acésta o facemū din mo-
tivulū, că, deși poetulū a scrisū încă multū după-aceea
și încă în genurile mari ale poesiei, ca epopeia și
drama, totuși scrierile sale de după acestū timpū în ge-
neralū nu potū sustiné critica. În ele abia mai eunosci
pe Bolintineanu celū mai dinaint.e. Iei-colea 'lū mai afli
resărindū ca din somnū în câte-o piesă. Cu deosebire
mai bine a resăritū în unele piese dramatice, mai bine
înse numai întru câtū până astădi stămū fôrte reū pe
acestū terenū, și ele puteaū sē pună degenerata, căduta
nóstră scenă mai sus și s'o schimbe în ceea ce trebuie
sē fiă, o instituțiune de creștere națională, de cultură a
sentimentelorū, aspirațiunilorū și demnității naționale.
Dar, amū arătatū mai sus, că creșterea nóstră destrăbălată,
nenățională, nu numai nu pôte gustá, dar' nici nu su-
fere așa ceva pe scenă, și când dicemū că nu sufere,
nu trebuie sē probămū, că asemenea piese suntū fluerate
pe scenă, acésta totū ar' fi ceva, este înse ceva mai reū :
că nu se punū în scenă piese naționale, ér' când se punū
actorii jócă la bancele și cu deosebire la logele góle, când
înse se rătécescū pe la noi nisce trupe de vântură-țeri
compuse din jidani ce se dau de francesi sēu nemți,
atunci mulți din noi și mai alesū din așa dișa boerime
'și scotū depe fundulū lađii câte-o remășiță din scum-
peturile de-odată, numai ca sē-se pótă arátá la înălți-
mea — boeriei.

Bolintineanu până la 1855 s'a ocupatū cu lirica și cu
poesia narativă. Lirica sa cuprinde plângeri și cântece ;

piesele în amândouă sunt puține la număr. Poetul n'a stăruit a nune; sunt mai mult aruncări de condei în-trecută, dar' mai totu-de-una sub puterea inspițiunii momentului. Mai multă putere se simte în plângeri. Începându chiar dela cea dintâi, *O fată tinără pe patul morței*, elu înalță elegia unde n'o putuse sui încă Cârlova și unde n'a ajunsu încă nime la noi. Decă cele dintâi două strofe din această plângere sunt de-o adâncă doioșă, care merge crescându, cele trei din urmă

Să móră bătrânul ce fruntea înclină,
Ce plânge trecutul de ani obositu,
Să móră și robul ce'n lanțuri suspină,
Să móră totu omul cu sufletul zdrobitu!

Er' eü ca o flóre ce nasee când plouă,
Creșceamü în de paseri suave cântări;
Și mie amorul cu buze de rouă
Cu inima dulce îmi dă sărutări.

Ca frunđa ce cade pe tómnă când ninge
Suflată de vânturī aici pe pământu,
Ah! juna mea vieță acuma se stinge
Și anii mei tineri apunü în mormentu!

sunt totu ce póte fi mai zdrobitorü pentru unu sufletu tineru, ce cruda mórte 'lu smulge din plaiulu fărmeccatorü alu vieții. Blandeța ce se reversă ca ideia, sentimentü și stilü, peste tótă această piesă, stă în cea mai intimă armonia cu ființa care scóte din sinulu seü această plângere: este o fată tinără! Poetul nu ne-o putea înfățișă mai bine, pare că o vedemü cu ochii, decātu

încungiurând'o de totă această atmosferă blândă, doioasă, palidă, întogmai ca o vale de flori în amurgul palid și doios al sôrelui apunetoriu. Măestría sêu mai bine drépta copiare a naturêi resare și mai puternicú când vomú incercá sê schimbámú tinêra fatá într'unú june. De-îndata simțimú, că blândeța i-ar' sedé piesei fórté reú, căci atunci ceremú accente mai tari, și o mare parte din asemênári nu se mai unescú cu celú ce plânge. Unú simțemintú finú în ale poesiei nu va puté sê nu observe și o mare influința a metrului în totala impresiune ce o produce această piesă. Metrulú acestei piese întrodusu, decá nu ne înșelámú ¹⁾, în poesia română de Bolintineanú, prin ritmulú sêu ruptú esprimá óre-cum în modú materialú însuși suspinulú, agonia chiar :

Ca ro-bulú ce cân-tă a-marú în ro-biá.

Acesta ni se pare la noi celú mai nimeritú versú pentru elegiá, deși însuși Bolintineanú nu-lú întrebuintézá, în elegii, decâtú în această singurá piesă.

Scurtá și ferbinte este

LA O NĂLUCIRE IUBITĂ

Dulce fantasmă, unde ești óre?
Luat'ái sborulú linú cătrá cerú,
Ca fluturelulú ce în éterú,
Legánatú shórá pe ariptóre?
O íngerú dulce alú vieții mele!
Alú tinereții visú fugătorii!

(1) Ceva cam analogú, dar' nu curatú, se aflá ici-colea și la unii dintre poeții Vácáresci

Ești pe pământul acestu de doru,
Seu arzi ferice sus între stele?
Decă tu viața ai părăsită,
Spune-mi, ferica și dulce nume,
Să lasă îndată viața și bune
Să sboru la tine, ce am iubită!

Ideia atât de simplă față cu pierderea cea mai mare, căci ea era „îngerul vieții“, desfășurată atât de scurtă și atât de rotundă, făcu strălucirea acestui diamant. Un alt poet ar fi turnat un roi de strofe voinde să-și arate durerea pentru pierderea „îngerului“ său, și totuși mai acesta ne-ar convinge totuși mai mult, că nu-lu dore să-și în stare să ne arate.

Cornul exprimă erași durerea pierderii, dar' într'un chip cu totul deosebit. Poetul prinde din împregiurările cu iubita lui un momentu doiosu nu numai în sine, ca momentu despărțirii, dar' doiosu totu-odată și prin împregiurările ce-lu încungioră: era în călătoria pe un dealu și în taina nopții, ér' în depărtare se audia un cornu sunându, iubita sfășiată de durere i dice:

Sunetul acesta când vei auzi
În străinătate unde tu vei fi
Celu puțină atunci cugetă la mine!

Poetul după de ce ani se întorce, iubita nu-lu mai cunósce, ea iubesc pe altul,

Dar când sună cornul, nu seiu ce simțu eu,
Ca unu riu de lacrimi udă sinulă meu!

Acésta plângere nu numai 'ți îndoișează inima prin simțirea naturală și adâncă, dar' totu-odată 'ți desfetează imaginațiunea prin modul atâtu de nou de a-ți exprima durerea, și prin mișcarea viii ce se revêrsă peste tóta icóna. Unu pictorù maestru ar puté scóte din acésta piesă unù minunatù tablou.

În elegia a decea, poetulù ne desvêlesce una din durerile sale cele mai pline de amărîciune. Poetulù 'și întrébă inima sa de ce este întristată? sêu fiindù-că sórtea nu i-a învoitù bunurile deșerte, peritóre, ale vieții? sêu pentru-că „tinera făptură“ zace în mormêntulù umbrosù? Inima respunde între altele:

Dar nu plângù tinereța în suferinți trecută:
Nici bunurile vieței ce ómenii doroseù;
Durerea ce portù este amară și tăcută:
Căci îmi respundù prin ură acei ce eù iubescù!

Acésta este fără îndoielă totù ce pôte fi mai durerosù pentru o inimă, care în acésta viétă plină de sbuciumări, nu bate decâtù pentru binele altora, și inima lui Bolintineanù erá una dintre cele dintâi asemeni inimi! Și acésta este în adevêrù sórtea lorù până potù se mai batá încá!

Invocarea este unù imnù, care cu tóta neaseménata lui frumusetă, ca fondù și formă, se pare că n'a fostù scrisù, decâtù pentru-ca sê fiá uitatù fiind-că de-órece este în elù vorba de țeră și credință. Chiar pentru acésta, credemù că, dupá 32 de ani, este bine sê-lù mai vedemù celù puțin încá odatá tipăritù:

O Dómne-alú Lunătaței, esență creatóre,
De care nici odată eú nu m'am îndoitú,
Tu, care-ai pusú amorulú în inimă simțitóre,
Și florile câmpiei cu róua-ai învelitú ;

Tu, ce-ai săditú în inimă speranța și credința,
(Căci una fără alta nu potú a esistá)
Ce dai, după durere, surísulú și dorința,
Și după vijeliă unú sóre-a luminá ;

Ce, fără încetare, dai dílelorú lumine,
Și câmpulú verdéța, și páserei cântári,
Și frunzelorú șoptire, și apelorú suspine ;
Și pe virgine buze suave sărutăi ;

Aruncă o cătare asupra țerei mele !
Ea este ca o bareă pe oceánú plutindú —
Când vânturile urlă în nopți fără de stele....
O resaltare încă și-o vomú vedé perindú !

Trimete-ne, O Dómne! lumina ta ceréscă ;
Căci lungă fuse nóptea în care noi amú fostú ;
Ca să vedemú furtuna ce vrea să ne răpéscă
Și sub unú malú ferice să afe adăpostú.

Generațiunea mai nóuă, care a esilatú patria, senti-
mentulú naționalú și credința din poesía, se pare că nu
a înțelesú decâtú dóne strofe pline de ironiă cu care
Bolintineanú 'și încheiă *plângerile* sale, unde díce :

Când plângi acéstă țeră tu ești în amăgire :
Legi, arte, institúții în sinu-í înflorescú ;
Totú ce chezeșuesce o dulce fericire,
O dulce 'ndestulare, nimica nu lipșescú.

Tu poți cântá, poete, dumbrava recorósă,
Tu poți cântá ca bardulú sub tronú adăpostitú ;

Er' altǔ-feliǔ pentru tine e viața *durerósă*,
Și ómenii vorú dicee că ai *îneebunită*.

Aceste strofe pline de fiera ironiei bardii noștri le-au luatǔ seriosǔ, și ca sǔ nu dicea lumea, că au îneebunită, cântându durerile și aspirațiunile patriei, s'au apucatǔ se mène meretǔ rișnița hodorogitóre a Musei lorú cu rîuri de lacremi, ér' cu suspinele lorú amoróse au pusú în mișcare morile de vèntú ale fiă-iertatului Don-Chișotǔ. De ar' fi voitǔ Bolintineanǔ anume sǔ ne batjocuréscă pentru tóte nedreptățile câte i s'au făcutǔ, și nu și-ar' fi pututǔ mai bine resbuná, cu tóte-că lucrurile s'au întemplatǔ óre-cum într'unú modú fatalú, fără anume intențiune. Dar' așa se resbună faptele!

La tótă întemplantǔ suntǔ fórte caracteristice aceste strofe. Poetulǔ predice generațiunea viitóre a poetiloró români, din cari unii lingusitori, alții miorlăitori și amoroși ca nisce motani, și ținèndú de unú feliu de nebuni pe cei-ce vorú mai cântá patria și aspirațiunile naționale. Poetulǔ predicea acésta înainte de 1855! Unui sufletú simțitoriu și pètrunđetoriu nici nu putea sǔ-i scape acésta vedere în viitoriu, căci reulú începuse a se pregati încă mai dinainte, dar' a-lú arátá atátú de lámuritú cu atáta timpú înainte și togmai precum elú s'a împlinitú chiar sub ochii noștri, acésta este datú numai sufletelorú alese.

Liricele lui Bolintineanǔ, în întelesú mai strinsú, suntǔ *Caiccelaneele* și *Cântecele*. Deosebirea între ele este numai, că cele dintâi s'au născutǔ și se mișcă în viața orientala depe Bosporú, pe când cele-l-alte suntǔ flori crescute în tǔra poetului. *Caiccelaneele* au tótă fan-

tasia și farmecul vieții orientale, și trebuie să te miri, că ele totuși n'au prinsu, ceea-ce nu poți să-ți explici decât, că, poate, neînțelese și nesimțite în viața noastră deplină aceste frumuseți străine, nici cântecele n'au putu prinde adâncu, celu puținu nu precum merită; o altă cauză poate să fiă, că și în acestea se revărsă mai multu unu sentimentu melancolicu, decâtu voiosu și prin acēsta se confundă cu *Plângerile*.

Cu totul în altă atmosferă se mișcă cele 13 mici *Cântece*. Cătu de simple, dar' cătu de farmecătore suntu aceste două strofe :

Luna dórme grațiosă
Peste rose, peste erinī,
Er' tu dulcea mea frumósă,
Ești deștéptă și suspinī!

Dormi frumósă copiliță,
Dormi și numai suspină,
Și mă lasă pe guriță.
Rosa ta a-ți sărută.

Următorele trei strofe :

Valuri de rose, mărgăritare,
Riuri de aurū și de brilantū,
Dia revărsă fără încetare
Din cornu-i veselū de amarantū;

Sórele dulce și luminosū
In totu-de-una o se încăldescă
Și câmpul verde o se nfloréscă
Și o să fiă cerulū frumosū:

Er' eă ca frunđa ce 'ngălbinesce
Din ăi în nópte fruntea inclină,
Și ală meă sufletă rece, străină,
Nu măi adără, nu măi rodesce!

Pe lângă neasemenata strălucire în care se înfățișeză farmeculă vieții în cele două strofe dintăiă, ér' în a treia să desvėlesce de-odată marea durere a vieții vesteđitóre a poetulăi, elă încadrėză totă-odată celă măi adăncă și măi sguđitoriu contrastă dintre vieța pururea vesteđitóre a omulăi și natura purarea viiă și plină de nóue străluciri. Și tótă acéstă uriașă luptă între omă și natură, ce agită eternă omenimea, exprimată în trei mici strofe!

Cătă de simplu și nimerită descrie poetulă întăiulă sentimentă de amoră, ce la aruncată în sinulă fragedă ală unăi copilă, ce alėrgă după fluturi pe vale, frumósă copilă dăndu-i flori din póla :

De atunci pe floricele
Fluturi se jócă, sboră ;
Că măi multă cu ramurele
Număi turbură pacea loră.

Inse pacea pentru mine
De atunci s'a turburată ;
Șinu-mi saltă în suspine ;
Lacrimi vėrsă neincetată.

Piesa a patra, *Căntece și sărutări*, trebuie s'o reproducemă întrégă, pentru ca să putemă desvėlí frumuseța ei :

— „la harpa de aură, poetule june,
Și cãntă cãci ochii-mi de lacrimi suntă plini :

Eū pentru acēsta pe frunte-ți voiū pune
Girlande de crini!“

— „In darū tu vei pune, copilā curatā,
Pe frunte-mi cunune: eū totū voiū muri,
Cāci rōua nu pōte pe flōrea uscatā
A o 'ntineri.“

— „Ia harpa-ți de aurū și fă sē resune
Palatulū acesta de blānde cāntāri,
Eū pentru acēsta pe frunte-ți voiū pune
Ghirlandā 'nfloritā de dulci sārūtāri!“

Atuncea sē tacā copila-lū rugā
Dar māndrulū ei dulce și nōptea cāntā.

Pe poetū nu pōte sē-lū facā sē cānte nici chiar cununa gloriei primitā din māna unei feciōre, căci elū 'și aduce aminte de nimiciā vieții și acēsta i nābușese vocea, i taiā sborulū fantasiei; cānd înse feciōra i promise cununa înfloritā de sārūtāri, elū nici nōptea nu încētā a cāntā. A se esprimā mai frumosū și mai adāncū puterea, farmeculū iubirei, pentru care poetulū uitā nu numai nimiciā vieții, dar' aruncā dela sine chiar și cununa gloriei, nu sciū decā s'ar' mai putē închipui vre-unū mijlocū mai simplu, mai firescū, pe cānd alți poeți tōrnā unū potopū de strofe pentru a esprimā aceeași ideā. Acestū modū de a sensibilisā puterea iubirei este gemenū cu acela cum ne înfāțișeā Homerū prin o singurā trāsăturā frumuseța Elenei, pe care elū n'o descrie anume nicāiri, dar' într'unū momentū nimeritū ne lasā sē-i simțimū totū farmeculū ei. Cānd adecā Elena trece pe lângā bētrānii troieni cari, ne mai putēndū luā parte la

luptă din cauza bețrâneței, ședau în porța Scheiă cu Priamū, vedēnd'o ei, cu totă bețrâneța lorū remānū făr-mecați de frumuseța Elenei și începēndū sē-și șoptescă între sine, dicū :

Nu merită 'mputare, o'Acheii și Troienii
Pentru o așa femeia dureri atâtea suferū.

Se putea descrie mai drasticū frumuseța Elenei decâtū facēndu ca și nisce vēji bețrāni sē-se aprindă și sē dică că merită sē-se omóre dōue popōre pentru ea ?

La rēndu-lū seū poetulū nostru pentru o cunună de sārutari nu încētă nici nōptea a cāntă, și cetindū cele dōue versuri din urmă ne remāne impresiunea atātū de viiă, încātū ți se pare că auđi poetulū cāntāndū. Impresiunea acēsta este ajutată cu deosebire de răpedea acțiune ce se petrece între poetū și feciōră, și prin fericita aplicare a înfinitivelorū *rugă—cāntă*, care 'ți lasă impresiunea înfinitului. O asemenea impresiune deșteptă și cele din urmă versuri din *Paradisulū perdutū* alū lui Milton, unde poetulū ne arată cum Adamū și Eva, alungați din raiū, esū și ținēndu-se de mână apucă încētū și nesiguri prin pustia. Cetitoriulū i se pare că-i vede mergāndū-mergāndū triști, amăriți și fără țintă.

Sub titlulū *Pandurulū* poetulū ne dă patru cāntece scurte de unū genū cu totulū nou între cele-l-alte ale sale cāntece. După-ce le-amū cetitā nu ne putemū nābuși durerea, că poetulū nu ni-a vērșatū din cornulū seū de aurū mai multe asemenea mārăgaritare.

Mândre-orù fi stelele 'n raiù!
Mândre florile pe plaiù!
Inse ca armele mele
Nu lucescù nicii florì, nicii stele!

Vin' la mine voinicele
Ca sè-ți daù armele mele
Arme mândre de pandurù
Cu argintù giurù-împregiurù.

* * *

Tu la brâu de le-î purtá
Séra colea vei aflá
Și copila mândruliță
Îți va da florì din onsiță
Cugetări din inimióră
Sărutări din gurișóră.
Când págâniî 'n cale-o trece
Capulù n'o sè ți se plece
Er' Tatariî de-orù veni,
De cumva ne-arù întêlni-
S'orù preface că adunù
Flori în iernă pe cătunù.

Inima-mi e sécă
Traiu-mi este greù:
Er' tu zaci în tēcă
Iataganulù meù!

Multă larmă s'auđitù!
Nu-i pandurulù ce-a venitù
Ca unù leù nebiruitù,
Ci Tatarulù ce lovesce
Capulù ce se umilescè.

Frașilorù, sculați cu toți
Sè scăpămù țera de hoți

Și în inimă străină
Ca în pele de juvină
Să-mi spălă pala de rugină!

Inima-mi e secă;
Traiu-mi este greu
Ești acum din teca iataganul meu!

Eta, putem dice, singurele cântece de resboiu ce merită acestu nume, în literatura română. Acéstă lipsă probéză în generalu slăbiciunea liricei noastre și totu odată amortirea sentimentului, vîrțuții resboinice în inima celor în haine vinete, care s'a păstratū numai în opincă.

Din cele două cântece de mai sus, celu din urmă se distinge prin o selvatică dar măréță energiă; ér strofa dintăiu și cea din urmă, scurte și îndesate, prin contrastul lor, esprimendū cea dintăiu amortirea, cea din urmă erumperea furiei, suntū totu ce pôte fi mai plasticū și energicū. Incă odată durere! că Bolintineanu n'a schimbatū mai desū, mai îndelungū lira cu buciumpulū!

Nu ne putem incheiă părerile asupra liricei lui Bolintineanu fără a amintī de traducerile sale din Anacreonū. ¹⁾ Este adevăratū, că traducerile suntū adese-ori libere, dar' nu-i mai puținū adevăratū eă a înterpetatū admirabilū pe Anacreonū. Eta trei cântece din cele mai populare și mai grele de înterpretatū, ca fineța de idei și limbă, căci tôte parū, nu idei, nu cuvinte, ci rațe și mirosū îmbătătorū :

(1) Din aceste traduceri nu cunoscemū decâtū patru publicate în *Revista Română* a. 1861 pag. 174—6. Nu scimū decă colecțiunea întregă anunțată acolo a apărutū seū ba, noi ori-cătū amū căutat' o n'amū putut' o află.

Toți tusaorii Lidiei
Nu atingă inima mea;
Și splendoroa 'mpărăției
Cu disprețu o vede ea.

Unu parfumă plăcută stropescă
Barba-mi, perii ce albescă!
Rosa 'n fruntea mea lucescă!
Etă totulă ce dorescū.

Timpulă de-ađi i-a mea avere;
Măne scimū, ce-o se 'ncercămū?
Vine-o oră de plăcere?
Noi se bemū și se jucămū;

Lui Bachus vęrsați pahare;
Măne mórtea, męi băeți,
Ne va đice vorbe-amare,
Ne va đice nu mai beți!

Ah! vęrsați nectarū în spumă,
June frunșeți vęrsați!
Foculă setei mę consumă,
Morū sub flacăra ce-mi dați!

Faceți noi cunune 'ndată
Sę 'ncingū fruntea-mi ce-arde 'n focū,
Focu-usucă de odată
Cele ce le puū în locū.

Voi puteți îndată 'nvinge
Foculă stelei cęi ceresci;
Vai! dar cine póte stinge
Foculă inimii-omenesci?

Fugi de mine dragă flóre,
Pęru-mi albū tu nu-lū iubesci?

Ah! deși aici sub sóre
Tu cu rósele 'nfioresei,

Nu te depártá de mine,
Sufletú dulce și seninú!
Rosei șade multú maș bine
Impletitá cu unú crinú.

Nimicú mai greú decátu a traduce lirica vechiá clasicá astú-feliú, ca se fiá liricá și la noi, s'o putemú și noi gustá. Lirica ori-cárei limbí este o flóre, care prin traducere o smulgi din páméntulú ei, 'și perde mirosulú și veștedesce. Er' când este vorba de lirica lui Anacreonú care constá, așa dicándú, din rađe, mirosú și róuá, care este ceva neaseménatú fragedú, ușorú, sburátoriú, ca celú mai finú și mai îmbetátoriú mirosú, traducerea este nu numai neaseménatú de grea, ci chiar aprópe de desperatú. Dar éta cántecele de sus an realizatú acestú lucru atátú de greú, an sfárimatú desperarea. Ni se va dice póte, cá poetulú nu s'a ținutú totú-de-una strinsú de originalú. Acésta nu este unú defectú, ci din contrá o calitate. Togmai aici se aratá puterea și máestría traducătorului, nu numai de-a întórce originalulú cuvêntú de cuvêntú, cum ai întórce unú vestmêntú pe dosú, cu care îmbrácându-te te-ar' ride ómenii, ci substituindú cuvêntulú, frasa, chiar ideia străiná, cu ceva aseménatú, séu ecuivalentá din limba, frasa și ideile poporului pentru care se traduce. Ceea ce este poeticú, înțelesú, gustatú în o limbá, nu este totú așa în alta, și acésta mai ades se întêmplá în liricá, care cu deosebire trebuie se fiá carne din carnea, osú din osulú, și sânge din sângele popo-

rului în înțelesu strinsu, căci almintrea nu este lirică. Pentru-aceea traducătoriulu togmai prin aceea 'și arată puterea și măestria sa, sciindū în asemenea casuri să afe și să înlocuască cu ecuivalente.—Avântulu, precisiunea, limbei traducătoriului ține aprópe cumpenă originalului.

* * *

Characterulu lui Bolintineanu, ca liricu, este, decă nu totu-de-una tristū, dar totu-de-una doiosū. Chiar și în cele de resboiū, pe lângă energiá, se amestecă și doioșiá. In *Plângeri* acéstá doioșiá este adese-ori de-o putere óre-cum îmbetátóre; ea 'ți lasá o puternicá ardere în inimá și unū feliu de ametela în minte. De-aici provine, că unii simtū mai multū acéstá ametela, și atunci credū ei că poetulu ar' fi lângedū, că poesiele lui arū fi unū feliu de beutură dulce înșelátóre, care te adimenesce, te îmbetá pe unū momentū și resufându-se te lasá desmēdulatū. Acéstá ametela se produce cu deosebire prin strălucirea orbitóre a limbei și prin curgerea nespusu de dulce a versului, încátū adeseori acestea nici nu te lasá să-ți mai dai sēmá și de impresiunea curatū sufletescá, de sentimentū, și de multe ori nici chiar de înțelesū. Din contrá alții simtū mai multū arderea, ce încinge inima când cetesci poesiele elegice; și cu deosebire aceștia suntū în stare a-și da sēmá de tótá puterea poetului; aceia cari se impresionézá mai multū de mecanismulu exteriorū, de dulceta și strălucirea formei, nu simtū și prin urmare nu cunoscū pe poetū decâtū dupá exteriorū, spiritulu lorū nu se póte uní și lucrá împreună cu sentimentulu, prin urmare nu

petrundu, nu înțelegu întregu poetulu. Din acestu motivu, deși Bolintineanu n'a fostu studiatu și aprețiatu nici odată anume, ci numai prin aruncături de vorbe în-tre-cătu, poesiele lui aũ fostu judecate unilateralu când într'unu înțelesu, când în altulu, și mulți în timpurile din urmă aũ remasũ ore-cum întunecați asupra valorei lui, căci nici unulu nu și-a datu silința a ne arată amēnuntũ și limpede motivele pentru o părere seũ alta. Togmai acēsta probēzã de altã parte, cã este fõrte greũ a înțelegē deplinũ și a-ți putē totũ-odatã espune lãmuritũ vederile, cu deosebire asupra liricelorũ lui Bolintineanu. Nu fiã-care scriitoriu, și cu atãtu mai puținũ fiã-care cetitoriu, este chiamatu se-și dee părerea asupra lui Bolintineanu. De-aici se esplicã și împregiurarea, cã toți s'aũ feritũ a scrie ceva seriosũ asupra lui. Numai cu idei și clișeuri generale de criticã literarã nu se potũ judecã decãtu ērãși numai aceia, cari lucrã dupã clișeuri, căci atunci se aflã și critica scrisã deja ore-unde-va, și trebue numai — s'o despoi.

Altã deosebitã calitate a liricelorũ lui Bolintineanu este urmãtõrea. Lirica lui este adese-ori nu numai o simplã reversare de sentimente, ci totũ-odatã și o viãã acțiune, cum amũ arãtatũ cu deosebire la analisarea pieselorũ *Cornulũ*, *Cãntece și sãrutãri* și *Copilulũ*; elũ lasã adecã ca sentimentulũ se-se nascã din acțiune, care totũ-de-una este viia și scurtã. Nimicũ mai greũ, dar nimicũ mai fericitũ ca acēsta. Inima se încãldește nu numai prin cuvintele poetului, ci totũ odatã și prin mișcarea ce elũ o introduce, și, mai pre sus de tõte,

prin adâncimea sentimentului, prin acțiunea iute încondeiată, ce ți-o deschide înaintea sufletului, încât după ceteră remâni cufundată în noul orison urmându chiar fără voiă fantasía și sentimentul, ce au fostu împinse pe aci încolo prin noua lume. Din contra rîșnirea de frase adeseori fără nici un înțelesu, căci de sentimentu nici nu mai vorbim, propriă liricei noastre de adî, decă Musele mă voru iertă se dau acestu nume unor vorbe uscate, înșirate în versu ca și hiribele trase pe ată, această rîșnire, dicu, 'ți face impresiunea unei petri de móră, care urducă fără grăunte și cu scârțaitul și hodorogitul 'ți sgândăre medua în óse.

III.

Decă Bolintineanú s'a ocupatú mai puținú cu lirica. cu atátú mai înadinsú a cultivatú poesia narativă. Și în acestu genú activitatea poetului se destinge numai în epoca până la 1855 ; în cele de dup'aceea arare-orî a mai pututú atinge ici-colea înălțimea de mai înainte.

Poesia narativă a lui Bolintineanú se împarte în poeme și balade. In fîă-care din aceste dóue specii constatámú câte dóue directiuni, ce se deosebescú simțitú unele de altele. O parte din poeme, *Florile Bosforului*, se mișcă nu numai în o lume cu totul străină, dar și concepțiunea și întregú spiritulú ce domnesce în ele se deosebesc de celelalte, numite simplu numai *Poeme*, și cari cuprindú subiecte din istoriă séu celú puținú din viața noastră. Asemenea și baladele, unele prin scurțimea și ră-

pegiunea cu care se petrece acțiunea, se apropia mai mult de lirică, și anume cele istorice, pentru-aceea parte din ele au și fost și sunt încă cântate până azi; altele, prin dezvoltarea mai întinsă și mai lină, se apropia de narațiunea poetică, acestea sunt cu deosebire baladele cu subiecte luate din tradițiunile și povestile noastre populare sên de propria învențiune a poetului. Intre acestea și baladele istorice se află încă și o altă deosebire: mai toate baladele istorice au versul lor favorit trochaic de 11—12 silabe cu rimă împerechiată, pe când celelalte sunt scrise în deosebite versuri și rimă mai totu-de-una împletită.

Vom vorbi întâi despre poeme. Subiectele poemelor sunt luate sên din istoria națională sên sunt puse în legătură cu asemenea fapte istorice, ori sunt scose din viața noastră din timpurile trecute. Așa în *Andrei* poetul ne descrie luarea Nicopolului de Udrea, căpitanul lui Mihai. *Safira* este pusă în legătură cu ôre-care invasiune a Tatarilor. *Sorica* este o aventură legată de persoana unui domn, Michnea. În *Profira* se celebră eroismul lui Caloian, moșnean din Bolintin, locul de nascere al poetului. În *Tudora* poetul introduce personaje de-ale soșilor de arme și de eroism al lui Mihai. *Sorin* este o scenă din crușimile lui Mircea II. Vedem prin urmare, că toate se mișcă în cadre istorice fâ reale fâ mai mult sên mai puțin imaginate.

În toate poemele lui Bolintinean, afară de Sorin, aflăm un plan foarte corect și limpede, dezvoltare firească și bine închiagată, diversele acțiuni foarte propor-

ționatū desvóltate. Altă calitate însemnată și care nu o posedū alți poeți de-ai noștri, cari au scrisū asemenea narațiunii poetice, este că elū nu face descrieri de tablouri stătătoare, fără acțiune, fără mișcare, fără viață, cum face Alecsandri în tóte poemele sale, ci din contra la Bolintineanu totulū este mișcare și viață; faptele se petrecū sub ochii noștri, eroii i vedemū lucrându ei însiși, ér' nu făcându-li-se portretulū prin declamațiunii de ale poetului, cum este de exemplu Stefanū și Cărja din *Dumbrava-roșia*, *Danū căpitanū de plaiū*, ale lui Alecsandri. Etă câtū de viu este descrisū asaltulū cetății, în care vedemū eroii princicipali luptându și slărimându :

O plóiă de glónțe în vântū vîjșește:
Innecă panduriī; ninsórea sosește.

Dar cine-i acela ce s'a ridicatū
Pe pórtă cetății, și ce a strigatū?
Apare și pere ca o nălucire! . . .
Ah! pórtă se crapă! . . . a noastră oștire
Alérgă acolo și află p'Andrei
Ce pórtă deschide și întră cu ei.

O spaimă adâncă alérgă 'n cetate;
Aici Mușulmanii vinū toți a combate.
O luptă amară . . . miī sábiī lucescū,
Și loculū sē 'nnecă de sânge-omenescū.
Acolo bétrâniī, copī, și neveste
Cu petre și apă aruncū din fereste.

Unū Danū spătarulū, călare trecându,
In drépta și'n stânga pe trupuri călcându,
Unū june tureū, falnicū, aci 'lū întelneșce

Și, vrîndu s'e-lu lovescă, pe calu flū răneșce.
Vitezulū respunde ; ér' mândrulū Osmanū
S'abate subt brațulū spătarulū Danū
Cadâna flū vede, și dela fereste,
Ocheșce! . . . Spătarulū cădū făr' de veste.
Româniî vedū glonțulū de unde-a venitū,
Turbați, la femce mai mulți s'aū suitū
Ca leiî 'n mânia o sfâșiū îndată ;
Er' casa 'ntr'o clipă cădū sfărâmată.

In capu-uneî strade sta pașa cu-aî sêi
O miie, din ceî bunî mai falnicii flăcăi,
O ceta de roșii aici se opreșce ;
Andreiū cu mândria în frunte-i pășeșce.
O ageră luptă începe 'ntre ei ;
Din pala tăioasă se varsă schinteî ;
Er' sângele curē și flinta trăsneșce,
Și calulū turbéză, voiniculū răneșce.
La pepturî se luptă, se stringū, se lovescū ;
Cu dinții se sfișiū, cu pumni se isbescū !

Doi fii, la o parte se luptū lângă-unū tată ;
E pașa. In sânge i-e pala muiată.
Odinū căpitanulū alérgă spre elū.
Subt brațulū seū cade unū fiū tinerelū :
Bêtrânelū seū tată geme cu turbare . . .
Dar óstea Română se face mai mare,
Innecă totū loculū . . . și pașa cu dorū,
S'aventă 'nainte pe calu-i ușorū.
Fugindū armășaru-i mai colu s'abate
Lovitū de unū glonte ce cōsta-i străbate.
Bêtrânelū coboră, aici adăstândū
Cu sabia 'n mână sē mōră luptândū.
Dar hatmanulū Udrea acolo soșeșce,
Ridică baltagulū, pe pașă loveșce,

Acesta se 'nclina, ér' pân' a muri
Ursita voise amarú a privi
Cădëndü lângă dënsulü, în prima junia,
Doi fil în morminte și fată 'n robiă.

Indată ce cade bëtânulü Ali,
Oștirea turcëscă începe-a fugi.

Ici calulü înfige potcöve ușöre
In fruntea și 'n peptulü aceluï ce móre,
Și care, 'n durere-î, ca șarpe călcătü
Piciorulü ce 'lû calcă, scărșnindü, a mușcatü.
Unü altü calü, mai colo, vërsândü cavalerulü,
Alü căruï brașü falnicü tăiatu-l'a ferulü,
In voia-î turbată, ici colo-alérgă,
Și-o mână tăiată de frâu së 'nceșta.

Ici unu 'n ninsóre dă țilele sale,
Er' altulü din fugă 'ntălnindu-lü pe cale,
Se 'mpiedică, cade și alții sosescü,
Și toți se restörnă și së 'nvălmășeseü.
Er' alții, dândü arme, își cerü ertăciune:
Unü altulü preferă, decâtü a depune
Jos armele sale, și a se predá,
Së-și spinteece sinulü cu sabia sa.

Andreiü eroulü poemei, întörce din luptă încununatü
de gloriă, alérgă së-și védă iubita sufletului seü, pe care
o lăsase la plecare înneacă în lacrimi dicându-î aceste
doióse cuvinte :

Ah ! decă ursita așa risipesce
Orî-ce fericire ce'n viețã-mi zimbescë,
Purcede ! i țise copila cu dorü,
Dar' când te-î întörce, o dulce amorü !

În dară căută-vei pe mândra-ți iubită:
Căci vântulū va geme pe pētra-i negrită.

Dar elū o află togmai serbându-și nunta cu altulū.

Elū intră în sală pe când se 'ncepū
O horă voioasă . . . Maria-lū vĕdū.
Andreiū lângă dĕnsa se prinde îndată,
A oi mână 'n mână-i eră înghețată.
— Mariă, Mariă! de ce m'ăi vĕndutū ?
— Ce ȓiei? . . . nici-odată eū nu te-am vĕdutū,
Răspunse mirĕsa . . . Andreiū se uimesce:
S'abate, și mōrtea îndată-lū răpescē.

Intr'o ȓi următore, când Maria cu nuntașii și cu lăutarii trecea pē o stradă, nunta se întâlnește cu unū mortū alū cărui sicriū eră urmatū de unū arapū, Maria privesee și recunōsce în mortū pe Andreiū. Intr'una din ȓile aflară pe Arapū mortū pe mormĕntulū lui Andreiū. Arapulū înse eră Biulbula, încântătōrea flică a pașei din Nicopolū, care, înamorată în Andreiū și arsă de dorulū lui, se luase pe urma-i. Acesta este în scurtū cuprinsulū celei mai desvoltate și mai bune poeme dintre ale lui Bolintineanū.

Ceea-ce la ântăia vedere nu ne împresionĕză plăcutū în caracterulū lui Andreiū, este, că elū mōre când vede necredința iubitei sale. Acĕstă slăbiciune se pare o contra-ȓicere în caracterulū lui de eroū. Cum, acela care a vĕdutū de-atâtea ori mōrtea în fața, a cărui spadă a sfărâmatū atăta, pōte elū sĕ aiba o inimă atătū de mōle, încătū sĕ mōră când aude din gura iubitei sale, că nici nu l'a vĕdutū vre-odată? Eră elū atătū de nepățitū, a-

tătu de necunoscătorii alu inimei omenesci, și mai alesu a unei fete, care după condițiunea în care ele se află în generalu, facu fără îndoieală unu lucru cuminte, când nu lasă paserea din mână pe cea din gardu? Când vomu cumpeni acéstă contradicere în caracterulu lui Andreiu cu contradicerea în caracterulu lui Achile, care, pentru o sclavă ce i-o luase Agamemnonu, lasă ca Grecii se fiă măcelăriți atātu timpu de Troieni, și nu voiesce se-se mai lupte până când nu cade amiculū seu Patroclu; când Rinaldo alu lui Tasso uită în brațele Armidei de datoria sântă cu care plecase în sufletu, de-a luptă pentru liberarea mormântului sântu, vomu vedé că acéstă contradicere și se împune numai în ântăiele momente, când înse cugeți mai adâncu asupra ei, când pe lângă eroi pui în cumpenă și pe omă cu tótă ființă, cu tóte pasiunile, cu tóte slăbiciunile lui, ér' nu numai cu calitățile cele mari: atunci lucrulu ni se pare, ceea-ce în adevêru este, omenescu. Eroii care nu arū mai fi ómeni, nici nu ne-arū puté mișcă prin faptele lorū ori-cățu de mari se fiă. Apoi se nu se uite, că Andreiu 'și împlinise chiamarea de eroi, luptase, luase Nicopolulu; elu nu negligéază nici o datoriă cătră patriă, cătră soții sei de luptă, elu devenise érași simplu cetățeanu.

Afară de acéstă se nu se uite, că în narațiunea poetică, întogmai ca în novelă, desvoltarea caracterelorū nu se póte face cu lungi pregătiri, ca în epopeiă séu în romanțu, ei din contră prin evenimente precipitate. Este chiar o cerință a narațiunei poetice, de a se desfășurá răpede și a ne înfățișá chiar caractere bizare, căci, în

lipsa de dezvoltare, ea nu se p \acute{o} te \acute{i} mpune dec \acute{a} tu prin mijl \acute{o} ce drastice, uimit \acute{o} re. Prin ac \acute{e} st \acute{a} schimbare precipitat \acute{a} a lui Andrei \acute{u} , poetul \acute{a} a realizat \acute{u} alte d \acute{o} ue fol \acute{o} se. Fiind \acute{u} dezvoltarea nara \acute{t} iunii f \acute{o} rte vi \acute{a} s \acute{a} , \acute{i} nchi \acute{a} rea ei \acute{i} ntr' \acute{u} n \acute{u} mod \acute{u} dramatic \acute{u} se unesce deplin \acute{u} cu spiri \acute{t} ului, ce p \acute{e} trunde t \acute{o} t \acute{a} poema, \acute{s} i ast \acute{u} -fel \acute{u} prin un \acute{u} ultim \acute{u} av \acute{e} nt \acute{u} poetul \acute{u} \acute{i} nchei \acute{a} cu aceea $\acute{s$ i putere \acute{s} i mi \acute{s} care, c \acute{u} care \acute{i} ncepuse, \acute{i} ntr \acute{a} nd \acute{u} \acute{i} ntr' \acute{u} n \acute{u} mod \acute{u} rupt \acute{u} deodată \acute{i} n ac \acute{t} iune cu versurile :

De ce pl \acute{a} ng \acute{i} tu \acute{o} re, o dulce Mari \acute{a} ?
Ce abur \acute{u} umbresce voiosa- \acute{t} i j \acute{u} n \acute{a} ?

Un \acute{u} alt \acute{u} folos \acute{u} este, c \acute{a} poetul \acute{u} pune tot \acute{u} -odat \acute{a} \acute{i} n viia lumin \acute{a} iubirea fir \acute{e} s \acute{c} \acute{a} \acute{s} i nestins \acute{a} a Biulbulei, fica unui barbar \acute{u} , fa \acute{t} \acute{a} cu iubirea calcul \acute{a} t \acute{o} re a unei fete de ora \acute{s} \acute{u} , a Mariei, care, cum ne spune poetul \acute{u} , este Ia \acute{s} anc \acute{a} . Biulbula se espune tuturor \acute{u} pericolelor \acute{u} c \acute{a} ut \acute{a} nd \acute{u} pe ghiaurul \acute{u} ce-l \acute{u} iubesce, vine \acute{s} i m \acute{o} re pe morm \acute{e} ntul \acute{u} lui, Maria... o! Maria! ea este fat \acute{a} \acute{i} ntel \acute{e} pt \acute{a} , care \acute{t} i minte din buze, c \acute{a} are s \acute{e} m \acute{o} r \acute{a} pentru tine, \acute{s} i \acute{i} n fapt \acute{a} se arunc \acute{a} \acute{i} n bra \acute{t} eile altuia, pentru aceea \acute{d} ice poetul \acute{u} :

Femei \acute{a} ! femei \acute{a} ! de unde vii \acute{o} re?
Din cer \acute{u} s \acute{e} \acute{u} din iadur \acute{i} , din umbr \acute{a} , din s \acute{o} re?

\acute{S} i \acute{o} re nu s' \acute{a} r' put \acute{e} \acute{d} ice tot \acute{u} a \acute{s} a de nu mai bine \acute{s} i barba \acute{t} ilor \acute{u} , afar \acute{a} de Andrei \acute{u} ,

B \acute{a} rbate! b \acute{a} rbate!...

\acute{I} n poema *Safira*, Lupescu, baiat \acute{u} s \acute{a} rac \acute{u} , care „prin

fapte frumoase în lume-a strălucită", iubesc pe o fată avută, Safira, pe care părinții o dau după ună avută. Lupescu vine cu o cătă de Tatars, Safira auzindă fugi la elă. Mirele avută se iă cu ai sei după Tatars, Lupescu este rănită în luptă și móre, Safira de durere se străpunge cu paloșulă lui. Etă ce minunată descrie poetulă venirea lui Lupescu cu Tatarsii:

Dar coló, mai coló, departe în nópte,
S'aude o șoptă, ună tropotă de cai.

La surdele șópte
Pandurulă lipeșce urechia pe plaiă.

Și dice soției se 'nșele fugarulă
Să-î dee baltagulă și șeoa de feră

Căci yine Tatarulă
In numeră mai mare ea stelele 'n ceră.

Er' șopta cu 'necutulă se face mai mare
Și codrii resună de-ună tropotă întinsă;

S'aude-o strigare
Și pulberea lată pre văi s'au destinsă.

Pandurii, sub arme, trimită să vestescă
La nuntă pre copii ce încă închină.

Mâna voinicescă
Abia mai ridică paharulă cu vină.

Tatarsii! repetă ori-care suflare.
In văile-ascunse cei mulți se 'nvălescă.

'Nainte călare,
Ajunge ună june cu coifă românescă.

Urdia s'opreșce pe valea 'nflorită.
O albă copilă cu ochii de ceră,

Cu côm' aurită
Veni la voiniculă cu zale de feră.

Voiósă, ușoră, la paza de lună,
S'aruncă pre calulă acelu' voinicu
Și toți împreună
Cu caii loră falcici ei nóptea despiciu.

În versu pare că auđi tropotulă cailoră, vuetulă vâiloră. Frângerea versului ală treilea este de ună rară efectă. Cu o neasemenată grațiă descrie poetulă o scenă dintre iubiți la întâlnirea loră :

— Ah! lasă, dulcea mea,
A sărută pe ochii-ți o dulce viorea.
— Nu voiñ o drăguliță! copila i respunde;
Și 'n mână și în cosite, ea fața își ascunde.
— În ziua nunții nóstre... auđi tu mândrulă meu?
Ea dice, și prin plete privesce dragulă seú:
Și rîde și îlă muștră și érá se 'nvêlesce,
Și érá pintre përu-i de aură îlă privesce:
Ca sórele de véră ce se ascunde 'n nuoră
Și ér' și ér' s'arată voiosă și plină de doră.
Dar' elă sărută përu-i; ea trage-a sa cosiță,
Și lasă desvêlită suava ei guriță.

Caracterulă de adevêratu erou ală lui Lupescu cum și ală Safirei de iubită credinciosă, reese atâtu de strălucitū din următórea scenă :

— Ai nóstri ne preurmă, o dulcea mea frumósă!
Tu ai sê veđi aice o luptă sângerósă...
Sub lesele 'nflor'te, vină, îngere doritū!...
Și nu ai nici o frică de mândrulă teă iubitū!"

— Nu! nu: eu vii cu tine la mörte și la viețã!“
— Ascultã pe-alu tãu mire, o fermecã de dulcã! Cãci brațulu tãu ca crinulu plãplãndu și drãgãlașu, S'a frãnge sub baltaculu fierosulu ostașu!...“
Ei bine!.. stãu acolo; dar spune-mi, dragã, mie De ce acuma lacrimi se verși îți vine ție?
Ori cređi cã nici-odată tu n'o se mã mai veđi?
Ah! spune, spune-mi mie... tu tac și lãcrãmezi?“
— Imi plãnge alu meũ sufletu ce trebui se-se batã Cu frații meĩ de-unũ sãnge, și pöte eu-alu tãu tatã.
— Atuncea nu se pöte, Tãtãrii se-ĩ lãsãmũ,
Și amẽdoĩ eu caĩ in nõpte se plecãmũ?“
— Nu, nu, ö dulce ingeru, cãci lorũ mi-am datũ cuvẽntulu Și trebui se-mi ținu voröa chiar de-arũ perĩ pãmẽntulu!“

Elũ dice și s'aruncã pre calulu seũ nebuãũ.
Indatã dalbe spade pre capete resunũ,
Și munții repetãzã strigarile turbate,
Și sãngãle se varsã in riuri spumegate.
In pulbere și 'n aburi, și munți, și cãmpuri perũ;
Și stelele albide se turburũ in eterũ.

Safira încoronãzã caracterulu seũ de iubire nestrãmutã pãnã la mörte, cãci

Iã paloșulu din sinulu voiniculu ce möre
Și pãtrundẽdu-și peptulu se stinge ca ö flöre?

Morũ amẽdoĩ, fiã-care adevãratũ eröu, Safira prin sentimentulu pentru care desprețuesce viețã, Lupescu prin sentimentũ și fapte. Acãstã piesã, ca acțiune, este cea mai viiã, cea mai agitatã dintre cele șese poeme cu subiecte naționale.

Subiectulu *Tudoreĩ* este mai același ca alũ Safirei, nu

are înse aceeași viață. *Profira*, ca concepțiune, dar mai alesu ca esecutare, este lângedă.

Sorinū este o poemă mare parte în dialogū și chiar cu scenăria teatrală. I lipsesce planulū, concepțiunea limpede precum și desvoltarea proporționată. Poetulu se perde multu în descrieri indiferente, mai vîrtosu pe la începutu și intetesce acțiunea la fine unde putea sē-i dee o desvoltare mai pronunțată pentru a pune mai bine în evidență personagiule. Față cu aceste neajunsuri ideia fundamentală este de o naltă frumuseță. *Sorinū* iubesc pe domnița *Fiorița*, care înse sentimentulū seū pentru *Sorinū* 'lu resumă în următorilū versū :

Nu simțū nimicū vețēndu-lū : lipsindū, nu îlū dorescū.

- *Smaralda*, o orfelina crescută de mică pe lângă domnița, iubiă pe *Sorinū*, și fiindū-că domnulū decisese sē ucidă pe 12 boeri cu ocașiunea nuntei *Fioriței* cu *Filipū*, și între acestia eră și *Sorinū* și *Filipū*, *Fiorița*, care aflase ceva de ce se prepară, trimite prin *Smaralda* inelulū ei lui *Sorinū*, ca arătāndu-lū sbirilorū în casū de pircolū sē-și scape viață. Cu ocașiunea nuntei vistierilū *Ghinea*, care avea ordinū se omóre pe boeri, i prinde, i închide, ér' elū răpesc pe *Fiorița* și o duce la sine. Când elū voia sē-și esecute dorința sa, *Smaralda* întră pe o ușă laterală și chiar în momentulū supremū străpunge pe *Ghinea* și scapă pe *Fiorița*. Ér' *Sorinū*, care desperatū de amorulū *Fioriței* âmblă rătēcindū și nu se dusesse la nuntă, auđindū că mirele *Fioriței* este prinsū și l'astăptă mórtea, se duce și arătāndū

inelulă întra în închisóre, acolo dá inelulă mirelui, care arătându-lă este liberatú și se duce la mirésa lui, și elú, Sorinú, móre în loculă mirelú, ér' Smaralda desperatá cá a perdutú pe Sorinú, se aruncá în apă.

Va sê dicá fondulú piesei este nu se póte mai dramaticú și nu togmai propriú pentru o poemá. Prin urmare amestecarea de poemá și piesá teatralá, în câtú nu apare nici una nici alta, a fostú o idejá nefericitá a poetului. Ciocnirile de situațiuni, de sentimente, suntú câtú se póte de puternice. Sorinú, care se sacrificá pentru a scápá pe prietenulú seú, mirele Fioriței, pe care înse elú o iubiá nebunú, Smaralda care se sacrificá pentru Fiorița, pâna la unú punctú rivala ei : tóte acestea suntú pline de putere dramaticá. Poetulú înse se perde în descrieri și se multămesce cu o încondeiare ușórá și fugitivá a acestorú situațiuni pline de efectú.

Pintre descrieri aflámú unele de tótá frumuseța, ca sárácia, frumuseța Fioriței și a Smaraldei, ér' pintre tóte se înalță următórea :

Pe malulú Ialomíței, eterne lăcrămióre
Ce din Carpata génă se vérsă cetinelú,
In fundulú unei silve cu dese frunzișóre
Se înalță odatá, unú mititelú castelú.
Acolo subt o lésá, pe mâná-í rezámata,
Ca flórea ce se plécá pe mlăstărica sa,
Fiorița se gândesce, și 'n géna sa bogatá,
O lină lăcrămiórá, plápându se legáná.
Erá momentu-acela, când paserea răpitá,
S'ascunde 'n cóma verde a câmpului roosú ;
Când cerulú se prevede 'n valea înfloritá,

Séu valea înflorită în cerulū celū stelosū.
O aură suavă jucă pe floricele
Și respândea 'ndeparte mirosulū dulce-alū lorū,
Er' und' armoniósă, ridēndū pe petricele,
Věrsă în sinulū serei unū vuetū plângătorū.
A serei aripióră, muiată 'n lăcrămióre,
Pe pletele câmpiei ici-colo se lăția :
Departe unde ziua apune după sóre,
Pe nisce stânci de aburū o radă mai luciă,
Ca unū craterū ce arde și 'nnecă în vāpae
De felurite fețe, vecinii muntisorū,
Ghirlandă de florī roșii pe cóma-ī cea bălăe
Ce ziua după sine, las' a tēri prin nori.

În *Florile Bosforului* întělnimū nu numai o altă lume, dar și unū altū spiritū, lumea orientală, și orientală este și spiritulū din ele. Subiectele lorū, afară de Hialū și Ortansa, suntū luate din viēta haremului turcescū, amorulū și gelosia ; celū dintăiū cu înselăciunile lui, cea de-a dóua cu crudimile ei, suntū fondulū tuturorū acestorū poeme. Scenaria este Bosforulū cu tóte frumusețile și farmecele lui. Acéstă natură în care se petrece acțiunea poemelorū a fostū și fericită, dar' și nefericită până la unū punctū pentru poetū. Poetulū 'și concentréză puterea mai multū în descrierea frumuseților Bosforului trecândū iute, încondeindu ușorū și chiar negligindū acțiunea, care este temeulū poemei. Pe lângă acéstă, poetulū desvóltă în poeme atăta pompă de limbă, unū atătū de viū torentū de versuri, încătū tóte acestea într'atāta orbescū și răpescū pe cētitoriū, încătū elū nu póte sē-și dee sēmă de ceea ce se petrece, de acți-

une, și astă-feliu trece peste piesă fără să pótă prinde și ținé în minte desvoltarea ei, ei alegându-se de cele mai multe ori numai cu sunetultū nespustu de dulce și melodiosū și cu expresiunile pline de rađe și flori, cu unū feliu de mirosū îmbătătoriu, ce curëndū se risipesce. Trebuie cine-va să-se împetrescă óre-cum mai dinainte contra acestorū farmece, ca să pótă ceti poemele pentru a aflá țesetura, acțiunea lorū.

Acesta este defectulū esențialū alū acestorū poeme. Strălucirea orbitóre a formei, a scenăriei, innécă fondulū. Atătū subiectele în sine, câtū și totū chipulū de creațiune și înfățișare alū acestorū poeme, revérsă asupra lorū o atmosferă blândă, molatică, în adevéru orientală și diametralū opusă aerului înviforatū, bărbătescū, din poemele și baladele naționale. Este rară și de mare însemnătate acéstă îndoită natură în același poetū. Florile Bosforului aū óre-care aseménare cu poemele lui Byron, ca Ghiarulū, Mirésa dela Abidos, Corsarulū și Parisina, mai alesū în pompa scenăriei, cu deosebirea că poetulū Albionulū, prin strălucirea și moliciunea naturei sudice și orientale, amestecă céța și asprimea nordului, și prin acésta a datū totulū unū farmecū mai vigorosū, pe când poetulū românū, din firea și pozițiunea lui mai orientală, s'a metamorfosatū cu totulū în adevératū poetū orientală. Noi credemū, că decă Bolintineanū arū fi serisū Florile Bosforului în limba turcésă, ar' fi remasū unū strălucitū poetū turcescū, și atunci traducerile acestorū adevérate *Flori* în limbele culte, arū fi avutū chiar mai mare efectū, decâtū aū pututū

ele produce în limba română, și anume la noi din cauză ca sunta străine la viața și modulul nostru de cugetare, la străini, fiindu-că ori-și-cum Bolintineanul, ca românul, nu se pôte considerá ca adevératü reprezentantü alü unui altü poporü, alü unei vieți străine, cu totulü deosebite de a poetului. Atätü din acéstü causä, câtü și pentru încondeierea ușorä, fugätóre, meteoricä óre-cum, aceste poeme nu potü läsá o adâncä împresiune în sufletulü cetitoriului. Dreptü-aceea ori-cätü suntü de strălucite aceste poeme, din motivele desvolate mai sus, ele n'au pututü se-și lupte nici-odata o deplinä învingere. Toti câti le citescü se îmbétä, le admirä momentanü, dar vibrațiunile produse în sufletulü lorü räpede se asédä, se liniștescü, strălucirea, ce i-a orbitü, iute dispäre, mirosulü ce i-a ametiã curéndü se resuflä, și revinü în starea lorü normalä remänéndü ceva mai îndelungatü în audü timbrulü dulce, melodia versului, ér' în minte espresiunile schänteitóre.

Cele mai însemnate din Florile Bosforului suntü *Zeila*, *Mehriube*, *Giulfidanü* și *Siuadea*. *Zeila*, odaliscä a sultanului, iubescce pe *Alibeï*, cu care are întêlniri. Sultanulü simte, că se petrece o tradare, dar nu seie încă care din odalisce. În o sérä Sultanulü 'și petrece cu odaliscele, *Alibeï* vine în o luntre pe mare în dreptulü palatului, începe a cântä, *Zeila* tresare, Sultanulü înțelege secretulü și o dä pe mâna eunucilorü s'o cufunde în mare. *Zeila* resistä, se rógä së n'o pérđä, și întrébä de sörtea iubitului seü *Alibeï*. Eunucii i spunü, că elü deja nu mai este, că a fostü cufundatü ; atunci

Zeila cere ea singură se fiă cufundată. Buntrea se în-
sore, fără Zeila. Din frumuseța poeziei, înălțându-se al-
doilea și celū din urmă cântecū alū lui Aliber :

„Ah! sboră dela mine, speranț' amăgitore!
Din căpa-ți înflorită eū nu mă mai hrănescū.
Din cruda desperare, alū morței negru sóre,
Imi place să trăescū!
Te du de amăgeșce o inimă iubită
Ce dórme legănată de tinere plăceri,
Și scutură asupra-ți aripa-ți înflorită ;
Dar eū voiŭ trece viéța în lacrimi de durăi!
Unū șirū de suferințe a fostū a mea junia ;
O di de fericire nu potū să numărū eū.
Singurătatea încă din frageda-mi junia
Totū plângătóre șede la căpétâiulū meū.
Și nimene nu scie durerea ce mă bate —
Suspinele-mi pe vânturī revarsă dorulū meū,
Și lacrimelē mele în valuri turburate
Cu sânge curgū mereū!“

În doioșia cântecului se resfrânge ce urmēza numai de-
cătū. Er' în versurile următóre :

E ora când mirésa zefirulū dulce
Rosa, îmbetată de alū noptei cāntū,
Plécă mândra-i frunte, până se-se culce,
După sărutarea tinērului vântū ;
Și 'n a sa suavă dulce desmerdare
Vesela sultană celor-l-alte florī,
Pe o profumată dulce sărutare
Lasă scurta-i viéța a sburā la norī.
Pulbere de stele pe albastra undă
Se prevēdū cochete în splendórea lorū ;

Er' din sinulū mărei dēsă și rotundă
Luna își înalță disculū bălăiorū,
Și prin munți de valurī pere și s'arată
Ca surisulū dulce pe-unū chipū întristatū.
La a sa lumină viă și curată
Valulū d'albe spume trece coronatū.
Dece-eunnei cu fața négră și 'ncreșită,
Pórtă o femeie în caiculū lorū.

prin descrierea viei și dulcii naturi se pune prin contrastū în evidentă tristeta, cruđimea scenei ce urmază.

Genială este următórea asemenare prin care Zeila arata lui Alibei, că nu i în stare sē-si descopere cum ar' voi foculū inimei :

Te iubescū!... ah! dragă! rosa se esprima
Prin profumu-ī dulce și desfētătorū,
Paserea prin cântu-ī, stéua prin lumină;
Dar cū n'am cuvinte pentru-alū meū amoriū!

Mehriube este fiica Carpaților, cum ne spune poetulū, va sē dică o română. Totū orașulū este în serbătóre, căci bētrâna Valide are sē presente Sultanulū darulū îndatinatū — o frumusetă de jună fecióră. În publiculū ce asistă la acéstă ceremoniă se amestecă unū străinū dela Istru îmbrăcatū tureesce. Ochii lui și ai Mehriubei, iubitei sale, se întênescū. Serbătórea trece. Mehriube sēde tristă lângă Sultann, sufletulū ei sbórá la dulcea ei țeră și la adevératu-i iubitū :

Capulū ei pe mână cade gânditorū,
Ochii seī ceī negri p'intr'o dulce rónă

Mângâie suprafața latului Bosforu.

— Șterge-acele lacrimi, resfățată flóre
Ce-amu culesu din munții verdiloru Carpați!“

Dice ei Sultanulü. Juna plângătoare
Cătră elü întorce ochii-ı läcrémați.

— Strălucite Dómne! lacrimile mele
Cură pentru țera d'unde m'ai răpitu.“

— Décă pentru asta riuréză ele,
Șterge-le, o fermecú îndumneđeitu!

Dulce Mehrubică! Lasă-a ta privire
P'alü acestorü unde dulce legiverü.

Numai foculü fragedü din a ta junia

Póte fi mai magicü pre pământü și'n certü!

Uită-acele câmpuri unde nici-odată

Sicomorulü verde nu a înfloritü,

Unde cormoranulü cu aripa rotă,

Aura din mare nu a risipitu!“

— Colo unde rađa unui dulce sóre

Peste stânci uscate nu s'a pulberatü;

Unde ca fecióra într'o serbătóre

Cu cămeși de aurü câmpulü e 'mbrăcatü;

Unde limba dulce și armoniósă

Sună ca suspinulü vântului ușorü,

P'între a câmpiei cómă mladiósă

Eü voescü a merge, eü voescü sē morü!“

— Dar pe-acele țermuri omulü nu iubesece;

Inima-i e rece ca alü ernei vântü,

Și-a ta frumuseță care mé uimesce

TrECE-va ca flórea lângă unü mormētü!

Impărtesce-amorulu ce mé încongióra!

Décă pentru-acesta potü sē facü ceva,

Cine sē trăiEscă, cine vrei sē móră?

Sórta omenirei stă pe buza ta.“

— Colo unde limba cea armoniósă

Sună ca suspinul vântului ușor,
P'ntre a câmpiei cômă mlădiôsă,
Inima mea sbóră la unu altu amoru!"

Sultanul înfuriat la aceste cuvinte ordonă s'o arunce în Bosforu. Eunucii o aruncă din palat în mare, iubitul ei înse din întâmplare este aci, o pescuesce îndată din unde.

Începutul piesei este însemnat prin o admirabilă descriere a Bosforului.

Giulfidanu are o acțiune mai energică, i lipsesce înse strălucirea celoru-alalte. Alí iubiá pe *Giulfidanu*, care înse s'a vëndutu pe bani grei și-a întrat în Seraiu. Alí se face ianiceriu, revolta o parte din ei, atacă Seraiul și vine față în față cu *Giulfidanu*, care remâne înmărmurită. O despóia împreună cu alte odalisce, și despoiate ianicerii le mênă cu biciul prin orașu; Alí privesce, dar'

..... fața lui se încreți
De unu risu satanicu, când de bucuriá,
Când de-amărâciune: elu înnebuni!

Hialu și *Ortansa* sunt lipsite de acțiune și în fondu nu sunt poeme, ci numai nisce revêrsări lirice, în care plutescú doue frumuseți adorate de poetu. Amêndoue aceste piese și mai alesu *Hialu*, care va se dică fantasmă, întrecu pe tóte cele-l-alte prin avêntul și strălucirea lorú; aici vorbesce nu numai fantasía, dar și inima poetului. Cu greu se póte rumpe și reproduce ceva separatú din aceste doue piese, întogmai cum nu poți se

împarți o floare, fără s'o distrugi. Fia-care versu, fia-care strofa este o foiă și toate împrenă facu florea. Cu toate acestea reproducem—câte-va strofe pentru ideia frumoasă care resună misiunea artei. Poetulă dice fantasmei sale, că omulă, poetulă, de ce se-se ocupe elă cu visurile deșerte, cū farmecele trecătore ale naturei, căci

Sorta-ți pe pământu
Este de a plânge după visuri vane,
Și cu-a ta țerină să hrănesci, sărmanc!
Vermii în mormântu.

Er' ea respunde :

— O poete! 'mă dise alba călătore,
Musica naturei este-amăgitore:
Sunetu-î cerescă
Ne insuflă cânturî ce tu dici deșerte;
Dar ale naturei magice concerte
Nu ne mulțămescă.

Arta le culege și le curățesce
Cu puterea sacră ce-omulă moștenesce
Dela Dumneđeū.
Florile perdute 'n erburî luminose,
Când le faci buchete nu suntă măi frumoșe?
Spune dragulă meū?

IV.

În nici o speciă de poesiă, din câte a cultivatū, Bointineanū nu este atâtū de originalū, n'a atinsū unū succesū atâtū de mare, ca în balade și cu deosebire în cele istorice-naționale. Elū este aici cu totulū originalū.

N'a urmatu nici modele străine, nici vre-unu altu poetu român n'a mai scrisu ceva asemenea înainte de el, și ori-cine s'a încercatu să-lu imiteze a ramasu atâtu de micu pe lângă Bolintineanu, încatu abia se vede cu microscopulu. Bolintineanu nu numai a aplicatu celu mai nimeritu metru, căruia elu celu dintăiu i-a datu adevăratulu lustru și valore, nu numai a sciutu se aplice rima în forma cea mai simplă și mai naturală, nu numai a creatu unu anumitu stilu, când de-o dulceta farmecătoare, când de-o energie cutremurătoare, când de-o scurtime și concisiune ososă, când de-o uitime fulgerătoare, dar' a reversatu totu-odată în aceste balade o deosebită atmosferă, care prin strălucirea, și chiar profumul ei te transportă cu totul în acele timpuri eroice, și încă de unu eroismu propriu trecutului și vieții specifice a Poporului-Român. Poetulu nu ne aduce pe eroii vechi înaintea noastră, din contra ne transportă pe noi în timpul loru, ne duce și ni-i arată, și noi nu-i vedemu înveliți în ceta fantasiei poetului, ci ore-cum trăind și luptându înaintea noastră. Prin acesta cu deosebire Bolintineanu se descopere ca unu iubită fiu alu Muselor. Prin acesta se espică și o altă împregiurare în viața poetului. După anul 1855 în nici o specie de poezie n'a mai atinsu vre-odată succesulu, care l'a atinsu din când în când în balada istorică. În acestu gen zace adevărata lui taria, și succesulu lui necontestatu.

Deși Bolintineanu n'a cunoscutu pe celebrulu poetu germanu Uhland, ei inse în balada, suntu doi frați gemeni. Fie-care cântă trecutul eroicu alu națiunei sale,

și amândoi în balade, amândoi revărsă în creațiunile lor atmosferă eroică chiar cu profumul ei, deosebindu-se înse fiă-care după caracterul poporului, după natură deosebită a pământului în care a născut fiă-care. Pe când poetul german revărsă peste creațiunile sale un felin de cetă mistică, un clar-obscur propriu Germanilor, și în generală popórelor nordice, Bolintineană înundă baladele sale de o lumină schinteitoare, în câtă în radele ei ochiul intern al poetului pėtrunde óre-cum chiar și ceea-ce ascunde viitoriul. Pentru-aceea vedem în baladele lui Bolintineană adeseori arătările viitoriului.

Asemănarea între acești doi poeți provine din asemănarea timpurilor în care a trăit și a scris fiă-care. Poetul german scrie în timpul sguđitórelor evenimente dintre 1805—1815 și între 1815—1847 timpul plămuirii aspirațiunilor de un mare imperiú german și a pregătirei poporului încetul cu încetul pentru realizarea acestui ideal la un moment dat. Intogmai și poetul român scrie cu deosebire între anii 1842—1855. timp plin de cele mai mari evenimente, și de vii aspirațiuni ale poporului român. Etă cum aceleasi timpuri produc aceiasi ómeni. O noua probă acesta despre adevărata și înalta chiamare a lui Bolintineană ca poet. El nu âmbla dibuind în întunerec după Musa despre care a visat și ar' voi s'o afe, și pe care nu l'a trimis nime s'o caute; din contră Musa vine cu el de mână și spune lumii: acesta este fiul meu! Aprópe tóte baladele istorice scrise până la 1885 se distingă prin pu-

terea imaginațiunei, prin căldura sentimentului și prin vigórea expresiunei. Este chiar uimitorin, cum elegiculu Bolintineanu și fórté adese-ori blândulu poetu, în aceste balade este agein, scurtu, îndesatu, încâtú adeseori ele parú nisce lovituri de spadă rápedi și sfármátóre. Cu deosebire poetulu prepará óre-cum mai dinainte atmosfera eroicá în care întroduce dela începutu pe cetitoriú, ér' acțiunea baladei o grábescce dându-i prin acésta o viéță fórté mișcatá, tinéndú pe cetitoriu încordatú și deslegándú acțiunea adese ori prin o singurá loviturá, ca d. e. în *Mama lui Ștefanú celú mare, Tepeșú și Solú*, din cele dupá 1855 *Cupa lui Ștefanú și Daniilú Sichastrulú*. Deosebitu frumósá, ca sentimentú și artá de espunere, este *Radulú Domnulú și fata din casá*; deslegarea atátu de neașteptatá din ultimele dóue versuri, ori-cátú se pare de simplá, este de-unú neîntrecutú efectú, căci dupá-ce tóte pregátirele de mai nainte desfășurá în fantasía cetitoriului unú tablou din cele mai cumplite, ca legarea cópilei de códa unui calú selbaticú, têrîrea și sfásiarea ei, de-odatá ca prin farmecú vedí schimbându-se în o scená din cele mai rápitóre — în nuntá.

Cu totulú de altá naturá suntú baladele de propriá învențiune séu luate din tradițiuni naționale. Poetulu lasá adese-ori frênu prea liberú fantasiei, prea desvóltá aménuntú acțiunea și prin acésta lîngedescce. Cu tóte aceste aflámú unú numéru între aceste balade de multá frumusețá nu numai ca ideia, dar și ca formá.

Intre tóte în *Michnea și Baba* poetulu desvóltá unú neasemenatu sború alú fantasiei și o selbaticá energiá, înse

numai așa cum a publicat'o pentru întâia óră, ér' nu după cum a schimbat'o și a deformat'o în edițiunea din 1855. Blăstemul ce-lu aruncă baba asupra lui Michnea nu-mi aducéu aminte se aibă părechia nici chiar în marile literaturî străine, câte cunoscú :

Orî unde veî merge, sê calci, o tirane !

Sê calci pe-unú cadavru, și'n visu-ți sê-lú vedî !

Sê strîngî tu în mână-ți totú mână diafane !

Și orî-ce ți-orú spune tu tóte sê cređi !

Sê-ți arđă plămâni de-o sete adâncă,

Și apă, tirane, sê nu poți sê beî !

Sê simți totú-de-una asupra-ți o stâncă !

— Sê 'nelini a ta trunte la cine nu vreî !

Sê nu se cunoscă ce bine veî face !

Sê plângî înse lacrimi sê nu poți vêrsa !

Și orî-ce credință, și orî-ce îți place,

Sê nu poți tirane ! sê nu poți gustá !

Sê cređi că ești geniú, sê aibî đile multe ;

Și toți aí têi móră ; ér' tu sê trăesci !

Și vorba ta nime sê nu o asculte,

Nimicú sê-ți măi placă, nimicú sê doresci !

Vehemența, plină óre-cum de-unú focú consumatoriú, nemărginita varietate de nefericiri aruncate prin blăstemú, probéza o avută fantasiá și o adâncă revoltare a sentimentui, semne neîndoióse ale darului.

Totú aceeași ideia, chinuirea unui domnú tiranú, o desvólta poetulú și în *O nópte pe morminte*. Ideia înse cu multú mai slabú esecutată. Cele dintâiu optú strofe în cari se descriú spaimetele morții suntú la înălțimea

subiectului, încolo 2—3 strofe bune și restul fără valoare, lăngedū ca ideia și slabă ca formă.

Domnul de răuă, tradițiune populară de înaltă frumuseță. Poetula înse nu a pututa reversă în balada sa atmosfera eroică din timpul miticū în care se petrece acțiunea, ci i-a datū unū aerū cu totul modernū și cam asemănătorū cu moliciunea, dulcēța orientală din Florile Bosforului.

In Cavalerulū și fluturulū ideia este genială, balada se vērșă în unde strălucitōre, dar impresiunea se șterge curēndū. Motivulū este atmosfera eterică în care învelesce poetulū acțiunea.

Dochița este o scenă imaginară din viața lui Ștefanū-celū-mare. Ștefanū uitase resbōiele, și petrecea încurcatū în lațurile amorului și în ospete. Unū poetū cu plete albe se ridică dela mēsă și luandū paharulū închină dicândū :

„Moldova mea cea dulce ! o, țēră multū iubită !
De ce cu vëlulū morțēi ți-e fruntea coperită ?
Nu ești tu semēnată cu sânge vitejescū ?
Pe luncile-ți ridinde eroiū înfloreșū
Feciōrele-ți suntū dalbe, plăcute, gloriōse,
Ca stelele de aurū în seri primăverōse.
Cosița ta balae cu dulcēi flori împletita
De riulețe limpedi nu-i ōre înflorită ?
O, țēră ! ce-ți lipsesce de-atātū te-ai întristatū ?
Dar ce strigare crudă tăcerea-a turburatū ?
Sărăinulū intră 'n țēră, și arma vitejescă
Nu se ridică încă pe barbari sē sdrobescă ?
Ah ! umpleți până mâne paharulū meū cu vinū !

Să uită rușinea voastră, să 'necă alu meu suspin! !
 Mă înbetați pe mine de dulce frumuseță
 Ca să-mi aducă a-minte de mândra-mi tinereță
 Atunci de dece brațe eu n'aveamă nici o frică;
 Sburamă la luptă dréptă ca fulgerulă ce pică,
 Er sângele din spadă cură ca unu isvoru : ...
 Ađi anii mă apasă cu greutatea loră,
 Și mâna-mi tremurândă abia măi cărmueșce
 Tambura ruginită și-unu cală ce 'mbetrênesce
 Măi slabă ca mine este poporulă româneșcu
 Ce-a strălucitū odată în câmpulă vitejescū !
 Căci inima-mi totă bate la fală, vitejiă ;
 Er elū perdu'ta tôte : credință, bărbațiă ;
 Amara moliciune, mirésa celoră morți.
 Intrat-a în locașulă vechiloră mei consorti ?
 Dar cătră cine ôre durerea mea voiți spune ?
 Ah ! cine la mărire vr'unū prețū aici măi pune ?

Er' Stefanū turburatū :

Tera încă viețuesce:
 Bravii n'au peritū
 Tu, ce dorulă te orbesce,
 Betrâne-ai mințitū.

Dar poetulă de-odată
 Barba și-aruncă
 Și 'ntr'o albă dulce fată
 Fața își schimbă.

Și bêtrânulă poetū nu eră nime altulă decâtū însăși
 soția lui Stefanū, Dochita.

Atunci Stefanū, domnulă mare,
 Buciumu-î sună

Și de oștile barbare

Tăra curată.

Vorbirea poetului, scena desvélirei, revenirei lui Ștefanu la vechia sa vèrtute, suntù tôte pline de efectù ; începutulù înse este fòrte palidù, molaticù și lungitù. Este adevèratù, că tôte acestea s'arù părea, că simbolisèzà moliciunea petrecerilorù lui Ștefanù, înse togmai acèsta nu se unesce în fondù cu caracterulù lui Ștefanù și cu atătù mai puținù cu rãpedea și energica lui deșteptare, unde apare óre-cum numai mișcându-se și suflându, și pe inimicù 'lù vedemù de-odată fugindù în tôte părțile. Dreptù-aceea poetulù a greșitù insistându prea multù în descrierea moliciunei, care trebuiá încondeiată nu numai cu câte-va trăsături energice.

V.

Acesta este Bolintineanù judecatù in parte dupà fià-care specià de poesià, ce a cultivatù elù în epoca sa de putere, căci, amù disù și o repetamù, lucràrile sale de dupà 1855, nu potù susținè critica. Acum înse trebuie sè ne concentramù și sè ne damù părerea asupra poetulù întregù. sè-lù cumpenimù de-odată din punctulù-de-vedere generalù alù întregèi sale activitãți de poetù.

Totù poetii noștri din epoca de renascere chiar până ađi se împartù în dóue clase : unii instinctivi sèu naturalisți, alții rutinari. Ca sè nu ni se ducă, că facemù teoriã *ad-hoc*, dupà cum facù criticii de coteriã, sè lã-

sămă pe celebrul estetic Vischer să ne spună cine sunt acești poeți :

„Poetul naturalistă posedă în adevăr destulă putere prin care pôte esecută cu ușurință representarea esteriōră a imaginii ce și-a conceput'o în fantasia lui, dar' fiindă-că elu nu voesce să învețe, să-se cultive, operele lui chiar cele mai bune remănu învélite în unū feliu de selbătăciă, și, fiindă-că elu s'a încredutū întēmplării, astū-feliu serie adi bine, mâne reū, și se dedă cu anumite forme, cari, lipsite de sirguință, de meditațiune și de rezultatele esperienței artistice, din o putere naturală plină de caldură la începutu, ajungū a fi numai o manieră sécă, mijlōce fără viēta, mōrte. Contrarulū naturalismului este rutina scolastică fără talentū : rutinariulū, prin esperință și desteritate, 'și căștigă apucături și istetiă tehnică, dar fără cultură temeinică și fără seriōsă meditațiune, 'ți scutură ușorū lucrulū din mănecă, 'ți stă totū-de-una la dispozițiune, nici-odată nu se încurcă, dar nici-odată nu devine adăncū și cuprindētoriu.“¹⁾

Etă portretulū poētilorū noștri, dintre cari amū pôte scōte numai pe Deleanū. Educațiunea literară-întelectuală le-a servitū în generalū numai pentru a deșeptă instinctulū din adormirea lui firésca, de a-lū face pe cutare séu cutare luătoriu aminte, că în elu se află aluatū mai multū séu mai puținū, mai lāngedū séu mai ferbētoriu, pentru plāmădirea unū poētū; pentru alții a

(1) Dr. F. Th. Vischer, *Aesthetik*, III 100.

servitu ca să-și câștige rutină, isteția tehnică și câteva clișeuri de idei. Ajunși ei la această cunoștință sau isteția tehnică până la unu punctu ore-care, vedându că pot să se transmită prin graiul viu, prin scriere, ceea-ce se agită în sufletul său mintea lor, credă că acesta este deja totul pentru a fi poetu. Astu-feliu toți acești poeți se cugetau și se cugetă ca unu isvoru din care de-aici încolo are să curgă mereu versuri, fără să țină sēma, că isvorul are să sece decă nu-lu voru alimentă prin continuă educațiune literară-artistică și prin neostenită sirguintă.

Numai așa ne putem esplică o aparință, care se repetă la toți poeții noștri într'o formă. Fia-care adecă cântă cu succesu mai mare sau mai micu în anii primulu aventū tinerescū, și îndată apoi începū a se repetă, a se copiat ei singuri, întogmai ca paserile cari au cântecele lor câte-va întorsuri stereotipe, tipice, ce le întorcū eternū, și, ori-câtū de dulci se fia ele, devinū monotone și chiar nesuferite dela unu timpū, sau celū puținū fără interesū; astu-feliu acești poeți curându lângedescū și chiar amuțescū. Când te aștepti, ca, după încercările nesigure, după dibuirile prin întunerecū ale tinereței, să vină bărbatulū matorū, puternicū, care a ajunsū să cunoască ce pōte și acum să-și concentreze tōte puterile ce i le-a datū firea, le-a ageritū, le-a înavuțitū și le-a înalțatū elū prin neîntreruptă cultivare literară-artistică, veđi că tinērulū poetū, ce așteptai să-lū veđi poetū bărbatū, deja este unū moșū bătrānū, acāruī vōce s'a stinsū cu totulū, sau, silindu-se să mai scōță câte unū

acordū, decă nu scârtae, reflecteză celū multū unū echo stinsū, răguși din timpurile tinereții. Acésta se întemplă cu deosebire la poeții cu darū. Poeții rutinari, și în tinerețe și mai înaintați, remânū aprópe stationari, ba se întemplă că pogreséza în modū tehnicū, și prin acésta suntū în stare chiar să înșele îndelungū publiculū neesperimentatū, dându-se ei și ținându-i alții de poeți adese-ori chiar de valóre. Publiculū aflându-se și elū în stare naturală, nu se póte așteptá ca elū să împingá, să siléscă pe poeți a se înáltá, prin seriósă activitate și cultivare neîntreruptă, până la artiști, din contră togmai elū se multămesce fórte ușorū cu ceea-ce 'i dau poeții sei.

De-aici a urmatū, că nu s'aū pututū înáltá dela poeți instinctivi la poeți artistici. Er' decă putemū vorbí ceva de artă, acésta se mărginesce mai numai la partea formală, și aici înse numai în unele puncte, ca versulū, strofa și rima. In scurtū poesía nóstră de pân' acum șovăesce între poesía naturalistă și rutinară și între cea artistică. A urmatū mai încolo, că poeții aū cultivatū numai genurile ușóre séū cređute ușóre, ér' genurile mari ale poesiei, cari cerū ani îndelungați de activitate neîntreruptă, tăcută, ascunsă chiar, aū remasū cu totulū necultivate, și decă câte unulū s'a încercatū se producă ceva mai înaltū, ori n'a sciutū ce voescé, ori s'a spăriatū dela âutâiele începuturi și s'a retrasū. De-aici provine, că până astăzi veđi pe multi imitândū, în formă și ideia, poesía populară, cređend'o ușoră, pe când din contră ea nu numai în fondū, dar adese-ori chiar și în

formă este neimitabilă, și pentru-aceea nu producă decâtu flori de hârtia în locu de flori naturale. Totu din motivulă, că acești poeți au lucratu și lucră numai instinctivă sêu rutinară, se esplică și împregiurarea, că ei îndată ce scotă câte-va versuri numai decâtu le aruncă în publicu : și-au mulțamitū ei instinctulū și adese-ori numai ambițiunea, acēsta trebue s'o scia și lumea numai decâtu ! Unū feliu de neastimperū copilarescū de a nu putē sta multū la unū lucru și de-a spune totū ce faci, ce ai în cugetă și pe inimă ! Totu de-aici și preconisările în publicu de ceea-ce cugetă sē facă. Astū-feliu, decă nu s'au îngrijitū de artă prin educațiune seriōsă, nu-ī lasă nici macar unū timpū ore-care, ca, ce nu pōte sēu nu scie sē facă arta fiindū-că n'o posedū, celū puținū sē pōtă face cugetarea, reflexiunea ree, stimpērândū și regulândū încētū-va agitațiunile crude ale instinctulū. În o asemenea stare de lucruri sē uu ne mirāmū, că poeții noștri n'au îndeplinitū încă nici unulū din eternele adevēruri, ce unū mare poetū elasicū le-a cristalisatū în următōrele versuri :

Natura sēu dōr' arta faci mare pe poetū
De multū se 'ntrebă lumea. Eū credū că fără darū
Nici studiulū n'ajunge, dar nici ingeniulū singurū:
S'ajută unulū pe-altulū și ambiī se 'nfrășescū.
Cin' vre, în cursū, s'ajungă la ținta ce-o doresce,
De micū elū rabdă, lucră, și degeră și-asudă
Și dorulū își înfrēnă de vinū și de plăceri.
Cari cāntă 'n joculū piticū, ântâiū au învățatū
Și-au tremuratū adese în școlă la măestru.
Si nu-ī destulū a dice: „facū versuri minunate,

Er' cine-î slabu, la naiba! ruşine-î să fii coday
 Şi să concedu că nu seiu ce, deū, n'am învăţatū!"

(Horaţiu, Art. poet. 408—418).

Lamurită acéstă stare de lucruri, putemu trece la a-
 preţierea în totalu a lui Bolintineanu. Bolintineanu este
 celu mai puternicu poetu instinctivu la noi, celu care po-
 sede mai mare talentu naturalu. Pentru-aceea la elu do-
 mină sentimentulu chiar şi acolo unde te aştepti să do-
 mine mintea. Totū-de-una înse peste sentimentu se vёрsă
 o atmosferă dulce plina de o blândea melancolică, pro-
 priă mai multu senu mai puţinū tuturorū poetilorū in-
 stinctivi şi lui Bolintineanu cu deosebire, avēndu celu mai
 puternicu instinctu poeticu dintre poetii noştri. Din acestu
 motivu, la Bolintineanu şi unde ţi se pare că lucră min-
 tea, ea nu lucră atātu cugetāndu, cātu mai vёрtosu vi-
 sāndu ore-cum, pentru-aceea poesія lui nu te lasă să
 meditezi, ci te învelue mereu şi te orbesce, încātu voidū
 se-î urmezi şi se-î alegi cugetarea din undele sentimen-
 tului, trebuie anume se-ţi propuni ca s'o cetesci, nu ca
 poesія, ci ca prosă. Poesія lui Bolintineanu cetită cu
 inima şi simţită cu urechile te farmecă, când înse pe
 lângă acestea întrevine cugetarea cu serioşitatea şi a-
 dāncimea ei, când cauţi ce ai adunatu în coşu din făr-
 mecătorea gradină a poesiei lui, prin mulţimea de flori
 affi puşine fructe. Bolintineanu este care posede mai
 multu avēntu, urmare şi legătură internă; avēntulu lui
 înse nu este vehementu, este dulce, linu, şi elu mai
 multu te înferbēntă pe locu, decātu te transpórtă, te ră-
 pesce cu sine.

Din dominarea instinctului și din lipsa de cultură artistică rezultă și alte defecte, cum sunt: un cerc restrâns de idei, secăciune, monotonă, dese repetițiuni; lipsă de avuție de limbă, de-aici repetarea de cuvinte și frase, întrebuintarea dăse de diminutive, expresiuni lângede, lătite, góle, necuprindetóre, și neasemănate situațiunei și caracterului. Forței instinctului, împreunată cu un adânc simț musicalu, avem de-a mulțami ritmulu neasemănatu de fărmeătoriu, varietatea și chiar noutatea versuriloru precum și aplicarea loru conformă cu natura subiectului. Nici unu poetu altulu n'a atinsu la noi această perfectiune și finetă. Bolintineanu nu numai a încungiu-ratu, dar' din o sémă de poesi a esilatú hiatulu cu totulu, fără ca prin acesta se înăspréscă ritmulu. Limba lui Bolintineanu este corectă, totu-de-una poetică, puțin variată ca a tuturor poetiloru contimpurani, și chiar a celoru de ađi. Unii înse din ei se deosebescú numai prin amestecarea de o sumă de provincialisme și cuvinte neestetice, gróse, necioplite. Stilulu în generalú dulce și numai arare-ori vigorosu; cu deosebire mai energicu în balade'e naționale.

VI.

Nu putem, nu trebuie să închiámú fără a lámuri încă o cestiune, care s'a aruncatú și se aruncă mereu, fără ca vre-unulu din cei ce-o aruncă să fiá avutu bună-voință a încercá să și respundă la ea, celu puțin cu câte-va motive, decă nu cu o aménunță desfășurare.

Dicu unii, că Alecsandri este mai mare poetu decâtú

Bolinfineană ; alții din contră. Marturisim, că întrebarea în fond este fără însemnătate, căci dacă ~~A~~ deși nu ne-a lovit cu sterpiciune, dacă este, ca se avem și noi odată o literatură clasică, dacă este în fine ca se trăim și se nu vegetăm, poezii de care vorbim, seu cestiunea : care este mai poetă dintre ei, va ave într'un viitor, față cu o adevărată literatură, ce-o așteptăm, totu atâta valoare, câtă are ași cestiunea agitata odată : dacă Eliade seu Asachi, erau mai mari poezii ? Si acestia se considera pe atunci ca mari poezii, astăzi, după un timp foarte scurt, suntem toți înțeleși asupra valorii lor ; le recunoscem meritele de deșteptători și promovători, și le dăm onora, ce numai scie și pôte s'odee un popor recunoscători ; și nici o datoră mai sântă decătă acesta ! Cestiunea de care vorbim este totu aceeași ; ea s'a pus fiindu-că nu se putea pune alta mai bună, și fiindu-că unii din neînțelegerea lucrului, nu pot să se și de sēma de adevărată valoare a acestor doi poezii, alții, din deosebite considerațiuni cu totul străine de meritul literar, nu vor să recunoscă, nu vor să mărturisescă totu adevărul ; dacă nu pot să-l nege, vor cel puțin să-l încungiure. Se fim bine înțeleși, vorbim din punctu-de-vedere al meritului artistic-literar, și nu de al pionerului pe terenul înaintării noastre în cultură ; aprețierea activității din acest punct cade în sfera istoriei politice, sociale și culturale. Este cu totul greșit când se confundă una cu alta, cum se face la noi. A nu voi să cunosc, să mărturisesc adevărul, este o stare de slăbiciune, care

face multă reu ori-cărei activități omenesci, ér' în această cestiune cu deosebire progresului nostru literar. A ascunde adevărata stare de lucruri, este a cultivá mereu rătăcirea, a face, decă nu imposibilu, dar celu puțin a întârziá multu progresulu, și, în cestiuni de progresu, întârziarea este o pierdere nereparabilă. Celu care, după o lungă activitate și meditațiune, a ajunsu de pôte distinge între bunu și reu séu între bunisoru, bunu și mai bunu, este chiar moralmente datoriu să împărtășească și altora rezultatele sale, cu inima deschisă, fără soviaire, fără reținere. Adevăratu, nu numai că nu-i plăcutu acesta, dar este adese-ori împreunatu cu mari neplăceri și chiar cu ceva și mai multu, dar unde ar' rămâne marele interesu alu tuturoru, când fiă-care și-ar' cultivá numai interesulu séu, când nime n'ar' mai ține sémă de *salus reipublicae suprema lex esto!*

Cei ce au urmăritu cu atențiune cele ce le-amu scrisu până aici, s'au pututu convinge, care potu fi părerile noastre în această cestiune. Nu este înse firea noastră a amblá cu unu banu în două pungi, cum se practicá la noi pe acestu teren; noi voimú să fimú câtú mai lámuriți, încátu să fiă siliți să înțelegă și aceia, cari suntú séu mai neexperimentați, séu mai târzi, séu cari în fine înțelegându nu vorú să înțelegă. Se intramú deci în cestiune.

Mai întâiu ne întrebamú: se potú compará acești doi poeți unulú cu altulú? Se află ei în condițiuni egale? Bolintineanu și Alecsandri se acupă fiă-care cu aceleași specii de poesiá cu o singurá deosebire, că Bolintineanu

nu scrie comedii, Alecsandri nu scrie epigrame și satire. Noi nu aprețiamă nici pe Bolintineană după succesul său nesuccesul epigramelor și satirilor sale aproape necunoscute, nici pe Alecsandri după alți comedielor și farselor sale, căci toate acestea sunt lucrări neînsemnate și străine de firea fiă-căruia, și amândoi s'au ocupat cu aceste specii numai ocașional, siliți de împrejurări. Prin urmare din punctu-de-vedere alu terenului pe care îi comparăm ei sunt egali, căci amândoi înadinsă se ocupă numai cu unele și aceleași specii de poezie ; dreptu-aceea compararea este perfectu justificată, și nu mai încapă nici chiar motive sofistice de a o eludă.

Și Bolintineană și Alecsandri sunt poeți instinctivi său naturaliști. Le lipsesce la amândoi arta, au puține idei și o limbă restrânsă, le lipsesce concentrarea și specializarea în vastul câmp alu poeziei, le lipsesce în fine la amândoi puterea arhitectonică, căci nici unulu nu pôte concepe, formă, sistemisă și construi opere mari, ér' când se încereă, în locu de unu edificiu regulat, artisticu, scotă o gramadă de materialu încurcatu său reu aședat, ca d. e. Alecsandri în scrierile sale dramatice și narrative, Bolintineană în Sorină, Traianida și în drame. Fiă-care înse din ei se deosebesce în gradul de slăbiciune. Bolintineană are mai multe idei, Alecsandri mai multe frase și limbă mai avută dar mai necorectă, mai amestecată, și anume amestecată nu numai cu o drăia de cuvinte, deși înțelese de toți Românii, dar colțurose, necioplite, ei totu-odată și cu o

sumă de provincialisme și neologisme ; din contră Bolintineanū scriă în o frumósă limbă generală, séu, cum se dice înestetică, în stilū ce tinde la idealū, la care trebuie se țintescă fiă-care literatură, ce voesce sē-se înalte la clasicitate. Chiar bētrâniī noștri scriitori bisericesci au înțelesū de minune marea însemnătate a limbei generale, și apoi noi acum și încă poeții sē-se întorcă la provincialismū ?

Bolintineanū s'a concentratū mai multū decâtū Alecsandri, căci Bolintineanū în epoca sa de forță s'a ocupatū cu lirica și poesia narativă ; Alecsandri deja dela începutū s'a ocupatū cu lirica, poesia narativă și dramatică, și pe lângă acēsta s'a împărțitū în două direcțiuni cu totulū opuse : una populară, voindū se imiteze poporulū, alta literată. Afară de-acēsta Bolintineanū în lirică are o anumită direcțiune, elegică ; Alecsandri nu are nici o direcțiune, nici o colóre, elū nu este nici tristū, nici voiosū, nu veđi nici lirica naltă seriósă, nici cânteculū ușorū, ridetoriū, mușcătoriū, nu veđi nici meditațiunea ; nici una din aceste direcțiuni posibile în lirică nu le afli la elū pronunțându-se și dominându celū puținū în unū periodū óre-care, ci în tóte timpurile este o amestecătură nepronunțată, îngăimată, fără colóre lămurită. Alecsandri este dominatū de îndemnulū imitațiunei, voesce sē imiteze totulū, și acēsta nu pe rēndū, într'unū timpū óre-care o speciă, în altulū alta, ci de amesteculū și chiar mai multe în același timpū, și fără sē-și dee sēmă că ce anume voesce sē facă, de-óre-ce în același ramū de poesia se află mai multe specii. Astū-

feliu, ca și în lirică, elu se apucă de dramatica mai înaltă, fără să-și alegă, ce voesce se facă: tragedia, comedia, dramă său ce? Pe Bolintineanu din contra în lirică 'lu vedem, cum amu disu, elegicu, în teatrale cultivă drama de caractere naționale, și tôte acestea în timpuri deosebite, concentrându-și puterile ce avea, celu puțin în unu timpu, în anumită direcțiune.

Amu disu că le lipsesce la amândoi puterea arhitectonică. Lui Alecsandri înse i lipsesce în gradă cu multu mai mare, decâtu lui Bolintineanu, chiar în piesele mai amănunte. Architectura, decă o putemu numi așa și în piesele mai mici, în *Florile Bosforului* și mai alesu în *Poemele* lui Bolintineanu nu lasă de doritu, Alecsandri înse mai totu-de-una se încurecă și nu observă nici o simetriă, cum amu vedutu în Dumbrava-Roșia, totu-așa în Măriora Floriora, Sentinela și Danu Capitănu de plaiu, ér' în piesele sale teatrale, chiar în cele considerate ca mai bune, acestu defectu nici numai are trebuință de-a fi anume însemnatu.

Bolintineanu este cu totul subiectiv, modulu lui de a fi și de a vedé se împune la totu ce atinge elu. Acesta 'și are temelul în foodulū său naturalū, în instinctulū mai puternicu poeticu. Astu-feliu caracterulū său elegicu se împune cu tóta forța de care dispunea în tôte poesiele lui atātu lirice câtu și narrative, și chiar dramatice. Acestă subiectivitate este atātu de puternică, încātu elu merge pe calea lui împinsu de ea, fără să-se îngrigescă de ceea-ce va dice, va simți publicul; lumea lui se află în elu; pentru aceea 'lu ve-

demă, că deși lumea îngiurulu lui, de pela 1860 se schimbă aprópe cu totul, subiectivitatea lui rămâne nealterată, ea vine în colisiune cu cei dimpregiură dar elu rămâne același, chiar cu pericolulu de totală isolare. Lumea ce-o vede elu nu eră lumea ce o visase, dar nu desperă a o face, și móre uitatú și isolatú, în mijloculu unei lumi, care, volubilă și schimbătoare, nu-și mai simțiá, nu-și mai înțelegea poetulu. In scurtú Bolintineanu are unú sigilú ce-lu imprimă pe totú ce atinge, are unú caracterú determinatú.

În Alecsandri nu simți pentru-că nu are nici o subiectivitate. Elu, ca poetú, nu are decâtú o cantitate óre-care de putere reproductivă și forma în care îmbracă lucrurile ce le reproduce, fără ca se le pótá însuflá unú anume spiritú de viétá, fără ca se le încaldéscá prin unú sentimentú óre-care lamuritú și alú seú. Alecsandri lucră în generalú cu o fantasíá pasivă ; elu crede, că cu impresiunile de reminiscență ce le-a culesú dela alți impresionáti seú poeți, póte, dându-i-se ocasiune, se le aplice unde-va, se impresioneze și elu pe alții. Va se díeá densusul, în lipsa de subiectivitate, nu-și póte creá singurú impresiuni, nu-și póte ferbe și des'ilá în sine însuși subiectulu, ci 'lú aruncá se înnote în reservorul de diverse impresiuni ce și le-a adunatú dela alții, și în acestú chipú 'lú espune seú 'lú concretisézá înaintea nóstrá. Acéstá procedere ínse, de-a reproduce impresiunile reproduse de alții, ér' a nu-și puté creá singurú impresiunile directú din subiectú, este totú ce póte fi mai slabú, mai palidú. Din contactulú seú cu subiectulu nu se nasce

ferbere, nu sarū schintei, ci se întemplă numai lipiri între subiectū și impresiunile de reminiscență. Pentru-aceea lirica rece și vagă, dramatica încoloră și lăngedă. Subiectulū pentru dēnsulū nu este unū ce, care se nașce, cresce și se cultivă ca o ființă organică, este numai unū substratū pe care 'și aplică, 'și tetovéză așa dicândū versulū, strofa, frasa. Întogmai ca virtuosulū musicalū, elū esecută piese după alții, nu compune, nu creéză, face celū multū variațiunī pe motivele alto-ra; elū nu are invențiunī, ci numai reminiscențe, când din poesia populară, când din cea literară. Elū lucră numai cu mintea și cu tehnica și mai alesū cu frasa, în lucrările ceva mai voluminoșe înse mintea nu-lū ajută nici ca creatóre, nici ca organizatóre. Din lipsa de putere creatóre provine, că lirica lui nu este nici lirică de sentimente, nici de meditațiune sēu de așa numitū elementū gnomiçū, ci de cuvinte și forme poetice; în poemele mai lungi nu pôte pune spiritū viū sēu mișcare, ci numai tablouri. Din contră amū vedutū, că Bolintineanu pune mișcare chiar în lirică, și în tôte 'și împune sentimentulū.

Lipsa de subiectivitate 'lū face pe Alecsandri sē aibă totū-de-una în vedere pe ascultători, va sē dīcā efectulū, ér' nu opera în sine. Neavēndū fondulū propriū prin care sē-se împună, lucru firescū, trebuie sē-se uite în-giurulū sēu sē vēdā cum și ce ar' putē sē facā efectū mai curēndū. Pentru-aceea a fostū silitū sē-se lege de diverse ocașiuni, adese-ori cu totulū locale și trecătóre, sē imiteze poesia populară, ca mai ușorū înțelēsă; de-

aici au urmată piese teatrale, ca Fântâna Blandusiei și Ovidiu, calculate numai simplu pe efect; de-aici totu-de-una dicțiune retorică, înflată, cuvinte cântate, frase specioase, tablouri și scenarii nejustificate. Poetula se vede totu-de-una lângă subiectul său, nici-odată nu se poate contopi cu el, său fiindu-că greșese cu totul alegerea său nu-lu poate tornă fără hesitare; adese-ori i se închidă căile, încâtu abia mai poate eși, de-aici apoi uitări, inconsecințe, contradiceri, irânturi, său legări ane-noioase și nefiresci; și acésta i se întemplă mai în toate piesele ceva mai voluminoase. Tendința de efect l'a dusu mai departe la conecsiuni prin cari efectele se prepară mai dinainte cu mijlocele cunoscute pentru asemenea scopuri; acestea mai ântâiu coborū multu barometrul serioșității, condițiune indispensabilă a unui adevărat scriitoriu, rătăcescū sigurū pe autorū și adese-ori și pe publicū, și anume pe autorū mai pentru totu-de-una, pe publicū de regulă numai până la unu timpū.

Tôte acestea nu le întelnimu la Bolintineanu. În elu dela celu dintâiu versu simți o putere de sine stătătoare, ea 'și scôte din adâncimile sale sentimente, idei și forme; ceea-ce elu produce 'și are pamântul său, atmosfera sa, colorile sale, gustul său, toate acestea suntă născute și crescute împreună: organismu firescū și deplinu închiăgatū, ér' nu adunatu și șiruitū. Elu, subiectivitate puternică, nu are altă grijă decâtu a se vërsă în poesiă cu totu ce constituie ființa lui psihică. Nu-i trebuie lui se-se lege de ocașuni pentru a-și pune în mișcare sufletul, elu se mișcă de sine; o împregiu-

rare ore-care p^ote numai s^e pun^a sufletul^u se^u *in* o dispozi^{ti}une nu de eate-va momente de oscilati^une, ci *in* o ferebere de-o durat^a mai lung^a, prefac^undu-se *in* el^u, prin puterea sensibilit^{at}ii, a fantasiei, *in* o adev^{er}-rat^a vi^et^a. Ast^u-feli^u 'l^u aflam^u *in* Florile Bosforului, unde el^u *in* lumea orient^{al}^a at^{at}u de propri^a firei, sufletul^u se^u, devine *in* fapt^a orient^{al}^u; *in* poemele nati^o-nale devine un^u cant^{are}tu, care cu spiritul^u se transpo^{rt}^a *in* timpul^u faptelor^u ce le descrie. Si *in* tote aceste lumi pe el^u nu-l^u vedⁱ dec^{at}u prin prisma subiectivitatⁱⁱ sale, care prin timbrul^u se^u doios^u se impune la tot^u pasul^u, *in* ori-ce impregiurare, *in* ori-ce lume se afl^a; el^u preface tot^u *in* sine, *inc*at^u subiectul^u nu-l^u cunoscⁱ dec^{at}u prin el^u, si pe el^u numai prin subiect^u. De-aci provine ca el^u nu se *ing*rijesce de efect^u, precum nu se *ing*rijesce fl^orea c^{and} se desvelesce la s^ore. Poetul^u absorbit^u, *inc*onscient^u, *in* creati^unea lui, nu are pentru alt^u-ceva timp^u si voin^{ta}, dec^{at}u pentru ceea-ce cre^{ez}^a. *In* elegii este scurt^u; si-a versat^u sentimentul^u, procesul^u s'a terminat^u, poetul^u nu mai *am*bl^a dup^a frase; *int*-les^u ori ba, sim^{tit}^u ori nu, el^u a *in*chiat^u. *In* balade, p^{an}^a la 1855, neglig^{ez}^a cu totul^u chiar part^{ile} de efect^u, luptele; c^{and} ajunge aci amutesce se^u arunc^a doue trei versuri; el^u se impune togmai prin ceea-ce altⁱⁱ ar^u fi negligiat^u, si din contra neglig^{ez}^a prin ce altⁱⁱ ar^u fi *inc*ercat^u se-se impun^a. El^u nu se *inc*urec^a nici-odata *in* mersul^u se^u, din contra ese mai cur^{end}^u si mai usor^u dec^{at}u te asteptⁱ. Pe Bolintinean^u, nec^{au}tan^{du} el^u efect^u si cu at^{at}u mai putⁱⁿ^u *in* afar^a de sine, naturalminte nu-l^u

afămă nici-odată în legături cu tendințe de-a cultivă asemenea efecte prin reclamă, 'lă afămă din contra isolată ca ună vultură sus pe stâncă.

Subiectivitatea lui Bolintineană și adevărata lui putere poetică, se constată cu deosebire și prin faptul, deosebită importantă, că amândouă acestea slăbiră deodată cu trecerea anilor de ferbere, și, ceea-ce este mai însemnătoriu, decade de-odată și puterea limbei și farmeculu tehnică ală versului ; va se dica tôte acestea sta în intimă legatură, aă înflorită și aă veședită împreună. Dreptă-aceea nu tehnică, nu frasa, nu formele esterne, nu rutina, face poesía lui Bolintineană, ei instinctulu poetică, subiectivitatea lui puternică, de care depindă chiar și formele său tehnica poesiei. La Alecsandri din contra ; pentru-aceea i lipsesece ori-ce caracteră fiesă.

Altă defectă ală lui Alecsandri este că provincialisėja nu numai limba, dar și sentimentulu și subiectele. Limba sa, amă disă, este plină de provincialisme moldovenesce ; elă simte cu deosebire numai ca moldoveană ; Moldova e frumoasă, ea-î dulce țeră, Moldova se deșteptă la glasulu libertății, ea dă sfânta dreptate ; eroii lui iubescă numai Moldova, *Sentinela Română*, deși stă în vârfulu Carpaților, nu vede decâtă până la Dunăre, Nistru și Mare ; eroii lui Alecsandri suntă mai numai Moldoveni, și acésta chiar și în resboiulă din urmă ; de cele-l-alte părți locuite de Români și de eroii loră nu amintesce de locă său foarte rară și trecătoriu. Poesii, ce cânta țeri său localități străine, are aprópe mai multe, decâtă în care

cântă țera sa. Deși nu ne trece prin minte a face din această unu capu de împutare, dar nu-i mai puțin adevăratu, că faptul este semnificativu.

Bolintineanu se avântă mai pe sus de ori-ce provincialismu. În poeziile lui nu auzi cuvântulu Muntenia. Elu cultivă aspirațiuni mari, generale ale Românilorū, eroii și-i iă fără deosebire ori unde îi află la Români. Elu este alu tuturorū Românilorū, și toți Români suntū ai lui. Vederile lui nu se întunecă de ceta plaiului seū, elu este de-asupra ceței. Elu nu, privesce prin prisma provincialismului, ci cãntătura lui pãtrunde peste totu unde se află sufletu de Romãnu. Nu numai atãta, elu introduce pe Romãnu chiar și în subiecte cu totul străine, cum amu vedutu în Florile Bosforului.

Culegându-ne vomu dice în scurtu : poezia lui Alecsandri este materia : versu, sunetu, ritmu, frasa, ideile reminiscențe, și emfasulu sentimentu. Poezia lui Bolintineanu este sentimentu, atmosferă, profumu, colori, schintei. Bolintineanu se versă pe sine în poeziile sale, se contopesce cu ele și personalitatea lui dispare identificându-se cu opera ; pe elu nu 'lu veđi decatu prin opera lui, precum natura se aratã numai în creațiunile sale, ea însași nu se vede. Alecsandri depune în poeziile sale deprinderea sa tehnică-poetică, elu remãne totu-de-una deosebitu de opera sa materială. Alecsandri, ca se me servescu de frasa unui clasicu, din profumulu flórei voesce se facã flórea, Bolintineanu creézã flórea însași ; adevăratu, elu nu creézã flori puternice, mãrețe, dar flori !

SCRISORI LITERARE.

SCRISÓREA ÂNTÁIÁ 1)

Nu sciũ ce este mai secũ, unũ lungũ tractatũ filosoficũ despre Eu și Nu-eũ, o carte de logaritmi pentru o domnișórá eufundatã în romãnteles lui Paul de Kock, cãrtea lui Bobũ despre „*deșertãciunea lumẽi*“ pentru unũ ștren-gariũ, sãu o epistolã literarã.

Epistola și literatura ! O fetișórá de 15—18 ani fațã cu o babã-clóntã pudratã și întorțonată, mai avẽndũ și ea încã pretensiunea de-a prinde în clește. Epistola : ușórá, spiritualã, plinã de viêtã, simplã și atrãgãtóre, ér' literaturã : seriósã, cu fruntea încrẽtitã, nemulțãmitã, certãrẽtã, amãgitã și desãmãgitã, trecutã prin ciurũ și prin dãrmonũ. Etã dóue lucruri, cari nu se unescũ, cari nu potũ trãi împreunã, ca și nora cu . . . pórnã-acrã.

Am nefericirea sã mã amestecũ unde este lucrulũ mai simțitoriu, mai delicatũ. Astũ-feliũ voiũ sã încercũ și aici a împãcã epistola cu literatura, pe o norã frumósã și voiósã cu o ursóia de sócrã. Dãcã nu voiũ reeși, voiũ avẽ

(1) Cele dintãiu trei-spre-đece scrisori ce urmẽzã s'ãu publicatũ pentru prima-órã, suntu acum 12 ani, în điarulũ Orientulũ-Latinũ.

totuși mângăarea de-a fi încercată o faptă creștină, și publicul va ține o parte, de sigurul cei mai tineri, cu juna noră, ér' o parte, va da dreptu bătrănelorú sócrei, și în fine alții vorú ríde de mine, căci mi-am băgatú mâna în vespariú.

Dar de unde se începú? Dela fragmentulú lui Clănău cu limba antidiluviana? Dela evangeliulú lui Coresi ale cărui cuvinte nu le aflămú în dictionariulú academicú? Dela „*tatălú-nostru*“ alú lui Luca Stroici după a cărui ortografiá nu s'a tipăritú încă nici o carte școlastică pentru-ca școlarii se-și pótá face o ideeá completá despre o *menageriá ortografică*? Mă temú se începú de-aici, se nu mă înhațe legionulú de filologi strică- limbă; de Pralea nu mă mai temú, căci elú se va certá acum cu sântii despre noulú seú alfabetú, căruia a începutú se-i facá concurență — alfabetulú dacicú! Deú, se n'ajungú sórele cu piciórele, decá n'o fi dacicú!

Se începú cu poesía? Și aici mă temú că nu va se pătescú mai bine.

De voiú criticá nișce frumusețe de poesii de amoru ca

„Haï în codrulú cu verdéță.

Acolo 'n ochiú de *pădure* — (în tufe!)

Lângá *bolta* cea *senină* — (în cerú?)

Și sub *trestia* cea *liná* — (în baltá!)

Vomá ședé în foi de *mure* — (ce locú móle!)

Totu-odatá și în tufá, și în cerú, și în baltá sub *trestia* și sub *mure*! Ce lighióne de ómení, ce nelume va mai și acésta? Dar mai încolo —

„Și mi-î spune-atunci povestî
Și minciunii cu-a ta guriță. (câte vrei!)
Eû p'unû firû de româniță
Voiû cercă de mă iubesci. (Vom Herzen — ohne Schmerzen!)

„Și d'a sórelui căldură — (sórele în tufă! . . .)
Voiû fi roșiă ca mărulû — (vermënosû . . .)
'Mi-oiû desface d'aurû përulû — (falsû!)
Së-ți *astupû* cu dënsulû gura — (Ei, vei... Gewalt!).

„De mi-i da o sãrãtare, — (mãî încape vorbã!)
Nime 'n lume n'o sã scia, — (cinã mai întrebã?)
Cãci va fi sub pãlariã — (cea mare din poveste)
Și-apoi cine trëbã are!“ — (nici naiba!)

de voiû luã în respëru vre-una cã cea urmãtoare scrisã
de-același autorû, alû cãruî amorû 'lû cetirãmu în și-
rurile de mai sus, de voiû luã, dicû, în respëru unele
ca acestea :

Pe cuptorulû unsû cu humã și pe coșcovîi pãreți
Zugrãvit'aû cu-unû cãrbune copilașulû celû istetû
Purcelușû cu cõda sfredelû și cu bete 'n locû de labã
Cum mã bine i se șede unû purcelușû de trëbã.

de voiû ride de *idilele* în care ființele cele mãi gentile
ale aceluiași stricã-versuri suntu ploșnițele, purecii și
alte insecte . . . d. e.

Pe pãreți unû colbû, pe podulû cu lungi pânze de painginû
Roiescû ploșnițele roșii de țî-dragû sã te-uiti la ele . . .
Etã pe mãnã cum codesce-unû negru purecû
Sã-mi moiû degetulû în gurã, am se-lû prindû; ba sãraculû
Pripãșitû la vre-o femeia, sciû cã ar' vedã pe draculû!

Inchipuiți-vã, cum o sã mã înjure și o se-mi sbãrnãe

pela urechi. Dreptu-aceea nu mai citeză, ci de nu ve vine reu, luați la mână și cetiți singuri mai încolo. De me voi întinde la literatura romanțieră și voi dice că este nebuniă a serie unele ca acestea :

„Lungu timpū staū ei tăcându unu lăngă altulū, și numai filomelele întrerumpeau tăcerea întrecându-se în duete plăcute, ce se legănau prin respunsurile îngână-tóre ale unui eco jalnicū.“

„Innotă piciorulū meū prin marea adriatică ; numai cerū deasupra mea și sub mine apa imensă. Ciocărlī nu-sū în aerū se-mi aducă aminte prin sborulū lorū rotundū de fantasīa poetilorū ; cobelci nu pe lăngă mine se-mi arāte rāpediunea gândirii filosofilorū, nici moșinóe de furnicii, se-mi amintescā de luptele gigantice ale în-vetățilorū contimpurani. — Gondola plutesce și eū în ea ; singurū, singurelū, numai vēsla dormitezā lăngă mine. Totuși acēstā singurătate nu-ī togma așa, cum ți-ai închipuit'o tu, iubite cetitorū. De ai putē se le veđi tóte cāte le portū cu mine în mintea mea, ai dice că-sū o insulā fārmecată ce plutesce pe fața mării. Vino dar' în lumea gândirilorū mele și nu te spāriā, că deși căpețina, ce le conține, este mică, totuși încapū în ele cele mai frumóse grādini, și pe cărāri mistice întēnesci plimbāndu-se cele mai încāntátóre copile. Pe o bancā modernā, lăngă o tufā umbrósă, vei întēlni pe una împodobitā de atāta frumusețā, că adesū sarcina acestorū podóbe 'mi îngreue capulū, de nu mai sciū cum l'āși sprijini.“

(Conv. lit. an. IV No. 2 pag. 17).

Dacă voiți dice, că este unu martiriu a cetii o carte séu unu diarü scrisü în limbä ca acésta :

„Motivü-destulü — colo, și impulsü destulü — ici, pentru d'a — încercä färä mai departe améuare, a astupä gurele a dripi la pämentü cu forța, și așa în acestü modü, a ferici pe popórele neîndestulate și — reu turburate.“

Unde ași mai ajunge decä mi-ași încäerä pe toti aceștia? Scii äisa : gura aduce ura ! Fia-care m'ar' tratä dupä maniera lui, dupä cum fia-care malträza poesia logica și limba. Și ași puté pretinde mai multa îndulgentä de câtü musele, decâtü rațiunea, decâtü acea înalta divinitate naționalä — limba ? De unde se începü dar ? Se mä mai eugetü !...

În fine, ce atäta eugetare ? Scii, că ädi numai poti nici glumi, mai vërtosü când d-deü te-a mäi bätutü și cu o fața seriósä ! Chiar și gluma äi-o iaü de celü mäi „adeverätü adevëru“, și apoi atunci, ce se mäi vinäi pisica în sacü ? Séu vorbesce cum äi-i portulü, séu te pörtä cum äi-i vorba. Eü o se vorbescü cum mi-i fața.

SCRISÓREA A DÓUA.

Pänä când limba unui poporü ajunge a se cristalizä, pänä când literatura 'și ficsézä o anumitä direcțiune, pänä se pätrunde de unü spiritü alü seu propriü, pänä se specifica ca ceva mäi multü séu mäi puținü independentü, în fine pänä 'și creézä propria sa atmosferä, ämblä multü rätëcindü, ca și Ulise, prin valuri și furtune, espusä la curse și ämägiri și adeseori la pericole de viétä.

Prin toate acestea a trecut și limba și literatura română. Limba, putemă dice, a scăpată, trebuie înse să lucre multă ca să-și repare naia sdruncinată. Literatura rătăcesce încă, lopătarii trebuie să lucre puternic, ca din valurile turburi ale mării s'o abată în rîurile limpedi ale plaiurilor românesci. Ori-ce s'ar' dice, cea mai pronunțată rătăcire la noi a fostă și este cea francesă. Influența slavică în literatura bisericească, cea grecască în viața socială și literară, a limbei latine mai vîrtosă la Români dintre Tisa și Carpați, n'au luată nici-odată un caracter atăt de stabil și adânc ca cea francesă. Acesta se esplică ușor și anume : ântăiu, prin afinitatea, din care causă atăt elementul lexicălu, căt și spiritul literar, fiindă toate congenere, s'au reversat și s'au amestecat mai curînd și mai ușor în limba și literatura română, decum s'a putut întemplă cu limba slavă și grecă. Altă motiv este, că limba și literatura francesă și eserciteză influența asupra noastră togmai în timpul când Români se deșteptă, și prin tendințele lor de cultură, prin agitațiunea și înferbîntarea spiritelor, devin un element forte impresionabil ca și cera înferbîntată. Mai adaoge la acestea, că întetirea timpului, cerințele civilizațiunei moderne, ne-au silit să primim curențele și formele năue de unde puteam mai curînd și în formă și spirit mai apropiate de firea noastră. Dreptă-aceea cu totă nefericirea amortirei și întunecului de mai nainte, în timpul domnirii limbei slave și grecesci, a fostă totuși o fericire, că corpul națiunei, că sufletul ei nu s'a deșteptat, nu s'a înfer-

bântatū sub influința acestorū limbi cu totul străine, căci de se întemplă sub domnia acestora ce s'a întemplatū sub a celei franceze, se putea fórtē ușorū se ne deșteptămū cu o altă ființă, decum adormisemū și decum ne vedemū acum.

Pe când Români dintre Carpați și Dunăre suferū de influința francesă, cei dintre Tisa și Carpați suferū de cea germană. Din atingerea cu viéta, școalele și literatura germană, se resimte timbrulū secū, greoiū și împedecatū alū limbei germane. La acésta a mai contribuitū și limbe maghiară ¹⁾: o limbă pe câtū de cacofonică, pe atâtū de aspră, înnodată, împleticită, și cu-o espresiune lată și tēmpă; și ast-feliū una din cele mai rebele limbei române.

O mare parte din Români aū condamnatū și condamnă influința francesă. În fondū înse condamnarea este ue-dréptă. Puține cuvinte, și, credemū, ne vomū luminá.

Ași dori se mi se răspudă la întrebarea : ce literatură s'a desvoltatū vre-odată, fără ca ea la începutū se nu se fiă luatū după o altă literatură înaintată ? Mi se va responde póte, ca literatura grécă prin Omerū a pășitū de-odată perfectă în lume, ca și Minerva înarmată și în tótă strălucirea din capulū lui Joe. Nimicū mai neadevëratū. Cei ce arū susținé acésta arū necunósce legile progresulū, arū probá, că nu înțelegū nimicū din chiar ce vedū cu ochii lorū petrecându-se în lume, în

(1) Din 1874. când seriam acestea, s'aū făcutū progrese de limbă în scrierile de peste munți și mai alesū în Transilvania, unde din fericire Români se ferescū de contactulū cu literatura maghiară.

natură, în care nu există lucru fără ori-câtu de primitivă, fără unu trecutū de dezvoltare, de progresū.

Insuși Omerū amintesce de cântăreții Tamiris, Femiū și Demodocū. Înainte de Omerū se amintescū poeți ca Linū, Olenū, Eumolpū, Orfeū ș. a. Afară de aceștia Aristotele amintesce de Mica-Iliada, după unii anteriora lui Omerū, ér' Ateneū ne spune anume, că unu poetū, Hegesianax, înainte de Omerū ar' fi descrișū împresurarea Troii. Suida ne spune că Corinos a scrisū o Iliadă pe timpulū risipirii Troii. Odată constatātū, că înainte de Omerū, decumva a fostū vre-odată unu Omerū anume autorū alū Iliadei și Odiesei, a existatū unu șirū de cântăreți și poeți; constatātū, că mitologia grécă este nu numai în fondū, dar' până în cele mai mici amănunte adusă din Orientū și mai alesū prin Fenicieni: urméză, că literatura grécă este ultima și cea mai perfectă evoluțiune a unei literaturi transmise din Orientū. Nóuele cercetări asupra poemelorū omerice aū pusū în o lumină neîndoiósă acéstă cestiune.

Așa dară nu este adevēratū, că vechia literatură grécă ar' fi ajunsū ceea-ce este fără vre-unū ajutoriū sēu înrīurire străină.

Dezvoltarea celor-l-alte literaturi de-atunci încóce, este cu multū mai cunoscută decâtū sē avemū trebuința de lungi demonstrațiuni. Gréca a înrīuritū latina și amēndóue tóte cele-l-alte literaturi. Afară de-acéstă fiă-care literatură s'a mai înrīuritū încă de-o altă literatură sēu prin etingere nemijlocită ori prin înclinațiune și legături de sânge.

Dreptu-aceea ar' fi absurdă a pretinde, ca limba și literatura română să-se desvôle fără ajutoriul unei alte literaturi. Am dîsu mai sus, că cea mai mare influință asupra limbei și literaturii noastre a exercitat'o limba și literatura francesă. A fostu acésta unū reu? Din contră, a fostu, credemū, o fericire pentru noi. Unū singuru faptū între altele va întemeiá deplinu acésta părere.

Décă influința francesei ar' fi fostu rea, urmarea cea mai firéscă erá, că limba și literatura română avea să fiá acolo mai înapoiată, unde acea influință a fostu mai mare, și în fine, că acea provincia să remâna izolată cu influința și limba sa și să n'o pótá împune celoru-l-alte. Dar tóte s'au întêmplatū din contră. Influința francesă a fostu și este în România. Apoi nu se vorbește în România limba cea mai frumósă, nu-și împune ea influința la toți Româniū din cele-l-alte provincii? S'ar' fi întêmplatū, se putea întêmplá acésta, decă influința erá rea, periculósă, dáunátóre? Și cum? S'a întêmplatū acésta influință prin siluire? Din contră, guvernele Românilorū aserviți s'au îngrijitū și se îngrijescū, ca să împedece acésta influință, să ne despartă cu muri chinezici unii de alții. S'a pututū? Nu. Legăturile de sânge, legăturile sufletesci, bunul simțu, prudenta universală a poporului, nu se potū frânge, nu se potū înșelá nici orbí și cu atátū mai puținū în epocele de ferbere, de renaștere.

Mi se va dice, că francesă a întrodusū în limba română unū noianū de cuvinte și expresiuni francesi, cari nici-odată nu se vorū puté numérá între frumuse-

țile limbei române. Este prea adevărat, dar nu este mai puțin adevărat, că nu cărpacii, nici băeții sêu băetele depe bancele scôlei, nu cavalerii taiă-frunde de prin cafenele, nu advocații cu păserésca lor, nu întorcătorii pe dos, vreamă se dică, traducătorii românelor parisiene, nici borfașii de piese teatrale franceze, date ca neose românesci, nu acestia voru formá limba și literatura română!

Față cu înfluița francesă în România, la Români dintre Tisa și Carpați s'a fostu introdusu înfluița limbei latine cu tendințe archaistice române, care a produsu cei dintâi și mai buni gramatici români, dar o limbă greoia, unu stilu plumbosu. A trebuitu ca aceste două direcțiuni, de-o parte francesă de altă parte latină și archaica română, să vină în atingere, pentru-ca să-se privighieze și să-se împrumute una pe alta.

SCRISÓREA A TREIA.

În luptele, în certele dintre aceste două partide, pentru a da o direcțiune unitară desvoltării limbei, galomanii au rîsu de stilul greoiu alu latinistilor, ér' latinistii de limba păserésca și de gogonatele erori gramaticale și sintactice ale galomanilor. Din acéstă critică și resimțu împrumutatu a resăritu o direcțiunea deși nu încă deplină sănătósă, dar' mai lámurita, și mulți cotescu încă și credu a merge singuri dreptu. Dar acéstă s'a întemplată și se întempla chiar și în literaturile ajunse la clasicitate. Aru fi reu când n'ar' fi astu-feliu și ar' fi chiar absurdu a pretinde o stabili-

tate înmărmurita, și cu atât mai puțin la noi, cari suntem încă departe de-a fi intratū deplinū pe calea adevărată.

Ori-ce ce se va dice, influința romano-latină asupra limbei nōstre, fiă prin latină, fiă prin francesă, cu tōte rătăcirile ei, cu tōte urmele de dureri ce ne-a lăsatū, nu mai încapē îndoielă, a fostū o mare fericire pentru deșteptarea, pentru limba nōstră. Si decă despre acēsta nu ne-ar' putē convinge influința deja resuflată, a limbei slavōne și grecesei, vine sē ne convingă chiar astădi o influința straină ce se încercă a se întroduce în limbă. Înțelegū influința limbei germane. Limba germană, ca limba unui poporū atât de cultū, în care se află depusă atâta sciință, atâtea opere de artă nemuritoare, este de mare folosū pentru a ne înayūți cunoșciințele, pentru a ne adăpă din isvorulū frumusețilorū ei, ca idei. Limba înse în sine, ca stilū și spiritū, este cu totulū contrarā firei și spiritulū limbei române.

În ochii multora, pōte, n'ași fi pututū probă vre-odată acēsta, decă nu mi-arū veni în ajutoriū chiar aceia cari s'an încercatū și se încercă încă a versă modulū de cugetare și spiritulū germanū în literaturā nōstră. Ași provocă de sigurū surisulū celorū serioși, decă probele pentru acēstă tesă le-ași luă din încercările literare ale unorū scriitori fără vre-o reputațiune, sēu ale unorū copilași cari prindū și ei a se jucă de-a literatura, după cum amū vedutū de-atâtea ori că facū alții ce se pretindū erudiți și serioși. Pentru a încungiuură acēsta, voiū luă probe din scrierile d-lui T. L. Maiorescu, atâtū

de ilustru în filosofă, estetică, filologia, jurisprudentă și ce vrei, -- și care mai multu a luptat și luptă pentru introducerea spiritului germanu în literatura noastră. Voiu luă mai încolo probe din „Cuvântarea festivă“ ținută la aniversarea lui Ștefanu-celu-mare la Putna în 27 Augustu 1871, care cuvântare a fostu judecată și acceptată de comitetul centralu alu acelei serbări și totu-odată aprobată de T. L. Maiorescu, Pogorū și chiar de renunitulū nostru poetu V. Aleesandri.

Așa dar speru a fi ori-cine convinsu, că esemplele ce le voiu luă suntū din scrieri de ale primelorū autorități între cei de „*direcțiunea germană*“. Mai ântâiu din scrierea d-lui Maiorescu intitulată „*Direcția nouă*“, căci, fără îndoielă, autorulū va fi voitū, ca și limba din acestu articolu sē ne servescă de modelu :

„Că în acestu timpū alū vieți lipsa de cugetare matură și o deșertăciune neînfrănată împinge pe atâta junii nechemăți și nealeși a *maltratată limba torturând'o în rime și metrori* imposibile, acesta este unū faptu generalū, pentru care nu avemū nici unū motivū a crede, că junii români sē fiă mai marginiți sēu mai deșerti, ca junii altorū popore înzestrate cu o literatură. Dar, ceea-ce nū se *va întâlni* la nici unū poporū cultū și ce se petrece numai la noi, este necuviința, cu care asemenea „*păcate ale tineretei*“, cum ar' fi dișu reposatulū C. Negruzzi, se publică, se împunū în literatură și *se primescū de o parte* a publicului dreptu poesiă ; incorigibila suficiența, ce o păstréză autorii lorū tótă

viéta, și încrederea, în care se susțin, că au făcută o faptă meritoră pentru literatura țerii lor, când au sustrasă atâtea côle de hârtia dela o *destinația mai naturală*.”

„*Altă-unde* societatea este destulă de bine organizată pentru a se garantă în contra unor asemenea abnormități, respectul pentru publică, respectul, în care au știut a se ține jurnalele, și curagioasa veghiare a unei critice neobosite formeză *la suprafața vieții intelectuale o patură destulă de puternică, pentru a apăsă și mântine* în întunereculă ce li se cuvine, acele produse stricacióse. La noi înse se reslátesc în tótă voia și amenință a falsificá judecata publicului și a înneacă lucrările cele bune. O sumă de tineri se molipsesc de epidemia literară, și părăsesc studiile regulate și se încântă cu laurile estine ale publicității de o dí, și așa este de mare numărul lor, încâtă astăzi și formeză unii altora ună echo destulă de tare pentru a se înșelá mutuală asupra meritului producerilor lor. *Lucrulă a ajunsă până acolo în câtă cine din tinerii noștri este numai incapabilă*, remâne scriitorii pela tribunale și prin politici, dar cine pe lângă incapacitate adauge aroganță, devine scriitorii ală literaturii, jurnalistă, poetă și îndată ce cu o limbă și o ortografia deplorabilă sciă a rimă libertate cu dreptate, colegii sei se grăbesc a-i deschide „cu fericire colónele“ d-lor, a-lă patentă dreptă literată și „ante-luptătorii ală culturii naționale“.

„De aci înainte timpulă și activitatea acestorū neferi-

citi se perde în producerea de maculatură literară, și o parte a timpului și activității generației june se perde în cetirea acestei maculaturi.

„Drapelulă, sub care introduceti aceste deșertăciuni personale și crudități estetice, este totu-de-una *Națiunea și Libertatea*, și astă-feliu două idei din cele mai înalte au ajunsă a fi scara pe care călcându-o în picioare, se urcă omenii cei mai lipsiți de oră-ce merită.“

Să analizăm acestă citată. Celă ce scie limba germană și va avé chiar predilecțiune pentru ea, la lectura acestui pasă va fi surprinsă de succesulă cu care *cugătarea germană* s'a îmbrăcată în vestminte românesce, fără să părădă din înfățișarea ei.

Prima construcțiune începe după forma stângace și pedantă germană cu *că . . .* pe care limba noastră nici-odată nu-lă suferă la începutulă construcțiunei, continuă apoi cu „*timpă ală vieții*“ *Lebenszeit*, *Lebensperiode*, *Zeitalter*, care în limba română se dice simplu și netedă *viეტă*, căci Românulă dice : în *viეტă* mea n'am vedută, n'am audită așa ceva. Apoi „*timpă ală vieții*“ este pusă în construcțiune în locă de adă său astădi, său în loculă idiotismului : „în zilele noastre.“

„A maltrată limba torturând'o în rime.“ etc.

Acéstă este o construcțiune ce s'ar' puté află numai în tema unui elevă primariă, căci *maltrată și tortură* este totă una ; apoi cine ar' puté dice : „m'a maltratată în pumni,“ ci se dice : *cu pumniă*. Legarea părții prime a periodului de partea a două prin o altă construcțiune cu to-

tulă independentă, adică prin „acesta este un fapt generală,” este nu numai absolută nesintactică, dar' totuodată se acată de construcțiune ună balastă cu care abia se târâșce. Construcțiunea; „*dar ceea-ce nu se va întelni la nici ună poporă cultă*” este fotografiată după germana culinară: „*aber das was man bei keinem cultiwirten Volke begegnen wird.*” Partea din urmă a periodului ală doilea este totuodată fără înțelesă și se termină prin o espresione cinică. Așa dar' alineatulă ântâiu ală citatului, tradusă în limba românească, ar' sună astă-feliu :

„Lipsa de cugetare matură și-o deșertaciunea neînfrânată împinge astădi pe atâția junii nechiâmați și nealesi a maltratată limba cu rime și metre imposibile. Această este ună faptă generală, și noi nu avemă nici ună motivă a crede că junii români se fiă mai mărginiți sêu mai puțină deșerti, decâtă junii altoră popóre, ce au deja o literatură. Dar ceea-ce nu nu vei află la nici ună poporă cultă, este necuviința cu care asemenea „pécate ale tinereței,” cum ară fi disă repausatulă Negruzzi, se publică și se impună în literatură și o parte a publicului le primesce dreptă poesiă.”

Mai încolo.

„*Altă-undeva societatea este*” etc , trebuiă să-se dică românește : *La alte popóre* etc. căci *altă-undeva* este traducere literală a germanicului „*anderswo*,” și la noi nu se folosese ei numai *aiurea*, dar și acesta niciodată cu însemnarea de : *în alte țeri, la alte popóre*, ca „*anderswo*” la Germani.

„Curagiósa veghiãre a unei critice neobosite formezã la suprafata vieții intelectuale o pëturã destulü de puternicã“ etc.

Aéstã curiosã frasã vorü puté-o gustã numai Germanii și noi le-o damü lorü :

„Das mannhafte Ueberwachen einer unermüdlichen Kritik bildet an der Oberfläche des intellectuellen Lebens eine Schichte, die genug stark ist um die schädlichen Producte in dem Dunkel, wo sie gehören, zurückdrängen und festhalten zu können.“

„Lucrulü a ajunsü pãnã acolo în câtü cine din tinerii noștri este numai incapabile remãne scriitoriü pela tribunale etc. etc.“

Ceea-ce românese se dice :

„Lucrulü a ajunsü pãnã acolo încãtü numai cine este incapabilü dintre tineri“ etc.

„a se încântã cu laurele eftine ale publicității etc.

A se încântã *de ceva*, ér' nu *cu ceva*, și laurü-laurü ér' nu laurã-laure.

Romãnulü nu va dice nici-odată „scriitoriü alü literaturëi“ cum dice germanulü Literatur-Schreiber, Geschichts-Schreiber, ci a disü și va dice totü-de-una : scriitoriü, istoricü.

„astu-feliu döne idei din cele mai înalte aü ajunsü a fi *scara pe care cãlcând'o în picioare*, se urcã ómenii cei mai lipsiți de ori-ce meritü“ = und es sind somit

zwei der höchsten Ideen dahin gekommen, die Leiter zu bilden, welche Leute ohne jedweden Verdienst *betreten* um sich emporzuschwingen.

„*a călca scara în picioare*“ se traduce românește : a sui pe scară.

Totu T. L. Maioreșu în studiul său „*Despre scrierea limbii române*,” serie următoarele :

„Ca toate limbile moderne, a suptă astă-feliu și limba română mēduva înțelesului primitivă din trunchiurile celorū mai multe cuvinte ale sale, și aceste stau astădi fără legătură sensuală cu pământulu din care provinū, numai ca nisee forme indiferente, ca nisee scheme ale inteligenței, și togmai de aceea ca nisee instrumente apte de-a primī sfera și cuprinsulū, prin cari le va defini subiectulū gânditorū.“

Este absolutū imposibilū a traduce acēstă construcțiune în limba românească, far' a o resturnă cu totulū și a o reconstrui de nou.

A *suge* însemnă a însuși, a-ți apropiă ceva, pe când în acēstă construcțiune este aplicatū cu înțelesulū contrariū de-a perde ceva din ceea-ce ai, căci autorulū a voitū se dică, „că limba română a *perdutū* mēduva înțelesului primitivū din trunchiurile celorū mai multe cuvinte ale sale.“ Dar autorulū a dat'o pe germana și în locū de *perdutū* a tradus'o pe *aus* — sēu *heraussaugen* cu suptă, și astă-feliū românește a disū cu totulū alta de ce a cugetatū germănește. „Legătura *sensuală* cu pă-

mântul, „*instrumente apte de-a primi sfera și cuprinsul*,” nu au semenî nici în germană dar nici în logică!

Încă unû pasû din unû altû studiû alû lui T. L. Maiorescu întitulatû „*Despre Filosofîă la universitate*” bine întelesû, copiatû din Schopenhauer. Elû sună :

„Îndeobsee înse am ajunsû cu încetulû la convingerea, că pomenitulû folosû alû *filosofîei* depe catedră se întrece de paguba ce *filosofîa*, ca meseriă o aduce *filosofîei*, ca cercetare liberă a adevêrului, sêu *filosofîa* după însârcinarea guvernului, *filosofîei* după însârcinarea naturei și a omenirii.”

Cuvêntulû *filosofîă* în aceste câteva șire obvine numai de 5 ori și cu tôte acestea tôtă construcțiunea nu este nimicû mai puținû decâtû *filosofîă*, este povestea lui „Cocoșu-roșu !”

Sê trecemû acum la „*Cuvêntarea festivă*.”

Unû modû de cugetare mai specifică, mai fidelă germană în unû stilû și o limbă mai pocită românească, abia se pôte cugetă. Alegerea, destinarea acestei cuvêntări pentru aniversara lui Stefanû-celû-mare, amû numi-o din punctû-de-vedere alû limbei și alû modului de cugetare, o vêtêmare a umbrelorû marelui Eroû românû, decă n'amû vedé figurândû și numele lui Vasile Alecsandri între cei ce au censurat'o. Pentru aceea o numimû blândû numai o aberațiune. Cei ce voescû a se convinge mai de aprópe, sê cetescă acéstă cuvêntare în întregulû ei, c'ci s'a fostû publicatû în o broșură, în 1871. Noi trebuie sê ne mîrginimû numai la următóarele citate.

„Dar se nu credem, onorată adunare, că numai trecutul ne atrage aici; că numai atâta voim noi, a ne înprosperă amintirea, apropiându-ne de locașurile unde mai vedute urme pare a fi lăsată eroulă dela Resboeni, unde pétra ce acoperiă móstele lui *lovesce încă privilegiile nóstre*. Nu: venim aici și pentru viitorulă după care năzuesce ori-ce sufletu mai nobilă a poporului nostru, venim aici pentru a sugere puterea *ce susține pentru bine și adevăr, putere ce isvoresce pela mormintele ómeniloră mari*... Cu patru sute de ani *aruncăm* noi gândirile și simțirile nóstre *înapoi*, și totuși, de vomă privi bine în sufletulă nostru, vomă vedé cum se amestecă în acelă îndepartatú trecutú, farmeculă viitorului, cum fii-ce faptă a lui Stefanu-celú-Mare e cu atâta mai mărétă, cu câtú noi astăzi putemă se *ne-o amintimă împreună cu morméntulă lui*, cu câtú simțim, că în acéstă *împreună amintire* stă simburile unorú puteri de viétă ce potú se ne întărăscă în propășirea pe calea dreptului și a adevérului, care susținú și înaltă pe popóre. Fii-care are dreptú la traiú și *desvélire*, câtú timpú nu a desfășuratú tótă *puterea de întindere* cu care e înzestrată de veșniculă isvorú alú naturei.“

„Căci în întórcerea acéstă *în spre* trecutú, în simțeméntulă *ce vè împinge a încordá inimile pe morméntulă* unui barbatú.“

„Lasați marginile măestrite ce șirulă istoriei le-a rădicatú între noi.“

„Deci starea îmbucătită cu care ne aflăm este într'unu înțelesu priinciosu.“

„Să rămână ca o legătură adâncă ce îndată se ne împingă spre o lucrare comună.“

„Și-a versatu în lume comora cuprinsului seǔ sufletească“.

Dacă capulu direcției germane precum și acela pe care l'a aprobatu întregă această direcția a maltratatū atātū de înfricoșatu limba și cugetarea românească, ce voru face cei-alaltū „*pușori germani*“?

Dar ni se va dice, că dacă aū serintit'o în prosă, voru fi îndreptat'o în poesiă. Se vedemū!

„Multū iscusita spre geamulū ferestreǔ încetū inclinat'au

„Vesela față zimbindū — dragū îmi eră s'o privescū!

„Înțeleptesce apoi aū suflatū și gingașū pe stielă,

„Cēta din sufletu ei mândru, deprinsū cu seninū,

„Și-aū începutū sē-se jōce ștergând'o cu degetulū agerū,

„Semnū numai de farmecū făcândū numai pe ici pe colea.

„Drepte eraū pentru dēnsa, întorse pe dosū pentru mine,

„Pōte a scrisū te iubescū, eū am cetitū te amăgescū.

„O cārjă hidū întorsă pe erbă stă lungitā,

„La capētu-ī o cușmă și lângă ea unū omū;

„Și nu sciū, dacă omulū, orī cārja cea golitā

„De cōjă a fostū mai tare sē-se aducă aci,

„Nici n'oiū putē-o sci.

„Intinși zăceaū pe erbă sub umbra unū pomū.

„O sdrēmțā de cămeșā cu sārăciā unsā

„Acoperiā bētrānulū; pe cārjă remășitī

„De măzgā mai curatā. O plōscā în erb'ascunsā

„La trupū cam beșicată, zădarnicū totū sclipiá
„Moșnegulū n'o vedea,
„Părea și elū și cărja de-unū somnū adâncū loviți.

Unū altulū, de nu mă înșelū, totū celū cu „purcelușū
cu cōda sfredelū“, continuá :

„Uh! ce frigū . . . imī vedū suflarea. Și căciula cea de óie
„Pe urechi am tras'o sdravenū; ér' de cōte nici că-mī pasá
„Ca țiganulū, care bagá degetulū prin rara casá
„De năvodū, cu-a mele cōte sū cercū vremea de se înmóie.

„Cum nu suntū unū șórecū Dómne! măcar totuși are. blană
„Mi-ași mánecá cărțile mele nici că mi-ar' pásá de gerū . . .
„Mi-ar' páre superbă, dulce o bucată din Homerū
„Unū palatū borta 'n părete și nevasta o icóná.

„Pe păreți cu colbū, pe podulū cu lungi pânze de paiajenū
„Roiescū ploșnițele roșii de ț-i dragū sē te-uiti la ele?
„Greū li-ī de mindirū de paie și apoi din biata-mī pele
„Nici că aū ce se măi sugă. — Intri-unū roiū măi de-unū stinjinū

„Aū eșitū la promenada; ce petrecere gentilă!
„Roșnița ceea-ī bētrână, cuviosū în mersū pășesce
„Cela-ī cavalerū . . . e iute . . . óre sciș franțuzesce? . . .
„Cea ce încungiură mulțimea i-o romanică copilă.

„Bruh! mi-ī frigū. — Etă pe mână cum codesce-unū negru purecū
„Sē-mī moiū degetulū în gură am sē-lū prindū; ba sáraculū
„Pripășitū la vre-o femee, sciū că ar' vedé pe draculū!
„Dară eū ce-mī pasá mie, bietulū „ens“ la ce sē-lū purcecū?

Dar eu pe-a-mea minte luat'am de spete
Și-afară pe ușă pe ea am svêrlitū;
Ce a fostū dup'aceea o! nu întrebați . . .

respectul pentru public și pudorea mă opresce a încheia citatul acesta! Astu-feliu de limbă, astu-feliu de idei, și astu-feliu de estetică, poezia și morală, se substragă dela ori-ce comentariu. Ele se comentază înseși pe sine de-ajunsu, chiar prea multu. Tóte aceste aberațiuni suntu feții d-lui T. L. Maiorescu și ai aceloră pe cari dânsul i-a pusă ca de modelu în literatura română, proclamându-i de regeneratori séu fundatori a unei nóue și sănătoșe direcțiuni a literaturii române! Aceste citate le-amu puté continua pâna amu secă cea mai mare parte ce au scrisu acești prețiși regeneratori cari, din compătimire omenescă, voru trebui — regenerați.

SCRISÓREA A PATRA.

Unu poporú tráesce numai prin limba lui. Limba este caracteristica principală prin care elú se distinge de altulú. Precum natura însăși a pusú între poporú acéstă despărțire, totu astu-feliu natura a voitú și fința limbei cere, că ea se creșcă din pământulú seú propriu, cu sângele și suflarea sa propriă și se-se desvólte. esclusivú din sine, nu înșe esclusivú prin sine, pentru-că însăși natura admite și chiar împune ajutore.

În scrisorile de mai nainte vorbii despre desvoltarea literaturii române prin ajutore și înfluințe multu-puținú străine. Am arătatú înfluințele binefăcătore precum și cele stricătore. Copilulú când începe a înțelege séu a face câte-ceva, imităză ceea-ce aude și vede, și numai târdiú începe a vorbi, a combiná și a lucrá câte-ceva de sine. Prin

acestă stadiu de fragedă copilăria trebuie se treacă ori-ce literatură. Credemă că literatura română a eşitū, sēu de nu, trebuie sē éşă din acestū stadiū.

A venitū timpulū sē lucre de sine, sē crească din sine însăşi, din pământulū sēu propriū şi după firea sa specifică românească. Numai astū-feliū se va formá o adevărată literatură românească. Din contră mereū imitându, ne încetatū întroducându spiritū străinū în literatură, influinţându-ne neîntreruptū numai de străinismū, vomū ajunge în fine a respinge ori-ce impresiune românească, şi a nu mai putē creá nimicū propriū, independentū, originalū sēu, sē dicemū, pămēnteamū. Odată ajunşi aici vomū putē produce o literatură palidă, nepronunţată, îmbrăcată sēu mai bine înţorţonată cu tóte formele, nici-odată înse o literatură a poporului românū şi pentru poporulū românū.

Fia-care poporū se afirmă şi póte sē-se ilustreze numai prin ceea-ce produce elū dela sine. Vechii Elini s'au afirmatū ca poporū şi s'au nemuritū prin literatura lorū, ce au creat'ō în spiritū specificū elenicū. Vechii Romani nu suntū atâtū mari prin literatura ce-au format'ō şi-au căleat'ō după Elini, suntū nemuritori înse prin sciinţele de statū prin valórea lorū de poporū domnitorii şi organisatorii, prin crearea unei limbe care a dominatū sute de anī după mórtea lorū şi care mai domină încă şi astădi.

Nu ne este datū nóue a sci care va fi sórtea poporului daco-românū, la ce putere va fi s'ajungă, şi prin ce se va ilustrá şi elū vre-odată, una în g o scimū şi o putemū

spune limpede încă de-acum : Românii, ca poporū specificū independentū, ca poporū românū, nu vorū ajunge nici-odată la nimică, din contra se vorū perde ca apa în nisipū, decât nu vorū tinde din toate puterile, ca atâtū în limbă și literatură, câtū și în toate aședemintele lorū, nu numai sē păstreze, așa dicându, spiritulū și sângele lorū naționalū curatū și neamestecatū, dar' totū-odată sē-se silēscă a-și potență acēstă putere, și ori-ce atingere sēu elementū străinū, ce li s'ar' împune prin logica neînduplecată a vieții și a împregiurărilor, sē-lū contopēscă în viața lorū, sē-lū românēscă până la necunōscere. Doue împregiurări sēu mai bine doue motive din cele mai grele impunū Românilorū sē țină și sē esecute acēstū principiū cu o consecință și tenacitatea, nu de ferū, căci acēstă încă se îndoie, de diamantū, care nu suferē nici o alterare. Aceste motive suntū : ântâiū, unū poporū nu se pōte desvoltă și cultivă decâtū numai după firea sa și pe basa proprielorū sale aspirațiuni ; alū doilea, numai urmându acēstū principiū Românii vorū putē respinge atentatele străine ce se îndrēptă din atâtea părți contra lorū, și, nesuferindū conturbări și alterări în procesul lorū de desvoltare, vorū putē de-o parte sē-se desvōlte ușorū și încurēndū, ér' de-altă parte se vorū asigură contra atentatelorū străine, făcându ca alții sē pēră în undele nōstre, nu noi în ale altorū ; și istoria ne arată, că aici nu decide atâtū numerulū câtū energiă. Acēstū principiū, de asemenea valōre pentru întregă viața unū poporū, pentru toate mișcările și lucrările lui atâtū în viața publică câtū și privată, atâtū în traiulū mate-

rialu câtu și spiritualu: în limbă și literatură ni se pare totuși a avé o greutate deosebitu mai mare.

Literatura se adreséză la partea cea mai primitóre a ființii omenesci, la sufletu, la inimă. Căstigate, suse aceste, s'a aservitu întregă ființa. Cine nu scie, că fă-care omu voiesce ca tóte lucrurile, tóta lumea dimpregiurulu seu s'o facă așa după cum și-o imaginéză în sufletulu seu și după cum o doresce în inima lui? Eta dar că prin literatură influințându și prefăcându spiritulu și inima, influințezi și prefaci viéta și întogmirile esterióre.

Prin urmare unu poporu civilisatu va fi totu-de-una numai aceea ce-lu voru face scriitorii sei. Déca înse acești scriitori în scrierile lorú voru cultivá idei, simțeminte, aspirștiuni, aședeminte, până și datine străine, urmarea cea mai naturală și neîncungiurată va fi, că poporulú încetu cu încetulu se familiariséză cu cele străine, uită ale sale, până când în fine ceea-ce fusese alú seu i vine cu totulú străinú și ce fusese străinú i pare că este alú seu propriu.

Ajunsu aici, poporulú de-odată încétă a mai fi ce fusese, și trece séu immediatú séu ca unu apendice la poporulú în a cărui idei, simțeminte, aspirațiuni și aședeminte a fostu lăptatu la sinulu literaturiei. Popórele cele mari și civilisate eunoscú bine acestú modú de cucerire a popórelorú mici. Pentru-aceea vedemú cu câtă mulțămire înregistréză aceste popóre și hapurile mai mărunte ce le înghitú alte popóre din literatura lorú. Acesta este termometrulu cu care ele măsură se vedă câtú

foc, câtă căldură de viață națională mai este încă în cutare popor mai mic.

Din toate acestea rezultă, că un popor gelos de propria lui existență, cu cât este mai mic, și cu cât vede că țintese mai mulți la cucerirea lui, cu atât el literatură trebuie să și-o naționalizeze mai tare, să o desvâlte pe base și în spirit mai pur și mai exclusiv național. Din literatură acest spirit se va versă cu o putere neresistibilă în toate fibrele, pe toate terenele și în toate lucrările sale. Literatura astăzi dezvoltată va fi sângele, care susține viața națională, va fi focul care va încălzi totu-de-una inima poporului și va aprinde simțimentele lui, va fi căminul sântu, altarul familiar de care el nu se va deslipi decât mortu, și care inimici nu-l voru putea ataca și risipi decât trecându peste cadavrul lui.

Acastă înaltă, divină putere a literaturii odată cunoscută, nu mai rămâne decât să-i aducem cultul cuvenit. Astăzi felu dar să naționalizăm literatura în formă și în spirit.

Scriitorii români, cu foarte mici excepțiuni, au tins și tind încă și azi, cu scire sau nesciindă, a desnaționaliza literatura română. Au împrumutat și împrumută forma, dar mai multă spiritul din fântâni străine, desprețuind pe ale lor.

Care sunt la noi fântânele proprii? Sub raportul formei sau al limbii sunt: limba monumentelor vechi literare d. e. cronice, documente, cărți profane și bisericesti, inscripțiuni ș. a.; apoi limba literaturii popu-

lare : povești, cântece-betrânesci, doine, hore, colinde, descântece, orațiuni ș. a. în fine limba viua séu de-acum a poporului din deosebitele ținuturi Din acestea se pôte adună și studiá adevărata limbă românească. Adevăratul scriitoriu pétrunsu de misiunea lui și care va fi chiămatu a produce opere de traiu, nu va luá condeilū în mână pentru a-și scrie opera, până nu va fi adâncitu acești neprețuiți tesauri.

Unde este la noi scriitoriu care se fiá ținutu sémă de-acestea? Astu-feliu de lucruri, ceru studie îndelungate, resfoirea și cetirea judiciósă a vrafuri de foliante și chiar calătorii prin diversele ținuturi ; dar mulți din scriitorii noștri aū datina a nu ceti în vieța lorū nici macar odată gramatica română! Apoi se ne mirămū decă ei producū mai multu numai sterpituri literare? Decă ei sunțu așa dicând nisce antreprenori, o fabrică de maculatură pentru băcani?

SCRISÓREA A CINCEA.

Din monumentele vechi, din literatura populară și din graiulū viū alū poporului aū se-și scóță scriitorii limbilorū, precum statuarulū scóte din stânce aspră imaginea dinei. Aici cugetu a fi loculū se tragū luarea aminte a scriitorilorū asupra a dóue fântâni deosebite, dar nu mai puținū proprie naționale. Acestea sunțu : dialectulū macedoneanu și istrianu. Cine a cetitū puținulū ce se află scrisū ici-colea în aceste dialecte și mai alesū în celū dintâiu, va fi trebuitū se-se mire de avuția unui nou ma-

terialul ce-lu posede limba română celu puțin în unul din aceste două dialecte. Dar când materialul acestor dialecte va fi adunat întregu său în cea mai mare parte ?

Punem întrebarea : Sê-se folosescă ôre scriitorii de aceste dialecte pentru a-și înavuți dicționariul și frazeologia ? Părerea noastră este că da ! remâne înse la pîtrunderea și gustul fiă-căruia încâtu, unde, când și cum ? Dcă vomu cercetă alte literatură clasice și din aceste cea mai clasică, elina, ne vomu convinge, că scriitorii elini cei mai celebri s'au folositu de dialecte în o măsură cu multu mai mare decum s'ar' admite pôte astăzi. Astu-feliu Omeru, Pindaru, Teocritu, Erodotu ș. a. au mestecat dialectele în scrierile lor. Dintre totu celu care le-a amestecat mai multu este și celu mai mare geni, Omeru. Elu vorbesce în tôte dialectele, ca și când ar' fi voit sê immortalizeze grecismul sub tóta forma și cu tôte dialectele. Astu-feliu elu ficsă la Eleni pentru totu-de-una limba epică, care-o adoptară apoi și poezii elegici și didactici. Etă câtă însemnătate au dialectele, câtu serviciu potu face ele scriitorului.

Din acestu punctu-de-vedere noi amu dori, ca dialectul macedonean și istrian sê fiă scrutat și studiat mai multu decâtu s'a făcutu pân' acum. Societatea academică și-ar' împlini nu numai o înaltă datorie, dar ar' face unu nemărginitu serviciu literaturii române, dcă înainte de a face dicționariul academic, ar' culege celu puțin aceste dialecte priu misiuni anume.

Acésta i se împune cu atātu mai vîrtos, căci ambele dialecte suntu, dcă nu ne înșelăm, amenințate în

esistența lor. Celu macedoneanu, abstragându dela absorbirea grecă, prin deșă atingere cu Români și literatura eisdanubiană pôte se suferi în timpu scurtu schimbări fôrte mari, ér' celu istrianu restrînsu la unu terenü fôrte micu, pôte se despară incurêndu. Câtu de puțin s'au înterésatu Români de aceste dialecte neprețuite pentru limba și literatura română, probéză scrierile ce le-au făcutu séu mai bine nu le-au făcutu asupra loru nici până adi. Pentru dialectulu macedoneanu dela Bojadgi, mai numerămü numai gramatica d-lui Masimü, pentru celu istrianu dela repausatulu Majorescu pe cine mai numerămü ?

Inaintea tuturorü subtilitaților gramaticale trebuie se adunămü materialulu acestorü dialecte. Er' acéstă adunare se nu se facă dela ómeni cãrturari, ci dela poporulü simplu, necãrturarü. Pentru-ca se ne justificãmü pãrerea ne prevocãmü la poesiele d-lui Michailü Niculescu scrise în dialectulu macedoneanu și reproduse în gramatica d-lui Masimü. Ele nu mai suntü dialectulu macedoneanu curatü, precum limba nóstrã de adi nu mã este a vechilorü cronicari. Dreptü-aceea aceste dóue dialecte se potü adunã curatü numai din scrieri mai vechi și din graiulü viu alu poporului, și mai vêrtosü prin adunarea literaturii populare. Ori-ce întãrziare, o repetimü, este o mare perdere !

SCRISŎREA A ȘESEA.

Décă limba este caracteristica și condițiunea de viață a unui popor, spiritulă opereloră scrise în limba lui, seu spiritulă în care trăesce și se desvôltă literatura lui, este totu-odată și barometrulă puterei lui spirituale. Cu câtă literatura lui se va desvôltă mai independentă, cu câtă va cuprinde și va representă mai multă și mai credinciosă propria viață a poporului seu, și cu câtă va contopî mai răpede și mai adâncă influințele străine ce i-se impună prin logica împregiurărilor, cu atâtă poporul se va descoperî lumei ca mai naltă în spirit, ca mai genială și vigorosă, și prin urmare cu atâtă se va impune mai multă altoră popore.

Desvôltarea unei literature pe base și în spiritulă strînsă natională, are o însemnătate îndoită. Ântăiu, o astufeliu de literatură, așa dicândă sânge din sângele poporului, o pricepe și poporulă mai curêndă, o simte mai adâncă, o gustă mai cu plăcere, și, făcândă elă acêsta, multă mai ușoră și mai curêndă se va cultivă în idei și în simțeminte, pe când o literatură adunată din tôte vînturile, întorțonată cu idei și datine străine și turnată, în modulă ei de cugetare, în forme străine, trece fără vre-o influință în poporū seu esercitândă influințe, cari împedecă și confundă cursulă naturală ală desvôltării, seu, ce este și mai reū, altereză mai multă seu mai puțină desvôltarea, și prin ea natura, însușirile specifice ale poporului. A dăua, o literatură ce nu cresce din propriulă seu pămêntă, ce nă are, ca sē me

servească de-o figură, verdeta, mirosul, sunculă și gustul său buchetul său propriu, ci se altoește ori se plânteză în ună pământ străin ; literatură, care se compune din ună feliu de spalăceli derivate din una său mai multe literatură străine : o astă-feliu de literatură nu pôte s'o guste nici poporul pentru care se face în prima linia, nici va puté se atragă atențiunea altorū popóre. Ea va rămâne fără influință atât în launtru câtu și în afară.

O asemenea literatură spalăcită este la noi literatură romanțieră produsă în ultimele două decenie prin traducerea romanțelor française. La o altă edițiune a unei literatură bastarde au începutu a lucra în timpurile mai nouse o sémă de tineri de prin Bucovina și Moldova. Înțelegem pe aceia a cărorū direcțiune amă desfășurat'o în o epistolă anterioară. De-asemeni bóle periodice trebuie să sufere ori-ce literatură. Ori, ca să mă servesc de-o idee mai puțin posomorită, fiă-care literatură are saturnaliile sale. Ară fi prea seriosu decă n'amă vedé trecându prin arena literaturăi nóstre și astă-feliu de brezae său țurce, cari ne procură momente de ilaritate.

În fața tuturor rătăcirilor și scâlâmbaturilor literare, se află la fiă-care popor două căi principale pe cari apucându literatură lui va înaintă cu pași siguri și în spiritul ce-i asigură influința și perfecțiunea. Aceste căi sunt : ântăiu, istoria și aspirațiunile naționale ; a doua, tradițiunile și datinele naționale. Acestea sunt fântănele din care literatură unui popor are să

bee apa vieții. Precum gigantul mitologic, Anteu, în lupta cu Ereule capătă totu-de-una noue puteri de câteori s'atingea cu picioarele de pământ, ér', ridicat în aer. le perdea totu mai tare, încatu Ereule numai ridicat în aer a putut se-lu ucida, totu așa și o literatură. Până când ea se va rezimă pe terenul naționalu. pe istoria, aspirațiunile și tradițiunile poporului se, va cresce totu mai tare în valóre, din contra parasindú acestu terenú, va perde din putere, și înfluințele străine vorú cuprinde-o pe di ce merge totu mai tare până când în fine vorú supune-o cu totulú și vorú ucide-o ștergându-i propriulú se caracterú.

Unii din scriitorii noștri au apucatú pe aceste doué cai mai multu instinctivú decâtú în deplina consciința de lucru. Sub acestu raportú se distingú trei scriitori: Bolintineanu, Mureșianú și Alecsandri. In scrierile lui Bolintineanu aflámú direcțiunea istorică bine pronunțată. Musa lui a cântatú mai tóte faptele memorabile din istoria Románilorú. Dela elú posedemú o sumă de balade și drame istorice. Elú a desvelitú înaintea poporului tablourile ce representá vêrtutea și gloria străbunilorú. Alecsandri s'a afundatú în tradițiunile poporului și ne-a scosú din coliba țeranului românú amintirile cele mai pretiose, acentele cele mai doiose și simțemintele cele mai înfocate și mai candidé. Elú, prin ântâia colecțiune de poesii populare, a descoperitú Românului pe Românú. Cu tóte acestea, Alecsandri a ridicatú numai unú cornú alú vélului ce acoperea tradițiunile poporului românú. Inceputulú lui ínse a provocatú noii serutători. Dar

suntemu departe de-a fi scosū la vedere totū sēū mai totū acelū neprețuitū tesaurū, ce zace încă ascunsū în căminulū țeranului românū. În cea mai mare parte este necunoscutū, ér' celū ce s'a scosū zace nestudiatū.

Décă Bolintineanū a desvelitū vîrtutea și mărirea străbunilorū, décă Alecsandri a ridicatū velulū ce acoperiă tradițiunile poporului Românū, Mureșianū a datū espreșiunea cea mai viiă aspirațiunilorū nōstre, a încarnatū, așa dicându, idealulū Românilorū ! Etă pentru-ce acești trei scriitori suntu cei mai populari, cei mai înțeleși, cei mai plăcuți la Români și cei mai respectați la străini. Ce pōte învederă mai multū decâtū acēsta, că scriitorii, cari nu se vorū servi de-aceste fântâni, vorū fi totū-de-una sclavii unorū influințe de forme, idei și concepțiuni străine, și togmai pentru-că acelea se află la alții, pentru noi suntu de mai puținū înteresū, ér' pentru străini nu suntu nōue.

Sē punemū, că Omerū în locū de-a cântă pe Achile și Ulise și cu ei amintirile, datinele, aspirațiunile și gloria elină, arū fi cântatū nisece eroi din China sēū din Persia, fiă chiar și eroii Șanamei lui Firdusi ; că Eschilū, Sofocle, Euripide ș. a. în locū de a-și luă tragediele din istoria și mitologia elină și le-arū fi luatū din testamentulū vechiū ; că indianulū Calidasa în locū de-a scrie pe Sacuntala ar' fi scrisū pe Romeo și Julia ; sēū, vorbindū dela noi, sē admitemū că Bolintineanū în locū de „Mama lui Stefanū-celū-mare“ ar' fi scrisū Mama lui Atila, a lui Hofer ori a lui Wallenstein ; că Negruzzi în locū de „Aprodulū Purece“ ar' fi

cântatū pe vre-unū hatmanū polonū ; că Eliade în locū de „Sburătoriulu“ ar' fi cântatū vre-o ființă de prin cine scie ce mitologiă străină, și în fine că Mureșianū în locū de-a strigá : „Deșteptă-te Române,“ ar' fi strigatū : Deșteptă-te Némțule ori Turcule! — déca s'arū fi întemplatū tóte acestea, întrebămū : arū fi pututū ei versá acelu focū și farmecū în materialele străine, reci și indiferente Románului, care le-aū versatū în materialele naționale? Arū puté esercită astū-feliū de subiecte străine înfluințele ce le-aū esercitatū și le eserciteză cele luate din istoria și tradițiunile naționale române? Arū versá óre acele plăceri in inimile lectorilorū care le versá? Nici odată ! Ele dimpreună cu creatorii lorū arū fi trecutū neînțelese pentru Románi !

Starea actuală a literaturii române și în specialū a poesiei, care este prin escelință espresiunea cea mai puternică a fiă-cărei literature, ne ofere proba cea mai luminată despre acésta. Poeții mai junī aū începutū a se ocupá cu predilecțiune de materii străine sēu universale și de tóte dillele. Resultatulū acestei direcțiuni 'lū vedemū cu ochii. Unū codru de poeți, dar' nici unū arborū verde în elū ! unū potopū de versuri și secetă de poesiă ! Din când în când se audū unele accente cărora nu le lipsesce timbrulū poesiei, dar cum vinū așa se și perdū. La toți, sēu vorbindū mai blândū, la cei mai mulți le lipsesce studiulū seriosū, lunga paciență, care înalță talentulū la geniū. Cei mai mulți vorū a fi scriitori câtū se póte mai curēndū și mai mari, fară a înveta sē scrie celū puținū limba fară erori gramati-

eale; voru a scrie pentru Români fără a studiá limba, istoria, tradițiunile și aspirațiunile Românilorú. Abstrágându dela aceea, cá este absolutú imposibilú a scrie pentru unú poporú, fără a-lú studiá și a-lú cunoște, dar acelu poporú, deca nu scrii din inima și pentru inima lui, nici nu te ia în sémá, nu-ți crestézá scrierile pentru-cá nu-lú atingú, nu-lú interesézá, și bine face!

Astú-feliú sê nu ne mirámú, deca publiculú intêmpiná cu nepásare partea cea mai mare din scrierile de adí. Aparú scrieri cari arú meritá în adevêrú atențiunea și îmbráțișarea publiculú, dar blástemulú faptei rele atinge și faptele bune, și publiculú, desgustatu și desamágitú prin rele scrieri, încungiórá și pe cele bune.

SCRISÓREA A ȘEPTEA.

Calea ce-a bătut'o pân'acum în generalú naivitatea scriitorilorú noștri nu este calea ce duce la stele; a fostú calea străinătății, a râtecirilorú. Ei au studiatú pâná la perfecțiunea limbi străine și au pretinsú a scrie limba românescá fără a-i fi sacrificatú nici timpulú câtú se cere pentru a cetí regulele gramaticale, s'au cufundatu în istorii, în datine și aspirațiuni, în cugetú și în spiritú străinú, și au voitú a îndulci, a însufleți și a înalță pe Românú. Desêrtá încercare! Cum vei puté sê-lú îndulcesci când nu dispúni de dulcêța, care pentru unú scriitorú este limba lui? Cum 'lú-vei însufleți când nu-i vorbesci decâtú de lucruri streine cari nu-lú atingú? Cum vei deșteptá în elú ambițiunea și consciința propriei valori, când des-

prețuesci totu ce are mai scumpu : limba, istoria, datine și aspirațiuni ? A le studiá acestea superficialu séu a nu le studiá mai nici de cum, pentru unu scriitoriu este aproape totu una.

Sé nu fimu reu înțelesu. Scriitorii noștri mai vechi, ca începători erau mai multu supuși la influințe străine, căci almintrea nu se puteau deșteptá și cultivá, ei înse au remasu în aspirațiuni cu deosebire naționali ; din contra cei noi și aici ridicá străinismulu la sistemá. Acésta este nefericirea !

Chiar déca direcțiunea naționalá n'ar' avé pentru sine probele cele mai strălucite basate în psihologia și în desvoltarea tuturor literaturilor ajunse la perfecțiune, puținii noștri scriitori, cari au eserecitatú o influință binefacătoare asupra poporului, arú trebui sé servescá de unu puternicu îndemnu pentru toți aceia, cari simtu în ei puterea de-a folosi cu condeifulu patriei și renumelulorú. Déca în acéstá direcțiune s'a făcutu puținú pân' acuma, déca suntemú abia numai la nisce începuturi, cu atâtú mai energicu trebuie sé ne ocupámú de-aici înainte. Da, suntemú numai la nisce începuturi, și acestea încă suntú mai multu pe terenulu materialú alú literaturiei. Amú încep tu a scóte pe încetulu, fragmentú de fragmentú, istoria patriei din pulberia secolilorú și din selávia străinilorú, a căutá și a descenușá din căminulu țeranului românú larii patriei ; datinele și amintirile străbunilorú ; amú începutú a cercetá limba ce au vorbit'o strămoșii noștri, a ne interesá, deși puținú, de graiulú ce resună ađi la Coloniile Romei începéndú dela Adria-

tica până la Marea-négră și dela Tisa până la Eubea ; dar pentru-ca acestui materialu se-î însuflămă spiritul de viață, s'eu mai bine, pentru-ca noi înșine se putem bé apa vieții din acestu afundă și sacru sorgentă, trebuie se ne apropiamă de elu cu iubire și devoțiune, trebuie se-lu cultivămă și se ne coborîmă in adâncurile lui : atunci și numai atunci literatura română se va boteză în apa vieții și scriitorii se voru înălță la regiunile promise !

Când scriemă acestea ne adresămă mai v'ertosu la generațiunea ce ne urméză. Ea va avea fericirea se între pe unu teren destelenit ! Ea va află tesauri desmormentați. Dela ea va depinde se-i scie întrebuintă. Acești tesauri naționali înse posedă unu ce fatalu, misteriosu. Ei nu se desvelescă, nu se arată și nu se deschidă decâtă aceloră cari se încredă cu totul loră, care 'și păstréză inima virgină de iubirea profană a străinismului. Ca toti căutătorii de comóre, adoratorii acestoră tesauri naționali, potu fi espusi la pericolulă de-a fi considerați de-unu felu de fărmeători. Insuși Virgilu, celu mai mare cultivatoru al credințeloră și aspirațiuniloră romane, n'a s'apată de-acésta chiar pentru cultulă credințeloră și alu datineloră romane. Adeverații scriitorii înse nu calculéză nici odată la favoruri trecătore. Poporulu romanu a parasitū pe Hecyra lui Terențiu în decursulă representării și-a alergatū la jucătorii pe funia, Francesii au fugitū dela Misanropulu lui Molière și s'au dus la farsele lui Scaramuccia, Teba a trecutū cu tăcere peste Pindaru și-a ridicatū statuă musicantulu Cleonū ! Dar Terențiu,

Pindarū și Molière s'au înalțatū între nemuritori, între stelele eternū luminătore!

Scriitorii noștri, cari vorū înțelege spiritulū și aspirațiunile poporului românū, vorū fi chiar dela începutū mai fericiți în succesele lorū. Ei vorū putē se guste încă în viața o mare parte din dulcēța recunoscinții. Esemplele de pān' acum suntū o probā neînfrântā, deși cea mai mare parte a scriitorilorū noștri, ce au înțelesū poporulū românū, au lucratū mai multā instinctivū decâtū în deplinā cunoștința, au cultivatū mai multū amintiri din copilăria, decâtū au făcutū anume studii, au fostū împinși mai multā de amorulū naturalū alū națiunei, alū patriei lorū, decâtū de unā calculū conscientū, bine și îndelungū cumpenitū. Când natura va fi ilustratā prin arta, când iubirea fiieșcă va fi luminatā de amorulū moralū, când la instinctū se va însoți consciința, numai atunci geniulū va serbā triumfulū în literatura romānā!

Voi, fii ai poporului românū, pe a cărorū frunte Dumne-deū a lāsātū se-se resfrāngā o radā din lumina sa eternā, coboriți-vē cu acēstā radā în adāneurile întunecōse ale trecutului nostru, duceti-vē și căutați umbrele marețe ale gloriilorū nōstre trecutē, intrați în coliba bātutā de furtunele secolilorū a țeranului românū. — coliba! acēstū altarū în care a arsū aseunsū și nestinsū foculū sântū alū românismului. — mergeți și veti aflā aici înflorindū cununele nemurirei vōstre, tesaurii trecutului și luminele viitorului!

SCRISÓREA A OPTA.

Mi-am framântat de multu mintea cu o ideeă. Am eugetatū, că și noi trebuie se începemū odată se traducemū literatura clasică vechiă : elină și latină. Incâtū se atinge de prosatori, traducerea este mai ușorā chiar și decum 'și închipuescū cei mai severi filologi, cari în generalū 'și scriu reū limba. Greū, fôrte greū devine înse lucrulū când vomū âmblă se-i întorcemū, ca și cum unū vestmētū vechiū ar' trebui se-lū întorcemū pe dosū și se-lū facemū totū-odată de modā fără a schimbā forma clinilorū, mânecelorū etc., și chiar fără a împunge pe altū locū decâtū pe unde fusese împunseturele cele vechi. Ce ar' folosi așa ceva, seū uită-se-va cineva la astū-feliū de vestminte fără se rîdā ? Nu știū ! Pe prosatori i-am lăsatū într'atâta. Celū ce va sci binē limba românească și originalulū nu va putē se traducā reū. Am eugetatū mai multū la traducerea poezilorū, și anume la Omerū, Esiodū, la Virgiliū, Ovidiū, satirele și epistolele lui Horatiū, în scurtū mai vêrtosū la operele în esametre. La traducerea poezilorū, pe lângā ceea-ce se cere la prosatori, se mai cere încă o bună dosă de dispozițiune poetică. Se cere, ca tehnica, armoniā și frumusețile originalulū, cari de cele mai multe ori nu se potū traduce, se-se înlocuēscā cu armoniā și frumusețe proprie limbei traducătore.

Mai ântâiū m'am întreatū : cum se traducemū poezii sus numiți ? In esametre nu se pôte, pentru-cā limba noastră nu-i pentru ele. Dar se vedemū. Nu voiū se fiū

credutū pe cuvântū, căci la noi nu numai în politică, dar și în literatură 'ți tórna gogoși câte vrei, mai vêrtosū când simte că potū sê-și afile trecere. Etă câte-va încercări. Unū esemplū fôrte vechiū, chiar de când nu se deșteptase încă Musa română, dela 1674, în metru elegicū :

Cântū sănătate, sâr'ndū la voi, Romanus Apollo,
La toți căți sânta 'n împărăția ședeți,
De unde cunosciiște așteptămū, și sciințe: fericē
De Amstelodam, prin cărți stă 'n omenia tipariū.
Lege drépt'aū datū frumósa cetate Geneva:
Iți vine Franciscus, ține-te Leyda, Paris!
Prindeți mână sorori, cu cestū nou óspe, 'nainte,
Frații, fărtați, nimfele pasă curêndū.
Domni bunī, mari doctori, dascali, și bunele dómne
Cu pace ii fiți, cu pâne și saie, rugămū.

Unū june, Haliciū din Caransebeșū, care a scrisū aceste versuri și care d. Cipariū le-a descoperitū în o carte vechiă, merita tótă lauda, căci ea prosodiă suntū câtū se pôte de nimerite, dar' bine înțelesū prosodiă după principiulū modernū tonicū, ér' nu după celū cantitativū vechiū, deși în multe i-a succesū și acésta.

D. Dr. Șandorū dela Aradū 'mi arată pela 1859 *Eneida* tradusă în esametre, din care, cum mi-aducū a-minte, publicase pe atunci ceva în *Fóia pentru minte*. 'Mi pare reū că nu potū da de acei N-ri ca sê reproducū ceva, și mai reū ne pare că n'a publicat'o nici până adī. Unū altū esemplū slabū din Poetica d-lui Cipariū, de unde am luatū și pe celū de sus sună :

Suflete vai ce curându tre ă tôte, și tôte se strică,
Nu e nimic stătoriu, omule nemuritoriu.
Lasă de aceste de ici, și grijesce de altă viață,
Ceste te voru părăsi, cele te voru folosi.
Singure voru urmă după mörte-ți faptele bune,
Eră averi, talerași, altora vei să le lași.

Déca nu voru plăcé acestea, cele următore voru plăcé
de sigurü, adevérate esametre dactilice, cum au fostü
originarminte și cele antice. Étä :

Michnea încalecă, calulü lui tropotă, fuge ca vântulü,
Urlă pădurile, fășăe frunđele, geme pământulü.
Fugü legiönele, sborü cu cavalele; luna dispäre;
Cerulü se 'ntunecă, munții se elatină, Michnea tresare!
Fulgerulü schinteie, tunetulü bubue: calulü lui cade;
Demonii riseră, oh! ce de hobote! Michnea jos cade!
Inse elü răpede éră încalecă, fuge mai tare;
Fuge ca crivețulü, sabia-ı sfărăe in apărare!
Aripü fantastice simte pe umerii-și, inse elü fuge;
Par-că ilü sfășia guri însatabile, hainele-ı suge!
Baba pe-o arnelă, into ca fulgerulü, trece nainte,
Slabă și palidă, pletele-i fälșăe pe oseminte;
Barba i tremură, dinți-ı se elatină: muge ca taurü,
Geme ca tunetulü, bate cavalele, ca unü bălaurü!

(Bolintineanü, *Michnea și baba*).

Afară de piciorulü alü șesele tôte cele-l-alte suntü
dactile și cu o armonia deplinü simțită și in limba noastră,
pe când in esemplele de sus nu simținü apröpe nimicü
ceva asemenea, decâtü numai când cunöscemü esame-
trulü sêu mai bine distichulü elegiacü anticü și ni-lü
reamintimü cetindü celü românescü. Cu tôte acestea

esametrul lui Bolintineană nu-lu putem aplica decât foarte rar, și mai ales pentru a sensibiliza reperiunea cu care se întâmplă ceva, cum minunata de bine l'a întrebuințată Bolintineană pentru a concretiza fuga călare a lui Michnea, întogmai cum l'a întrebuințea și clasicii vechi. A-lu întrebuințată înse în mod constant în o poemă este cu neputință din două cause, căci devine monotou și ostenitoriu, și afară de-acesta poetulu s'ar' condamnă singuru la o mare sarăcia de limbă și expresiuni, putându elu întrebuințată în generalu său în cea mai mare parte numai cuvinte cu accentulu pe antepenultimă, cari sunt rare, ér' crearea dactilului prin combinarea a două cuvinte, din lipsa naturei prosodice a limbei, este împreunată cu greutate și neregularități. Dar chiar când nu ar' fi motivulu din urmă, deja celu dintâiu este de-ajunsu pentru a nu puté admite întrebuințarea constantă într'o operă a esametrului lui Bolintineană.

Deci în care versu se traducem esametrulu anticu? În celu de 15—16, în celu de 13—14, în celu de 11—12 silabe, seu în care?

M'am întrebatu mai încolo: fire-ar' ore necesaru, ca la traducere se ținem simplu numărulu versurilor din originalu, seu se le înmulțim ori scădem după placu și necesitate? Fără îndoielă, dela deslegarea întrebării din urmă, depinde a acelei dintâiu. Pentru-ca se potu judecă, am luatú ca esemplu cele șapte versuri dela începutulu Iliadei.

Aristia le-a tradusú astu-feliu :

Mania cântă-mi, deă, a lui Pelidă Achilă ;
Mania multă fatală, ce 'mpovără p' Achei
Cu mii de mii de chinuri, și suflete viteze
D' eroi în iadă mulțime de timpuriu trimise,
În pradă lăsându morții la câni și la vulturi ;
(Voința a lui Joe așa s'a împlinită)
Atunci când ei, prin sfadă, prea reu se despărțiră
Atridă de bărbați riga și Achilă înțeitulă.

În gramatica macedo-română a d-lui I. C. Masimă
aflăm începutul Iliadei tradusă în dialectul macedo-
român în chipul următoriu :

N'reirea cântă, deă, a lui Pelide Achille,
N'reirea pierdetore, ce decă de mii de doruri
Acheilor le fece ; și multe forți suflete
Tru ade potrecu, d'eroi suflete mari
E trupurele astorū la câni le fece prede
Și-la pu arăpitori : ma a lui Joe vrere
Așa se împlini.

Am căutat la Italiani și în celebra traducere a lui
Vincenzo Monti le-am aflat ast-feliu :

Cantami, o Diva, del Pelide Achille
L'ira funesta, che infiniti addusse
Lutti agli Achei, molte anzi tempo all'Oreo
Generose travolse l'ime d' eroi,
E di cani e d'angelli orrido pasto
Lor salme abbandonò (così di Giove
L'alto consiglio s'adempia), da quando
Primamente disgiunse aspra contesa
Il re de-prodi, Atride, e il divo Achille.

Se vedem și cele șapte versuri dela începutul Enei-
dei cum se află în renumita traducțiune a lui Annibale
Caro :

L' armi canto, e 'l valor del grand' eroe,
Che pria da Troja, per destino, a i liti,
D' Italia, e di Lavinio errando venne:
E quanto errò, quanto sofferse, in quanti
E di terra, e di mar perigli incorse:
Come il traeva l' insuperabil forza
Del cielo, e di Giunon l'ira tenace,
E con che dura e sanguinosa guerra
Fondò la sua cittade, e gli suoi Dei
Ripose in Lazio: onde cotanto crebbe
Il nome de' latini, il regno d'Alba,
E le mura, e l'imperio alto di Roma.

Mi-am pusă apoi pe doi inși: unul se-mi citescă o-
riginalul, și altul îndată traducerea, și eu am ascultat,
repetându această de 3—4 ori. În fine m'am convinsă, că
este mare deosebire între impresiunea originalului și
a traducerei. Această deosebire n'o potă explica decât
prin următoarea asemănare: ia de exemplu o columnă
măreță, frânge-o peste mijlocu său mai pe la vârful,
său în trei ori în patru bucăți, aședă-ți toate acestea
pe pedestale; uită-te la ele, și vei vedea ce-a mai
remană din impresiunea ce-o făcea columna întregă.
Bucățile facu impresiunea unei ruine, unui vandalismu,
care te întristeză, te înduioșeză și te face să-ți întorești
capul cu durere și tristeță! — Astăzi-feliu de tradu-
ceri lungite și lațite din Omeru, Virgiliu etc., totu
atâta va se dica ca și când ai arăta, cuiva nisee frânturi

de pétra și i-ai dice : acestea suntú din columna lui Traianú, din statua Vinerei, a lui Apoline etc. Așa dar' traduceriile lătite-înmultite suntú departe de originalú. Cum se le traducemú noi când nu avemú și nici vomú puté avé vre-odata esametre cu armonía, varietatea și puterea antieá? Din traduceriile române de mai sus cum și din alte traduceri fragmentare ce s'au publicatú, vedemú, cá traducătoriili încliná toți la versulú de 13—14 silabe care în genere este versulú celú mai usitatú la noi, precum erá esametrulú la cei vechi. Din acestú punctú de vedere secundarú convine dar cu esametrulú.

Din punctú-de-vedere alú volumului, câtú înțelesú a-decá póte cuprinde în sine, versulú nostru de multe ori se pare și une-ori în adevérú este mai micú, de alte ori mai voluminosú decâtú esametrulú. Acésta înse se în-têmplá mai vêrtosú în limba eliná, care cá limba sinteticá de multe ori în unú cuvêntú conține dóue-trei concepte, care limba română nu le póte esprimá prin unú cuvêntú, d. e. Ἐπιβόλος Ἀπόλλων, Ἐυρυκρείων Ἀγαμέμνων, νεφεληγερέτης Ζεὺς ș. a.

De cele mai multe ori unde vinú asemeni epítete nu le poți strînge într'unú versú ca în originalú. Atunci înse traducătoriului i stau trei căi de scápare : sêú se fiá atátú de fericitú se afle în română unú cuvêntú ecuivalentú, sêú se-și compuná și elú unú asemenea cuvêntú, sêú se puná numai epitetulú sêú numai numele în versú. Acésta din urmă o póte face cu atátú mai vêrtosú, cáci de multe ori numele vinú în originalú fără epítete sêú epítetele fără nume, de unde se vede, cá nici

poetul nu pune mult pondă pe aceea, decât epitetul va fi totu-de-una la oaltă cu numele său fiă-care și despartite. Și noi în ziua de azi dicem atot-puternicul, atot-sciutoriul d-deu; sau dicem și numai atot-puternicul etc. sau și numai simplu d-deu.

În traducerea din limba latină această greutate nu există. Din contră, pe baza afinității sale mai bine a sânelui, decât potă dice astă-feliu, avem multe ușorari. Ce se atinge de spiritul, umbririle, întorsurile și vibrațiunile ce se află în esamtru, acelea nu le putem turnă tôte în versulă nostru. Multe nici nu suntă esențiale, și poeții n'au cugetatū la ele, ei le-au scamotatū după aceea în-terpreții și criticii. Are înse și versulă nostru proprietăți ce nu le are esametrulū. Despre acestea înse de-altă dată.

Încă n'am finitū. Încă o întrebare: se traducemū în versuri rimate sau ba? Nu. Eu așa cugetū. Rima îngreuează traducerea. Adevăratū, dar' nu este acesta motivul meu, căci cine traduce trebuie să-se armeze mai întâiū contră tuturorū greutățilorū. Eu nu mă în-voescū cu rima, pentru-că este unū ce cu totul contrariu naturei mărețe, bărbătesci, ce respiră în clasicii vechi. Rima le-ar' da unū aerū de modă, unū timbru femeia-ticū. Omerū, Virgiliū și soții ni s'ar' presentă în fracū.

Astă-feliū la traducerea clasicilor vechi. Din contră unū Românū care ar' serie azi o epopeiă, n'ar' putē desconsideră rima fără ca geniulū limbei să nu-și res-bune asupra operei. Adevăratū, Milton scrisse celebra-i poemă „Paradisulū perdutū“ fără rimă. Eliade încercă o

Mihaidă fără rimă. Considerațiunile estetice ale lui Milton s'au unită cu geniul limbii sale. Eliadă înse nu l'a nimerit pe ală limbii române, căci limba noastră, ca și cea italiană, nu numai suferă dar și cere câtă mai multă muzică. Pe baza acestor principii am tradus o parte din Iliadă.

De probă ăta începutul :

Mânia cântă-mi, Musă, a lui Pelidă Achilă,
Cumplită, ce 'n mi doruri pe-Achei i-a aruncat,
Și tari suflete multe d'eroi trimise 'n iad,
Eră pe ei i dede la câni spre sfășiare,
Și ceteloră de păseri : căci astă-feliu a vrută Joe,
De când ântăiu adevă certăți se 'mpărechiară
Atride d'eroi rege și-Achilă celă strălucit.

Se punemă acum în fața acestora cele optă versuri dela începutul cărții a patra din Eneidă, traduse cu rimă :

De multă acum regina în sinulă seă nutrește
O rană dulce-amară, și arde 'n focă ascunsă.
Virtutea lui Eneia, mărirea-î o răpescă,
Și vorbele-î și chipulă adăncă o aă pătrunsă.
A țibi lampă d'aură, splendidă auroră,
Abia a nopții umbre în ceruri risipiă,
Și Dido pătimindă la unică ei soră,
Ce 'n foculă ei consimte, acestea le grăia.

Nu mă îndoiesc, această traducere cu clopoței, vream se țicu cu rima, 'ți mângăe auzulă, și pôte celă ce nu eunósce originalulă va țice, că este minunată. Dar în această traducere nu mai affi originalulă ; mă affi numai

pe mine, Virgiliu a sburatu. Ori-câtă de netedă și armonioasă este, cred, această traducțiune, ea este totuși multă mai ușoră decât ceealaltă din Omeru, în care la părere este mai puțină măestria. Dar ori-câtă este de grea o astă-feliu de traducere, după-ce ai tradusu unu cântu două cele-l-alte le ai amână ca și comandantul o cetate, când cei din întru și-au secatu ierbaria.

E timpul să ne învățăm și la lucruri mai grele, căci ne ținem și noi că amă eșitu din fulgi și amă datu în pene, dar dreptă vorbindu... nu știu ce se dicu !

SCRISÓREA A NÓUA.

Ce doream de multă, a începută a se împlini.

Mai este óre aci cu putință o literatură reslătită prin fascicule publicate în restimpuri de câte 5, 10, 20 sêu și mai multă de ani ; sêu prin piese inserate una într'unu diaru, alta în altulu în decursu de o viață de om ? Cine le mai află tóte, cine le póte ceti, cine póte cumpeni și lumina meritulu scriitoriului ? Să nu uităm, că operele de adevăratu merită au sórtea de-a fi scrise pentru generațiunile viitoare ; aici 'și vérsă ele înfluința. Cele mai multe opere trecu peste suprafața prezentulu fără se producă cea mai mică undulațiune : cum trece painginulu de apă peste oglinda laculu fără s'o misce câtă de puțină. Mai multă, istoria literaturerorū ne arată o sumă de exemple unde generațiunea contemporană a desprețitu, a ținutu întru nimicū operele, cari astăci facū gloria acelorū literature, înălțându din contră până la

ceru nisece opere, cari mai târziu s'au desvelit de nule. La acestea mai adauge că nulele suntă totu-de-una mai înflăte, mai impertinente decâtă unitățile, și astu-feliu, deși pe scurtu timpū, se împulpă la ôre-care valôre.

Operele celoru mai buni din scriitorii noștri au avutu această sôrte și o mai au încă. D-lu Cogălniceanu, după-ce adunase și tipărise acum vre-o 30 ani cronicile române — care înse în timpulu din urmă devenise rari — avu fericita ideia de-a le edită de nou și mai complete, scuturându-le totu-odata de cojoculu lui Cirilu, la care generațiunea nouă se uita, mulțamită lui D-deu, ca vitelulu la pôrta nouă. Mai multu mă surprinse înse când 'mi veniră la mână scrierile lui Constantin Negruzzi, editate de Socecă & Comp. în trei volume. Le-am cetitū tôte trele volumele, așa dicându, în unū sufletu, pentru a-mi puté face o ideia completă, neînteruptă, despre întregu scriitorulu. Și se veđi, este minunatū omū acestū Negruzzi. Nu știu cum se dicu, poetū, novelistū . . . Poetū? Me îndoescu că acestū cumințe scriitorū se fiă pretinsū acestū nume în tótă puterea lui. Dar piesele, Potopulu, Melancolia, Gelosia, Princesei Catinca, Florărița română, Apologulu, traducerile din Hugo, Puschinū, Cantemirū? O! Negruzzi a fostū cu multu mai ambițiosū decâtū se cersescă cu acestea dela Moșū-Apollo titlulu de poetū. Mi-aducū aminte că unū jidanū ambiționându o distincțiune, o medaliă, și-a luatū atestate câtū tutunū, sare și timbre a vëndutū ca debitantū, câte cruci a făcutū și câte potire și vestmente a datū pe la bisericile cre-

știne, și cu toate acestea s'a dusu la curte cerându o distincțiune.

Cu poesile citate mai sus, Negruzzi n'a cerșitu de siguru titlul de poetu. Dar Aprodul Purece, Marșul lui Dragoșu, nu-i voru da și lui unu ramu verde? Decă limba în Aprodul Purece aru fi totu atât de curată pe câtu este de verde și nervoasă, ar' trece multu până s'aru repetá așa ceva în literatura noastră. Subiectul este secu, dar poetul i-a sciutu însuflá unu spiritu vigorosu, pe când distinsului poetu Alecsandri nu-i succese Dumbrava-roșiă, deși fondul acesteia este mai coloratu. Partea din urmă înse din Aprodul Purece putea să lipseseă; e foarte slabă. Cele dișe despre limba din Aprodul Purece, au valóre și pentru prosa lui C. Negruzzi.

SCRISÓREA A DECEA.

De-odată cu scrierile lui C. Negruzzi mi-a venitú și o musă din Besarabia, „Musa românescă“ a poetului Stamati, căruia diaristica română i făcuse necrologulú înainte de-a muri.

M'am apucatú de lectura acestei muse. Mărturisescú, afară de unu citatú în nu sciú care diarú, nu cetisemú nimicú din poesiele lui Stamati. Chiar și de numele poetului Stamati amú audítu numai când se anunțase mórtea mai în anii trecúti, care apoi s'a desmintítu.

Lucru neaudítu, înfiorătoriú! Unu poetú, care tráesece la 80 ani, cum mi se pare, că este Stamati; unu poetú

care a început a scrie acum 40—50 ani ; unu poetu, dicu, se nu fiă cunoscutu, se n'audă de elu, se nu-lu cetéscă cea mai mare parte a conaționaliloru sei până la 80 ani !

Déca cineva s'a înterésatu de scriitorii români și descrierile lorū, déca cineva a âmblatu se le procure și se le cetéscă, apoi eu încă suntū unulu din acești cari de cărți. Dar îndesertū, de Stamatî am auditū când eră se móră, și-lu cetescū acum la 80 ani ai vieții lui și la vre-o 10 ani de când mă ocupū și eu cu literatura.

În câtū l'am cetitū pân' acum, potū sé-mi daū părearea despre meritulū scrierilorū lui.

Rarū scriitoriu românū, pe care Stamatî sé nu-lu întrecă cu simțemintele și ideile sale verđi românesci. Nici cnuta căzácéscă, nici furtunele atătorū decenie ce elu le-a vedutū vĕrsându-se cu turbare peste patria Românilorū, nici durerea de-a trái în unū colțișorū, isolatū de patria cea mare a Românilorū, nici lipsa comerțulu spiritalū cu ideile și progresulū celorlalți Români : nimicū, nimicū nu a fostū în stare sé înăbușéscă simțemintele și se păléscă ideile. lui ; Stamatî !

Este o regulă psihologică, că pe câtū obiectulū dorinței este mai depărtatū ori mai puținū accesibilū, cu atătū dorința dévine mai înfocată.

Așa și la Stamatî, deși tăiatū prin unū zidū chinezicū de corpulū și vieța națională, inima lui n'a încetatū a bate cu putere pentru toți Români. Dar mai multū 'lu preocupă Moldova.

Poetulū nostru înse tráesce numai în trecutū și încă în unū trecutū depărtatū : în gloriele vechi ale Moldovei.

Limba lui încă este o limbă trecută, unū stilū pe câtū de verde pe atātū de aspru și plinū de cuvinte și provincialisme din patria restrinsă a poetului.

Trei piese mi-au atrasū cu deosebire luarea-aminte : „Fiica lui Decebalū și Arminū Cântărețulū,” din care respiră unū aerū oseanicū. Dragoșū arată că poetulū dispune de-unū adâncū fondū de fantasiă ; fantoma farmecătorului Vronța, étă cum o înfățișeză poetulū :

A lui căutătură ca comitulū nópcea,
Platoșa pe dēnsulū, paloșulū și coifulū
Eraū învēcute de mueigaiū verde,
Er' pletele, barba stă țepănū ca stuhulū.

În poema „Eroulū Ciubărū vodă” poetulū légă unū nume istoricū de aventurile lui Fetū-frumosū din poveștile populare.

Daună că poetulū în Dragoșū și în Ciubărū-vodă nu s'a nevoitū a depune o limbă mai bună, unū stilū mai netedū, ceea-ce putea sē facă cu atātū mai ușorū căci rima a sacrificat'o, pe când în alte piese de puțină însemnătate aflămū nu numai rima, dar și limbă corectă și stilū netedū.

Décă poetulū ar' fi desvoltatū aceste dóue piese totū atātū de bine precum le-a inventatū, numele lui, nu putea perī decâtū odată cu limba și literatura română.

Dar se pare, că ne persecută o fatalitate : unii poeți de-aī noștri au fondū, dar le lipsesce forma, alții au forma și le lipsesce fondulū. Apoi una fără de alta dau unū lucru totū-de-una fôrte jumetătītū.

Are și unele fabule originale și bune. Este multă elementă în poeziile lui din mijlocul vieții în care se mișcă, încatu poate totu-odată servi de studiu asupra societății.

SCRISÓREA A UNŪ-SPRE-DECEA.

Unŷ amicu 'mi scrie :

— „La scrierile rele de multe ori este causa timpulŷ și împregiurările nefavorabile în cari trăesee scriitoriulŷ. Timpuri furtunóse, lupte între popóre, înterne și esterne, decădința materială și morală a popórelorŷ ; lupta pentru vieța de tóte ðile, ocupațiunile de profesiune, datoriele de cetățenŷ, de părinte, sárácia, persecutiunile, învidia ș. a., nu numai nu lasă sē se desvólte talentele, ingeniile, dar fórte adese-ori le ucidŷ.“

S'ar' päre la prima vedere că a pronunțatŷ unŷ mare adevérŷ. Sē mi se permită ínse a nu fi de acēsta părere. Dēcă vomŷ consultá istoria literaturilorŷ, care aŷ ajunsŷ ori aŷ atinsŷ elasicitatea, și vomŷ judecá faptele seriosŷ, trebue s'ajungemŷ la o ínchiare contrară.

Omerŷ, dēcă în adevérŷ a esistatŷ vre-o-dată, n'a trăitŷ nici în timpulŷ celŷ mai bunŷ, nici în împregiurările cele mai favorabile. Elŷ a viețuitŷ aprópe în timpulŷ barbariei grecesci, și a trăitŷ, după tradițiune, ca cersitorŷ ; cu tóte acestea elŷ a creatŷ dóue opere, Iliada și Odiseia, cari aŷ remasŷ singure și neajunse până adi, și póte până va mai esistá acestŷ globŷ. Dar nu pretindŷ sē-se considere dreptŷ probă acestŷ esemplu. Elŷ este

înfășurată în unu velu miticu, și au cuvântu cari nu-lu primescu. Ceea-ce nu mi se va refusa este : ântâiu, că Iliada și Odiseia esistă ; a dóua, că ele s'au născutu în unu timpu fôrte depărtatu de epoca luminată și fericită a vechiloru Elini. Este o probă mucedă de vechiă și unică, va dice cineva, și o rondurică nu face primavéră.

Prea bine! sê vedemû dar' în timpurile mai nôue. Dante, Petrarca, Tasso și Ariosto, n'au trăitû nici în timpul celu mai liniștitû, nici în periodulu de lumină alu Italiei. Dante și Tasso, cei mai mari genii ai Italiei, n'au trăitû decâtu o vieță plină de lipsă și amarû, în esiliu, în închisóre, în miseriă. Așa au trăitû, așa au muritû ! Au trăitû în iadû și au scrisû ca în paradisû ! Au trăitû cânesce și au scrisû d-deesce ! Celebrulu poetu portugesu, Camoens, a râtécitû pe mâri, a cădutu între popóre selbatice, a naufragiatû, a trăitû în urmă din grația unu cerșitoriu și a muritû în spitalû, elû inse a lăsatû Lusiada, care cu Iliada-Odiseia, cu Eneida și Gerusalemme liberata, facu pleiada poesiei epice în tótă lumea. Ce sê mai dicemû de puterniculû geniû, care a creatû pe Don Quixotes. Elû a fostû ostașû, a cădutu acoperitû de rane în lupta dela Lepanto, și-a pierdutû mâna, a zăcutû șapte ani în sclăvia barbariloru, a suferitû lipsă, a înduratu la ai sei persecuțiuni și învidiă. Shakespeare, Schiller, au fostû ôre mai fericiti ? Au suferitû pôte mai puținû, dar au suferitû de ajunsû ! Dar ce sê alergamû atâtû de departe, când noi, deși în micu, dar' aflamû și la noi acasă, chiar și numai pân'acum destule esemple. Șincai a scrisû râtécindû prin lume, trăindû din bună-voința a

altora, alungatü din unü locü în altulü cu traista de-a umëru și cu Națiunea-Română în desagi ! Bolintineanü a scrisü în esiliu, 'și vëndü cărțile ca se nu móră de fóme și în fine muri în spitalü — în dïlele nóstre !

Mureșianü, căre sciü da espresiune atätü de sublimă deșteptării și aspirațiunilorü Națiunei-Române, vegetă în pulberea scólei și a archivulü, dar nici aici nu fü scutitü de învidia, de persecuțiuni, și muri desperatü și rätécitü.

Etă, totï aceștia n'au trăitü nici în timpurile cele mai fericite nici în împregiurările cele mai favorabile, din contră au viețuitü în nisce epoce lipsite de lumină, agitate și turburate, aü trebuitü se lupte cu cele mai mari lipse, cu cele mai triste amarâciuni ale vieții de tóte dïlele, și, ce este mai greü, cu reința ómenilorü, dar' cu tóte acestea, sub apăsëriile cele mai amare ale sórtei, ei aü scrisü și aü lăsatü opere, cari facü gloria popórelorü din alü cărorü sinü aü eșitü, și vorbindü de geniele cele mari, chiar a întregi omenimi. Pentru-ce n'au eșitü astü-feliü de genii din acea clasă a societății, care se bucură de tóte favorurile sortii, care trăesce în abundentă, într'unü felü de paradisü pământescü, care nu are se lupte cu nimicü, care are timpü și mijlóce mai multe de câte i trebuescü ?

Potü afirmá fără témă că voiü fi resfrânsü, că nici unulü din geniele care facü în adevëru gloria omenimei, nici unulü din Cesarii spiritulü omenescü, n'au eșitü din clasa celorü înecungiurați de resfăturile sortii, ei din contră din aceia, cari aü luptatü lupte crân-

cene cu viața și cu omenimea, cari fă-care momentu din viața lor și fă-care bucatură au trebuit să le iee cu asalt. Și cutezū a dice, că numai prin aceste lupte au pututu ei să adâncescă ființa omenescă până în cele mai întunecose misteruri, numai prin acēsta au pututu ei să se avēnte la acele regiuni înalte, din care au căutat și au pētrunsū inima și lucrurile omenesci cu ochi, așa dicându, de semi-dei. Din contră decă ei nu arū fi fostū siliți să pōrte aceste lupte, decă arū fi pētrecutū o viață îndestulată, încungiurați de iubirea sōrtei, în o tēmpitōre moliciune, atunci și spiritulū lorū, lipsitū de esperiențele vieții, de cunoscința adâncă și reală a omenimei, ar' fi remasū totū-odată în neluerare, ar' fi lāngeditū, ar' fi amortitū. Arma ținută în cuiū, ruginesce de-ar' stā învelită totū în mētasă, numai în lupta strălucese!

Luptele și lipsele vieții nu împedecă, din contră ajută înălțarea spiretelorū, triumfulū geniului. Cei ce vorū să se scuse cu relele timpurilor și ale vieții, suntū aceia, cari leneși și neputincioși, cari neiubindū lucrulū și neavēndū schinteia divină, vorū să aparā în lume ceea ce nu suntū, și acēstā aparință vorū s'o învelēscă în scuse și s'o însinue bună-voinții publiculū prin falsificare. Vitregia sōrtei, nerecunoscința și chiar persecuțiunea, lupta și activitatea, acestea suntū alimentulū geniului! Adevēratū unii nu potū suportā aceste sarcine, nu potū rostogolī acēstā stāncă a lui Sisifū, se încovoiā, cadū, remānū striviți sub greutatea ei; aceștia înse suntū puțini, suntū escepțiuni, și celū care nu pōte sustinē lupta,

nici nu are putere s'o sustină ; nu are semința eroului în sine, prin urmare nici nu pôte se divină erou.

În scurtu, nici la noi scriitorii nu se potú scusá cu timpulú și cu împregiurările, decá scriú reu. Celú care va posedé semința geniului, chiar sub apésarea timpului și a împregiurárilor, va strălucí mai tare. Ceialalti, cei cari se scusá, suntú pulbere și umbrá! . . .

SCRISÓREA A DÓUE-SPRE-DECEA.

— „Critica inesorabilá nábușesce spiritele, descurájézá pe începétori, înfránge geniul, 'lú face neîncredétoriú, adese-orí misantropú, ér' critica blándá, binevoitóre, încurajátóre, înflá, sumetésece și rátecesce spiritele.“

Aú multá dreptate, cari đicú acésta, dar nu aú tótá dreptatea. Critica în literaturá este plóia la seménaturi: prea multá innécá, prea puținá starpesce. Suntú în istoria literaturéi númeroase esemple și pentru unú casú și pentru cela-l-altú. Étá dóue đin cele mai drastice. Singularulú Byron și-a începutú cälétoria la înáltimile Parnasului prin cele mai dulci, mai doióse și mai simpátice accente: cu o compátimire dulce, cu o iubire înfocátá, și cu o doiósá aducere-aminte și alipire la totú ce-lú legá de trecutulú seú. Cine nu-mí va crede cetéseá primele lui accente poetice „Hours of idleness.“ Critica învidiósá, miserabilá, începú a-lú sfáșiá cu furia de hiená. I đicea c. fantasia lui n'o potú suferi nici deii nici ómenii, cá inspirațiunea lui este apă státutá: se-se

lase de poezie, pentru-că din dece scolari celu puțin noue potu face totu asemenea poezie, ba încă mai bună. Junele poetu imprimă pentru eternitate pe fruntea miserabililoru sei critici timbrul infamiei, prin respunsul veninosu dar meritatu ce le-a datu în piesa intitulată „Bardii englesi și criticii scoțiani.“ În această piesă înse, ca în toate cele-l-alte de-aci acolo, Byron celu din „Hours of idleness“ a dispărutu pentru totu-de-una. Elu a devenitu unu misantropu, a perdutu credinta în vîrtute și în bunăvoința omenimei. Elu de-aci încolo o deplânge, o batjocuresce, o urêsce. Nu pretindû a fi contribuitu la această metamorfosă numai critica erostratică, dar cumcă ea, pe lângă cele-l-alte desastre ale poetului, are partea sa însemnată la această schimbare nu încape îndoielă. Lovitura înse ce i-a dat'o critica a deșteptatu în Byron pe adevêratul poetu în felul seû, care dormia încă; a fostu pare-mi-se chiar unu bine pentru elu.

Etă și unu exemplu contrariu. Celebrulu Chateaubriand la primele publicațiuni numise pe Victoru Hugo „opilu sublimu.“ Astu-feliu nu este mirare decă acestu puternicu geniû a coboritu une-ori dela sublimu la bizaru, ca sê nu dicu ridiculu. Dela oda lui Ludovicu alu XVII pîna la Triboulet n'a fostu decatu unu pasu! Critica pôte multu în bine ca și în reu; este mare adevêru. Tasso sfâșiatu de critici pentru „Gerusalemme liberata“ a reînviatu încinsu de gloriă la posteritate. Ori-catu de începători, avemu înse și noi exemple. Unu criticu care a înalțatu nisee începători la rangulu de

genii consumate, a făcutu se resară și în literatura noastră poezii și scrieri ca cele ce am reprodusu în prima epistolă ; lucruri ce merită o căldurósă compătımire ! Din tóte acestea resultă, că critica este o armă periculoasă, când este reu mánuită, când mâna ce-o pórtă este nedeprinsă, sufletulu ce-o conduce mǎrginitu, pátimașu, întunecatú. Critica trebuie se fiă înainte de tóte dréptă, precisă, chiară, deplinú întemeiată. Ea trebuie se repróbe reulu fără a ascunde binele, și se înalțe binele fără a acoperi reulu. Ea trebuie se fiă bine-voitoare, une-orí chiar liberală, și totu-de-una instructivă. A ráteci este sórtea tuturorú, ínse numai rátecindú afli adevérulu. La noi, unde literatura este în nascere, unde gusturile și ideile suntú atâtú de pestrițe, unde multe din încercări suntú din cele mai rudimentare, unde înfluințele suntú atâtú de variate pe câtú de variată este viéta și educatiunea noastră sub „diverse stele“ ; la noi, unde de o parte lipsesce încuragiarea, ér' de-altă parte prisosesce cutezanța, — este fără îndoiélă o imperiósa necesitate a aplicá câtú de desú remediulu criticei în mare ca și în micú.

SCRISÓREA A TREI-SPRE-DECEA.

Abstragemú dela geniele cele mari, care, precum amú vedutú, nu ținú sémă de timpurile și împregiurarile în care se nascú, ci prin forțele lorú neînvinse, prin impulsulu divinú, ce le mână în cariera lorú, se înalță peste tóte timpurile și anticipá luminele unui departe viitorú

séu chiar ale întregului viitoriū ; abstragemū, dîcū, dela acestea, și întrămū în laboratorîulū literaturêi de tôte dîlele.

Literatura în generalū progreséză în proporțiune cu gustulū de lecturā alū publiculū pentru care se scriā. Cu alte cuvînte, unū poporū va avé numai atāta literaturā pe cātū i va plăcé lui se cetéscă. De-acî se nasce cestiunea : prin ce mijlôce se întrodúcî în publicū gustulū de lecturā ? Prin scôlă, vorū dîce unii. Adevêratū, fără scôlă, mai multă séu mai puțină, atātū literatura cātū și lectura suntu absolutū cu neputîntă. Prin urmare acēsta trebuie sê-se presupună de sine. Înse cu tôte acestea scôlă, singurā scôlă, nu pôte întroduce numai ea gustulū de lecturā, întelegemū în prima liniă, alū literaturêi națiōnale, pentru-că fără de-acēsta nici nu pôte fi vorba de-o națiune, cāci nu pôte sê esiste. În-săși literatura, prin mijlôcele și forțele de care dispune, trebuie sê-se întrodúcă în publicū, sê-lū cuceréscă așa dîcândū.

Sê aruncămū o cātaturā peste publiculū nostru cetitorîū. Românii dispunū fără îndoielă de-unū numerosū publicū care sciă cetî. Căutați înse și vê convingetî cāti cetescū și ce felîū de scrieri cetescū ? O parte nu cetesce nimicū séu aprôpe nimicū, o parte cetesce numai cānd capetă gratuitū séu în împrumutū vre-o scriere de la altulū, altă parte cetesce numai dîarele din casină séu clubū, érăși alții cumpêră și cetescū scrieri străîne, și în fine numai puținî, fôrte puținî cumpêră și cetescū scrierile ce aparū în limba propriă. În Româniă dîarele și lite-

ratura franceză, între Tisa și Carpați diarele și literatura germană și magiara făcū concurență diarelorū și literaturii române. Și ici și colo vei află la cărturari o mulțime de serieri străine, pe când cele mai însemnate serieri romănesci pentru ei suntū unū feliū de corbi albi. Înțelegū acēsta nu despre cărturarii de profesiune, cari, pentru lățirea cunosciițelorū, suntū avisați la totū feliulū de serieri, ci despre aceia cari cetescū fără a produce, va sē dīca numai pentru plăcerea și distracțiunea propriă. Vorbescū despre publiculū consumătorilū. Astū-feliū și pe câmpulū literarū avemū de a luptă contra invasiunii străine. Lupta este din cele mai vitale. Invasiunea străină împedecă desvoltarea literaturii naționale, o condițiune *sine qua non* a esistenții nōstre, și totū-odată altereză simțemintele și aspirațiunile naționale. Dreptū-aceea nimicū nu ni se pōte impune mai imperiosū, decătū a căutā mijlōcele sēu mai bine armele cu cari sē luptamū contra invasiunii. Ar' fi absurdū și barbarū a pretinde ca sē te închiđi cu muri chinezicii dinaintea literaturilorū de invasiune. Acēsta nici nu se pōte dar și când s'ar' putē ar' trebui sē contrabandezī în țēră literaturile străine. Cestiunea este numai de-a rēduce torentulū lorū în albia sa naturală, ca sē nu ne înnece câmpiele literaturii nōstre.

Pentru-ca literatura națională se pună stavilă invasiunii străine, sē alunge pe invasorū, sē-i iee posițiunile ocupate și se cucerescă publiculū, trebuie sē tindă a substitui totū aceea ce publiculū căutā în literaturile străine.

Care suntă căile prin cari cu deosebire s'a operatū invasiunea străină?

După mine canalulū principalū este educațiunea și instructiunea în scólele străine, și ca consecință apoi a urmatū în traducerea literaturii străine. Și când dicu scetraîne, se nu se înțelégă numai trimitirea generatiunilorū nóstre în străinătate, din contra înstructiune nostră este străină încă în mare parte chiar aici în țera. Intre Tisa și Carpați Româniū parte prin puținătatea scólelorū, parte prin împregiurările vieții, fiindū sub putere străină, suntū siliți se mérégă mulți la scóle străine. Cei din Româvia în generalū nu suntū siliți se facă acésta. Au statulū lorū naționalū, limba de sus până jos în în tóte oficiele. Ei! dar ce folosū, decă scóla nu-i încă naționalisată. Toți trașii-împinșii străini deschidu scóle, institute în România, în limbă cu totulū străină, cei mai mulți francesă, mai puțin germană. Acești străini luminéză vii'órea nóstă generațiune — română cu numele, ér' cu mintea și cu inima străină! De-ar' fi numai lumina străină dar lumina adevărată, totū ar' mai fi, dar' pe lângă unū licuriciū de lumină întră în sufletele fragede unū roiū de rele. Ér' cei ce se ducū în străinătate, întórnă cu totulū înstrăinați; totū ce-i românescū pare că-i ciumatū. Nici nu mai înțelegū pe Românu. Apoi aceștia se cetéscă, ba se mai și cumpere cartea românescă? Dar' nu numai în scóla, chiar în sinulū familiei se înstrăinéză generațiunea. Familiele mai bune chiar bonele, primii instructori și instructóre le-aducū din străinătate.

Deci pentru a da avântu literaturii trebuie să începem a ne naționalisă instrucțiunea și educațiunea. O generațiune înstrăinată nu are nici gustu pentru literatură românească, ea celu puțin s'o cetască, s'o consume, de unde se mai pretindî apoi, ca ea se mai fiă în stare să creeze literatură românească? De unde s'o scotă? Limba nu o scie s'eu numai forțe rea, viața românească nu o cunoșce, de adevăratele ei aspirațiuni naționale nu se încăldește, prin urmare ce se scrie ca să simță și se placă Românului?

Êta dar că educațiunea străină sterpesce sufletulu, și pune zavoru literaturii atatu ca producțiune câtu și ca consumțiune.

Unulu din cele mai fatale ramuri de literatură suntu pentru noi Romantele străine și mai alesu franceze, prin subiectele obscene și ideile scâlciate de care foersu.

Trebuie înse să recunoșcem, că nici unu ramu ală literaturii nu este adi atatu de expeditivă ca romantele pentru a introduce și a lăti gustulu de lectură de sus până la cele din urmă clase ale societății. Afară de-acesta cuiu cu cuiu se scote, veninulu cu veninu. Pe cale literară cu deosebire prin romante s'a operatu invasiunea străină, numai pe acéstă cale o putemu érași alungă. Din nefericire înse chiar ramulu romanțieru s'a cultivatu mai puțin la noi. Cei mai distinși scriitori s'au mulțămitu a da publiculu romante străine în traducțiune, și de cele mai multe ori în traducțiuni ce se substragu dela ori-ce critică. Astu-feliu pe lângă nefericitele influențe străine, au mai contributu și la corupțiunea limbei.

Recunoscău asemenea că romanele suntă ađi unŭ mijlocŭ fôrte eficace de-a generalisă aspirațiunile naționale și a le înrădăcină de sus până jos, de-a înalță datinele naționale în ochii publicului propriu și ai celui străinŭ, de-a înfațisă trecutulŭ istoricŭ în colorile cele mai vii, în modulŭ celŭ impresionabilŭ, de-a generalisă cunoștința persoanelorŭ însemnate și a faptelorŭ memorabile istorice. Prin ce s'a lășitu într'atâta în lume cunoștința istoriei, a datinelorŭ și peste totŭa lucrurilor franceze, decâtŭ prin diluviulŭ de romane ce au înundatŭ tótă lumea? Chiar la noi suntŭ multŭ mai cunoscute istoria, datinele, lucrurile franceze, decâtŭ ale nôstre proprie. Ori-câtŭ de dréptă și necesară este și trebuie să fiă iubirea nôstră pentru literaturile națiunilorŭ sorori, totuși nu putemŭ merge pân' a uită, pân' a ne părăsi a nôstră proprie. Literatura nôstră romanțieră e fôrte săracă și modestă. Romanele originale, le poți numeră pe degetele dela o mână fără de-a avé trebuința de tôte. Mai multe încercări s'au făcutŭ în ramulŭ novelarŭ. Abstragându dela aceea, că o bună novelă de multe ori este mai grea decâtŭ unŭ romanțŭ, constatămŭ, că din câte novele s'au scrisŭ pân' acum fôrte puține se apropie de condițiunile indispensabile pentru a cuceri publiculŭ. Scrierile romanțiere, pe lângă cuprinsŭ, trebuie să-se recomande prin forma elegantă, prin o limbă corectă, ușoră și dulce; condițiuni pe cari nu le aflămŭ decâtŭ în fôrte puține piese. Cele mai multe, pe lângă cuprinsŭ au neglijatŭ și forma; suntŭ scrise în o limbă fôrte necorectă, împedecată, înecată de provincialismŭ

cei mai nesuferiți și neînțeleși de cea mai mare parte a publicului cetitoriu. Pe lângă acesta unii scriu într'unu modu atâtu de primitiv și așa dicându „bădărănosu” sêu din toporu, încâtu te costă o amară luptă pentru-ca se le poți ceti, nu pentru plăcere, ci pentru a puté judecă dreptu valórea și modulu lorú de scriere. În scurtu, voiú se dicu cu acéstă ocaziune, că pentru a opri câtu mai curêndu invasiunea străină, pentru a alungá pe invasori, pentru a generalisá aspiratiunile naționale, pentru a face cunoscutu de sus până jos trecutulú nostru istoricú, persónele însemnate și faptele memorabile istorice, pentru a înalță lucrurile române și în ochii publicului nostru și în ai străinilorú, trebuie se ne silimú din tóte puterile se creamú o literaturá romanțierá naționalá, și se dămú publicului o diaristicá eminamente naționalá, și care se întrunescá tóte condițiunile, cari pân' acum o parte considerabilá a publicului le cãuta în afará.

SCRISÓREA A PATRU-SPRE-DECEA.

Înainte de a trece la o altá cestiune, nu potú se nu reiaú mai de-aprópe o ideiá ce am atins'o pe scurtu cu altá ocaziune mai sus, și care meritá o deosebitá atenziune.

Imitațiunea este o bólá ușórá, care ínse duce încetú și sigurú la mórte, și nicãiri nu-í mai omoritóre ca în literaturá, pentru-cá nicãiri nu pare mai ușórá ca aici.

Acéstá s'a probatú la noi. De când au începutú a se

publică piese din poezia noastră populară ; anume de când a publicat V. Alecsandri colecțiunea sa, abia este vre-unu poetu, care se nu fiă cercatū a se ilustra prin poezia scrisă în maniera poezielorū populare. Usurătatea aparentă în limbă și în idei, încâtū se pare că nu trebuie să scit nimicū mai multū decâtū celū din urmă săteanu, pentru-ca se poți creā cea mai sublimă captū-d'operă de poezia populara ; simplitatea părutā a formei și a ritmului ; subiectele óre-cum primitive și de tóte dillele, ce le tratézā musa popularā : tóte acestea au făcutū pe poeții noștri să credā, că prin nimicū nu-și potū procurā mai ușorū și mai sigurū eununa de lauru, decâtū prin poezii populare. Dar s'au înșelatū și se înșelā amarū, pentru-ca nimicū nu-ī mai neimitabilū, decâtū poezia popularā. Motivele suntū nenumērate. Cea mai simplā poezia, ce se pare a fi născutū eri, nu este decâtū rezultatulū unei operațiuni spirituale, la care au participatū generațiuni de generațiuni în deci și sute de ani, la a cărei născere nenumerați poeți, fără să scia că ei suntū poeți, au contribuitū, au adaosū, au coresū, au politū. Și cu câtū cuprinsulū unei poezii populare este mai depărtatū de cuprinsulū și cursulū ideilorū noastre de azi, cu câtū ea este mai mitică, cu atātū este mai perfectā din tóte punctele-de-vedere. Cetesce pe Mióra, Mănăstirea de Argeșū, Sórele și Luna, și te vei convinge, despre adevērulū acestei asertiuni.

Dacă ar' fi atātū de ușorū a ajunge înalțimea creațiunilorū populare, ași da multū ca se-mi arate cineva o piesă propriā ca Mióra, ca Mihulū ș. a. sēu o poveste

ca cele populare. Nici unu poetu n'a creatu și nu va puté așa ceva!

În sumă de piese scrise la noi în tonu popularu se află unele, cari se bucură de óre-care renume. Inse celu ce le va cercetá judiciosu se va convinge, cá. afará de unu ritmu ușoru și de cuvinte frumoșe împletite la o laltá, nu affi altu-ceva nimicu. Sê luámũ d. e. pe *Mãrióra Florióra* de V. Alecsandri. Ce affi în ea altu-ceva decâtu o lungá învêrtire de cuvinte ce plesnescu mereu din rime, și dupá ce ai cetit'o tótá nu te alegi nici cu o narrațiune legatá și lámurítá, nici cu vre-o ideiá generalá óre-care; nici cu vre-o emoțiune, ci ține încá câteva momente în urechi tinganitulũ rimeloru și alũ ritmului lunecătoriũ, și în urmă a dispárutũ totũ.

Când în acéstá manierá vre-unu poetu pune în poesiá vre-o poveste populará, ca d. e. *Inșirá-te Mărgárite* de același autorũ, atunci celu puținũ piesa are o narrațiune lámurítá, înțeleșá, și prin simplitateá și naivitateá cuprinsului se apropíá de simplitateá formeí. Mărturisimũ înse, cá noi nu dãmũ nimicu pe asemenea povești îmbrácate în o formá hibridá populará-literará. Poetii au înse dreptulu a luá poveștile, ca fondu, și a le turná în opere de ártá, eum le-a turnatu d. e. Ovidiu în *Metamorfóse* ș. a. Acéstá este cu totulũ altá cestiuné. Poetulu primesce fondulu, dar aședarea, împletirea și turnarea lui în o anumítá formá, suntũ cu totulũ ale sale, nu voesce elũ se-se substitue poporului, nici se emuleze cu elũ. Poetii noștri togmai acéstá vorũ, cu sciința sêũ în nescire, nu schimbá nimicu, destulu cá

înceacă ună lucru imposibilu. Poetulă artistică înse, care 'și iă ca subiectu asemenea materii, nu cêcă imposibilul, ci dăcă este în adevără chiămatu elu va produce capu-d'operē, poetulă literatū înse care voesce se substituē, se reproducă ore-cum geniulū popularū întogmai în ideia și formă, elu voesce se sbōre fara aripī. Prin urmare noi le-amū da sfatulū se încete odată de-a cără lemne în pădure; din contră, cei ce simtū darulū cerescū în sufletulū lorū, se studieze poveștile, tradițiunile populare, se mediteze lungū și seriosū și resfrângându-le prin pisma artei sēu se le aplice ca înfrumusețari în scrierile lorū poetice, sēu se le tōrne acum în poeme narrative, acum în piese teatrale, cum au făcutū popōrele vechi și cu deosebire Grecii, cari togmai din asemenea materii populare și-au creatū poesia lorū nemuritoare epică și teatrală, ér' Italianii cea epică. Nu mai vorbimū de popōrelē orientale, unde esistă poeme uriașe formate pe asemenea base. Înțelegemū noi bine de ce poeții noștri s'au feritū a face asemenea: fiindū-că pentru a putē realisā așa ceva se cere o activitate de ferū, și togmai de acēsta fugū poeții noștri, eugetândū se scamoteze ușorū gloria literară, cum se scamotēză o funcțiune grasă. — dar cine prândesce din întēmplare, adese-ori nici pāne n'are. — Încă o întrebare.

Pentru ce ore poeților noștri le-a mai plăcutū a face poesii populare decâtū povești? Pentru-că este cu multū mai ușorū a face o poesii, decâtū o poveste în prosă. Pentru ce? Pentru-că este multū mai ușorū a înșirā dup' olaltă o droiā de versuri mai bine sēu mai

reu rimate, fără a te mai nevoi să pui vre-o idee, vre-un înțeles în ele, pe când o poveste în prosă, dacă nu vrei să te faci de râs, n'o poți scrie fără să pui în ea o idee, un înțeles limpede. Fărte mulți cetesc poeziile fără să caute, să judece ce cuprind, și ce merit are cuprinsul. Este destul dacă versul curge și rima resună la capătul lui. Nu astă-fel înse la povești; cel mai neîndemânic și simplu cetitor, pricepe și judecă numai decât, dacă povestea are vre-un înțeles și dacă cuprinde ceva demn de lectură. Desfă o poezie de-acestea în prosă, scutură lustrul ritmic de pe ea, și vei vedea, că rămâne ca fluturul după-ce ai scuturat pulberea de aur de el. Din un flutur lustruos și frumos, rămâni cu un hîdos pui de liliac! Etă misterul! Pentru a-și ascunde lipsa de idei, dar totu-odată a se prezenta publicului ca creatori, ca aflatori de noue idei, cei mai mulți poeți de-ai noștri tîrnă vale poezii populare, fără a fi în stare să scrie în prosă o simplă poveste.

Dar, va dice cineva, pentru ce sînt bune poeziile și poveștile populare dacă nu se pot imita? Fără poeziile și poveștile populare este imposibilă o adevărată literatură națională. Din poeziile și poveștile poporului, afară de subiecte, de cari am vorbit mai sus, sînt a se scote, ca din o fântăna nesecată, spiritul și ideile naționale, frumuseța și simplitatea concepțiunii, mitologia cu întregul splendidul ei apărut, ce în imaginațiunea poporului prezintă o lume viă plină de cele mai fantastice frumuseți; din ele se cîștigă imaginile cele mai

naturale și mai frumoase ; în ele resună limba cea mai firească, mai ușoară și mai dulce. În ele se află natura în totă măreția și simplitatea ei. Fără de studiul acestora, cu deosebire unu poetu, nu va deveni niciodată ceea ce ar' voi și ar' pute să fiă.

Dacă unu Omeru său unu Osianu n'au esistatū niciodată care se fiă creatū Iliada, Odiseia și cântecele oșanice, cu atātu mai tare cresce valórea creațiunilor populare ; ér' dacă ei în adevérū aū esistatū, dacă acele opere nemuritoare le-aū creatū anume persóne, unu Omeru și unu Osianu, nu este cea mai mică îndoiélă, că ei în cea mai mare parte s'au folositū de creațiunile poporului. Virgiliu prin nimicu n'a devenitū mai farmecătorū decâtū prin limbă și prin profunda cunoșciintă a tradițiunei și mitologiei italice. Mari și neimitabile modele acestea, dar chiar pentru aceea, cine calcă pe urmele lorū, nu va poté ajunge la ceva decâtū numai prin aceleași mijlóce.

SCRISÓREA A CINCI-SPRE-DECEA.

Una din condițiunile absolutū necesare ale unei vieți sănătoșe la unu poporū, este iubirea lui de adevérū, respłata meritului realū prin recunóscerea lui, și pedepsirea minciunei, fiă numai prin descoperire și espúnere la despretulū publică. Acésta va fi de-ajunsū pentru a pune pe fiă-care la loculū seu în activitatea și în societatea publică, și nu va lăsá ca elementele rele, totū-de-una mai cutezátóre fiindū-că aū se pérda mai puținū și

adese-ori chiar nimicū, sē-se înalțe și sē copleşescă pe cele bune, ei din contra le va elimină încetū cu încetū, sēū le va înfrânge pentru a nu se putē împune și turburā desvoltarea firēscă și sântōsă a corpului socialū.

Istoria ne învată pe tōte paginile, că popōrele cele mai mari aū cadutū togmai căci meritulū devenise la ele o crimă, — minciuna, înrēntățirea, crima chiar ajunsese unū meritū. Judecarea la mōrte a unui Socrate, desterarea lui Aristide, șōrtea lui Cicerone, ca sē tacemū de nenumēratī alții de a dōua mână, nu suntū ōre colonnele, cari vorū vorbī eternū de triumfulū nerușinarei și alū minciunei? Nu devenise sub împērații romani vētutea, meritulū, unū pericolū sigurū? Și dēcă cultulū minciunei și turbarea reutății aū nimicitū cele mai înteligențe și mai puternice popōre, ce aū esistatū vre-odată, ce nu trebuie sē-se întēple cu popōrele mai mici, cu microscopicele individualități în oceanulū omenimei?

Nu este nici o activitate omenēscă, care sē potă prosperă fără cultulū adevērulū. Chiar activitatea cea mai ideală are cea mai mare trebuință de acestū cultū, căci nu esistă nimicū idealū ce nu tinde a se apropiā totū mai multū de adevērū. Și ce este mai idealū în viēta unui poporū, decâtū tendințele lui de cultură și între acestea creațiunile lui literare? Și, fiindū-că acestū idealū se pōte apropiā mai multū de adevērū, fiindū-că elū conține schințea divină, care pōte sē înflacāre totū ce este mai nobilū în ființa omenēscă, pentru aceea la tōte popōrele, vechi și nōue, cultura literară este care le-a deșteptatū din a-

morțire. Ea conduce poporele alese la înălțimile depe cari sórele numelui lorú nu opune nici odatá.

Desvoltarea literará a unui poporú are dóue mari perióde. In celú dintâiu, adese-ori din timpuri necunoscute, o sumá de scriitori zidescú încetú, pétrá de pétrá, edificiulú culturéi náționale. Toți acești scriitori luați unulú câte unulú, întogmai ca și petrile dintr'unú edificiu, unii suntú aprópe fără valóre, alții de o însemnătate destulú de micá, cu tóte acestea toți împreună au creatú cultura unui poporú. Multe popóre încetá, se stingú în acestú periodú, cultura lorú remâne neîncoronată, edificiulú fără copereméntú, fără cupolá, care se-lú asigure și se-și arunce departe priz secolii rađele sale. Rare popóre ajungú se împlinésca și alú doilea periodú, se-și încoroneze edificiulú, pentru-cá séu le-a lipsitú superlativulú forte-lorú, séu cei buní, cei tari, au fostú atâtú de puținí încátú au fostú nábușiți de mărăcinile societáții. La multe din popórele cari ajungú și acestú periodú, unú asemenea momentú însémná în viéta lorú ultimulú punctú de înálțare dela care nemijlocitú începe coborírea. Cine ajunge pe culme vede coboríșulú, díce proverbulú.

Eschilú, Pindarú, Sofocle, Platone, Aristotele, n'au facutú ei cultura Grecilorú, ei numai au încoronat'ó. Dupá ei începe cáderea. Cicerone, Virgiliú, Horátiú, Liviú, Ovidiú, n'au creatú ei cultura romaná, i-au datú numai ultima și cea mai înaltá espresiune, și totú ei însémná punctulú de unde cultura și puterea romaná începe se cadá. Marea culturá francesá, în secolii trecúți, n'au facut'ó nici Corneille, nici Racine, nici Voltaire, precum

în secolul nostru n'au făcut'o nici Lamartinu, nici Victor Hugo. Ei nu suntă decâtă cea mai înaltă espresiune a culturēi franceze în aceste periode.

Cine voiesce sē studieze desvoltările culturēi la vre-unulū din poporele amintite, ar' face o mare greșelă mărginindu-se numai la figurile cele mari și lăsându de-o parte pe micii lucrători, cari au întemeiatū și au desvoltatū cultura. Și togmai acestū studiū este adevērata istoriā a unui poporū. Fară elū, istoria lui politicā re-mâne o carte aprōpe închisă.

La noi, între multe altele, lipsiā o carte, care se desfășure înaintea ochilorū noștri icōna culturēi câtă amū pututū realisā până în timpurile mai de-aprōpe. Noi nu numai că nu damū cuvenitā luare-aminte unui asemenea studiū, cee-ce se vede din lipsa unei asemenea cărți, dar' de unū timpū încōce unii turmentați de ambițiuni neputinciōse au începutū a-și bate-jocū de totū ce se făuse mai înainte, pentru ca făcându *tabula rasa*, cu atātū mai ușoru sē-si pōtā pune ei în evidența micimea lorū. Este unū adevērū proverbialū, că pe câtū este cineva mai micū de staturā, cu atātū ori-unde se cocōtā mai sus, âmblă cu nasulū prin nouři și strigă mai tare : ér' ceea ce face omulū micū de statū, face și celū micū la sufletū. Micū la statū mare la sfatū, dice Romānulū glumētū.

Toți ómenii noștri, cari, în timpuri întunecōse și fōrte grele, au aruneatū sânta semința a luminei în poporū, l'au deșteptatū și i-au arātātū calea spre unū viitorū mai bunū, cari prin activitatea lorū au creatū starea nó-

stră de adi: pe toate acele mari figuri omuleții noștri au început a-i tracta ca pe niște nimicuri, seú în cazul celú mai bunú ca pe niște ambițioși impotenți, cari nu numai cá nu ne-au deșteptatú, dar, și aici este culmea frenesiei, au aruncatú în sufletele noastre idei rătăcite, au scosú din cursulú seú firescú și au scálciatú dezvoltarea noastră. Așa adecá susținú ei.

În o asemenea stare patologică îngrijitoare, bunul simțú și știința nu puteau se mai stee cu mânilé în sinú, căci misiunea științei este a aruncá lumina sa unde vede, cá se încuibéză întunereculú, și a aplicá cuțitulú unde simte cá începe putrejunea. Noue ne lipsia încă cu totulú o cercetare și espunere sistematică a începuturilorú și progreselorú noastre pe terenulú culturéi. Dreptu-aceea pentru a începe se ne lámurimú cu încetulú asupra adevérelorú rezultate ale culturéi câtá amú realizatú mai alesú pe terenulú literarú, care este fără îndoiélá celú mai însemnatú, amú supusú la o cercetare, credemú, destulú de seriósá activitatea noastră spirituală. Resultatele le-amú publicatú într'unú resumatú strânsú și sistematicú sub titlulú *Istoria limbéi și literaturéi române*.

Cártea ínse a deșteptatú o agitațiune nervósá, și a nume la aceia, cari de unú șirú de ani 'și dau toate silințele se facá lumea se credá, cá înainte de ai a fostú la noi haosulú, și trebuie se credemú, făr'a cercetá, cá numai dela ei a începutú cultura și literatura noastră.

Pentru-aceea, cu unú vuetú propriú vaselorú góle, de multá 'și dau toate silințele, ca se presente pe toți scriitorii noștri mai vechi ca niște ființe informe, ca mastodoni

și rinoceri antediluviani. Cartea ce amă publicat'o vine și arată cu probe istorice vechile năsture năzuite de cultură, pune în lumină pe începătorii și năntătorii ei, le desvelește, pe base științifice și estetice, meritele pentru cultură și valoarea literară, dăndu fii-căruia ce este ală seă.

Acăsta n'a plăcută lărmătorilor năsturi : *ăntăiă*, căci n'ăă remasă ei primii și singurii reformatori și regeneratori ; *a dăua*, fiindă-că deși nu ajunsesemă cu carte până la era măntuirii începute de d-nia-loră, datori eramă se le aducemă chiar înainte de născere aură, smărnă și tă-măiă. Și-ăă avută unii modestia a ni-o cere acăsta espresu.

Incordarea loră nervăă, după lungi și, o seimă, durerăse svărecliri, se descărcă în fine în doi articoli ai d. T. L. Maioreșcu. În espistola următore vomă vedă ce cuprindă.

SCRISÓREA A ȘESE-SPRE-ĐECEA.

Glorii de afișă.

Multi reperiuntur lingua factiosi, inertes opera
= Mulți sântă mari la vorbe, mică la fapte.
(Plaută)

Anulă trecută d. T. L. Maioreșcu publică doi articoli la adresa mea : celă dintăiă ceva mai acoperit, ală doilea înse, sub titlulă *In lătură*, despoiată de tótă bună-cuviința. ¹⁾

(1) *Convorbiri literare* pe 1886 - 87. Nr. 1 și 3.

Pentru tonul neauđit ıntre 6meni ce se respectă, și pentru totala lor sterpiciune, articolii nu meritău nici un ă respuns, mai vėrtos căci resimțulu ce l'ău produsu eră un ă respuns de-ajunsu pentru sumeția tinerescă a unui om ın etate. Afară de-aceea ın scrierea mea la care se rep6rtă d-sa n'am amintit ă nici macar cu un ă cuvėntu de dėnsulu, necum se dicu ceva prin ce se-se simță cātu de puțin ă atinsu.

Decă ınse articolii, lipsiți nu numai de fondu literar, dar cel ă din urmă chiar și de bunulu simțu, nu merită un ă respuns, sunt ă rațiuni mai ınalte, cari 'm ă impun datoria se nu lasu lucrulu ıntr'atata.

In articolulu d-lui Maiorescu, și mai alesu ın cel ă sub titlulu *In lături*, a eruptu o rană, care, mai multu se ă mai puțin observată, se ınvenină totu mai tare, pāna ıntr'unu momentu datu nu se mai putu acoperi și nābuși, ei trebui se plesnescă. In acestu stadiu de ulceratiune, ascuțisulu condeiului trebuie se ıncerce a ınlatură putrejunea.

Nu trebuie se-se pėrdă din vedere, că decă un ă serioriu se representă pe sine ıncātu se atinge de puterea ideilor și de temperatura elementului ın care le vėrsă, modul ă ınse și forma ın care le t6rna, și cuprinsulu lor, representă atmosfera socială ın care el ă se mișcă, pāna cānd acēsta nu eliminēză ıntr'unu modu se ă altulu, ceea-ce, fāră ca ea se p6tă primi fāră pericolu, se pune ın socotela ei. Are acēstă atmosferă puterea de a elimină elementele rele, ea probēză că este ıncă puternică, sāt6să ăr' decă nu-i ın stare se ındaplinescă acēstă selectiune,

atunci; nu încapă îndoielă, este îngreuiată de elemente năbușitoare, criza este pronunțată, și numai împregiurări neprevădute, puteri cu totul superioare, pot să mai ajute ca să învingă pericolul.

Nu este lucru ușor să simți de timpuriu îngreuierea furisată a atmosferei sociale cu elemente distrugătoare, și totmai acesta este nefericirea și adese-ori pericolul sigur al societăților. Dar totmai din acest motiv societatea are cea mai înaltă datorie să nu lăsă nici un fenomen cât de puțin suspicios, fără de a-l analiza, cum amu dice, până la sânge, pentru a se convinge, dacă în vinele societății s'au introdus și elemente desorganizătoare, și aflându-le să încépă a le elimina.

Scimă, că asemenea operațiuni suntă totu-de-una dureroase, și încă cu atât mai dureroase cu cât reulă a pătunsă mai afundă: scimă, că ele nu se potă face fără convulsiuni, căci totu leaculă este amar, dar când este vorba de a ajunge la însănătoșare, la ceva mai bine, reulă prin care trebue să treci, fiă chiar tăerea unei părți din corp, devine o bunătate cerescă.

D-lă Maiorescu, nici mai multă nici mai puțin, ne strigă să ne dămă *in lături* depe câmpulă literaturii. Adevăratele motive ale unei asemenea pretensiuni, mai multă decâtă copilăreșii, suntă mai pe josă de discuțiune: ele se desgolescă singure și înfățișarea loră este mai nesuferită decâtă aspectulă lui Iobă. Destulă, că dănsulă și-a luată de preteastă seriieră noastră *Istoria limbii și literaturii române*, care ne-amă permisă a o

publică fără permisiunea d-sale și fără cuvenita vamă de tămâia.

Constatăm un lucru foarte prețios pentru noi și pentru toți oamenii înțelegători. Strigătul picuratoriu de patimă, ea noi se ne dăm în lături, este o mărturisire din partea d-lui Maiorescu, că susține o cauză perdută deja și numai poate sta față cu critica, ci voese se înlătura însuși pe judecătoriu. Încă pentru noi, nu numai că nu ne superăm, căci ne-a atacat, din contră ne pare bine, de ore-ce numai astu-feliu se va alege adevărul, și noi pentru acesta și numai pentru acesta luptăm, căci nimicu nu poate fi mai degradatoriu și zdrobitoriu totu-odată pentru un scriitoriu, decât a cultivă cu știință neadevărul; acesta este pentru elu mörte sigură. Dacă cineva trebuie să-și pună ca devisa celebra maxsimă a lui Juvenal: *vitam impedere vero*, acesta trebuie s'o facă scriitoriu!

Dacă articolul d-lui Maiorescu, s'ar' ocupă cu partea istorică a cărții noastre, dacă i-ară arată greșelile, aru dá cestiunilor importante și grele nisce soluțiuni mai bune, s'en dacă s'ar' ocupă cu partea estetică luându la cercetare scriitorii pe cari i-amă analizat și i-amă apretiat noi, și pe basa principiilor și regulilor științifice și estetice ne-ară fi arătată netemeinicia apretiarilor noastre: noi cei dintâi i-amă fi exprimat autorului mulțămirele noastre, și în asemenea casu amă fi trecut cu vederea țerania și chiar selbătécia expresiunilor. Dar ore acesta a făcutu criticul? Nu! În locu de probe voesee, ca țeranii în tîrgu, se ne arunce cu umărul — „în lături.” Acestă

explodare probéza, câtu de încordată eră nervositatea și câtu de putredă atmosfera în care cartea noastră fără voia, a avutu fericirea să lovéscă.

Dar la a cui adresa este acestu strigátu de trabantú : *In lături*? La cartea noastră? În deșertu, pentru-că cea mai mare parte din ea a trecutú în mânilé publicului, și d. Maiorescu n'are, cum póte ar' dori, puterea vechei incuisițiuni catolice, ca s'o adune și s'o arđa, la necesitate, dimpreună cu autorulu; nu are nici macar nepu-tinciosulu *index*.

D. Maiorescu crede, că întră cu gravitate în luptă citându, ca unu felú de *motto*, o asertiune a sa din articolulu seu celu dintâiu scrisú în acéstă cestiune. Vase díca strategia eră cumplitu calculată de mai nainte; nu puteam sê mai scâpu cu ósele întregi. Eu, care n'am fericirea a posedé proverbiala modestiá a d-lui Maiorescu, nu mē voiú citá pe mine însumi, pentru-că nici nu am datina a fáuri mai dinainte principiú seu mássime *ad-hoc*, ci de asta dată mē márginescú a rugá pe celebrulu criticu germanu, Lessing, cu care d. Maiorescu crede, fára îndoieála, a fi bunu amicú. Lessing în una din *Epistolele* sale critice, scrise contra unui literatú celu puținú cu unu statú de omú mai mare decâtu literatulu nostru, arata scara tonorilorú de cari trebuie sē-se foloséscă criticulu, și díce :

Criticulu trebuie sē fia „blándú și lingușitoriu fáta cu incepétoriulú; dubitătoriu cu admiráțiune și admirátoriu cu îndoieála fáta cu măestrulú; descurájătoriu și posi-

tivă față cu cârpaciulă ; batjocuritoriuă față cu fanfaronulă, și amară câtă se pôte față cu intrigantulă.“ 1)

Fiind-că este vorba de critică, în ce tonă ôre se cuvine să vorbescă, după-ce d. Maiorescu m'a numită cârpaciă, dar' nu mi-a făcută onôre a-mi vorbi nici macar în acestă tonă, ci și-a luată tonulă regușită și scârțaitoriuă ală omului pătimașă. Dreptă-aceea pentru a se sci tonulă cu care merită a fi întimpinată d. Maiorescu, trebuie să ficsămă ce tréptă ocupă d. Maiorescu în literatură dintre cele cinci trepte puse de celebrulă critică germană. Când d-sa 'mi strigă : *în lături!* chiar de nu l'ași avé, 'mi dă singură dreptulă să-lă întrebă și eu : cine este ôre omulă, care în lumea largă nu încape de alții ? I mulțumescă, și va să mă folosescă de acestă dreptă.

Este d. Maiorescu pe câmpulă literaturii ună începătoriă ? Protestămă amândoi ! Cine serie de 20—25 ani, fiă chiar numai mici articulași și numai din când în când, chiar și decă, din punctă-de-vedere ală valôrei, ală progresului, a remasă totă începătoriă, ca d. Maiorescu, nu i putemă permite să-se scuse, că ar' fi începătoriă și că n'amă avé dreptă să pretindemă lucrări de adevărată valôre.

Este măestru ? Să vedemă ! Scimă că este profesoră de filosofă de ună șiră lungă de ani ; o întrerumpere ôre-care nu schimbă nimică ; filosofulă trebuie să rămână filosofă, noi cestia-lalți pécătoși se pôte să ne mai schimbămă.

(1) Lessings Werke. Leipzig, Göschen'sche Verlagshandlung. 1867 vol 4 pag 308.

Încătu pentru scrieri filosofice, a publicatū în limba română o cārticică de școlā, o *Logică*, din scōrtā în scōrtā — tōtā de 55 foi, și ceea ce nu și-ar' fi permisū unū daseālū dela sate și-a permisū unū filosofū și încă profesorū la Universitate, căci tōte aceste pecātōse de foite le-a *copiatū* și în parte le-a *tradusū* pe furișū chiar cuvēntū de cuvēntū din autori străini. Reposatulū Dr. Zotu l'a prinsū pe d. Maiorescu cu mână în saculū altuia, și noi pentru edificarea cetitorilorū reproducemū aici din *Columna lui Traianū* din 1877 Nr. 6—7 pag. 293—298, câteva din pasagiile, cari filosofulū nostru le-a *furigāsitū* (terminū popularū fōrte propriū pentru asemenea manieră) în scrierile altora:

Wir erkennen die Wahrheiten auf zweierlei Weise : manche werden direkt und von selbst erkannt, manche vermittelt anderer Wahrheiten... Was wir durch das Bewusstsein (durch die Anschauung) erkannt haben, schliesst die Möglichkeit des Zweifels aus ; was jemand körperlich oder geistig sieht oder fühlt, davon ist er sicher, dass er sieht oder fühlt. Behufs solcher Wahrheiten bedarf es keiner Wissenschaft ; keine Kunstregeln können unser Wissen in dieser Beziehung gewisser machen, als es an und für sich ist.

(I. St. Mill: *A system of Logic ratiōative and inductive* trad: în limba germană de I. Schiel, vol. I, pag 5—6).

Noi cunōscemū adevērurile în dōue moduri : sēu de adreptulū sēu cu mijloculū altorū adevēruri... Adevērurile ee le constatāmū de-adreptulū prin sensibilitate (numite și

adevăruri intuitive), suntă mai pre sus de îndoielă ; când vedemă și simțimă, suntemă siguri că vedemă și simțimă. Asemenea adevăruri nu aū trebuința de regule științifice în privința încrederii ce le dămă ; nici o regulă nu pôte să le facă mai sigure decâtă suntă dela sine.

(Mairescu, *Logică* pag. 3., notă).

Was nur immer zu irgend einer Zeit richtig geschlossen worden ist, welches Wissen wir nur immer auf andern Wege als durch unmittelbare Anschauung erworben haben, hängt von der Beobachtung der Gesetze ab, deren Untersuchung dem Bereich der Logik angehört. Sind die Schlüsse richtig und ist das Wissen ein reelles, so sind jene Gesetze bewusst oder unbewusst beobachtet worden.

(Mill, v. I pag. 30).

Totă ce s'a argumentatū vre-odată cu justeța, tôte cunoscințele nōstre dobândite altu-feliū decâtă prin intuițiune, atárnă dela observarea legilorū, a cărorū cercetare este tema logiceī. De câte ori conclusiunile suntă juste și convingerea este bine întemeiată, s'aū observatū în faptū legile logice, fiă cu, fiă fără consciința.

(Mairescu, *ibid.* p. 5).

Da bei weitem der grösste Theil unseres Wissens offenbar aus Folgerungen besteht, so ist fast das Ganze nicht allein der Wissenschaft, sondern auch der menschlichen Handlungsweise überhaupt der Logik unterworfen.

(Mill, v. I pag. 9).

Fiindă-că cea mai mare parte a cunoștințelor noastre nu sunt câștigate prin intuițiune, ci se întemeiază pe argumentări din experiențele noastre sêu din ale altora, mai tâtă sciința și tâtă practica omenescă sunt supuse autorității Logicei.

(Măiorescu, *ibid.*, pag. 5).

Eine Wissenschaft kann ohne Zweifel auf eine gewisse Höhe gebracht werden ohne die Anwendung einer andern Logik als derjenigen, welche alle Menschen die einen gesunden Verstand besitzen, im Verlauf ihrer Studien empirisch erlangen. Die Menschen urtheilten über den Beweis, und zwar häufig ganz richtig, ehe die Logik eine Wissenschaft war, auch würden sie dieselbe sonst niemals zu einer Wissenschaft haben machen können; sie führten grosse mechanische Arbeiten aus, ehe sie die Gesetze der Mechanik kannten. Es giebt aber eine Grenze sowohl in Beziehung auf das, was die Mechaniker ohne die Grundsätze der Mechanik, als auf das, was die Denker ohne die Grundsätze der Logik zu leisten vermögen. Wenige ungewöhnlich begabte Individuen mögen die Resultate der Wissenschaft anticipiren, der grösste Theil der Menschen aber muss entweder die Theorie von dem, was er thut, verstehen, oder muss Regeln haben, welche von denjenigen, welche die Theorie verstanden haben, aufgestellt worden sind.

(Mill, v. I. pag. 11)

Fără îndoieală sciința se pôte aduce la ôre-care înălțime fără aplicarea unei alte Logice decâtă acea naturală a

minții sănătoșe. Omenii judecau despre valoarea unei argumentări și înainte de-a fi devenită Logica o știință, și fără această judecare naturală ei nici că ar fi putut face din Logică o știință ; asemenea au produs lucrări mecanice însemnate, înainte de a cunoșce legile Mecanicei. Inse este o margine atât în privința lucrărilor ce se pot executa fără teoria mecanică, cât și a argumentărilor ce se pot face fără teoria Logiceii. Puțini indiviți de-o capacitate eminentă sunt în stare a anticipa rezultatele științei, cea mai mare parte a omienilor trebuie s'eu s'înțelegă teoria lucrărilor sale practice, s'eu s'eaibă regule stabilite de aceia, cari au înțelesu acea teoriă.

(Măiorescu, *ibid.* pag. 8).

Așa și-a făcut d-lu profesorul Logica !

Și cei cari nu au a-mână *Logica* d. Măiorescu, s'eu nu ereda, că d'ensul p'ote a indicat prin semnele citațiunei, cum facu scriitorii onesti, că pasagiile sunt luate de unde-va,—nu nici decum, ei ele sunt date ca tectul, ca compunere originală a sa. D. Măiorescu ved'endu-și în urmă deochiată înv'etătura și ne mai cutezându a face volte prin cărțile altora, a amuțit și n'a mai dat lumina partea II a Logiceii, care o promitea, deși au trecut de atunci 10 ani !

Ce altă operă — decă unu manualu de școlă încă s'ar mai puté numi operă — a mai scrisu d. Măiorescu ? Ba s'eu nu-mi uitu, a tradusu ceva din Schopenhauer, și . . . și . . . câte-va novele ! Filosofu și traducătoru de *novele*,

nu-i vorbă, este *picantă* ! Pentru aceea înțelegem de ce novelele au fost tipărite deosebitu în broșură frumusea, — ér' traduceri din Schopenhauer, mai puțin galante, au fost lăsate la o parte.

Afară de acestea ce a mai scrisu ? In tinerețe a mai scrisu prin diare câți-va articoli, pe cari apoi i-a publicatu sub numele de *Critice*. Pe acești articoli voesce să-și întemeeze d. Maiorescu numele de scriitoriu ? Cine, care a scârțaitu câtu de câtu cu condeiulu prin diare, nu pôte inflă unu volumu, dóue, alții chiar dece volume de asemenea petece. Petecării de-acestea înse suntu numai sfărmituri, ce cadu din mėsă, suntu încercări de condei pentru lucruri mai mari, și nici unui scriitoriu, alu cărui sufletu nu este turburatu de ambițiuni neputincióse, nu-i trece prin minte, ca, din asemenea picături de condei, să și facă pedestalu pe care să-și cocóte microscopica sa mutră literară.

Dar se va dice, pôte, este deosebire între articoli și articoli. Să vedem. Să luăm din articoli d-lui Maiorescu pe cei cari densusu, fără îndoielă, și-i iubesc ca totu părintele orbu pentru defectele copiiloru sei. Aflăm, de esemplu articolulu „*Contra Scólei Bărnățu*.” Cine nu scie că acestu articolu pretinsu literaru a fostu unu pamphletu politicu, de celu mai suspectu mirosu, la adresa cui ? a unui repositu, ce nu se mai putea apără, a unui omu, ce deja în viétă, pentru lumina și vèrtuțile lui, devenise unu cultu pentru ómenii de bine ! Și cine s'a aflatu să-lu pampheteze ? D. Maiorescu ! — Da, chiar d-sa, și încă, spre culmea orórei, după ce nu cu multu

mai 'nainte însuși i făcuse în modu solemnă apoteosă.¹⁾

Cine nu scie că acestu pamfletu a fostu totu-odată, ca și articolul „*In lături*,” esplodarea urei, și anume atunci contra amicilor, colegilor și discipulilor reposatului Bărnutu, cari nu se aflău nici decum măguliti a se închină ambițiosului neofitu, ce credea, că învătura din Germania se pôte aduce totu așa de ușor cum aduci unu cătelușu de ață. Pentru a da în *lături* umbra luminosă a marelui reposat, d. Maiorescu s'a suitu lovindu și calcându pe trupulu fostului seŭ colegu în profesură. ca se-și pôtă arată lumei mica sa figură! Unu omu, care, fiă chiar de rëndu, are cutezarea a se contradice până 'ntr'atâta, chiar și înaintea mulțimei fără multă judecată 'și perde nu numai încrederea, dar' chiar și respectul, și cu dreptu-cuventu 'lă considera ca eșitu a-fără din siera judecătii și-a bunului simțu. Dar apoi înaintea părții mai bune și distinse a societății?

(1) La solenitatea funebră făcută la 1864 Iuniu 13 (25) în memoria lui Bărnutu, în aula Universității din Iași, d. Maiorescu, într'unu lungu elogiu dicea între altele despre Bărnutu:

„Bărnutu eră prin învătura și activitatea sa celu dintăiu profesor al ei (Universității) și o ilustră printr'unu renume alu cărui răsunsetu străbatea departe peste confiniile acestui institutu până unde se lătesce cuvântarea română memoria lui Bărnutu nu interesază numai corpulu profosoralu ei interesază pe toți Români cu sentimente de naționalitate... Bărnutu de aceea se fia pentru noi (tinerii) și va rămâne pentru toți unu modelu ilustratu, o stră. ucită. incurgiare de a conlucra cu aceeași bună-credință la cauza română....“ — Er' cu patru aui mai târziu în articolulu *Contra Scôlei Bărnutu* totu același d. Maiorescu întoree fôia și denunță pe Bărnutu și mi lă tărăse prin noroiu ca pe celu mai periculosu omu la Români, din *modelu* ce fusese mai înainte, înfățișandu-lă că voesce „a revoltă spiritele . . a provocă la persecutarea Evreilor, a nimici siguranța proprietății și a resturna religiunea creștină.“ (pag. 3, 11—27).

Dar articolul „*Despre scrierea limbii române*“ totu trebuie să fie ceva! — Nou nu are absolută nimic. Cesiune: fonetismului în scrierea limbii române datéază celu puțin delă începutul secolului, și Petru Maioru l'a chiar sistematizat. ¹⁾ În România începuse încă Eliade în *Curierul de ambe sexe* a scrie foneticesce. Cele-l-alte diatribe filologice din articolul d-lui Maiorescu sunt copii încurcate și amestecări de principii și păreri deosebite din Humboldt, Steinthal și Max Müller, puse de paradă fără legătură firéscă cu materia.

Va să dică în trei scrieri de pân'acum aflăm pe d. Maiorescu într'una ca filosofu, în alta ca jurist, în a treia filologu. Apoi când l'amă aflatu cu mâna în sacu chiar în o broșurică de logică, de care este profesor și se crede cumplitu de tare, ve puteți închipui, câtu de a-fundu 'și va fi vêritu mâna în saculu jurisconsultilor și alu filologilor!

„*Poesia Română*“ înse totu are să fie ceva! — Cum d. Maiorescu a avut delicateța a o plagia și pe acésta din Estetica lui Vischer, amă arătatū mai sus în *Critica unei critice*. D. Maiorescu a cugetatū, că d-sa, între Români, se află ca între Irochezi, a despoiatu frumșelū pe bietulū învêtatū germanu, fără să-i amintéscă nici macar numele undeva, și apoi a posatū la o parte din noi, într'adeverū Irochezi, ca mare filosofu și esteticu!

Cei-alalti articoli nu merită nici macar onórea de-a

(1) Ortografia acceptată de Academia Rom. în 1882, afară de câteva reduceri și schimbări de semne, este ortografia lui Petru Maioru stabilită în Dicționarul de Buda.

fi amintiți, cu tóte-că me tem, că și din aceia vorú fi unii scoși din cine scie ce cărți, broșuri și articoli învechiți. Cine este în stare să copieze scriitori mari, cu renume europeanú, cum este Vischer, cu tótă bunăvoința nu-lú mai putemú scuti de suspițiune nici în cele-l-alte încercări ale sale. În acésta ne întăresce și caracteristica împregiurare, că, după ce s'a vedutú datú de golú cu scamatoriile sale literare a încetatú aprópe cu totulú să mai scrie, să dicemú, originalu, ci s'a mulțamitú cu câte-o modestă traducere din când în când, îngrijindú cu atátú mai multú, ca mereú să-lú afume cu tāmăia cei pe care dēnsulú i pusese deja „pe afișú“ sēu cari așteptăú cu sete să fiă puși.

Unú plagiatorú cu unú asemenea sentimentú delicatú, la alte națiuni culte a dóua di ar' fi fostú mortú pentru totú-de-una. Dar la noi? Ei, la noi se înflă ca măestru, chiar mare scriitoriú. Se póte să nu scrii satiră, mai bine — tragi-comediă? Se póte să nu rídi și să plângi totú-odatá?

Dar decă d. Maiorescu, nu póte pretinde să facă atáta onóre măestrilorú în literatură îndesându-se între ei, va remâne celú puținú unú cārpaciú? Cine ínse se numesce *cārpaciú* în vre-o artă sēu măestriá óre-care? Unú croitoriú, de esemplu, se numesce cārpaciú, când în adevērú elú scie să facă vestmēnte, dar le croesce sēu le aședá rēu. Unú statuariú scie să facă o statuá, dar pe când taiá unele părți bine, chiar minunatú, sēu capulú 'lú face disproporționatú sēu mánile ínțepenite, ori gátulú prea grosú sēu prea subtíre. Cum i numimú pe toți aceștia?

Și de-alu-de statuarulă la Circulă lui Emilă
Elă unghă și pĕrulă môle le-esprimă bine 'n bronză,
Dar totă *cârpaciă* remâne, căci nu sei face totulă.

(Horatiū, Art. poet. v. 32—34.)

Va se dică și titlulă de *cârpaciă* nu se câștigă așa ușorū, și *cârpaciulă* trebuie se aibă cunoscința artei sĕu a meseriei, și elă trebuie să fiă, până la unū punctă, originală.

Dar se ne închipuimă, că cineva iă capulă dela o statuă, piciórele dela alta, mânilă dela a treia, trunchiulă dela a patra, le lipsesce cum pôte unele de altele și unde nu se împreună împlinesce cu lutū; sĕu că cineva iă unū locū de ici, altulă de coeală din unū scriitorilă sĕu din mai mulți; o ideică, o frasă, o fórfecă ba de ici, ba de coeală, le légă la olaltă cu câteva cuvinte sĕu frase de ale sale și face o carte, cum a făcutū d. Maiorescu, — întrebămă: merită unilă ca aceștia numele de *cârpaci*?

Nu scimă, decă Horatiū și Lessing le-arū face acēștia onóre.

Dar d. M. 'i remâne necontestatū titlulă de lăudărosū. Er' decă este, ca acestū calificativū se-lă împreunămă și cu unū nume care se stee în óre-care legătură cu scrierea, acesta nu pôte fi decătū titlulă de plagiarū sĕu, cu espresiunea cea mai blândă, *copistū*. Amă vedutū că dĕnsulă nu face altă-ceva decătū, ori copieză pe furișū, mai pe dintregulă, mai pe sârile, ori pișcă de ici de coeală și légă în o limbă lutósă, neromânescă, tótă noduri, se contradice ca celă ce nu-și representă ideile sale, nu pôte armoniză și contopí frânturile adunate, pentru a-

ceea încapabilu de a scrie o operă construită arhitectonien, ci alcătuindă miei articoli împestritați cu petece tăiate din manta altorū scriitori.

Ce a făcutu d. Maiorescu în toți articulașii sei decâtu a batjocuritu și a făcutu idioti pe toți scriitorii români, morți și vii, pe cei morți fiindu-că d-deu se greșise și-i trimisese în lume înainte de d. Maiorescu, pe cei vii, de ôre-ceei suntu atâtu de bătuti la capu, încâtu nu voescu să scia de misiunea loi providențială și se i se închine. Din contră cari, în nevinovația lorū, i se închină, pe aceea i unge, i încoronéză și le promite împărăția — *Gloriilorū de afișū*, ér' ei la rëndulū lorū trebuie să-i dee tributulū de smirnă și tāmâia.

Astū-feliū de vre-o 20 ani mereū se laudă, mereū se afișéză, mereū sună doba, împuiindū urechile căscaundilorū, mereū înjură și întrighéză directu ori indirectu pe cei ce nu întră în horă, nu-lū laudă, séu de cari 'și teme masca.

O! de ar' avé cineva voia să între după culise se tragă perdéua întrégă și înaintea tuturorū depe acéstă scenă de bachanale, ar' află nu numai lucruri pe lângă cari comediantii dela bâlciuri arū remâné de rușine, dar' încă lucruri de cari demnitatea și pudórea se revóltă!...

* * *

D. Maiorescu se preface, că ar' voi să pună în evidență valórea literară a scrierilorū d-lui Alexandri, lucru ce amū fi doritū de multū să-se facă. Dar chiar în interesulū poetului bine eră să-și iee asupra-și acéstă sar-

cină unu scriitoriu a cărui sciință, serioșitate și nepărținire nu suntă compromise, și care se nu fiă din aceia a căroru devisă este : *să ne lăudămū pe noi și să injurămū pe ceia-l-alti !*

A voitū ore d. Maiorescu în cugetū curatū se pună în evidentă seriosū și cu sciință meritele literare ale d-lui Alecsandri? Me îndoescu cu totulū, și decă cumva nu s'a îndoitu, credū, va avé ocasiune să mediteze asupra cestiunei și d. Alecsandri, după ce va bine-voi a examina dimpreună cu mine și nepreocupatū metodul d. Maiorescu, de a-lū apreția.

Decă cugetulū d. Maiorescu ar' fi fostū să ridice și să probeze superioritatea d. Alecsandri, atunci de sine se înțelegea, că trebuia să facă o cercetare critică asupra scrierilorū sale, să le arate valórea ca ideia, ca formă estetică și ca limbă, totū asemenea să arate inferioritatea acelora cu care d. Alecsandri se află în concurență. Așa se facū adevératele aprețări literare, și astū-feliū făcute, sciintifice, serióșe și nepărținitoare, lucruri imposibile la ceia d. Maiorescu, ele esereitéză o influință binefăcătoare asupra scriitorilorū însiși și asupra publiculū cetitoriu.

A făcutū d. Maiorescu vre-o odată unū asemenea studiu asupra activității literare a amiculū seū, a d-lui Alecsandri? Absolutū nici-odată, și nici chiar acum când se arată că vrea se facă. Și într'adeverū, cine altulū dintre câți a laudatū d. Maiorescu, ar' fi meritatū mai multū să fiă studiatū, aprețiatū, decātu d. Alecsandri? Și cu tóte acestea d. Maiorescu n'a făcut' o nici-odată,

și nici chiar acum când eră datoriu s'o facă! Pentru-ce? Său pentru-că se simte în neputință de a face așa ceva fără să copieze érași depe unde-va, său că nu-i convine, ca cineva, fiă chiar amiculu său, se-se bucure de unu mai mare renume literaru decâtu dănsulu, său în fine pentru-că nu este de acordū cu d. Alecsandri despre valórea scrierilorū sale. Altă alternativă, după tóte speculațiunile logice, nu esistă.

Totū ce dice d. Maiorescu în articolulu său, ca unū feliu de lauda la adresa d-lui Alecsandri, suntū lungi și late următóarele cuvinte :

„Nu dóră că pentru noi ar' fi îndoiélă, cine în întregimea operei literare este superiorū, Alecsandri ori Bolintineanu“.

Totū cu acéstă „întregime“ s'a făcutū că-lu apără și în o frasă înflată, dar gólă, într'unū articolū anteriorū. Ce însemnéză acéstă prudentă espresiune „întregimea operei literare“? Traduse cu cuvinte limpeđi, ér' nu ticluite pentru a ascunde cugetulū și puse încă atâtū de reū românesce, însémnéză : „poesiele lui Alecsandri, luate deosebitū una câte una, nu suntū superióre poesielorū lui Bolintineanu, dar în întregimea lorū, va se dică, tóte la unū locū, suntū superióre“.

Cum s'ar' puté inse ca unū totū *A*, a cărui fiă-care pãrticicã luatã deosebitū, fiă ca materiã fiã ca artã, este inferiórã particelilorū din altū totū *B*, cu tóte acestea *A* se fiã superiorū lui *B*? Acéstă monumentalã confusiune logicã, remâne se ne-o descurce profesorulă de logicã dela Universitatea din Bucuresci, și noi i dãmū

timpu până la a doua venire și-i permitem să despăiă toți logicii câți au fost și voru mai fi. Observăm numai, că d. Maiorescu susține cu totul opusă, de cum a raționat Horatiu aproape cu 2000 ani mai înainte, când dice :

Aemilium circa ludum faber imus et ungues
Exprimet et molles imitabitur aere cupillos,
Infelix operis summa, quia ponere totum
Nesciet.

(Hor. Art. poet. 32—34.)

Ceea-ce rezultă în modu logicu din frasa d-lui Maiorescu este, că poesiele d-lui Alecsandri luete una câte una sunt inferioare seú de puțină valóre, și meritulu lorú consistă numai în *totalitatea* activității sale literare, va se dică, ca simplă activitate culturală. Totu această ideeă o dezvoltase și mai multu, și încă ca concludsiune în articolulu seú dintâiu (Conv. lit. a. XX p. 9) unde după lungi considerațiuni, care toate se rapórtă nu la calitate, ci la cantitate, încheiă întrebându și respundendu-și singurú :

„În ce stă valórea *unică* a lui Alecsandri ?“

„În această *totalitate* a acțiunei sale.“

Va se dică nu *valórea* seú calitatea operelorú, ci *totalitatea* acțiunei este uniculu meritú alú lui Alecsandri.

Mai începe acum îndoielă de ideeia nefavorabilă ce o are d. Maiorescu și o exprimă sus și tare despre amiculu pe care se face că-lu apără ?

Mărturisimú sincerú, o asemenea, nu aprețiare, ci deprețiare a d-lui Alecsandri din partea disului seú amicú

n'amă aşteptat'o nici chiar noi pe cari d. Maiorescu, cu autorisare ori ba, nu scimă, ne numesce adversarū alū d-lui Alecsandri, lucru ce nici ne-a trecutū vre-o dată prin minte. D. Maiorescu vorbeşte, se vede, după cum simte şi are trebuinţă. Paserea pe limba ei pere.

Se vede, că d. Maiorescu sub o altă formă se întorce éraşi la părerea sa cea vechiă, când propunea „arderea a tóte încercările nóstre literare fără deosebire de d. Alecsandri,“ ¹⁾ căruia, după ce primise pe d. Maiorescu şi pe „candidaţii sei la afişu“ sub scutulū numelui seú, i s'a datū, se vede, numai unū timpū de graţia, până când adecă se vorū simţi ei câtū de câtū sburătăciţi. Se vede, că totū este adevératū, că medicii şi ambiţioşii nu se bucură nici chiar de sănătatea amicilorū.

Fără îndoielă adversarū mă vorū considerá tóte ambiţionile sterpe, neputincióse, cari nu-şi află în mine unū laudatoriū. Unū omū înse seriosū şi care până la unū punctū nu póte sē nu-şi cunóscă singurū valórea sa reală, nu va puté sē vadă unū adversarū în celū ce vine şi-şi împlinesce o sântă datoriă; care în consciinţă şi după puterile sale caută adevérulū. Nu mă împórtă de almintrea supérarea celorū nemulţamiţi. Eu mă simtū în consciinţa mea dreptū şi liniştitū şi cu atátū mai multū, când vedū pe ambiţioşi svêrcolindu-se în nepuţinţa lorū. Nu suntū adversarulū nimérui. Aşi dori sēmī fiă şi mie alţii totū așa de adversari, cum le suntū eu lorū. Dar d-deū se mă apere de amici, de duşmani

(1) Revista Contimpurană, Augustū 1876, Nr. 6, pag. 546.

me apêru eu; și vai de cine nu are dușmani!—Dar adecă suntă dușmană, căci spună adevêrulă? Atunci se fiu! De-o asemenea dușmăniă nu-mi este rușine, din contră ași puté se mă laudă cu ea, decă nu ași sci ce mirosă are lauda propriă. După-ce înse prin o lungă și seriôsă activitate am ajunsă se sciū alege încātu-va binele din reū pe terenulă literară, și se potă spune și altuia limpede motivele mele, nu voescă, ba suntă chiar datoriu se nu lasă, câtă 'mi stă prin putere, ca sterpi-ciunile ambițioșe și laudărôse se considere și se trachteze publiculă, în cestiuni de valôre și gustă estetică, ca pe nisce țerani, și se-și tréacă la elă marfa falsă, monetele spoite. Vreū se-se scie, ce are fiă-care, aramă sêū aură.

Voescă d. Maiorescu o istoriă literară de clică, n'are decătă se și-o facă. Decă i va crede cineva, acésta este altă întrebare, probabilă nici chiar cei laudați, și cu deosebire aceștia, l'asigurămă, că n'o se-i crédă, decătă numai decă voră fi de cei cari vorbescă cu nuorii. De vre-o 20 ani de când totă treeră fără grăunțe, de ce nu și-a făcut'o? În deșertă voința, decă nu-i putința, dice sarcasticulă Român.

Eū togmai fiindă-că *am respinsă tôte propunerile* de a întră în coteriă literare și de a face *scompturi de laude*, întroduse la noi de d. Maiorescu; togmai căci nu suntă prietini până la cătaramă, adecă prietini falsi, cu nime în cestiuni literare, pentru aceea m'am și simțitu deplină independentă și credă, nepreocupat, și am scrisă *Istoria* ca istorică nepărtinitoriă, ér' nu ca pamfletistă

pentru unii și tămâietoru pentru alții. Acésta consciință și mulțămire o am, ori-ce ar' dice d. Maiorescu și alți paraponisiți literari. Independența, între altele, este, mi se pare, o condițiune principală, ca a ori-cărui istoric și judecătoriu, și a istoricului literar. Nu pretind, că nu voiău avé și eu greșelele mele, dar se mi se arâte totu cu același zel și iubire de adevér, cum me simtă eu în consciința mea, că le arătă ale altora.

* * *

Să vedemă acum ce umbră de critică face d. Maiorescu asupra poezielor lui Andrei Mureșianu. Am arătat în *Istoria literaturii* la pag. 228, că poesia noastră literară mai originală și eșită mai bine la colóre se resumă în următoarele două specii: *balada istorică* și *oda națională*. Nici d. Maiorescu n'a contradis cu unu cuvânt macar acésta susținere, deși însuși reproduce întregu pasagiulu. Lucru firesc, faptul realu nu se pôte delaturá prin cuvinte. Mai mult, densusul nici nu afirmă, că, afară de *baladă* și *odă*, aru mai fi și alte specii de adevérată poesiă, în care unu poetu s'eu doi se fiă atinsu celu puțin a ceeași înălțime, ca în *baladă* și *odă*. Acésta fiindu prin urmare necontestat, urméză de sine, că numai acei poeți s'au înălțat mai pe sus de cei-alalți, cari au creatu la noi aceste specii, *balada* și *oda*, ér' cei-alalți neputându se ducă la o adevérată înălțime vre-o speciă de poesiă, din câte au tratat, după toate regulele logicei și ale minții sănătoșe, esceptiune făcându de d. Maiorescu, remându de sine mai pe jos. Și sunt

eñ cauza, că n'a produsu? Sėn cum? Adecă eñ sė fiñ tăcutu, sė nu mai spunu negru pe albũ sė mai scie și alții, mulțimea? Dar nu este mai puțin adevėratu, că prin acėsta nu li se iaă celorũ-alalți meritele lorũ literare, precum de-alta parte nu potũ pretinde nici ei se aibă, ce nu potũ se posėdă. Acėsta mai multu i-ar' cobori, decātu i-ar' înalță. Fia-care sė remănă cu alũ sėn!

Fără îndoielă d. Maiorescu a fostu fõrte puținũ pėtrundetoriũ sėn põte prea cutezatoriũ, când a cugetatũ, că d. Alecsandri nu va putė adãnci întelesulu adevėratũ alũ frasei „*ın întregimea operei sale literare,*“ cu care se preface a-lũ laudă. Și, pentru a-i seduce atentiunea, 'și descarcă mânia pe reposatulũ Andreiũ Mureșianũ. Pe Bolintineanũ înse, din motivulu pentru care s'a lasatũ și vulpea de struguri, 'lũ lasă la o parte, făcându-se generosũ și mai dându-i unũ timpũ de grațĩa „*pãnă unũ șiru de distingeri mai fine . . . vorũ trebui sė fiă și ele făcute la vremea lorũ*“. Va se đică celũ puținũ fată cu Bolintineanũ recunõsce, că numai merge cu lopata, ci cu judecata! Dar de ce n'a făcutu distingerrile?

Dar cum critică d. Maiorescu pe Mureșianũ? Nu veți crede ochilorũ ce onõre 'mi face aici d. Maiorescu, dar sė întelege, fără sė vė spună. Dėnsulu 'mi face și mie onõrea de-a mē plagiă pe dintregulu. D. Maiorescu cunõsce fõrte bine analiza critică, ce am fostu publicatũ suntũ 18 ani asupra poesielorũ lui A. Mureșianũ, și care amũ reproduc'o ın volumulu presentũ la pag. 121—142. Cumcă o cunõsce ne-o spune singurũ citãndũ la finele articolului sėn „*In lături*“ cãteva locuri din ea, pertru

a-mi arată, că nu scriu corect românesce, tace înse ca mormântul despre apretiarile estetice, ce le-am făcutu atunci asupra lui Mureșianu.

D. Maiorescu pentru a face o umbră de critică asupra lui Mureșianu și a-lu sdrobi, cum crede densuslu seu cum ar' voi se face pe publicu se credă, se pune și ia exemple mai numai din primele lui încercări, și anume din 15 citațiuni, ce le face în totul, *noue* le ia exclusiv din acele încercări de condei făcute pâna la a. 1842, *patru* le ia din poezii pe care eu nu le-am ridicat ca cele mai bune, și, foarte caracteristicu, numai o *singură* citațiune o ia din poeziile însemnate de mine ca cele mai bune, anume din poezia *Omulu frumosu*, dar fără ca se-i arate cea mai mică greselă, fiă ca formă, fiă ca concepțiune. Asemenea nici la cele-l-alte citațiuni nu lămuresce nimic. Acum se vedem ce amu disu noi despre primele încercări ale lui Mureșianu. In analiza critică de acum 18 ani, împărțind activitatea lui în trei periode (I 1839—42, II 1843—48, III 1849 pâna la mörte), despre poeziile din periodulu äntäiu, pe cari 'și întemeeză d. Maiorescu critica sa, amu disu următoarele, cari se potü vedé și în acestu volumu la pag. 124: „Poetulu se luptă în acestu periodu cu limba și tehnica poeziei. Limba este foarte simplă, de tôte dillele fără inversiuni seu nuanțe și fără sborü poeticu. Atätü limba câtü și ideile și imaginile suntü cäutate, dar' fără succesü. Totü atätü de simplă este și tehnica. Metrulu este, cu puține escepiuni, celu popularü trochaicu de 7—8 silabe; singurä concesiunea rimei este cea artificiosä.

Confecțiunea metrului este târâia și anevoioasă. Direcțiunea în alegerea obiectelor său a subiectelor, după terminologia franceză, este nesigură ba se pôte dice, că nu există încă nici o direcțiune. Obiectele le află cu anevoiă, ér' când le află sunt de tôte d-lele și-i lipsesc ideile pentru a le puté dezvoltá, i lipsesce totú-odată și entusiasmul, cea îmbetare de amorul ce trebuie să-lu aibă pentru obiect, fia chiar unú sentimentú, fără de care nu există poesia, și fără care obiectul celú mai alesú, celú mai poeticú, nu succede, său numai fórté palidú. Sorgintele din care poetul ia în acestú periodú materiile sale suntú amorul și desgustul de lume și chiar de viéță.

„In desertú ! poetulú nu este înamóratú, nu zace sub puterea amorului, și astú-feliu nu cunoșce nici dulcele, dar nici amarulú lui. Ori-unde se încercá a esprimá sentimente de amorú se încurcă; abia află cuvinte și în fine se perde în alte idei, pare că-și uitá. 'Mi vine a-lú asemená cu unú riuletú, care curge, curge, și în urmă se perde în nisipú. Totú ce exprimá în acéstá materiá nu provine din pasiune, din sentimentú, situațiunile nu au nici o atingere cu inima poetului, ele suntú cugetáte său imaginate, ér' imaginarea nu este idealisată. Pentru aceea nici nu mișcă inima întru nimicú, ele defiléză numai așa dicându pe dinaintea minții împingându-se succesivú ideile una după alta și la urmă dispăréndú tóte fără să lase vre-o impresiune“ etc.

In *Istoria lit.*, neputéndú face analise amérunte asupra fiá-cărui scriitorú, am resumatú pe scurtú numai rezultatele, și la pag. 239 despre Mureșianú am disú:

„Activitatea lui ca poetu, o putem distinge după trei epoce : cea dintâiu până la 1842 s'eu a întâielorū încercări, în cari se observă lupta cu limba și cu forma, și nesiguranța în direcțiune și în alegerea subiectelor. Cu deosebire în această epocă se ocupă cu subiecte erotice, dar' fără succes.“

Ei bine, față cu acestea ce face d. Maiorescu ? Absolutu nimicū dela sine, ci dice și d'ensulū după noi, că aceste prime încercări suntū fără valóre, cu deosebire numai, ca noi amū ar'etatu l'imuritu tóte defectele, d. Maiorescu înse. se vede, neav'ndū ce se dică altū-ceva și altū-cum decum amū disū noi, nu face absolutu nici o analiză, ci însiră, câte-va citatiuni góle-golusele. Tare mă temū, că decă analiza nóstră critică de mai sus ar' fi scris'o vre-unū străinū în vre-o limbă ceva mai puțin cunoscută la noi, ca d. e. cea germană, încatu d. Maiorescu se aibă óre-care siguranța, că noi, Irochezii de Români, nu vomū scí de ea, d. Maiorescu o traducea frumșelū și ne-o turnă nóue cu mare gravitate de criticu. Așa înse sciindu pe stăp'ênulū criticei: i-a luatū numai ideia și rezultatulū analizei. Și atātu prinde vine la timpū de nevoiă.

Vedeți ce teribilū este d. Maiorescu, mă bate pe mine totū cu ideia mea, dar fără să spună cetitorilorū, care, se înțelege, nu potū să sciă tóte am'ênuntele, și mai cu sémă unū articulū înmorm'entatu de-atātu timpū într'unū diarū. Se póte ceva mei cutezătoriu și mai ridiculū totū-odată ? Dar d. Maiorescu dice, că nu póte fi cineva poetū pentru câteva poesii bune, ca d. e. Muresianū.

Atunci cum ar' rămâne cu d. Alecsandri, căruia chiar nici amiculu său, d. Maiorescu, nu-i recunoște calitatea, ci numai cantitatea ca „unică valoare“?

Concedu, că d. Maiorescu nu este făcutu din unu elementu, ca se pôtă gustá poesiá înaltá, seriósá, în care bate unu pulsú puternicú, care se ocupá cu durerile și cu aspirațiunile înalte ale timpurilorú și popórelorú, căci cine altulú decâtú d-sa în articolulú său Poesiá Româná condamnă „poesiá rátecitá în sfera politicei,“ căci „rămâne ántáiu neînțeleasă și neinteresantá pentru maioritátea ómenilorú contimpurani,“ și cá „poesiá este datóre a ne representá simțeminte și pasiuni, fiindú-cá numai ácestea suntu comune tuturorú ómenilorú, suntu materiá înțeleasă și interesantá pentru toți,“ și în fine „că cele mái rele aberațiuni, cele mái decádute producéri între poesiile nóstre dela unú timpú încóce suntu cele ce au primitú în cuprinsulú lorú elemente politice,“ ca și când durerile și aspirațiunile, luptele și pacea, învingerea și cáderea, fericirile și desastrele popórelorú, nu arú fi simțeminte, cari punú în mișcare adeseori nu câti-va ómeni, nu popóre, nu teri, dar lumea întrégá! — Omerú, Virgiliú, Dante, Pindarú, Horatiú, Filicaiá, Giusti, Beranger, Leopardi ș. a. cari s'au ocupatú cu asemenea lucruri, suntu, se vede, dupá d. Maiorescu „neînțeleși și neinteresanti,“ nisee *nebuni* și *cădéturi*! D-lui Maiorescu nu-i trebue în poesiá decâtú „sentimente și pasiuni,“ sub cari dēnsulú înțelege cu deosebire pe cele de amorú și celú multú de urá și desprețú alú lumii. Pentru-aceea nici nu permite se-se cultive în cerculú d-sale decâtú mior-

lăituri de amoru și văerările de desgustă și despretă alu lumei, de care d-sale i place de alminterea atătă de multu, pe când pe alții mai puțină practici decâtă dēnsulū, cultivarea unorū asemenea ideii i-a nimicitu.

D. Maiorescu are predilecțiune pentru poesiă efemeiată, decoltată, transparentă și isterică, care gādăle și ener-véză. Pentru-aceea vedemū, că dēnsulū dintre poesiele lui Muresianū sē intereséză mai numai de cele de amorū, cari, se înțelege, n'au se-i placă, căci nu gādălescū, fiindū-că Muresianū eră făcutū din altū elementū. Pentru poesiă înaltă, ca s'o guste cineva, i trebuie sufletū idealistū, fantasiă viiă, inimă ferbinte, pătrunsă de înalte sentimente; numai atunci pōte sē înțelégă durerile și aspirațiunile, cari agită inimile popórelorū, cari suntă idealele mari ale luptelorū omenesci. Sufletele cari nu se aprindū decâtă prin materiă și pentru materiă, nu în-țelegū, nu potū gustă acéstă poesiă.

* * *

De óre-ce d. Maiorescu nu se intereséză atătă de ces-tiunea purū literară și mai puțină de rivalitatea dintre poeții noștri, ci este mai cu sēmă turburatū asupra mea, dreptū-aceea, când te-ai așteptă, după cele disse despre Muresianū, sē vină sē pună în vedere valórea scrierilorū d. Alecsandri, și acéstă trebuiă s'o facă cu atătū mai vēr-tosū, căci a reprodușū în articolulū seū o parte din a-prețiările mele asupra scrierilorū d-lui Alecsandri, pe atunci 'lū veđi încunginrāndū ces-tiunea și începēndū a se ocupá de limba scrierilorū mele, ca și cum acéstă ar

avé de-a face ceva cu cestiunea de ântâietate între amintitii poeți. Acésta însemnézá o retragere mascată, o pãrasire înveluitã a amicului seu.

D. Maiorescu, lucru de alminterea ce-lu dorescu și eu încãtu e vorba de gustulu seu; nu-î place limba mea, și în ferbêntéla de a me da *în lãturi*, cum crede dênsulã, a scociorîtu pâna chiar prin diarele de acum 20 ani pentru a aflã vre-o frasã în scrierile mele ca s'o critice, și în tóta acéstã vênãtore de iepuri șchiopi a aflatu numai doi: „confectionarea metrului“ și pe „acéstã“ pusu de trei ori în o frasã. Er' în tóta *Istoria lit.* a aflatu, dupã o lungã vênare, o singurã espresiune de dóue cuvinte „în claru“, care mi-o traduce nemșesce. Atãtu totu ? Cumplite lucruri ! Eũ i mai dau de bunã-voia pe atãtea, și încã pe atãtea, și totuși me simtũ nu numai turtitu, cum ar' voi d. Maiorescu, dar din contrã ușoru ca o pasere, vèdêndũ, cã cu totu interesulũ ce-mi pórtã, cu tóta ostènéla și ochii în patru ce a pusũ, cu totu ajutorulũ ce vedũ cã i l'ãu datũ și alții, a reeșitũ a-mi probã nu slãbiciunea, ci togmai óre-care tariã în limbã, cãci deũ ! nu eũ, dar însuși Cicerone ar' fi mulțamitu numai cu atãtea greșele !

Dar' atenziune pentru atenziune. Sè-î procurũ și eu d. Maiorescu, vre-o nouã surprindere. N'am trebuințã sè scodolescu prin articoliu d-sale scriși de vre-o 25 de ani, cum mi-a fãcutũ dênsulũ mie onórea, 'mi este prea de ajunsũ numai articolulu d-sale *In lãturi*, care trebuie sè credemũ cã l'a scrisũ cu multã grijã, pentru-ca se n'o pãtescã.

Aşa d. e. la pag. 194 (Conv. lit. 1886/7 Nr. 3) cetimū:
„Avemū speranța de convingere pentru cetitorii acestei reviste.“

Frasă împedecată și cu totul neromânească tradusă pe dintregulū din germană :

„Wir haben für die Leser dieser Revue din Hoffnung der Uiberzeugung“

Limpede românește trebuiă se-se dica : „speramū, că vomū convinge pe cetitorii acestei reviste :

La pag. 196 :

„Nu doar că pentru noi ar' fi îndoială, cine în întregimea operei literare este superiorū, Alecsandri sēu Bolintineanū?“

Acēsta frasă a tradus'o monumentalū de rēn românește depe cugetarea nemțească :

„Nicht etwa dass für uns Zweifel obwalten würde, wer in der Gesamtheit seiner literarischen Wirksamkeit höher stünde, Alecsandri oder Bolintineanū?“

Românește ar' fi trebuitū se-se dica : Nu dōr' că noi ne-amū îndoii, cine este superiorū, avēndū în vedere întreaga lorū activitate literară, Alecsandri sēu Bolintineanū?“

A întrebuintă *operă* în locū de *activitate* însemnă nu număi a nu cunōsce valōrea și întrebuintarea corectă a cuvintelorū în limba română, dar totū-odată a comite și unū grosū latinismū. Vedi înțelesulū lui *opera* în *motto*, ce l'am pusū la începutū.

La pag. 197, cetimū :

„Acēstă poesîă (deși prea lungă) arată unū sentimentū patrioticū adevēratū, (?) a venitū în *momentulū* unei

mari agitari a spiretelorū, a fostu din întâmplare singurā, care a datū expresiā *acelei* agitari în *acelū momentū*.”

Cum vedeți această frasă începēndu dela „a venitu“ nu mai are nici o legătură, ér' între „agitare“ și „agitațiune“ esistă o esențială deosebire, pe care d. Maioreseu se vede că n'o scie, de simțitu, sciū, că n'o simțesce, și cine nu *simțesce limba* nici n'o pōte scrie corectū și cu atātū mai puținū naturalū. Locuțiunea : „a datū expresiā *acelei* agitari în *acelū* momentū“, este după frasa germană : hat in *dem* Momente den Ausdruck *jener* Gemüthserregung gegeben.

La aceeași pagină aflămū o lungă frasă, prin care, afară de taftologiele ce le are, pare că mergi prin noroiulū fără fundū depe Baraganū. Et'o :

„Așa de întinsă și adâncă erā pe atunci *mișcarea* sufletescă încātū nu putea sē fiā stăpānită în *marginile obișnuite*, ci precum s'a reversatū în *acțiuni* istorice *neobișnuite*, a căutatū sē-se esprime și în ore-care forme estetice ale *emoțiunei*, în poesiā și în cāntare.“

Observă : *mișcare* — reversatā — în *acțiuni* — și esprimatā în *emoțiuni* !

Etā originalulū germanū alū acestei frase chinuite : „So weit und tiefgreifend war zu der Zeit die Gährung de Gemüther, dass es in den gewöhnlichen Schranken nicht mehr beherrscht werden konnte, sondern wie sie sich in ungewöhnliche Weltereignisse ergossen hatte, ebenso trachtete sie jetzt auf irgend welche Art, in Dichtung und Gesang, sich auch aesthetisch ausdrücken zu können.“

Credemū că suntū prea deajunsū cele de pân' aci, pentru a arătă și orbilorū ce felū de românească serie d. Maiorescu, chiar și după 25 de ani de chinuire a condeiului și după-ce noi înca acum vre-o 13 ani l'am făcutū atentū asupra limbei sale nemțesci cu cuvinte românești, încâtū decă mai eră cu putință unū progresu putea se-se îndrepte pân'acum.

Dar decă amū cāntă mai afundū prin articulașii d-sale, vē puteți închipuice petrecere ne-amū face, dicū petrecere, căci probe nu ne trebuescū mai multe.

Si vedeți, acestū d. Maiorescu, care precum nu pōte serie nimicu fără se despōie cārțile altora, totū așa nu pōte eugetă decātū nemțesce, chinuidū biata limbă românească, mai are cu tōte acestea curaginelū a se ridică ca judecatorū în cestiuni de limbă! In fine, se nu se uite, că articolulū d-lui Maiorescu a trecutū prin seriōsa peptenare a „Fraternității,” și cu tōte acestea aūdi pe sarcasticulū Horațiu șoptindū :

Gemū munții de durere — și nasce-unū șorecelū!

După-ce amū vedutū meritulū literarū și limba articolului *In laturī*, se pōte convinge ori-cine, că echo ce și-lū va aūdi autorulū la propriulū seū strigătū : *in laturī!* se deosebesce numai cu o mică schimbare de tonū depe *ă pe u*.

Acum, credemū noi, că se pōte pune la loculū cuvenitū motto cu care d-lū Maiorescu începe articolulū seū și care sună : „în respândirea lucrurilorū sanătōse se va simți pe ici pe colea și necesitatea unei loviri directe în contra nulitățilorū, care se amestecă fără chiamare în ale literaturēi“.

* * *

Ne mai rămâne încă o cestiune din cele aplicate de Lessing la scriitori, și încă una din cele mai delicate, cestiunea intrigei.

Înțelege ori-cine cu câtă neplăcere, chiar desgustul moral, suntem siliți a ridica această cestiune, nu noi înse suntem de vină. Acest merit este întreg al d-lui Maiorescu, căci dânsul a deslegat certa, cum se dice, dela gardă. Noi cei atacați, datori suntem să ne apărăm, cu atât mai vârtos, căci, cum s'a putut vedea din cele până-acum și se va arăta și mai în jos, articolul d. Maiorescu aruncat contra noastră în fond nu este literar, ci scris cu multă premeditare și cu intențiune, care din fericire nu s'a putut masca, de a lăsa adevărul chiar în pozițiunea noastră. Când lucrurile se prezintă cu un atâtu de rău miros moral, cel care atacă pierde dreptul de care n'ar' fi trebuit însuși să se desbrace, și cel atacat se află în pozițiune de legitimă apărare.

Dar chiar când nu ar' exista această gravă împregiurare, datoriu eram a deslăși cestiunea intrigei, puse de Lessing, pe terenul activității literare, fiindcă ea a devenit la noi deja o boală, și decât considerăm, că suntem încă la început pe terenul literaturii, ar' fi o calamitate publică de nemărginite consecințe, ca să se încuibeză încă așa de timpuriu mărcinile veninoase ale intrigei. Între scriitorii noștri, până-acum vre-o douăzeci de ani, așa ceva era cu totul necunoscut.

Literatura, ca și alte ramuri ale activității omenesci, poate fi și ea aplicată, ca mijlocu de intrigă, va se dica, cu alte scopuri decâtu curatū literare și în serviciulu culturai. Acestu casu 'lu are în vedere Lessing, când pe unii scriitori i numesce intriganți.

Suntū adecă ómeni cu cunoscințe mai multe sėu mai puține, cari în faptă nu suntū capabili de adevėrați scriitori, pentru-că firea lorū pătimașă, inima lipsită de sentimente, i orbescū și-i impetrescū contra adevėrului; ambițiunile mai mari decâtu puterile i facū nemulțamiți, invidioși, dușmani chiar a celorū ce potū ceva, őr' sufletulu lorū lipsită, nu de ideale, cari ei nu le simtū, nu le înțelegū, ci chiar de bunū simțu și de pudóre, i face bruti cultivatori de interese personale, caci fără nobile sentimente, fără ideale, nu pōte fi unū adevėratū scriitoriu: cu tōte acestea ei se pretindū scriitori, mișcă, striga, se aliěză, se conjură chiar cu alții de asemenea făină, se vėră, se îmbulzescū, împingū, ghiontescū, dau în laturi, se cocōtă, în scurtū facū literatură, dar nu pentru literatură și în scopulu culturai și alū adevėrului, ci simplu numai pentru a-și cultivă, a-și ajutā pasiunile, ambițiunile, interesele, în fondū cu totulū de alta natură, decâtu cele de scriitori convinși și devotați.

Se înțelege de sine, că în mână unorū astă-feliū de ómeni, condeifulū, acestū sacru instrumentū, cheia, care deschide omenirei sublimulu templu alū idealului, alū adevėrului, devine unū pumnalū cu vėrfulu înveninatū, care omóre unde numai atinge; si elū este cu atātū mai periculosū, caci în mână unorū asemenea ómeni

este în stare a învenina atmosfera morală a societății.

Prin urmare cestiunea intrigei literare are o însemnătate nemărginită de gravă. Ea devine de dece ori mai gravă la popóarele începétóre, cum suntemă și noi, unde literatura are totu-odată o mare chiamare curatú socială, căci ea, deși în fondú mai puținú puternică, de óre-ce nu se póte împune cu mijlóce esterne, din contrá trebuie se lupte cu pedece materiale. Înflințeză totuși cu deosebire atmosfera în care se mișcă societatea și se plămădesce caracterulú ei viitorú, ea propagă ideile atâtú de necesare în acestú periodú de fermentațiune, ea limpedescé fondulú moralú, ea luminează și întăresce aspirațiunile, — și spiritele în puritatea, în naivitatea lorú, în erentă societățilorú începétóre, se potú seduce și rătăci mai ușorú, ca la popóarele cu o mai vechiá activitate literară, unde s'au creatú deja tradițiuni, s'au cristalisatú ideile, s'au limpeditú tendințele. Afară de aceea puterile, cari lueră la asemenea popóre pe tere-nulú literarú, fiindú mai multe și mai variate, se controléză, se corectéză, și, în luptá pentru ceva totú mai bunú, se eliminéză mai ușorú rēulú sēu celú puținú se descopere mai curēndú, și trágându-se luarea-aminte a societății asupra lui se póte mai ușorú împedecá influința lui distrugátóre.

Nu este așa la popóarele începétóre, și prin urmare ele trebuie, în asemenea stare de fermentațiune, se fiá cu mai mare luare-aminte și chiar severe față cu ideile și tendințele putrigáióse.

Chiar numai prin aceste puține cuvinte, credem, am arătat de-ajuns, ce nemărginit de grave consecințe poate să aibă, pentru viața și viitorul unui popor, întriga literară. Limba oșe n'are, dar sfârșimă oșe, dice o vechiă dicătoare. Dar când această limbă, prin puterea tipariului, se multiplică ca ale bălaurului, ce nu poate ea face?

Deja nu mai este un secret, decât poate pentru cei orbi și surzi din naștere, că d. Maiorescu nu face critica literară, cu intențiuni serioase și după principii, nu se silește a arăta meritul său demeritul real al cutărei scrieri, ci pentru a lovi când pe unul când pe altul, care nu vor să facă parte din visfeimul d-sale, ori de al cărora cuvântul se teme, său pentru a pune în evidență vre-unu amic ori vre-unu „frate“, său cu scopul de a trage pe vre-unu boboc în lațul d-sale, și în fine toate acestea în unicul scop de a se pute încungiura cât de mai mulți și a arăta, că are o putere după sine, cu care se-și cultive interesele sale și ambițiunile în fondul cu totul străine de literatură și adevăr.

Lucrurile acestea, atât de contrare între sine, nu se pot face pe baza unor principii fișe, pentru aceea în și vedem pe d. Maiorescu într'unu articol susținându nisce principii ticluite *ad-hoc*, în altul întemeindu-se pe așa dise principii, înse diametrul opuse celor de mai nainte. Principiile sale, decât mai merită acestu nume, numai în formă le aplică la scrierea ce o aprețiează, în fondul înse le aplică la persoana scriitoriu-

lui, care va fi laudat și batjocurit, după cum i va înșuflă încredere și temere, decât face și nu parte din „medium” și din „spiritus servientes” ale d-sale, gata a se face moviliță pentru ca d. Maiorescu se potoa încalecã.

Va se dica, d. Maiorescu, aplicã sofistica, deja de multã compromisã, pe terenul estetic al literaturii, pentru a-și cultivã interesele, a-și ascunde sub o spoielã neputința ambițiilor, și a-și resbunã asupra celor ce suridã la aceste svêrcoliri și, ca buni creștini, le compãtimescu.

Acetã totalã lipsã de principii și de serioșitate, conșciința impotenții de-o parte, pasiunile și ambițiunile vehemente de alta, l-au fãcut sã se-se certe și se-se batjocurẽscã cu unii scriitori pãnã la scandal pentru-ca mai târziu se-lu vedi laulându-i și unindu-se cu ei. Acetã probedã adevêrulã convingerilor și moralul demnitãții sale.

Din aceleași motive și cu aceleași intențiuni a încercat d. Maiorescu sã se apropie și de noi, și desamãgirea a voit sã se ni-o plãtescã în fine cu — *inlãturi* !

Una din cele mai nedemne și periculose apucãturi ale d-lui Maiorescu, este umilirea, ce o impunã bietilor tineri, cari încep și ei a sburãtaci pe câmpul literaturii, când acestia sunt siliți și adimeniți a publicã ceva în revista d-sale. Ei trebuie mai ântãiu sã sustinã proba de recepțiune, sã se recomende preamãrindu ca singurã mãntuitorã și luminatorã pe d. Maiorescu și încã unul doi dintre planeți, și decât le vine la înde-

mână, înjurându totu odată pe alții ai căroru ochi nu-î pôte suferi din motive trecute séu de temere pe viitoriu: căci alu doilea principiu alu d-sale este: *tabula rasa* în giurulū nostru !

Cine voesce sē constate *de visu* acéstă umilire impusa bieților începători, cari, în naivitatea lorū, se prindū pe cleiū, n'are de cătū sē frundărăscă revista d-sale chiar și numai din timpurile mai nōue.

Acéstă siluire a demnității sufletelorū încă virgine, a viitorilorū noștri scriitori, este unū atentatū pentru care dictionarulū nu posedē încă cuvântulū nimeritū.

Siluirea demnității, a sentimentulū moralū, lasă totu-deuna urmele cele mai adânci și neșterse chiar. Numai naturele mari, alese, potū încă sē-și mai revină, de nu cum-va e prea târdiū.

Asemenea educațiune se dă acelorā, cari mâne poi-mâne aū sē dee ei, prin scrierile lorū, educațiune și direcțiune societății !

D. Maiorescu în articolulū séu la pag. 194 scrie următoarele :

„Chiar acum când nu s'a multămitū (Densușianū) nu mai cu atâta, ei s'a pusū *ex professo* sē judece partea estetică a literaturēi nōstre, nu am fi avutū nimicū dedisū, decât d. Densușianū nu ar' fi profesorū la Universitatea din Iași, și decât publicarea d-sale nu ar' fi menită a formā gustulū literarū alu tinerimei.“

Suntū fōrte recunoscătoriū de acéstă mărturisire, deși fără îndoielā, scăpatā în ferbințelā. Va se dicā, d. Maiorescu 'și mărturisescē păcatulū, că nu a scrisū articolulū

din cauza cărții lui Densușianu și pentru a-și apăra amiculu, ei din cauză, că acestu Densușianu este profesoru la Universitate, și că are să strice gustulu tinerimei, séu, mai bine spunea adevêrulü, gustulu d-lui Maiorescu, care, dênsulu ar' voi, să fiă și alü tinerimei.

Înainte de-a vorbi la persóna mea pe care d. Maiorescu o scóte în discuțiune, se-mi fiă permisü a atrage atențiunea cetitoriulu la sumeția ce-o arată aici d. Maiorescu în proporțiuni, ce trecü peste marginile bunulu simțü.

De când adevă catedrele Universităților nóstre arü fi înfeodate, ca să propage numai ideile și gustulu d-lui Maiorescu? În adevêrü, de ar' mai trăi celebra Abderă, ne-ar' face procesü de revindicare.

De unde până unde tinerimea ar' fi aservită d-lui Maiorescu, încätü se nu-i mai fiă permisü să audă nimicü, se nu mai cređă nimicü, se nu mai aspire nimicü, decâtü ce s'ar' îndurá să-i permită d. Maiorescu?

În fine d. Maiorescu, care aprópe 25 ani sfârăe mereü în revista sa, așa de multü este convinsü de tária succeselorü sale, încätü o singurá carte, *Istoria* mea, care nici macar nü amintesece necum se-se mai aibă trebuință a combate ideile sale, se-i periclitizeze tóte *gloriile afișate* până acum cu atâta vuetü?

Chiar așa se fiă, noi suntemü de vină ori slăbiciunea d-sale? Fără îndoieála, când stânjinirile și svêrcolirile de vre-o 25 ani vorü puté fi spulberate ori numai sguđuite de o singurá suflare — atunci palatulü a fostü ziditü în aerü. Eü suntü de vină?

Va se dică, nu atât cartea, câtă catedra ce ocupă la făcutu pe d. Maiorescu se-se scóle cu atâtă furia asupra mea.

Sciū de multu, că inima d. Maiorescu este atâtă de simțitoré, încâtă catedra ce ocupă i-a făcutu multe zile fripte. ¹⁾

Va se dică d. Maiorescu mă acasă că eū, ca profesorū și ca autorū alū Istoriei literaturéi, stricū gustulū literarū alū tinérimei. Am arătatū mai sus, că literatura este unulū din cele mai puternice mijlóce de a face educațiunea unū poporū, de a-i asigură viitoriulū și chiar de a-lū nemurí. Prin urmare acusarea ce mi se face nu este neînsemnata, cum, póte, ar' pără la ântăia vedere, din contra este din cele mai grave. Dar cum se mă apărū eū contra acestei acusări? Catedra, nu de română ci de latină, o ocupū abia de vre-o șese ani, ér' cartea mea, Istoria literaturéi, ce este asemenea acusată, a apărutū abia de unū anū și jumătate, și eū celū puținū nu-i cunoscū influintele, deși d. Maiorescu la câteva luni după aparință se plânge contra ei; și chiar decă i le-ăși cunósce, ași puté fi eū judecatoriū în cauza mea? Prin urmare rămâne, ca alții și viitoriulū se dee dreptū plângerilorū d. Maiorescu sėu cărții mele. Consciința mea, mărturisescū, este deplinū liniștită.

(1) A se vedé *Desbaterile Camerei* ședința din 29 Nov. 1883 în „Monitoriulū oficialū“ din 30 Nov. 1883 Nr. 47 pag. 514 colóna I. unde d. Maiorescu a fostū datū pe față, ca urđitoriulū intelectualū alū interpelării contra numiréi mele de profesorū la Universitate. D-sa erá de față în ședință și a recunoscutū tăcândū. Simtū o adevérată aversiune, trebuindū se relevezū acéstă miseriă, pe care voiamū s'o uitū, dar' d. Maiorescu o destéptă de nou încercândū realizarea ei pe altă cale.

Cu totul altu-feliu înse se presentă lucrul, când vomu cercetă influințele d-lui Maiorescu asupra tinerimei, căci dânsul de vre-o 25 ani este profesor, ér' de 20 ani are o revistă literară, și astu-feliu a statu în neîntreruptă legătură cu tinerimea și cu publicul, pe când eū nici ađi nu mă bucuru de tóte aceste mijlóce, căci nici le-amu cãntatū, nici amu voitū sē le forțezū, nici se mă pripescū, sciindū cã fructele pripite suntū nesănătóse și nu ținū multū. Dreptū aceea după-ce dânsul a sgândaritu cestiunea influinței ce a-și esercită-o eū, 'mi va permite și mie, sē cercetezū și eū acéstă cestiune, cu atâtū mai vêrtosu, căci ea în privința d-sale, ađi după 25 ani de activitate, se póte cunósce și lámuri deplinū. Acéstă influința a d-sale sē manifestă pe terenul literarū și moralū.

Influința d-sale pe terenul literarū am desfășurat'o până la unū punctū în postscriptulū stūdiului *Critica unei Critice*, încâtū cu acéstă ocasiune vomu pune în evidentă cu deosebire maniera, mijlócele și moralulū, întrebuințate de d-sa pe terenul literarū.

Mai ântâin d. Maiorescu s'a silitū sē distrugă totū ce s'a făcutū pân'aci, pentru-ca astu-feliu, rădendū totū de pe terenū, sē póta sē apară și sē-se vedă dânsulū, și cu deosebire numai dânsulū. Pentru a-și puté ajunge acestū scopū nu a luatū calea, ce-o apucă toți ómenii serioși și creatori, de a face în loculū lucrurilorū, ce ȓicea cã suntū rele, altele mai bune, ci s'a mǎrginitū numai a distruge deridendū și taesândū de informū și barbarū totū ce se făcuse pân'aci. Și cu deosebire, ce óre a atacatū, ce a

aflatu dînsulu informu și barbaru în ei? Ideia naționalității și romanității! Acestea le-a combătutu și le-a batjocuritu cu deosebire d. Maiorescu. Ca cercetarea unui adevêru istoricû, aceste întrebări, constitue în faptă sciința, suntu înse totu-odată, ca elementu etnicu-istoricû, o cestiune de consciința de sine, de demnitate și entusiasm naționalu, fără care nu pôte se esiste vre-unu poporû, nici chiar barbaru. D. Maiorescu n'a încercatû nici macar cu unû cuvîntu se lămuréscă acéstă cestiune de sciința istorică. Prin urmare cu ce și pentru ce combătea pe scriitorii nôștri, cari au scrisu despre ea? Cu frase înflata de sumeția și cosmopolitismu. Ca consciința de sine, ca demnitate și entusiasm naționalu, pentru ce combătea ôre cestiunea de romanitate? Fără îndoieála totû din aceleași motive, din care acusá pe Bărnutu că revólta spiritele contra Evreiloru, ér' pentru regenerarea sêu mai bine metamorfosarea nôștră, seriá se scótemû din scóle limba latină și elasicii ei, și se întroducemu Niebelungen, Göthe, Herder ș. a.

În scurtû d-sa n'a făcutû decă nu mai pe sus, celu puținû ceva asemenătoriu cu operele lui Șineai, Maiorû ș. a., pe cari i-a sfășiatû. Acéstă neputința și-o sciá bine, și prin urmare lipsa de fondû, de creațiune, trebuiá s'ocopere cu batjocura, cu strigatulû și cu reclama. De-aici a urmatû, că în locu de a produce opere, care se arate labóre și talentu, a alcătuitû o ceteriá, care, compunêndu-se din mai mulți, strigatulû și reclama se nu purcêdá numai dela unulû, căci și-ar' perde în eurêndû creditulû, ci dela mai mulți, ceea-ce pentru cei neini-

țiați p^ote s^e fi^a mai ^împun^ători^u un^u timp^u ^ore-care mai ^îndelungat^u.

Depart^e de noi s^e condamn^ăm^u absolut^u asemenea ^îns^oțiri, este ^înse adev^erat^u, c^ă ele de cele mai multe ori, cum prob^ez^ă deja istoria lor^u, degener^ez^ă de-o parte ^în clice de reclam^ă, de intrigi și ^îndușmaniri, de alt^ă parte propag^ă și susțin^u diletantismul^u, superficialitatea și, ^în loc^u de a cultiv^ă gustul^u, 'l^u stric^ă; ^ér' gustul^u mai bine s^e fi^a necultivat^u dec^ăt^u stricat^u, c^ăci cel^u incult^u mai ușor^u 'l^u poți cultiv^ă, cel^u stricat^u mai ^ânt^âi^u trebue s^e-l^u vindecⁱ și apoi s^e te apuci s^e-l^u cultivi. ^În easul^u nostru nu trebue s^e-se p^erd^ă din vedere elementele cari s'^au ^îns^oțit^u, c^ăci ^în general^u nu s'^au ^îns^oțit^u elemente cu o educațiune sci^entific^ă deja ^închi^ăgat^ă, și cu esperiență pe câmpul^u at^ât^u de gre^u al^u scrierei, al^u literatur^ei, din contr^ă ^îns^oțirea s'^a ^înt^emplat^u mai numai ^între elemente ce abia p^ărasise școl^ă. ba unii fiind^u ^înc^ă pe bance. Pentru aceea s'^a ved^ut^u mere^u desgust^ători. l^u spectacol^u, ca b^ăetani ^îndat^ă s^e-se coc^oțe ^în reformatori, s^e strige și s^e gesticuleze, ^întogmai ca un^u b^ăetel^u, care, ajung^ând^u s^e-se p^ot^ă și el^u suⁱ pe cea dint^âi^u tr^ept^ă, se crede cine scie c^ât^u de sus, strig^ă și gesticulez^ă plin^u de m^ândria. Prin ac^esta, tinerimea nu se cresce, ci se descrease, se stric^ă. Ea perde gustul^u lab^orei, al^u serioșit^ătei, togmai c^ând trebue s^e-se conving^ă de absoluta lor^u necesitate, și s^e ^înc^ep^ă a le practic^ă. Și nu s'^a ^înt^emplat^u ^ore ^întogmai? C^âți s^eu mai bine cine s'^a ales^u adev^erat^u scriitor^u din aceștia? Unde sunt^u operele lor^u de val^ore? Fi^ă-care ^înaint^ând^u

în etate și-a vedută fără îndoieală calea rătecită și s'a retrasă, ori, continuându și mai în etate, a ramasă totu copilandru. Pentru aceea nu-i decatu o consecință naturală, că însoțirea scade și dispare încetu cu încetulu, ca apa în nisipă, fiindu-că și temeiulu a fostu pusă pe nisipă séu mai bine pe vântu. Departe de noi de a susține, că toți au mersu în modu conscientu în acéstă direcțiune. Dar de altă parte togmai acéstă ne miră, că unii n'au înțelesu și pôte nu înțelegu încă calea pe care au fostu împinși, situațiunea ce li s'a creată, timpulă ce l'au perdatu învêrtindu-se într'unu cercu viciosu și mărginitu, pe când urmându-și cu insistență propriile împulsuri și o direcțiune croită nu prin reclamă, ci prin lungi încercări și serioasă activitate, fără sgomotu, fără se li se încuibe în sufletu presumțiunea și suficiența, fără se-se înfle, ci încetulu cu încetulu, sficiosu, modestu, neîncredetoriu se cerce cu câte-o scriere, lungu meditată și lucrată, pulsulu publiculu, — atunci fără îndoieală ađi s'arū află pe unu altu punctu în adeveru seriosu, meritosu și firmu.

Cestiunea mai are înse și altă parte négră. Scriitorii noștri pân'aci, precum scimū parte din viațelorū, parte din corespondențele ce au ramasă după ei, trăiau, se înțelegiau, se iubiau toți împreună, ca nișce frați. D. Maiorescu are meritulu necontestatū, de a fi întrodusu pe terenulu nostru literaru spiritulu de coteriă, de facțiune, batjocura, dușmânia și chiar persecuțiunea între scriitorii români. Cine nu face parte din coteriă d-sale, i este ca persónă dușmanū și ca scriitoriu

ună nimenea, ér' decá mai cutéza a-i spune adevérulú, atunci se fiá multámitú, cá se alege numai cu „*în lăturí,*“ întrí ínse ín cotería d-sale, din nimenea poti se devini chiar uná uriasú—se ínțelege ín ochi copiiilorú!

Cotería odatá alcatuitá trebuiá se puná mána pe tóte cele-l-alte mijlóce proprie unorú asemenea factiuni. Aceste mijlóce suntú : reviste, almanace, conferințe, vênători dupá noi membri de influință, pentru aceea lingusiri și indulgente față cu cei vênati, batjocurá și persecutiune contra celorú ce nu mergú pe cleiú ; productiuni rápedi de scrieri, necesare pentru succesulú aparentú alú agitatiunei, de-aici vandalismú, despoeri și plagiári de prin cărțile altora, și, cum amú vedúta, d. Maiorescu togímai prin plagiare și-a ínauratú cariera ; lucrurile, díse originale, usóre, fárá fondú și neingrijite ; alergare nesigurá, fárá țintá, încóce și încolo pe diversele terene ale literaturéi, pentru aceea lipsá de opere architectonice, avute ca ideiá și stralucitóre ca formá ; apoi fiindú-cá totulú se produce silitú, prin o esaltare combinatá și susținutá numai cu anevoiá, urmézá încetulú cu încetulú descordarea, apatiá, desamágiea, secáciunea și risipirea.

Décá noi amú fi remasú din acestea, ca rezultatú, numai cu diletantismulú literarú, n'amú avé, póte, nimicú de dísu, deși elú are, ín ultima analisá, mai multe rele decâtú folóse ; dar când diletantismulú voesce se ni se ímpuná ca perfectiune, se servéscá ca modelú, când se organisézá ca auctoritate și, pentru-ca se nu fiá controlatú și íntunecatú, voesce se distrugá ce s'a fácutú, se

întimideze și se batjocuréscă pe ce-i ce nu-lă recunoscú ; atunci este ca și cum códa s'ar' face capú, situațiunea devine monstruósă, și necesarminte trebuie să i se aplice corectivulú ce-lú aplicá părintele la Romani asupra unui copilú *insignem ad deformitatem*. Din fericire înse situațiunea, deși cu convulsioni, se sanéză în modú mai puținú drasticú. Bunulú simțú publicú, convinsú în urmă de sterpiciunea tuturorú reclamelorú și svêrcolirilorú, nu le mai ascultă și trece la ordinea dílei. Elementele atinse de bólă, cele mai multe disparú, puținé vegetéză, multú mai puținé se însănătoșéză și se apucă de activitate seriósă. Nu începe îndoiélă, că o sumă de puteri s'aú smăcinatú pentru barba popíi, pe când arú fi adusú mai multú folosú societății, decá 'și urmaú calea lorú fără să fiá fostú purtați ca Țiganiú de Păcală tótă nóptea îngiurulú satulú, și ei să cređă că aú ajunsú în téra cu plăcintele pe gardú.

Dar diletantismulú d-lui Maiorescu din nefericire n'a fostú numai literarú, elú s'a atinsú și de partea ideală și morală. Aicea zace reulú. Elú a distrusú pudórea și onestitatea literară prin lipsa de respectulú adevêrului, prin ridicarea plagiatulú la sistemă. Afară de-aceea a esilatú din literatură unulú din cele mai puternice mótóre, ideia națională, declarând'o de egoismú și barbariá.

Nu s'a mulțumitú nici cu acésta, a atacatú de-o parte basa morală a societății, biserica, religiunea, și pentru a abrutisá de altá parte sentimentulú și inteligenta, a voitú să esileze însăși speculațiunea filosofică. Și tóte acestea d. Maiorescu le-a pusú ca condițiune de refor-

marea și regenerarea societății române! Cestiunea fiindu din cele mai grave, trebuie se-lă lăsămū se vorbescă singurū.

D. Maiorescu în unū articolū publicatū la a. 1871 ¹⁾, copiatū după Schopenhauer, dice următorele :

„Razimatū pe tôte cele dise, abstrăgându, cum am spusū dela scopurile statului și considerându numai întelesulū în sine, credū că este de doritū, că tōtă învătatura ei (filosofiei) la Universitate se-se mărginescă cu rigōre la propunerea logicei, care este o sciință terminată și strictū demonstrabilă, și la o istoriă cu totulū succintă a filosofiei, care într'unū singurū semestru se-se absolve dela Thales până la Kant;“ de ôre-ce, dice dēnsulū totū acolo, „cătū pentru D-deulū impersonalū, acēsta este numai o blagă a profesorilorū de filosofiă, o *contradictio in adjecto*, unū cuvētū golū meritū a înșelā pe cei lipsiți de eugetare și a domoli pe cei vigilanți.“ În chipulū acesta d. Maiorescu voesce se nu se mai audă de d-deū prin școle, urmare firēscă a ștergerii religiunei din statū ce o propusese d-sa cu trei ani mai nainte, dicându într'unū aforismū, între altele, următorele :

„Statulū modernū trebuie se fiă îndiferentū pentru orice religiune, cu alte cuvinte că nu pōte esistā o religiune a statului și prin urmare nici preoți ca funcționari ai lui. Căci scopulū dintăiū, celū metafisicū, pe care religiunea îlū realizēzā în poporulū incultū, trece peste sfera statului și prin urmare nu are a face cu elū. Er'

(1) Sub titlū *Despre filosofiă la Universitate*, Convorbiri literare, an. IV, pag. 325, sq.

scopulă ală doilea, celă morală, care are a face cu statulă, nu se împlinesce de religiune, ci din contră se falsifică, și în această falsificare se produce pericolulă de a vedé adese idei morale propagate cu aparatulă autorității dogmatice de care dispune biserica.“

„Prin urmare singurele mijlăce de educațiune, ale statulă suntă scōla și *codicele penală*, ér' *Biserica* îi este sfera străină și de multe ori inimică.“ ¹⁾

Tóte acestea nu ań trebnińță de nici ună comentariu. Resumându acum procederea și ideile cari după d. Maiorescu, trebuie să conducă educațiunea nōstră națională și morală, aflămă în ele următóarele proceri și principii :

„Inainte de tóte și chiar dela începută, d-sa nu numai a negată tuturoră scriitoriloră de mai nainte ori-ce merită, dar din contră i-a calificată pe unii de absurđi, pe alții de aberațiuni, pe alții de periculoși și pe alții în fine de atej :“

„Ideia de naționalitate, ca egoismă și barbariă, trebuie scōsă din sfera cugetarij și aspirațiuniloră nōstre, trebuie alungată dimpreună cu istoriă și sciința, anume din posesiă, prin urmare din mijlăcele de educațiune ale generațiuniloră, cultivându în pōesia numai pasiunea :“

„Statulă nostru se nu aibă nici o religiune, biserica trebuie considerată ca străină și dușmană statulă, prin urmare dușmană fiindă naturalminte trebuie persecutată și distrusă :“

„In scōle se nu se mai vorbescă de esistența lui d-deu, în acestă scopă se-se ștergă nu numai biserica, dar și

(1) Convorbiri lit. II (1868-9) pag. 323-4.

filosofia, pentru-ca nici pe acésta cale sã nu mai cãutãmã divinitatea ;“

„Educațiunea societãții se-se facã cu codicele penalã, care, va se dicã, are se fã evangelia, ér' penitențiaritul biserica !“

Resultatul finalã alã acestorũ înflorãtore principii este:

„Omulũ, animalũ din fire, trebuie prin creștere se-se perfecționeze ca bestia.“

Èta principiile ce le-a profesatũ d. Maiorescu depe catedrã și cu condeiulũ în cursũ de vre-o 25 ani !

Acum eũ ori d. Maiorescu corumpã tinerimea? Eũ ori dênsulũ a distrusũ sentimentulũ moralũ, naționalũ și seriositatea muncii, în o parte din generațiunea nãstrã de adĩ ?

Nu suntũ în dreptũ eũ se respundã, verdictulũ este alũ publiculũ, alũ bunulũ simțũ.

Eũ potũ se dicũ numai, dimpreunã cu toți ómenii nãstri serioși, cã privimũ cu îngrijire la o parte din generațiunea nãstrã, sciindũ cã :

Din pãrinți bolnavi nu se nascũ fii sãnãtoși ;

Necredința nu zidesce case ;

Pe scarã de lutũ nu te sui în cerũ !

SCRISÓREA A ȘEPT-SPRE-DECEA.

Nimicũ mai necesãrũ, decãtũ ca se scii totũ-de-unã ; unde, în ce împregiurãri te afli, ce ai realizatũ într'unũ anumitũ timpũ, cu ce rezultatũ, ce ai se mai faci, cum ai putã face mai bine? Pentru unũ particularũ este a-

dese-ori mai ușor a se lumina asupra acestor puncte. Elu este singur, voințele, țintele lui 'și le ficséază, le reguléază elu însuși, nu are se lupte pentru acéstă propriă cristalizare în sufletulu seu cu diverse păreri, voințe și tendințe parte contrare, parte nedecise și obscure ale altora. Nu așa înse în o societate întrégă. Aici nu numai că nu suntu toți de-o părere în aprețiarea faptelor deja îndeplinite, nu numai că unii credu că se află deja în cutare punctu de desvoltare, alții în altulu, dar când este vorba de delinierea direcțiunei viitoare, părerile, tendințele se deosebescu înéă și mai multu, și în fine, ébhar cei cari și-au ficsatú aceeași țintă, voru se ajungá la ea pe diverse căi.

În o asemenea stare de lucruri ne aflămú până la unu punctu în aprețiarea rezultatelor noastre pe câmpulu literaturei. Ceea-ce m'a condusú atâtú în „Istoria limbei și literaturei,” câtú și în acéstă nouă scriere, a fostú se ne lámurimú asupra acestui punctu, și anume în acéstă scriere mi-am datú silința se arátú, câtú se póte mai limpede, punctulu de suire unde ne aflămú în desvoltarea noastră literară. Acésta bine constatatú, resultá de sine ce avemú se facemú de-ací încolo, cum trebuie se ne silimú se facemú totú mai bine, și câtú se póte mai bine.

Pé temeiulu cercetárilor de pân'acum resultá, că, seriosú și dreptú judecândú, nime nu se póte subtrage dela convicțiunea, că literatura romána, care o resumámú aici în espresiunea ei cea mai înaltá, în poesiá, se aflá încá în stadiulu diletantismului. Cine s'ar' încercá se nege

acésta, ar' însemná că voesce se înfle lucrul și atunci ridiculul ar' fi alătura cu el.

Din acestu fapt de-o parte se esplică o sumă de lucruri și fenomene, ce noi le-am arătat și lămurit în această scriere, de altă parte curgă o droiă de conclusiuni, cari, ori câtu de neplăcute, nu trebuie să le încungiurăm, din contra este de celu mai mare interesu să le cunoșcem și să ne luminăm pe deplin asupra lor.

Pentru ca să nu credă cineva, că noi țintim a înfățișa lucrurile sub vre-o formă captivătoare dialectică, trăgându din faptu închiarile care ne plac, lăsăm să facă acésta nu numai o auctoritate, dar chiar una din gloriele acestui secolu, marele poetu germanu Göthe. Concluziunile lui sunt atâtu de limpede, atâtu de adâncu scose din realitatea lucrurilor, căci trăise și elu sub asemenea împregiurări, încâtu și celu mai puțin înțelegătoru rămâne deplin luminat despre adevêrul lor.

Göthe, vorbindu despre folosul diletantismului în generalu, — dice următoarele. ¹⁾

„Elu împedea deplina selbăticire. Diletantismulu este o urmare necesară a lătirii artei și asemenea pôte fi unu impulsu la acésta.

„In anumite împregiurări pôte deșteptá și desvoltá adevêratulu talentu artisticu.

„Pôte să ridice măestriá până la o anumită asemênare cu arta.

(1) Göthe's *Werke*, Stuttgart und Tübingen, 1832 vol. XLIV pag. 264—90: Uiber den sogenannten Dilettantismus oder die practische Liebhaberei in den künsten.

„Lă face pe omă mai morali. In casu de barbaria de-
stépta óre-care simțu de artă și-lu propaga și acolo unde
artistulu nu ar' puté ajunge.

„Indemná la ocupatiune puterea productiva și astu-
felu cultivéza ceva importantu în omă.

„Fenomenele le prefăce în notiuni.

„Respândesce impresiuni generale.

„Promovéza castigarea și reproductiunea formelorú.

„In poesia lirică :

„Cultiva în generalu limba.

„Multiplică interesulu pentru artele frumoșe și sciințe
în opozițiune cu barbaria celui necultu, cu tēmpirea
pedanta a omului de afaceri și a unui umanistu sēu
rutinaru.

„Cultiva sentimentele și dictiunea.

„Fia-care omu cultu trebue se-și scie exprimá senti-
mentele sale în manieră poetica frumoșă.

„Se idealiséza representatiunile despre obiectele din
viéta de tóte dilele.

„Se cultiva puterea imaginațiunei cu deosebire ca
parte întregitóre a cultivării minții.

„Destépta și înalta puterea productiva a imaginațiunei
la cele mai înalte funcțiuni ale spiritualu în sciințe și
în viéta practica.

„Desvóltă simțulu pentru ritmú.

„De-óre-ce nu esista legi obiective nici pentru partea
interna, nici pentru forma esterna a poesiei, dreptu-
aceea diletanții trebue se-se țina mai strínsu decât
măestrii de módelele recunoscute, și mai bine se imiteze

ceea ce află deja bun, decât să se siléscă după originalitate; ér' în forma esternă și în metru se urmeze rigórosu legile generale deja esistente. Și fiindu-că diletantul se póte formá numai după modele, astu-feliu pentru-că se nu devinã unilateralu, trebuie să cunóscă câtu mai bine tóte modelele, și să percurgã câmpul literaturii poetice mai bine decâtu are trebuința unu artistu."

Dupã-acestea trece la relele diletantismului, care le resumã în urmátorele :

„În generalu :

„Diletantul sare scãrile, remãne pe o anumitã tréptã, care elu o considerã ca fíntã, și se ține în dreptu de aci a judecã totul, și astu-feliu elu înpedecã perfectibilitatea.

„Elu 'și împune singuru necesitatea de a lucrã după regule false, pentru-cã nici cã diletantũ nu póte lucrã fãrã regule, ér' regulele adevèrate și obiective nu le cunóscë.

„Elu se abate totu mai multu dela adevèrul obiectivũ și se perde într'unu labirintũ subiectivũ.

„Diletantismulu lipsesce arta de elementul ei și-istricã publiculu, desbr cãndu-lu de seriozitate și rigóre.

„A nu fi pretentiosu sèu a te mulțãmí ușorũ, acèsta distruge arta, și diletantismulu întroduce indulgență și favorulũ. Elu pune în evidentã pe artiștii cari stau mai aprópe de diletantismũ, în contulã adevèrãților artiști.

„Diletantismulu produce totu-de una mai multã daunã decâtu folosũ.

„Dela măestria te poți ridica la artă, dela cârpocela nici-odată.

„Diletantismul favorisează producțiunile îndiferente, mediocre, fără caracteru.

„Diletanții cauzează dauna artei, căci coborū la sine pe artiști; ei nu suferū lângă sine nici unū artistū de valóre.

„Pe totū locul unde arta nu are încă unū adevăratu regulativu, ca în poesiă etc., diletantismul produce mai multă reū și devine arogantū.

— „În poesiă lirică :

„În beletristica sēn în scrierile frumoase — platitudine și secăciune, abstrageri dela studii solide sēn ele se facū în modu superficialū.

„Aici este mai mare pericolū, decâtū la alte arte, de a schimbă adecă o simplă aptitudine diletantă cu o adevărată vocațiune artistică, și când se întemplă acēsta, atunci subiectulū (poetulū) se află în o pozițiune cu multă mai rea decâtū la ori-care altū diletantismū, pentru-că existența lui este atunci o deplină nulitate; căci unū poetū nu este nimicū când elū nu este seriosū și artisticū.

„În generalū, și mai alesū în poesiă, diletantismul slăbesc participarea și simțibilitatea pentru ce-i bunū în afară de elū, și lasându-se a fi tērītū de unū impulsu neliniștitū de producțiune, care nu-lū duce la nimicū perfectu, elū singurū se lipsesc de cultivarea ce ar' fi putut'o obține primindū și dela alții ceea ce este bunū.

„Diletantismul poeticū pōte fi de dóue feliori. Elū sēn negligează mecanica indispensabilă și crede că a

făcută destulă, decât arată spiritul și sentimentul; se vede el a căuta poezia numai în partea mecanică, în care el se poate câștiga o îndemânare mecanică, încolo rămâne fără spirit și fără fond. Amândouă sunt stricătore, una înseamnă mai multă artă, alta subiectului.

„Toți diletanții sunt plagiați. Ei enervă și distrug deja în limbă și în idei ori-ce operă originală, imitând-o, măimuzând-o și cărpindu-și goliciunea cu ea. Astăzi încet-încet limba se îndopă cu fraze și formule furate de aici de colea, cari nu spun nimic, și poți citi cărți întregi bine stilizate, cari înseamnă nu cuprind absolut nimic. În scurt, diletantismul, apucându-l de-a sus, profană, tăvăleşce și umileşce tot ce este în adevăr frumos și bun în poezie.“

În același tratat dice Goethe, că diletanții „se constituie în coterii; că ei, nefiind siguri de aplausul publicului, trebuie să se-lă scamezeze cu șireții să se-lă cersescă.“

Acestea sunt încheierile lui Goethe despre diletantism. Într'ună singură punctă noi nu ne unim cu aceste puternice conluziuni. Sunt epoci în dezvoltarea literaturilor și în generală a artelor, în cari nu se poate exista altă-ceva decât diletantism, și prin urmare în loc de-a fi un rău, el este din contră o mare binefacere, în loc de a-lă condamna din contră trebuie să-lă lăudăm. Asemenea epoci ne prezintă începuturile tuturor literaturilor și ală artelor în generală. Acesta s'a întâmplat și la noi. Vine timpul înse când această stare de lucruri, această tendință ușoră, trebuie se

încete a mai fi unŭ curentŭ generalŭ, și loculŭ ei se-lŭ
iee arta. Dăcă diletantismulŭ se continuă și mai încolo
ca singură țintă, dăcă elu, în locŭ de a-și cunósce ne-
putințele sale, se ridică din contră cu pretensiuni de
artă, atunci devine o stare anormală, o bôlă. Con-
secințele lui în locŭ de-a fi bune, suntŭ din contră rele.
Începŭ adăcă a se realiză tóte înrîuririle stricăciose, ce
le resumă atătŭ de bine citatele de sus din Gôthe.

La noi epoca diletantismului trebuia să se încheie pe-
la a. 1860. Pân' aci, după împregiurările în care ne aflăm
după desvoltarea firăscă a lucrurilor în generalŭ, nu pu-
teamŭ să avemŭ decătŭ cu deosebire diletanți. Dela 1860
încôce trebuiamŭ să întrămŭ cu încetulŭ pe calea artei ;
diletanții trebuia să scadă ca numărŭ și influință și să
apară adevărate opere artistice, și influința lorŭ să pre-
valeze pe a scrierilorŭ diletantice.

Lucrurile s'au întemplatŭ înse din contră. Diletantis-
mulŭ în locŭ se-se retragă începe a se îndesă în frunte, în
locŭ de a-și recunósce neputința vine și declară elŭ nepu-
tincioși pe toți acei cari au pututŭ face pân'aci lucruri mai
de valóre. Simțindu-și greutatea pozițiunei sale față cu
lucrările celorŭ mai dinainte, cari esercitase o influință,
și-si crease o pozițiune în opiniunea și iubirea publică,
cunoscându-și slăbiciunea propriă, vedându că publiculŭ
astăptă ceva totŭ mai bunŭ, ceea-ce înse elŭ, diletan-
tismulŭ, nu-i putea oferî, a aflatŭ de bine că ceea ce i
lipsia în fondŭ se substitue prin formă ; de-aici a ur-
matŭ, că diletantismulŭ a începutŭ a se organiză, ca
astă-feliŭ să începă cu puteri unite o campaniă de re-

clamă prin care în modu facticiu și prin intrigă se-se împună publicului, ér' de altă parte se arunce umbre asupra celor vechi, și se delature pe cei noi de cari s'arū teme sēu cari i s'arū opune.

Astă-feliū s'a implinită ceea ce dice Gōthe, că adevă diletanții noștri s'au constituitū în coteriā, pentru-ca se scamotoze sēu se cersēsca āplausulū publiculū, ér' de altă parte, considerāndu-si, punctulū pe care se află ei, ca tintă, ca culme, de-aici s'au creditū în dreptū a judecă și a condamnă totulū ce n'a venitū sēu nu veniā dela ei, și nu suferi pe celū cu tendință de artă și a împede-că astū-feliū perfectibilitatea.

Diletantismulū înse urmāndu-si calea sa ușorā și ademenitōre prin strălucirile spoite și improvisate, în fine și-a secatū tōte mijlōcele. Publiculū dupā-ce a privitū cu îndoielā multū timpū la campania diletantismulū organizatū, vedēndū în fine ca dupā vorbele mari nu urmēzā sēu de locū sēu numai fapte mici, a începutū a se descorda, a se desinteresā, și, nemulțamitu și desāmăgitū, așteptā toți o altā cale și alte puteri.

Altā cale nu este decâtū a labōrei lungi și seriōse, — calea artei. Puterile nu suntū cari ele singure se afișezā, ci cari, fiindū în adevērū, se aratā fără se sciā, fără se voēsca, și cari, în locū de a se aliā cu ademenitōrea reclamā, se înfrățescū cu seriōsa artă.

Acēsta trebuie sē fiā de-acum înainte calea nōstrā; numai așa ne vomū putē apropiā de templulū strălucitorū alū înaltelorū ideale.

INDREPTARI

- Pag. 30 șiră 20 ceteșce : *Naturam expellas furca,
tamen usque recurret.*
- „ 357 notă șiră 1 ceteșce : Cele dintăiū patru-spre-
dece scrisori

